

మ. తనశృంగారవనంబులోన గిరిపాంతం జక్కఁగాదిద్ది తీ
ర్చిన పూఁదేనియెట్టికాలువదరిం జెంగల్వపుష్పాంశు నిం
చిన చంద్రోపలవేదిపై సరసగోష్ఠిన్ బోటియుండఁడు న
వ్వనబాతాయతస్మేత శోరిసుణముల్ వాక్రుచ్చి వర్ణించుచున్.

చ. అలివలరావముల్ కిసలయాకుల కోకిలకాకు కాకరీ
కలకలవాదము ల్బలఁగఁ గమ్మన తమ్మికోలంకు తెమ్మర
ల్వాలయఁగఁ దొంటిచండమున బుద్ధికి నేమియు నింపుగామికిం
గలఁగుచు సత్య చెలిఁగన్దొని యించుక సంతయించుచున్.

ఉ. చందనచర్పలేల విలసద్ధ వసారలవంబు లేలకో
యెందును లేని చల్లదన మీక్షణరోచులఁ గల్లువాని నా
నందమెలర్చ సర్వభువనంబులునుం గుణసారభంబు పెం
పొండఁగఁ జేయువానిఁ గమలోదరుఁ దోకినిరాజె నెచ్చెరీ!

చ. ఆకట! యదేమియో యెఱుంగనయ్యెదఁ దోయ్యలి వక్షిణాంస చూ
యక నయన్ప్రకంపగుణమూచనలేమియు వల్లగావు పా
రెకు మది బాలివొంది యొకరీతిఁదలంకడుఁ బ్రాణనాథుఁడొం
దొకచవలాక్షి యాడి ననునొల్లనిచెయ్యములేమి నేనెనో?

క. అనిసత్యభామ తనవిధ
మనుఁగుందోయ్యలికిఁ జెప్పనవసరమున...

శ్రీ పుష్కరాష్టకము

సంపాదకులు వారి సుబ్బారావుగారు

శ్రీయాయుతం త్రిదేహతాపపరాశీనాశకం
మునీంద్రసిద్ధసాగ్యదేలదాన వైరభిష్టుతమ్
తేజస్తియజ్ఞవర్చితిస్య ముక్తిదం సుఖాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

సదార్యమాన శుష్కపంచవాసరే వరాగతం
తదస్యదాంతరిక్షగం సుతంత్రభావనానుగమ్
సదాంబుపానమజ్జనం దృశాంసదామృతాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

త్రిపుష్కరప్రి పుష్కరేతి సంస్మరే
త్సదూరదేశగోపి యస్తదంగ పాపనాశనమ్
ప్రపన్నదుఃఖభంజనం సురంజనం సుధాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

మృకందు మంకణౌ పులస్త్య కణ్వసర్వతాపితా
అగస్త్యభార్గవౌ దధీచి నారదౌ శుకాదయః
సపద్మతీర్థ పాపనౌకదృష్టయౌ దయాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

సదాపితా మహేక్షితం వరాహ విష్ణుసేక్షితం
తదామరేశ్వరీక్షితం సురాసురైః సమీక్షితం
ఇహైవభక్తి ముక్తిదం ప్రజాకరం ధనాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

త్రిదశి బ్రహ్మచారితాపసై సుసేవితం
పదార్థ చంద్రప్రాప్తదేవ నంది కేశ్వరాభిదైః
సవైద్యనాథ నీలకంఠసేవితం సుధాకరం
సమామి బ్రహ్మపుష్కరం సవైష్ణవం సశంకరమ్.

గోదావరమా!

“తటయాథకుటవారచటులాళిపటలాభ్యుపటలాలగాన ముత్కటముగాఁగ
కమనీయవిమలాబ్జమనాథ్యతమహంసరమణీవిరావ ముత్కమముగాఁగ
లహరీవరహితా నీనహసోద్భవహలచక్రమహితానినాద మాగ్రహముగాఁగ
నిరతోదకరతాగ్రసరరామతరుణవర్షవ్రవంచ ముత్తరముగాఁగ

నళికమాచుదు నినుకదిన్నెలఁ జరించు
మానిమాణపులాష్ట విప్రైవదాని
గౌతమీనదిగాంచితి కమలశేత్ర!”

—కృష్ణ కృష్ణ మూర్తికావ్య.

తల్లీ! నీపుట్టుక మహారాష్ట్రదేశమున. నీవలచి పూర్తిలాభమునుమాత్రము ఆంధ్రులమగు మేమచుభవించుచున్నాము. మాపాలకులగు ఆంగ్లేయుల స్వదేశమంతటి విస్తీర్ణముగల భూప్రదేశమునుండి మాకొరకు జలమును సంగ్రహించుకొని వచ్చుచున్నావు. నీయందలి ప్రతియంబుకణమును మాకమృతోపమానము. ముక్కారునుపండు కేదారములు, కోనసీమలు, బంగారుతీగెలు, రసదాళీలు నీప్రసాదమే. దీపముపెట్టి నీకు నమస్కరింపవలయును. మొగముకడుగుకొని నీకు మొక్కువలయును.

నీవు మాకొరకు కీకారణ్యములగుండ ప్రవహించి వచ్చుచున్నావు. నాగరికుడనబడు మానవునిచే నింతవఱకు త్రొక్కబడని సాంద్రారణ్యములను చీల్చుకొనివచ్చి మాదేశమును నాగరికమొనర్చుచున్నావు. నీతీరమున ప్రయాణమునలెక్కి అచ్చటి ప్రకృతిరామణీయకమునకు అప్రతిభులై దొరలు నిన్ను The Rhine of India అని కీర్తించియున్నారు. నీవు నామమాత్రముననే ఆకర్షించుదానవు. నీతీరమున ప్రభుత్వకళాశాల సంస్థాపించిన ఆచార్యుడు మెట్కాపుదొరను తొలుత తవతీతీరమునఉద్యోగముకావలెనా గోదావరీతీరమున ఉద్యోగముకావలెనా అనిఅడుగగా ‘గోదావరిలనునామము ఉత్తేజకరముగనున్నది. నాకు ఆవదీతీరముననే ఉద్యోగముకావలెను’ అనెనట. ఇది నీనామమాహాత్మ్యము. నీతీర

మున పలుసంవత్సరములు నివసించిన కూల్దేదొర నిన్ను వారినదియగు భేముతోపోల్చి పొగడి పలికియున్నాడు. లాతివారే ఇట్లు నిన్ను కీర్తించుచుండ నీవలన నిత్యము అనేకోప యోగములను పొందుచున్న మేమెట్లు కీర్తింపకుండుము?

లోకపూజ్యులగు సీతారాములపాదధూళి తెలుగుదేశమునకు వొరుకునట్లు చేసినది నీవు. తెలుగువారి అతిథిసేవకు భద్రాచలమునందలి రామునిఉనికి యొక అమోఘనిదర్శన ముగ నుండుచున్నది. కోకిలకంఠస్వరమును మామిడిచిగురు మధురించునట్లే వేదబ్రాహ్మణుల కంఠస్వరమును నీపావనోదకము బాగుచేయుటలో రసాయనముగ నుండునని పెద్దలం దురు. గోదావరీబ్రాహ్మణుడు వేదమును సుస్పష్టముగ చదువుటలో లోకప్రఖ్యాతిగాంచియు న్నాడు. వేదభూమియగు భారతదేశమున అపస్వరములేనివేదమును వినదలచువారు గోదా వరీబ్రాహ్మణునిచెంతకు పోవలయునని మోక్షముల్లరు, భండార్కరుమహాశయులు చాటు చున్నారు. ఒక్కవేదపాండిత్యమేనా? వేదపాండిత్యమును పెంపొందించు నీజలమే కవిత్వ పటుత్వమునుగూడ కలిగించుచున్నది. ఉత్తరరామచరిత్ర రచియించిన భవభూతి నీమధుర జలములు గ్రోలినవాడు. రసగంగాధరకర్త పండితరాయలు నీదురసముతో పెరిగినవాడే. నన్నయ, శ్రీనాథాదులు నీతీరపు తెలుగుకవులన్నచాలు. విశేషించి బృహత్కథ నీతీరమున పుట్టినది. సప్తశాఖలతో సాగరమునుసంగమించినమహాదారపునీప్రాపునగాక ఆకథాసరిత్సా గరమెట్లు కల్పింపబడగలదు? ఆంధ్రమునఉన్న కొద్దిపాటి భక్తికవితకు నీతీరమేపాదు. రామ దాసు, తూము సరిసింహదాసు, నిష్ఠుల ప్రకాశదాసు, యడ్ల రామదాసు మున్నగు ఆంధ్ర భక్తికవిభామనులకు నీవేప్రాపు. నిన్ను గ్రుంకియే ఆంధ్రభక్తి కవిగ్రామణి పోతరాజు కై వల్య పదముచేరుటకు భాగవతము రచియించెను. భారతదేశములో దాదాపు మూడుభాగము లోకస్పృడు పరిపాలించిన ఆంధ్రశాలివాహనుల రాజధానీసగరములలో నొకటియైన ప్రతిష్ఠా నమునకు నీవు ప్రాకారమవై యుంటివన్నచో చాలును తరువాతికాలమున చాళుక్యులకు, రెడ్డిరాజులకు నీతీరపట్టణమే రాజధానియైయున్నదని చెప్పనక్కరలేదు.

ఇవి నాటికబుద్ధు. నేడును నీవు ఆంధ్రుని అంతశ్శక్తులను లేవదీసి వానిని లోడిరాష్ట్రీ యులలో తలయెత్తుకొని తిరుగసమర్థునిగ చేయుచున్నావు. మాకు నీవొకవిద్యాసాగరుని ప్రసాదించితివి. ఆంధ్రసంఘసంస్కర్తయై మాదేశమున ఆధునికయుగప్రవర్తకుడైన వీరేశలిం గముపంతులుగారి కార్యక్షేత్రము నీతీరమే. భారతదేశమునగల రెండువందలపై చిల్లరమండల ములలో కాంగ్రెసుకుఅనుబంధముగ ప్రథమమున మండలరాజకీయసభలను జరిపినది నీపేర వెలయుమండలమే. గోదావరీమండలరాజకీయసభలనుచూచిఇతరమండలమువారును ఈపద్ధతి నవలంబించిరి. చెప్పనదేమన అదర్శజ్యోతిసీదిలని. తెలుగువారిలో నొకపెద్దకళాశాలకు ప్రథమమున అధ్యక్షపదవిసలంకరించిన మహానీయుడు నీవుపెంచగా పెరిగినవాడు, జగమెరిగిన ఆఆచార్యునినామము ప్రత్యేకించెక్కొననేల? ఆంధ్రచిత్రకళయందు నూత్నమర్యాదను

గోనివచ్చి దానికొకవ్యక్తిత్వమునుకల్పించిన సిద్ధహస్తుడు దామెల్ల రామారావు నీలడ్డాలలో పెరిగినాడు. వాకుకభావను వాదస్థితినుండి తప్పించి అనుశాసనస్థితికి గోనివచ్చిన ఆంధ్రభాషానుశాసనకర్తమల్లాది సూర్యనారాయణకవి నీనెయ్యంపుటిడ్డ. సకలమైన ఉద్యమములకు జనిస్థానము ఆంధ్రదేశమున నీవేయనుట అతిశయోక్తిగాదు. నీవు ఆంధ్రులపాలిటిగంగవు. నీయందలి ప్రతిసీటిబాట్టును మాకురొక్కము. నీతీరమునందలి ప్రతిఅంగుశస్థలములను మాకుతీర్థము. నీవు క్షణములో ముక్తినియగలవు. నీయందలి ఒక్కస్నానము కోటిఫలము నీయగలదు. గంగకుఅగ్రజవు. తపశ్శాలి గౌతముకు నిన్ను మాకొకకు తెచ్చినాడు. ఎంజనీరు కాటన్ దొర నిన్ను మాకొకకు కట్టినాడు. మాకు వారిరువురును కరాధ్యులు. చిరస్మరణీయులు. నీతోబాటు ఆమహనీయులనుగూడ మేముకొలుచుచుందుము.

గౌతముకు, కాటన్ మొదలగు మృతజీవులనుస్మరించుట తోడనే జ్ఞప్తికివచ్చినది. నీ కిప్పుడు పుష్కరయోగముకదా! సమస్తనదులను, సమస్తతీర్థములను, సమస్తనిధులను రప్పించి సార్థత్రికోటితీర్థమలతో పుష్కరునిగోనివచ్చి పుణ్యమార్జించుకొనుటకు మాకు చక్కనియవకాశమును గల్పించినావు. ముప్పదిమూడుకోట్లదేవతలయు, ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీయులయు దృష్టలిపుడు నీపై లగ్నమైయున్నవి. దిక్కులు నీప్రశంసతో ముఖరితము లగుచున్నవి. భారతదేశమునందలి వివిధప్రాంతములనుండి విశేషజనమునాకర్షించి వారికి తెలుగుదేశముతో పరిచయముకల్పింపజేయగల తీర్థములలో నీపుష్కరతీర్థమే తొలుత పేర్కొనదగినది. ఇట్టితీర్థము తెలుగువారికి మణియొక్కటిలేదు. తెలుగువారినిగూర్చి ఇతర భారతీయులకు తెలియచెప్పటకు నిశ్చయముగ నిది సాటిలేనిఉపన్యాసకురాలు. ఈఉపన్యాసకురాలు మాదేశమునకు పండ్రెండువత్సరములకొకసారి సీమాలమున వచ్చుచున్నది. గడచినసారి ఈఉపన్యాసకురాలు వచ్చినప్పటికంటె ఇప్పుడుమేమొకక్రొత్తసంస్థను సంపాదించుకొని యున్నాము. ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయమును పొందితిమి. నీనామముతో మణియొకజిల్లా ఏర్పడినది. రాష్ట్రసమన్య చర్యలలోనున్నది. ఈసారి పుష్కరములువచ్చునరికి మాకు ప్రత్యేక రాష్ట్రమువచ్చునట్లు వరదాశమునపుట్టిన నీవనుగ్రహింపగలవని నమ్ముచున్నాము. మాదేశక్రమాభివృద్ధిని నిరూపించుకొనుటకు ఈపుష్కరములను మేమొక హద్దుగ పెట్టుకొన్నాము. ఈహద్దునకు అధిపానదేవతవునీవు. కావున పూజాన్యాసగతము లందుకొనుము.

“విచ్చేయవమ్మ! శ్రీవృషభవాహనధర సామజకటమదాసారధార!
పయసంలుగావమ్మ! భగ్గజటాటవీకుటజ కాభాశిభాశోరకంబ!
రావమ్మ! యాదిమబ్రహ్మరొప్పలపనీతకమండలు పుణ్యతీరజలమ!
లేవమ్మ! విశ్వంభరావధూటీకంక తారమా కికహరధామకంబ!

తెరలతో వీచికలతోడఁ దరులతోడ
విమలదీందీరఖండరెండములతోడ
మురుపు కీవియు నామోదమును జవంబు
పడువునొప్పంగ గంగమ్మ! పాడువవమ్మ!”

శారదలేఖలు

సాభాగ్యవతియగు కల్పలతకు—

నచ్చెల్ల! ఏదివ్యతరంగిణీనలీల సీచనముచే భూపురంధ్ర సస్యపులకితగాత్రయైరాకల్లునో, ఏపావననదీజలావగాహనము సమస్తదురితాపహరమో, ఏమహనీయసరిత్రేటమున వనవాస క్లేశులగు సీతారాములు పర్ణశాలను నిర్మించుకొనివసించిరో, కవులు యేదేవినివర్ణింతురో, గాయకులు యేదేవినికీర్తింతురో, చిత్రకారులేదేవినిచిత్రింతురో, కర్తకు లేదేవి యాగమనము నకై హర్షసముత్సేకులై యెదురుజూతురో అట్టిఆంధ్రదేశభాగ్యలక్ష్మీ తన నిరంతర జీవన దానముచే నిఖిలప్రాణీచయమునకు జీవనదానముచేయుచున్న మహానదీమతల్లి శ్రీగౌతమీ దేవి పుష్కరోత్సవమనిన యెవరిహృదయము ఆనందతరంగితముగాదు? ఎవ రామహా త్సవమున కేగ వేకుకపడదు? నిత్యోత్సవముచేయదగిన యామహావాహినికి పదిరెండేడ్లకొక మాటు పుష్కరోత్సవముజరుపు టాకగొప్పయా? మేలు, మేలు. ఆదివ్యోత్సవమునకు వెళ్ల వలసినదే. ఆదక్షిణగంగకు నమస్సులిడవలసినదే. ఆదివ్యాపగలో క్రుంకవలసినదే. ఆమహానది తీరమున దేవపితృపూజలు జరుపవలసినదే. లేకున్న భారతీయులు కృతఘ్నులనిపించుకొనరా!

కల్పలతా! జ్ఞాపకమున్నదా కడచినపుష్కరములవృత్తాంతము? మనమప్పుడు రాజ మహేంద్రవరములో మనబంధుగృహమున విడిసితిమి. గోదావరిలో స్నానములుచేయుచుంటిమి. ఊరిలో విశేషములనరయుచుంటిమి. క్రొత్తవారి నెందఱనోకలసికొని పరిచయము గల్గించుకొంటిమి. ప్రాతవారి నెందరనోచూచి భాషించితిమి. అంతయు ఆనందమయముగా నుండెను. అనేదినములలో నొకనాడు మఱచితివో ఏమోకాని లోకమాన్యబాలగంగా ధరతిలక్ మహాశయుడు“యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మా సంస్కృతాహ్యమ్. కర్మణ్యే వాధికారస్తే మాధలేషు కదాచిన” అను గీతామంత్రము జపించుచు దివంగతుడైనట్లు, ఆమహామహుని చందనకాష్ఠములతో దహించినట్లును ఆర్ద్ర హృదయములతో అశ్రుపూర్ణలోచనములతో గద్గదికకంఠముతో ఆంధ్రపత్రికలో చదువు కొంటిమి. నేను చదువలేక సంకటపడితిని, నీవు వినలేక విలపించితివి. ఆప్రచండమార్తాండుని అస్తమయానంతరము భారతీయహృదయాకాశమున సాంద్రమైవ్యాపించిన కటికిచీకటులవెలార్చుచు శాంతిసుధాకరు డుదయించి తనశీతలవాక్యచంద్రికలచే భారతీయదుఃఖతమంబెడిపి నదియు నప్పుడేకంటిమి. నాటికి నేను పదిరెండేడ్లు. చూడు మిప్పుడు భారతజగత్తు!

దైవజ్ఞులప్పుడుగూడ నిప్పటివలనే భిన్నాభిప్రాయులై ద్వాదశదినముల పుష్కరములను అష్టాదశదినములకీడ్చిరి. ణ్దువలన కశ్యపమధికమై వనసులుతక్కువై చాల మందిని ఆసుపత్రులకీడ్చివలసినచ్చుటగాక కొంతమందిని కాటికిగూడ యీడ్చివలసినవచ్చెను. ఎప్పుడైనను అధికజనసమూహముతోగూడిన నిట్టిఉత్సవములెంత ముక్తగుఱ్ఱగాజరిగిన సంతోహాయి. కాని మనసిద్ధాంతుల బహువిధసిద్ధాంతములజూచినచో హరినందఱను సమాధాన పెట్టవలయునన్నచో ఈపుష్కరములకు దాదాపు రెండుమాసములుజరిపినను చాలవేమో

అనిపించుచున్నది. ఈమహాద్వైతజ్ఞశ్రీభామణులకు, జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతులకు మనము విన్న పమునేయజాలిన సమర్థులముకాముగాని, గతపుష్కరములో జనులకుగల్గిన మహాకష్టములను గుర్తించియైన వీరు ఆంగీరసనామసంవత్సరవంచాంగము ప్రకటితముకాకమునుపు ఇప్పుడూరూరజరుపుచున్న యీశాస్త్రసభలను అప్పుడేజరిపి ఒకనిర్ణయమునకువచ్చి ప్రకటించిన నెంతయు సమంజసముగానుండెడిదిగదా! చేయికాలినవెనుక అకులకు వెదకినట్లు రేపామాపా మొదలుపెట్టబోవుచున్న గోదావరిపుష్కరమునుగూర్చి చర్చలునేయుటకంటె రాగల కృష్ణా పుష్కరములనుగూర్చి విచారించుట మంచిది. భారతభూమి కర్మభూమి. భారతీయులు కర్మిష్టులు. తాముచేసెడి స్నానదానదేవపూజ పితృతర్పణాదులు సరియగుపర్యవసాయములో చేసినగాని వారికి తృప్తిలేదు. అట్టిచో ఈశాస్త్రవేత్తలు తలయొకదినము పుష్కరారంభ దినముగా నిర్ణయించినచో వారిసనుసరించు యీప్రజలగతియేమి? సరే ఎవరెన్ని తిథులునిర్ణయించినను ఏసిద్ధాంతలరాధాంతము తెల్లున్నను కిమ్మనక పుష్కరములను ప్రారంభింపనున్నది యింగ్లీషునెల జూలై యొకటి.

భిన్నాభిప్రాయములచేత పుష్కరము లేన్నిదినములుసాగినను యాత్రికులైన యిం చుక మెలకువతోనడుచుకొనినచో నెట్టికష్టములులేక సుఖముగా గృహోన్ముఖులుకాగలరు. యాత్రాస్థలములలో ముఖ్యముగా సాటింపదగిననియమములుమూడు. మూడుదినములకంటె సధికముగానుండకుండుటకటి, పచ్చిపిండ్లు నిలువపండ్లుతినకుండుటకటి, పుణ్యమనుభ్రాంతితో గోదావరిలోని పచ్చినీరుత్రాగకుండుటకటి. ఈమూడునియమములను నియతితో పాలించినచో పుష్కరము లేన్నిదినములుజరిగినను భయములేదు. కాని యాత్రికులయలుదేరినచో మన వారు ఉల్లంఘించునచే ఇవి. నైష్ఠికులైనవారు యాత్రాస్థలములో రాత్రులు భుజింపరాదను నియమమొకటి, ఏదియో తిరిగితిరిగిపచ్చినపిదప చేసికొనజాలని వినుగొకటి, గౌతమీతీరము మహాపుణ్యమను భ్రాంతియొకటి. ఈమూడుపిచ్చులలోఒడి మనవా రిచ్చనచ్చినట్లువర్తించి కుత్తుకమీదికి తెచ్చుకొందురు.

ఈపుష్కరములలోబాటు రాజమహేంద్రవరమున ప్రారంభమగుచున్న దొకదివ్యోత్సవము. అదియే స్వదేశీప్రదర్శనము. భారతీయులకు గౌతమీమహానదీస్నానము మోక్ష ప్రదమగుచో అనంతమోక్షద మీస్వదేశీదీక్ష. ఆర్థికవిపత్తిచే గొట్టుకాడుచున్న తమదేశము సౌభాగ్యవంతముకావలయునని వాంఛించువారికి స్వదేశీదీక్షబూనుట కింతకంటె వర్వడిసమయము వేరొండులేదు. గౌతమీగంగలోస్నానమాడి పవిత్రులై స్వదేశీప్రదర్శనముతలకింది పునీతులై స్వదేశీదీక్షబూని ధన్యులగుటయే కర్తవ్యము. ప్రపంచములో యెచ్చటచూచినను యేదేశమువా రాదేశపువస్తువులనేకొనవలయునని అఖండప్రబోధమునేయుచున్న దినములివి. స్వతంత్రములును, మహాభాగ్యవంతములును, వివిధపరిశ్రమాకుశలములునగుదేశములే స్వదేశీ దీక్ష నింతగాబూనుచుండ పరాధీనతచే మ్రగ్గుచు, రాజకీయకల్లోలముచే స్రుక్కుచు, ఆర్థిక

వివరించే అల్లడతల్లడబడుచున్న మనభారతదేశీయుల కీస్వదేశీదీక్ష యెంత అవసరమో వేరుగ చెప్పవలయునా? నాణెముతగుగాక, వెలహెచ్చుగాక, లేమియేవచ్చుగాక ఈ సమయములో భారతీయులెల్లరు స్వదేశీవ్రతము నవలంబింపలేని 'కలుగనేటికితల్లుల కడుపుచేటు?'

యాత్రకేగినవారెల్ల వస్తువో, వస్త్రమో, బొమ్మయో, ఏదియోయొకటితెచ్చుట మనవారికలవాటు. ఆ ఆభరణము ఉత్కృష్టమైనదనుటకు సందియములేదు. అయితే యీమాటు గౌరవీపుష్కరయాత్రకేగిన మహాజనులెల్లరు తాము యిండ్లకుకొనితెచ్చుకొనిన వెల్ల స్వదేశమునందు తయారుచేయబడినవిగనేయుండునట్లు జాగ్రత్తవహించవలయును. ఏలనందువా? గోదావరీపుష్కరములవలెనే తత్సందర్భమునజరిపేడి స్వదేశీవ్రదర్శనోత్సవము గూడ సర్వకాలము జ్ఞాపకముననుంచుకొనదగినదినుమా! కల్పలతా! సెలవు. గౌరవీపుష్కరములకేగు భాగ్యమొదవెనేని యచ్చట నేమాచిన విశేషములెల్ల నవి స్తరముగా నీకు జాబువ్రాయుదును. లేదా లేదు.

—మిత్రురాలు, శారద.

గోదావరీ భ్యాన శ్లోకములు

గంగాగంగేతియోబ్రూమాద్యోజనానాంశతైరపి
ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యోవిష్ణులోకంసగచ్ఛతి.

అంబలేద్దర్శనాన్ముక్తిర్నజానేభలం

స్వర్గారోహణసాపానాం మహాపుణ్యతరంగిణీ.

అతిశ్రూరమహాకాయ కల్పాంతభానోపమ

భైరవాయనమస్తుభ్యం అనుజ్ఞాం భాతుమర్హసి.

పుష్కారేజన్మనత్తతే వ్యతీపతే దినత్రయే

సకృద్గోదావరీస్నానం కులకోటిసముద్ధరేత్.

రేవాతీరేతవకుర్యాన్మరణంజహ్నవీతతే

దానం దద్యాత్కురుత్తే గౌతమ్యాత్రితయంవరం.

వరంగోదావరీతీరేసిరేణోదరపూరితం

అస్యత్రశర్కరాపూపం పాయసాన్నం పరిత్యజేత్.

ఇహజన్మనియత్పాతం యత్పాపం పూర్వజన్మనిం

తత్సర్వంనాశమాప్నోతి గోదావరినమోస్తుతే.

సార్థక్రికోటిశ్శిశ్నోశ్చసంయుతాన్వృద్ధగౌరవీం

భ్యాయామి తీర్థరాజేనయుతాం గోదావరీంశుభం.

మందాకినినమస్తేస్తు నమస్తేసురపూజితే

గోదావరినమస్తుభ్యం మహాదేవి నమోస్తుతే.

పుష్కర గౌతమి

పుష్కరసామాన్యప్రశంస

అపాల్యాబాదుడై శరీరము ఆపాదము సుకము అను హ్యముగ నగునట్లుకపుడైన ఇంద్రుని పాపములు లొల గించుటకు బ్రహ్మచే నిర్మించబడిన తీర్థరాజు పుష్క రుడు. ఆతడు సమస్తతీర్థములకును అధ్యక్షుడై ఎల్ల వేళల స్వర్గలోకమునందలి మందాకినినదియందు నపిం చియుండునట్లు బ్రహ్మచేవునిఆదేశము. అయినను పుష్కరుడు భూలోకమునకూడ పునీతముచేయు ఉద్దేశముతో కొన్ని నియమితకాలములందు ఇచ్చటి నదులయందును ప్రవేశించి కొన్నిదినములుండుచుం డును. తాను ఎల్లవేళల నివసించియుండు దేవలోక మునకంతటికిని గురువగు బృహస్పతి మేహదిద్వాదక రాసులయందు ప్రవేశించుకాలమున పుష్కరుడు తాను భూలోకమునకువచ్చు ముహూర్తముగ ఏర్పఱచు కొనెను. బృహస్పతి సంవత్సరమునకు ఒక్కొక్క రాకయందు ప్రవేశించుచుండును. అట్లు బృహస్పతి ఆయారాసులయందు ప్రవేశించిన తొలిపండ్రెండు దినములందును దేవలోకమునుండి పుష్కరుడువచ్చి భారతదేశమునందలి ఆయాపుణ్యనదులయందు నిలు చును. పుష్కరుడు తీర్థములకు రాజగదా! కావున అతడు ఏనదియందు ప్రవేశించునో అచ్చటికి మాడు కోట్ల ఏలదిలక్షల తీర్థములు; సమస్తసమద్రములు; సర్వనదులు; ఆభిలనిధులు; ఆరణ్యములు; ఋషులు; దిక్పాలకులు; దేవతలు; వాణి, లక్ష్మీ, గౌరి; బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వరుడును వర్తురు. పుష్కరుడు పం ద్రెండుదినములుండి తిరిగి దివ్యలోకమునకు పోవును. విగిలిన వాతెల్లరు సంవత్సరపర్యంతము అచ్చటనుం దురు. భారతదేశమున గంగ, నర్మద, సరస్వతి, యమున, గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి, భీమ, రభ్య, భద్ర, సింధు, ప్రణితితమ పండ్రెండునదులు క్రమ ముగా నురుడు మేషము, వృషభము, మిథునము, కర్కాటకము, సింహము, కన్య, తుల, వృశ్చికము,

ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము అను రాసుల యందు ప్రవేశమునొందినయిట్టి ఆయాకాలములందు పుష్కరయోగమునంది పుణ్యప్రదములగుచున్నది. ఈ పుష్కరయోగము అతిపవిత్రమైనది, పుణ్యప్రదమై నది. పుష్కరయోగముగల నదులయందు స్నానమున రించి శుచియై దానాదికర్మలాభరించుటవలన పాప ములుపోవును, శుభములుకలుగును. పుష్కరయోగ కాలమున సమస్తతీర్థములు ఆయానదులయందు సన్నివేశమైయుండునుగావున అచ్చటి ఆనదియందలి స్నానము సర్వతీర్థస్నానమగును; ఒక్కొక్కచేరిన సమస్తదేవతలను ఒక్కసారిగ నేమించినట్లుగును. పుష్కరయోగపుణ్యకాలమున గావించుట దానముల ఫలములు కొటిగంటిలములుగానుండును. ఈపర్యకాల మున తీర్థవిధులు పెట్టుటచేతను, పిండప్రదానములు చేయుటచేతను పితృదేవతలకు తృప్తులచేయవచ్చును. ఇచ్చటి పిండదానములనంది పితృదేవతలు తృప్తులై ఉత్తమలోకములకు పోవుదురు. గోదావరీపుష్కరయోగము సర్వోత్తమము ఇట్టి ఈవివిధనదుల పుష్కరయోగము లన్నిటి కంటెను గోదావరీపుష్కరయోగము ప్రశస్తతమ మును, పరమోత్కృష్టము నైయున్నది. ఇందుకు కారణ ములు మానుబడును. భారతదేశమున గంగానది ఆర్యంత్రాజ్యభావముతో ఆరాధింపబడుచున్నది. అట్టి పావనగంగానదంతికి గోదావరి అవ్యగారని భారతీయులు పలుకుదురు. ఈచలుకు ఉట్టిపుక్కిటి గాఢకాదని భూగర్భకాస్త్రవేత్తలను, భూగోళ కాస్త్రవేత్తలను తమ తీవ్రపరిశోధనలచేతను, దీర్ఘ పరిశ్రమచేతను నిరూపింపగలిగియున్నారు. చిరకాల మునకు పూర్వము ఇప్పుడు మనము ఉత్తరహిందూ సానమని పిలుచు ప్రదేశముంతయు సముద్రమైయుం డెను. అనగా ఆకాలమున సముద్రపుటలలు హిమా లయపర్వతమును తాకుచుండిన వన్నమాట. వింధ్య

పర్వతమునకు దక్షిణముననున్న ప్రదేశము—దక్కను
 పీఠభూమియని మనమిప్పుడు వ్యవహరించునది—ఒక
 ద్వీపముగా నముద్రము నడుమనుండెను. అందు గోదా
 వరి ప్రవహించుచుండెను. అనంతరము క్రమముగా
 ఉత్తరసింధూస్థానము ఏర్పడుటయు గంగాదినదులు
 పుట్టుటయు జరిగెను. అగుట గంగానదికంటె గోదా
 వరి ప్రాచీనతరమైనది. తీర్థమాహాత్యమునకు ప్రాచీ
 నతరయొక ముఖ్యకారణము గదా! మిక్కిలి ప్రాచీన
 కాలపుదియైన ఈనది పుష్కరయోగమున ఇతర
 నదులకంటెను పుణ్యప్రదముగుచున్నది. గంగకంటె
 ముందుపుట్టినదగుటయేగాక గోదావరి దానికంటె
 ఉత్తమ జన్మ కలదియని కూడ మనపురాణములు
 ఘోషింపుచున్నవి. బ్రహ్మకమండలువునందును, విష్ణు
 పాదములందును, మహేశ్వరునిజటయందును ఉపస
 వించి త్రివైవర్త్యమైన గంగాతీర్థము భూమికి బ్రాహ్మ
 ణుడగు గౌతమునిచే గోవిరాబడి గోదావరి యను
 పేరను, క్షత్రియుడగు ధర్మిగునిచే గోవి రాబడి గంగ
 యను పేరను బరగెను. బ్రహ్మక్షత్రియులని పురాణము
 లందున్నదిగావున బ్రాహ్మణునిచేగోవిరాబడిననదికి
 హేచ్చుగౌరవము ఉండుట పారాణికధర్మము. ఇట్లు
 కాలముచేత గంగకంటె ప్రాచీనమును, జన్మముచేత
 దానికంటె ఉత్తమమును అయిన గోదావరినది ఈ
 పుష్కరయోగమున మలియు ఉత్కృష్టమైనదగు
 చున్నది. కొన్నికొన్ని తీర్థములందు కొన్నికొన్ని
 కర్మలు నిషేధములు. గయయందును, గోదావరియం
 దును ఎట్టినిషేధములును లేవు. దేశమానములు, మల

మానములు మొదలగు ఇతర తీర్థములందు నిషేధింప
 బడిన సర్వకర్మలును గయయందువలె గోదావరియం
 దును నిరర్థకతరముగ జరుపనచ్చునని పురాణములు
 ప్రమాణీకరించుచున్నవి. గోదావరీపుష్కరము సర్వో
 త్తమమనుటకు ఇదియు ఒక కారణము. ఇక చెప్పబో
 వునది విచిత్రమైన ముఖ్యమైనది. తీర్థములరాజగు
 పుష్కరుడు ఆయానదులయందు గురుడు ఆయారాసు
 లయందు ప్రవేశించిన తొలిపండ్లెందుదినములు మా
 త్రమేఉండును. గోదావరియందు తుది పండ్లెందు
 దినములుగూడనుండును. ఇదియొక విశేషము. గురుడు
 సింహారాశియందు ప్రవేశించినపుడు పుష్కరుడు గోదా
 వరియందు సార్థతితోటితీర్థసహితుడై ప్రవేశించి పం
 డ్రెందుదినము లుండునని చెప్పబడియున్నదిగదా!
 గురుడు సింహరాశిని విడుచుటకుముందును పండ్లెందు
 దినములు పుష్కరుడు గోదావరియందుండును. అనగా
 మేల్తము ఇరువది నాలుగు దినములుండునన్నమాట. ఈ
 గౌరవము మిగిలిన పదునొకండునదులలో దేనినిలేదు.
 ఈవిషయము గోదావరీపుష్కరము సర్వోత్తమమగు
 టను నిర్ధారణచేయుచున్నది. గోదావరీపుష్కరమున
 పుష్కరుడు గోదావరీనదియందు ప్రవేశించియున్న
 తొలిపండ్లెందుదినములును అదిగోదావరీపుష్కరమని
 యును, తుదిపండ్లెందుదినములును అంత్యగోదావరీ
 పుష్కరమనియును పురాణములందు ప్రసిద్ధములైయు
 న్నవి. అదిగోదావరీపుష్కరమువలెనే అంత్యపుష్క
 రమును స్నానదానాదిసమస్తకర్మములకును ఉత్తమమై
 క్షాప్త్యమైయుండును.

టా జ మ హాల్

బొడ్డు బాపి రాజ గారు

ఎనలేనట్టివిశేషశిల్పభరితం బీమందిరంబంతయున్

గన నీకన్నులురెండుజాలవని యాగంతుల్ మహానందభా

జనమంచున్ గనుమెచ్చ హూణుల ప్రశంసాపత్రముల్ గొన్న యీ

ఘనమాటాజమహాల్ గనుంగొనెడిభాగ్యంబుబృనేడాగరాన్

దేశదేశాలలోపేరుమోసి; శిల్పకళకుకాణాద్రియై తనఖ్యాతిరీతి

చలువరాకట్టడంబు టాజమహాలుమన భారతావనినుంట గర్వపడదగును,

గౌతమి

శిరోమణి వారణాశి గంగాధర కాశ్మీ గారు

౧

నిన్న మొన్నటిదాక ప్రపన్నవృత్తి
నున్న సీవేలఁ గలువత నొందితిపుడు
గౌతమీ! యాశ్రమలటంచు గానకుండఁ
గులఁద్రోయుడే! యిట్లనుకూలతరుల.

౨

ధీమరులెల్లవేళ నవధీతసాధ్యపదితవృత్తి బాం
ధావరి ప్రేమపూర్వముగఁ ద్రావెడు శుభజలంబునెల్లఁబం
కావళమానటూర్ గలఁచి, యాంతరనుపుల నాత్మజన్ములన్
జీవముతో గ్రహించిరనుచింత, రుహకులవై తెగ గౌతమీ!

౩

సలిసనమృద్ధియందు, రుచినంపదయందును, నాత్మవిస్తృతిన్
దలఁచగ నల్పయయ్యుఁ ద్వరితంబున నేగడు కృష్ణ, భర్తకా
గిలిగవియుంగనందు విజగీషతఁ దొందర నేగుడంచెదే
కలుపితదిత్తవై యిటులు, కాంతుఁడుగాంచఁడె మిమ్ము గౌతమీ!

౪

కలువతఁబూనితేనిఁ గడుకౌతరభావముచెంది లోకమో
పులిసనితంబిని! కతకపుంజము గంధము తీసిపూసి య
త్యలఘుప్రయత్నముల నలుపు నప్పటికిని సహజప్రసాదతన్
జెలఁగ వగ స్త్యహాని చెనుడెంచి నినున్ బ్రతిమాలకుండినన్.

౫

లనకమండలయొకయెత్తు తానొకత్తు
నగుటనాతఁడు రయముననరుగ లేఁడు
స్వాతివాసకు శుక్తికచందమునను
జనములాలెరిరాకకై వనరుచుండు.

ప్రస్తుత స్త్రీ జీవితము

1

సాధారణముగా చాలగృహములందలమీ పాపమోగాని యాడుబిడ్డపుట్టివంతే కొడుకుపుట్టువను ఆశ యంతయు ఒకసారిగ భగ్నమైపోవును. అదియే అతారణమైన మనోరేదవను ప్రారంభము. ప్రపంచ మంతయు విరుచుకొని మీదపడినట్లుండును. అతల్లిదండ్రులకు దుఃస్వప్న దేశతయే యాదూషయన నవతరించినది ఇంటివారందరూ చింతించుచును.

—ఇది జన్మయందు.

2

ఈయెలయందు బాలిక ఏడుపుచుండుటగని తల్లి గృహకృత్యాలుపదిరి పోలియుట్ట కెండిచూచి “అగ్గిను చేకర్చువది, పంటకాలేదు మన్నుకాలేదు,—యీ పిల్లకోపము ఏకోరంకుడబ్బులుసంపాదించి ఆనాడు నచ్చుగండము (వరకుల్కము) తప్పించుకోవాలి, మరి” యని గడుమును. —ఇది బాల్యవృద్ధియందు.

3

అంతలో బాలిక కొంచము పెద్దదియగును. ఇంటి యందు అందరూ బాగుగాభోజనముచేయుచూ పాప మాయాడుబిడ్డకు యే క్షణమున్ను త్వరలోపమృతను భీతితో తగినయాహారము యివ్వకుండును. దీనికి కారణము కారదాచట్టమందు అనమ్మతియే. ఆబాల ఆన్నయో తమ్ముడో చదువుకొనుచుండుటచూచి కొనుగూడ ఏదీయో ఒకపుస్తకముచదువబోవ తల్లిదండ్రులు చూచి ‘దీని ఖర్చుంకాల, చదువులెందుకో, పుస్తక గముచేస్తుందో, పూజ్యులగుంబో’ యని కఠినముగా నందురు. దీనిచే చదువునందు బాలిక కుగలశక్తి తాపాము నశించును. —ఇది కొనారావృద్ధియందు.

4

తెండి కష్టపడి భూముల తెగ నమ్ముకొని వర కుల్కముపెల్లించి యేదోవిధముగా నాచారము ఒకా

కొల్లిచర వేంటటను బృథాపుగారు హముచేయును. కొంతకాలమున కత్తవారింటి కేసును. అక్కడ వర్తపాదాన్యమైనవంటనము— అత్తగారిపోకు ఎదుర్కొనవలసించ్చును. మగడు మంచివాడైనది: లేకపోయిన యాస్త్రీ అగచాట్టకు మేరయేలేదు. —ఇది వైవాహికావృద్ధియందు.

5

కొంతకాలమునకు మగడు పెరిగేను. పెంటనే వర్తభోగములకు ఈమె చూరమగును. పెంటమిటి గంగాప్రవేశం: భార్య పంటగడ్డిప్రవేశం అన్న లోకోక్తి సార్థకమగును. అత్తింటియందందరికిని బోధన యీమెయే. ఈమెనుపోషించుట పెద్దరాశిని తలపొడమందుకొన్నంత కష్టమనిపించును. ముఖ్యముగా పాపమాన్యత అనుభవూభవమగును. ఇదియే యామె హెచ్చరితిని మోచించును. ఆమెకుగల పృథ యాదేదనకు అంతలేదు. —ఇది వైధవ్యావృద్ధియందు.

6

కాలప్రయాణ మతివేగము. అంతట వృద్ధురాలై పోవును. చేపాచటుత్వము క్షీణించును. చూచిదిక యగుట సంభవించును. అనివార్యమైనచావునకు అర్థురాలగును. —ఇది వృద్ధావృద్ధియందు.

ఈవిధముగా నెంతమంది స్త్రీలజీవితములు మన భారతదేశమందు క్షణములగుచున్నవో చూచుచుంటిమి. పుట్టినది మెదలూ జన్మాంతమువరకూ ఎన్నియో కష్టములకు పాల్పడుచున్నది పాప మామె. మానవ కోటియందు పురుషునకెంత ప్రాముఖ్యతగలదో స్త్రీకి గూడ వంతియే. అట్టిచతుములో స్త్రీగూత్రము యిట్లుండుటకుకారణము మనసంఘమరాచారము. పాశ్చాత్యదేశములందలి స్త్రీలజీవితమునకునూ, మన దేశమందలి స్త్రీలజీవితమునకునూ చాలా తారతమ్యముగలదు. ఇట్లనుటలో వారిననుసరించనలెననుట గాదు. మంచిగ్రహించుట ఆవసరము.

గోదావరీనది

శ్రీమత్ శ్రీ రాజగోపాలరావునాథ, బి. ఏ;

ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునాటి పవిత్ర నది. గోదాయ... ఆవులనిచ్చునదినియు, నీటితీరభూములలో మంచి పాడియావులుంచుటచే దీనికి పేరువచ్చినదినియు కొందఱు భావించుదురు. గోయనునది పవిత్రతను సూచించునదియు, గంగ తరువార గంగయంతటి పవిత్రత నిచ్చునగుటచే దీని కీపేరు వచ్చెననియు మఱి కొందఱు తలచుదురు. గోపాత్యాచారకమును నివారించుకొనుటకై గౌతముఁ డనదిని నిచ్చటకుఁ దెచ్చినందున దీనికి పేరువచ్చినదని యింకొక కొందఱుతలచుదురు. ఈ నది సముద్రమున కనతిదూరమున చాలమేర ప్రవహించెననియు దీనికూలమునందిప్పుడున్న పట్టణములు పూర్వములేవనియు, ఈగోదావరీనది మాటిమాటికి తనగతులను మార్చుకొని సముద్రమునఁ బడుచువచ్చెననియు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఏదియెట్లున్నను భూమిని బంగారముగా మార్చివైచి బంగారు పంటలను జనులకొసఁగిన దీనిగోదావరీనదియే. ఇది యీ త్తే త్రమున వెలసినదేవతాకన్య. పశ్చిమసముద్రమున కేబదిమైళ్ళకివలనున్న త్ర్యంబకమహాత్మేత్రమునందలి పడమటితట్టు కొండమీది తటాకమువక్రముండు శివవిగ్రహము నోటనుండి జననమంది, యాలతాకామృతపుష్పిచేఁ గ్రమముగా ప్రాకుచు సడయాదనేర్చి, యాఱునూటతొంబది పోపానములుగల యాకొండ నొకనాఁ డధిరోహించి యాగ్నేయముఖముగా సంచారమునుసేయుచు, బాలప్రాయమునుబాటి యౌవనప్రాయ ర్భావయై తనయందలిగండుమీలు నేత్రము

లుగా, కమలములు కండ్లుగా, పద్మప్రభాభాస మాసములగు కైవాలములు పూలబడగా, విజయశంఖములు గళముగా, వినతంతువులు హస్తములుగా, కచ్చపములు పిఱుదులుగా, కన్యాత్వము సిద్ధింపఁబడినదోయనఁ బద్మి నీత్వమునంది విరాజిల్లుచు, మనుధర్మప్రకారముగా భర్తృరన్వేషణాపరాయణయై తొమ్మన్నూటతొంబదిమైళ్లదూరము సధిగమించి తనవరమువలన పవిత్రీభూతములై సమృద్ధ సవ్యములైన యెంకలక్షయుఁబడునైదువేల మైళ్ల నేలలో నింగినుండి పడెడు వర్షామృత ప్రవాహస్వాదనమువలన దివ్యతనగాంచి కళాస్ఫూర్తిచే మెఱసి, తనయందలి రసమునంతను శృంగారరసము గావించి మించుచు, పెయిను గంగా వెయినుగంగా సంగమజనితయైన ప్రాణ హితానది తనకుఁ బ్రాణహితయగు చెలికత్తెగా, మహాభోగయగువరదయు, బంగారపు టిమకలలో నాట్యమాడెడు కిన్నరసానియు దేవతాంగనయగు నింద్రావతియు, శ్రీరామునిచే సహితము తనయొంగిలిని దినిపించిన శబరియు, కల్పింగాంగనయగు శిశేఱును తన్ను మెచ్చి యాశ్రయించిన సభిమణులుగా హూయలు మెఱయ యౌవనోద్రేకముతో భర్తృచింతాపరాయణయై పోయి పోయి, గట్టలపక పుట్టలపక మహారణ్యములపక యన్నింటి సధిగమించుచు, శరవేగముతో కొండలపై నుండి క్రిందికి దిగఁబాటుచు, సదుమనకుమ నొక్కొకచోట నిజమధ్యమును జూప నోయన సన్నగిల్లి గంభీరధ్వనులుచేయుచు, వచ్చినది పాపికొండలకడఁ దనమోహనా

కారమునుగాంచి భ్రమించి తన్ను వెంటడిం ప్రదానమివేదియున్న నిజజనకుండు శ్రీశంక
చిన భైరవదైత్యుని వంచించనోయన రుండు తన్నుకోటివిధముల మన్నునలునేయ,
తటాకరూపమునుదాల్చి నిజశృంగారప్రభావ తుల్యాత్రిగౌతమవసివృథారవాజజమదగ్ని
మును గప్పిపుచ్చి, యటసుండి తక్కుచు విశ్వమిత్రమహర్షుల శ్రీతపురోహితులై
తాటుచు దొంగచూపులజూచుచు, పొడలః తనకల్యాణమహోర్వవముఃకుమంత్రములను
దూఱి కొండలసాచ్చి యడవులదాఁగి యెట్లనో బలివ నుబ్బున గంతులికుచు సప్తముఖముల
బయటఁబడి యఖండమహిమతో ధవుని గోదావరీకన్య తనలోని వజ్రములను ఇమక
దూరమునఁ బొడఁగాంచి, ఆసమయమున వంటి బంగారుపాడిని నుపాయసములిచ్చి
వచ్చో తన్ను సాలంకృతనుగాఁజేసి కన్యా యతిగంభీరుని రత్నాకరుని పరిణయమయ్యె.

“గౌతమి వేక ను గొంటిని”

భక్తశిఖామణి శ్రీ నిట్టల ప్రకాశదాసు కీర్తన

గౌతమి వేక నుగొంటిని కన్నులపండువుగాను

రాతినాతిగచేసిన సీతారాముల కరుణారసమున.

గౌ.

ఎట్టితపముచేసితిన్ ఎట్టినిజముపల్కితిన్

ఎట్టిభక్తవరుల పాదమట్టి ముట్టిపుట్టితిన్

ఇట్టి దివ్యక్షేత్రములను ఇపుడు జూడగలిగినాకు.

గౌ.

రాజరాజనరేంద్రవిరాజితమయిన పురవరమున

రాజసఖులతోడనుండి రమ్యమగుచును

రాజరాజననుచు మమరాజలంతాసన్నతింప

రాజరత్నమయిన సీతారాముని కరుణారసమున.

గౌ.

ఏమిదిత్రమో యిచటను ఏమిభద్రమో అచటను

స్వామినిగన్నట్టు నాకుప్రేమ బుట్టుచుండెన్

రామరామరామయనుచు రాజసమునపొందుచూను

కామితార్థములనుపొగడి కాపురముచేతనొంది.

గౌ.

అంగజారి శిరముపయిని ఆకుచునుండేటింగంగ

పొంగితరంగముల భూమినిండుచూ అంగలింగభంగవరుల

సంగమునచెలంగి కోటిలింగములనుజొంది సారంగధరునితోడనున్న.

గౌ.

కరుణతోడనిట్టల ప్రకాశయశకవివరేణ్య సరసిభోవుమనుచు

భద్రగిరివిహారుని చరణములను స్మరణచేసి పరవశమున

మేనుమరచి గురుకటాక్షమున పెద్దాపురమువదలి పరముగోరి.

గౌ.

సతీత్వము: డెస్టిమోనా

విద్యాభూషణ కవిరత్న నరసింహశర్మగారు

“అనపహర్యంబు తేజోమయంబు సర్వ
గుణములకు సలంకారంబు గురులేకంబు
భామలకుఁ బతిభ కియ పరమమైన
భూషణం బిట్టివే పెరిభూషణములు?”

—భారతము.

నిజవాఘనవరకముఁబూజించిరికించిన యత్తమసతీమణిజన్మమే ధన్యము. అట్టివారినుమగడ యొక్క వాఁటిదియైన కల్పాంతముదాక చిరస్థాయిగానిలిచియుండును. సతీత్వ మనంతప్రభావసమన్వితమైనది. పెద్దయ్యల! జయనిత్యము గెలువఁజాలినది. నీతి-సామితి-అవకాశ-సుకన్య మొదలుగాఁగల సతీమతల్లికలు శేఁటికిని చిరంతనవుని పేరువడియుండుట వారిసతీత్వమహిమచేతనే. “స్మరేన్నీత్యం మహాపాతక వాశనమ్”. అనుటలో సందియమేమున్నది?

సతీమతల్లికయొక్క సతిర్ధైర్యవర్ణనాతీతము. ఆ మెయానందమంతయు వాత్మవాఘుని సేవాచరణమునందే మగ్నమైయుండును. ప్రణయదేవునారాధించుటయం బామకు మరణముసంభవించినను సంతోషించును. జన్మజన్మాంతరములయందు వాతనినే పతిగాగోరును. ఆహ! అలనాఁడు హరిశ్చంద్రుఁడు విధిచైదమునకులోనై ధర్మవిర్యవాజార్థ మాత్మసతీయగు చంద్రమతిని ఖండింప సంసిద్ధుఁడగు నాచిత్రవర యేమవిధ్యానించు మిన్నో చూడుఁడు!

“నిఖిలలోక కవంద్య! యోసీరజాప్త!
నాకుఁగృవతోడ జన్మజన్మములయందు
సత్యసంశీలుఁడగు హరిశ్చంద్రస్వపతిఁ
బ్రాణనాయకుగా నొనర్పంగవలయు.

—కంకరకవి హరిశ్చంద్ర.

మరణమునకైననుసహించి పతిదేవుని ప్రణయవరమునుగోరినేనించు సతీమతల్లికలే మనకాదర్శప్రాయాలు. అట్టివారిచరిత్రములతోడనే మనకారాజీకసాహిత్యము నిండియున్నది. లాఠిపాహిత్యములయందు నిట్టిరచన లొకటి రెండు లేకపోలేదు. ఆంగ్లసాహిత్యమున హూగమహాకవియగు శేక్స్పియర్ ‘డెస్టిమోనా’ చరిత్రమును రచించియున్నాఁడు. ఏమి! ఆసతీమణిచివ్వాదర్శము, పతిశ్రేమ! ఆర్యవాఘుఁ డ్రక్షమముగా నామి గొంతుకొక్కించుపినను సంతసించి యాతనిప్రణయవరమున కారించుచున్నది. ఇట్టిసతీచరిత్రమును స్వర్ణాక్షరములతో లిఖింపవలసియున్నది.

ఈమె ‘సెన్నీసు’నగరమునందలి ‘బ్రొబ్బాడొ’ అను పేరుగల కన్యసంఘసభ్యుని (Senator) కుమార్తె. చిన్నవాఁటినుండియు వల్లారుమధుగా పేరిగినది. విద్యాబుధులుపడవినది. యౌవనవతియైనది.

అదియేవగరమున ‘ఒక్లాహొ’ అను ప్రఖ్యాతిఁజెందిన రాజీయసేనాపతి యొకఁడుండెను. ఆతఁడప్పుడప్పుడు బ్రొబ్బాడొ ఆహ్వానముపై వారవి ఇంటికరిగి నిలబడితచరిత్రమువంతయొక జెప్పుచుండెడివాడు.

నా నెట్టువీరేశములఁ బలకట్టములకొచ్చి శత్రువులతోఁ బోరినదియు—విజయలక్ష్మినిచేబట్టినదియు—తెల్ల
నేకపుర్యాణములు మృత్యుముఖమునుండి వెలువడినదియు—మొదలుగాగల పెక్కు ఆర్యురవిషయముల నారఁడు
వివరించుచుండ డెడ్డిమోనాకూడ తండ్రితోఁబాటు యత్నానుభవతో విమమండెడిది. అవీరపురుషునికీవిత
చరిత్రము డెడ్డిమోనాకు మోహనమంత్రముగాఁబడినదిమించి యామోహనమును సంపూర్ణముగా నాకర్షించివైచి
వది. ఒగ్గెల్లోను పరిణయమాడ నిశ్చయించినది. తుట్టతుదికు తండ్రికిపైతము వెలువక అవీరునితో నిలువెడలి
ఆతనిని పరిణయమాడినది. అహ! ఎంతటి విశుద్ధప్రణయము! వాఁటిఈమె-తండ్రియభిమతమును తిరస్కరించి
పృథ్వీరాజును వరియించిన సంయుక్తము—శ్రీకృష్ణుని సరించిన కుష్మిణి—తలపించుచున్నది.

కాని యాపరిణయము బ్రోబాద్వియోకు కొంతమువలె నచ్చునది. ఇదేసమయముగా ఒగ్గెల్లో విరోధులు
'రెడారిగో' మొదలగువా రాపృథ్వాంతమును బ్రోబాద్వియోతో తెల్పిరి. ఆతఁడు వ్యాయమునకై ప్రభువుతో
యెలువెట్టుకొనుచున్నాఁడు. విచారణప్రారంభమైనది. ఒగ్గెల్లో బలవంతముగా నామెను గొనిపోయినటులు
తేదెనా యాతఁడు కిష్కంధుఁడగును. కాక ఆమెయేదరించినటులుతేదెనా పంత్రిషమే! ఈసందర్భమున డెడ్డి
మోనా వ్యాయస్థానమునకుఁ గొనిపోబడినది. బ్రోబాద్వియో యిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాఁడు. "Do you
perceive in all this noble company where you owe most your obedience—ఈశిష్టవర్ణులలో నెవరి
పట్టు నీడెక్కువ విషయవిశేషయతలు కలిగియుండవలయునో తెలియుచున్నదా?"—ఒకవంక తండ్రి. ఒకవంక
ఆశ్రితాధుని చరీత. ఏమి నేయవలయునా? ఇచ్చటి ఈమె ధర్మయుక్తమైన ప్రత్యుత్తరము మూతదగనిది.
ఆదర్శకప్రాయమైనది. చూడుఁడు!

My noble Father,

I do perceive here a divided duty,
To you I am bound for life and education.
My life and education both do learn me
How to respect you; you are the lord of my duty,
I am hitherto your daughter; but here's my husband,
And so much duty as my mother showed
To you, preferring you before her father,
So much I challenge that I may profess
Due to the Moor my lord."

"ప్రజ్ఞాఽదవగు ఓతండ్రి! ఇచ్చటి నావిధ్యక్షధర్మము భయసమాశ్రయము. ఇన్నిదినములు నన్ను
పంచి విద్యార్థులు కరవీనందులకు నీకు కృతజ్ఞరాలను. నిన్నెట్లు సత్కరించవలయునో యెఱుంగుదును.
కాని ఇంతమువలె నీకుమార్తెను. ఇప్పుడన్ననో నావతికి నేచెల్పిని. నాతల్లి తనతండ్రికన్నను నిన్నే యెక్కు
వగా గౌరవించెడిది. ఆమెతోలి నాకును నాధర్మపట్ల అంతటి గౌరవముకలదని నొక్కిచక్కాణించు
చున్నాను."

ఎవ్వ రిట్టి ప్రత్యుత్తరము నివ్వఁగలదు? ఇట్టి ప్రణయమేకదా పరిశుద్ధమైనది!

ఇచ్చటికి తండ్రియనుమతి లభించినది. ఒగ్గెల్లో డెడ్డిమోనాలు పరిశుద్ధప్రణయలహరిఁ దేలియాడు
చున్నాడు. వీరి యామధురజీవము—మునుపామెను వరించి తిరస్కరింపఁబడిన—రెడారిగో పండితులకు
భరింపరానిదయ్యెను. వాఁడు 'ఇయాగో' తోకుతంత్రమును పన్నుచున్నాఁడు. ఇయాగోకు తొలుడు భారత
నాట్యయనున నొక్క శకునిమత్రము కానవచ్చునేమో! ఇయాగో నిష్కారణముగా వారి చరిత్రజీవనమును
పాడుతేయ సంకల్పించుచున్నాఁడు. ఒగ్గెల్లోను సర్వగతుల నిజభాకుర్యముచే—'బూరెమెఱుంగులచే'
మెప్పించి యాతని సంపూర్ణవిశ్వాసమును పొందుచున్నాడు. ఇత 'సమ్మి నవాని గొంతుకోయుట యెంతవని?'

‘క్యాపియో’ అనువానితో డెస్టిమోనా సంబంధమును గలిగియున్నదని ఇయాగో ఒగ్గెల్లోకు తెల్పుచున్నాడు. ఒగ్గెల్లో సంతూర్ణముగా విశ్వసించి తుట్టుకుదకు తనభార్యను చేతులారచంపినగాని కాంతిలేదని నిర్ధారణపెట్టెను. వీరిహోట్రిన కాన్యధారవోద ‘ఇయాగో’ యింతటితో మానక తనభార్యయగు ‘ఎమిలియా’ కకస్మాత్తుగా తొరకిన — ఒగ్గెల్లో డెస్టిమోనాకు ప్రణయచిహ్నముగా నొసంగియుండిన — చేతిగుడ్డను తానెల్లో స్వంగ పొంది క్యాపియో కుందిరమునఁ బడవైచి — దానిని ఒగ్గెల్లోకు డెస్టిమోనా దుర్లయమునకు విదర్శనముగాఁ జాపుచున్నాడు. ఇకఁ వాలస్యమేమి? కొంతకాలములోనే డెస్టిమోనా ప్రాణానిలములఁ గోల్పోవలసి యున్నది.

అది ప్రకాంతమయినను రాత్రికాలము, శయనాగారము నొక్కదివ్వెమాత్రము జ్వలించుచున్నది. పరిశుద్ధహృదయయగు ప్రణయదేవి డెస్టిమోనా రానున్న విభక్తులఁబంక పోయిగా నిదురించుచున్నది. ఇట్టి తరుణమున పాంతునియాపముతో ఒగ్గెల్లో ప్రవేశించి పరిపరివిధములఁ దనలోఁదాను వితర్కించుకొని — ఆదేవిని ముద్దాడి — గుండకటులయినను జంపుటకుద్యుత్తుఁగనుచున్నాడు. ఆమె కొక్కింత మెలకువకలిగినది. నిజవాఘనిఁ గాంచినది. “Will you come to bed My lord” ‘వాదా! శయనించెదరా?’ అని అల్లారు ముద్దుగాఁ బ్రశ్నించినది. కాని అతఁడు ‘That handkerchief, ఆచేతిగుడ్డ’ అని ఆర్పుచున్నాడు. తనకు తెలియదన్నను వివక — ఈర్ష్యచేఁ గన్ముఁగానక — ప్రార్థనకు పైతము వ్యవధినివ్వక — ఆయుత్తమసతీమణి కుత్తుకను నొక్కుచున్నాడు. ఆకటా! లేఖని పైతము నంచలించుచున్నది. ఇక నొండురెండు నిమిషము లలో నాసతీమణి మరణించితిరును. ఈసందర్భమున ఇయాగోపత్నియగు ఎమిలియా ప్రవేశించుచున్నది. డెస్టిమోనా దుర్దశకంఠస్థని నాలకించుచున్నది. ‘ఏమి! ఈఆకమమైనపాత్య. దేవీ! పల్కము —’ అనుచున్నది. ఇప్పుడు డెస్టిమోనా యేనుమచున్నదో పాకమహాశయ! ఆలకింపుము ఇదియే కడపటివాక్యములు. “నేను పరిశుద్ధమైనమరణము ననుభవించుచున్నాను.” మఱు ఎమిలియా ‘ఏవరీకార్యమొనరించి నది?’ యని ప్రశ్నించుచున్నది.

“Nobody; I myself. Farewell;

Commend me to my kind lord; oh, farewell”

“ఎవరునుకాదు. నేనే. “నీతెలపుచున్నకోనెదను. కరుణామయుఁడగు వాధర్తను నన్ను మఱువవల దని తెలుపుము. ఇంతియే. తెలపుచున్నకోనెదను.” — ఆహా! ఇంకను కరుణామయుఁడని యనుచున్నదే. గొంతుకొక్కి చంపినంతటి పాపండుఁడైనను — అసతికి నిజభర్త కరుణామయుఁడేగదా! చూలించియును తిన్న కావలడించినను నీతాపాత శ్రీరామచంద్రుని కరుణామయుఁడనియేకదా నుడివినది. సతీమణియగు నదంతకంటె వేఁకేమియునుదుదను. ఆమె కదియే బ్రహ్మానందము. ఇప్పటి యీడెస్టిమోనా ఈ త్తమభారత వాసీమఱుగుకు పైతము నీతిపాతము శేర్పఁగలదియై యున్నది. ఆమె నతీర్వమే సతీర్వము! ఆమె పాతిప్ర త్యమే పాతిప్రత్యము! మనమామె గుణముల నేమని అభిమతించగలము? ఎమిలియాలోఁబాటు మనమును “O! the more Angel she” “ఆమె దివ్యాంగనయే” అనిన చాలును. నానీ సంతోషము.

“రెల్లీ! నీవు మహాపతివ్రతవు... నీసాశీల్య మిల్లాండ్రకల్ల న్మేల్పుంతి”

— ఈ త్తర రామా య గ ము.

ఇట్టి ఉత్తమసతీమణిచరిత్ర మాంగ్లసాహిత్యమునం దొక్క అనూపరత్నమునటకు పండియములేదు. ఇట్టివి యింకను ఎన్నియేని యాసాహిత్యమునఁ గానవచ్చును. కాన మాసోదరములు లెల్లరు నీత, సావిత్రి మొదలగువారిచరిత్రములలోలి యిట్టివారి చరిత్రలనుకూడ చదువుదురని కోరుచున్నాను.

చాటింపు

శ్రీమతి ఫానావతి రుక్మిణమ్మగారు

పూర్వమేకరాజు తనపట్టణములో రాక్షసులందు గుప్తుతమగుటకు నొకతఱవారిని నియమించెను. అతఱవారి కేదో కార్యంతరనిర్వహణముండినందున యూరినక్కఱ బాలములోనిద్రవోవుచున్న జడభరతుని యెవరో తమకొని తీసుకువచ్చి తనకార్యమున కారేని నియమించగా వరడు:-

౧-వ జామున

అశేచే బద్ధమయిపోయె నఖిలజగము
వింతగా కర్కలన్ బహుచింతలొడవు
తరుగుదినము-నాయక్షణమెరుగఁబాహా!!
కాన జాగ్రత్త! జాగ్రత్త!! కాచుకొనుడు.

౨-వ జామున

క్షణముచిత్తమ్ము విత్తమ్ము క్షణమెనుమ్ము
క్షణము జీవితమెల్లను క్షణము నటన
ఎరుక తెలియుడు యమునకు కరుణలేదు
కాన జాగ్రత్త! జాగ్రత్త!! కాచుకొనుడు.

౩-వ జామున

లేరు తల్లిదండ్రులు లేదు-లేదు-బంధు
వర్గము సహోదరులు లేరు వసతిలేదు
తలప నియ్యడ సుంతై నధనములేదు
కాన జాగ్రత్త! జాగ్రత్త!! కాచుకొనుడు.

౪-వ జామున

జ్ఞానరత్నమ్ము హరియింపమేనియందు
కామవిక్రోధలోభతస్కరులు సతము
లేదియుందురు మూలల వివిధగతుల
కాన జాగ్రత్త! జాగ్రత్త!! కాచుకొనుడు.

భోజనవిధివిజ్ఞానము

కొడారి లక్ష్మీనారాయణగారు

శరీరమున కాక విద్యుత్కణ సర్వస్వాభావికములు; ప్రాణధారులకందవలె నన్నము తీవ్రము, అన్నము లేక యెవడును జీవించరాదు. అందులను నిర్ణయమును భుజించుచున్నాడు; కాని యాయుర్వేదకాస్త్రమును భోజనవిధియమై యేయే గుణవోషములు వర్ణించబడియున్నవో, వానినిగూర్చి బహుళోపదిజనులుమాత్రము తెలిసికొనుచున్నాడు. దీని కిదియే తాత్పర్యమైయున్నది; ఏలనవ వర్తమానకాలమందు మానవసమాజములో రోగము లధికముగ వ్యాప్తికొనియున్నది. భోజనసంబంధముగజ్ఞానము ప్రతిపురుషునికీని, స్త్రీకిమందుట యుచితమని మామృతిప్రాప్తిమైయున్నది; ఎందుచేతననగా కాస్త్రసంబంధముగ గుణవోషములను సుత్రజీవి చేసినభోజన మమృతతల్పమైయుండును; దీనికి వ్యతిరేక మైనవో నిదివిషమై ప్రాణములనుబోగొట్టుచున్నది. అల్లర్లము, విహుచి యన్నున నశేకవిధములైన రోగములు భోజనవోషములవలననే యుత్పన్నములగుచున్నవి. కాలచారికలకుఁ బాకకాలలయందుఁ బాకములను నేర్పుటతోఁజూడు భోజనవిజ్ఞానమునుగూడ నేర్పుట ప్రతిపాతకకర్తయైయున్నది. పురుషసమాజమునకంటె వారీసమాజమునం దీజ్ఞానముయొక్క యావశ్యకత యధికమైయున్నది; ఏలనవ భోజనముయొక్కచరియంతయును స్త్రీల చేతులయందేయున్నది. వారియొక్క యజ్ఞానముచేత నవ్యవస్థలు గొప్పవోషములకలుగుచున్నవి. ఇదియునుంగాక వారీరత్నములే సృష్టికి కుత్సిత కారణులగుచున్నాడు; కనుబొమలమంతయు వారి చేతులయందే యున్నది. ప్రాచీనకాస్త్రకారులయొక్క యుద్దేశ్యము భోజనమే మనుష్యజీవనమున నిర్మాణముచేయు మహాసాధనమని. దీనికి కారణమేమనగా నేమనుష్యుఁడెట్లు భుజించుచున్నాడో యర్థమొక్క తీవ్రము, విచారము, వాచనము నటులనే యగు చున్నది; ఈవాదరంగాన కావశ్యకత యవసరములేదు. ప్రపంచమునందు భిక్షుభిక్షు దేశములయొక్క, భిక్షు భిక్షు బాగులయొక్క దళలయొక్క తీవ్రములైనను దృష్టిని బ్రతిపదో మనుష్యునికి భోజనము, దేశతల నుండి రాక్షసులును, రాక్షసులనుండి దేశతలను లేయగల్గియుండిరని స్పష్టముగా తెలియవచ్చుచున్నది. ఏభోజనము ప్రాణధారికి తీవ్రమైయున్నదో, దేనిలోనుల మనుష్యనిర్మాణమునకును తీరముండుటకు శక్తి యున్నదో, వానియొక్క జ్ఞాన మంతయోవశ్యకమో యెంతయనుయోగకరమో యోచింపుడు!

ఈజీర్ణము నెరుటనుంచుకొని పాకకల్పించునకు సంక్షేపముగా గొంతెముప్రాయుటకు సాహ సించుచున్నాడు.

భోజనవిషయమునందు జ్ఞాపకముంచుకొనవలసిన విషయములు

ఏమనుష్యునికైన నెప్పుడైన, భోజనముచేయుట కిచ్చగింపినవో వాని నెప్పుడు నణచుట యుచి తముకాదు. ఏలనవ పాకలి ప్రకృతిసంబంధమైన గతియైయున్నది. దీనిని విరోధించుటచే శరీరమందలి నిర్వాంగములును గృహించును; ఆచుచి, ద్రేమ, మాంద్యము, నేత్రములందు దుర్బలత మున్ననురోగములు గల్గుచున్నవి. ఆకలిదప్పికలకు ఘనమైన సంబంధముకలగు. ఈకారణములవలన దప్పిక నాపుటచేగూడ క్రింద ప్రాయశోచ రోగము లుత్పన్నములగుచున్నవి. కంఠము, ముఖముఎండిపోవును. చెవులయందు భృశ వివర బడదు. హృదయకుపారమునందుపోటును, మూర్ఛయు, మోహమును, ప్రాణవాళనముగూడఁ గల్గుచుండును. దీనికి కారణమేమన, భోజనము కొంతకాలములకుఁ జూడనివో మనుష్యుఁడు తీవ్రపగుగుచున్నాడు; కాని దీని తొరకనివో ముఖము పాడిపోయి మూర్ఛగలుగును. మూర్ఛవంటి ప్రాణవాళము గలుగు

చున్నది. ఇందుచే బుద్ధిమంతులెవ్వరును వైవశిష్ట్యబుధివ యుద్దేశములనెన్నడు నిరోధించరాదు. ఈవిషయము కాలపలకుకూడ వారి యాలోగ్యము చెడకుండుటకై చెప్పఁబయును.

ఒకమనుష్యుని కాకలియైనపు డతఃకాహరము గ్రహించనిచో నతని జగరాన్నిమందగించుచున్నది. అప్పుడప్పుడు భోజనమేమియు లభించనపు డేఱుగ్నిప్రభావమధికమై శరీరములోని వాతవిత్తకఫవోషముల పడివ్వలించుచున్నది. ఎప్పుడావోషములు జ్వలించుచున్నచో నప్పుడచట ప్రబలమైయున్న జగరాన్నిధాతువులు (రసము, రక్తము, మాంసము, క్రొవ్వు, ఎముక, మజ్జ, కుక్రములేక ఆర్తవము) భస్మమైపోవుచున్నవి. ఆధాతువులు దహించుటకుతోడనే నప్పుట మలసోకప్రబలాన్నిగలిగి మనుష్యప్రాణవాళిమూల మగుచున్నది.

దేశకాలానుసరణీయమగుభోజనము

భోజనము మానవజీవన కాధారమును, బోషకమునైయున్నది. అదిలేనిచో నెవరును జీవించఁజాలరు. ప్రతిమనుష్యుఁడును మధ్యాహ్నమును, సాయంకాలమును రెండుమారులు మాత్రమే భుజించవలెనని శాస్త్రవిధానమైయున్నది. ప్రాతఃకాలమునందే భుజించుటచేత రసముత్పత్తియగుచున్నది. అందుచే వారోగ్యమునకు హానిగలుగుచున్నది. మధ్యాహ్నమునగా 11 గంటలనుండి 1 గంటవఱకు పిత్తముత్పత్తియగు కాలమైయున్నది. అసమానమున భుజించినచో దాగుగా తీర్లమగును. ఈజీర్ణపిత్త భుజించినచో జీర్ణమునరిగా కాలాలదు. ఇక్కాదరముచే-తీర్లకకై చెడిపోవుచున్నది. అందుచే ననేకరోగములును, దుర్బలతయుఁ గలుగుచున్నవి. సాయంకాలపుభోజన మానుగంటలు మొదలు తొమ్మిదిగంటలవఱకు చేయవలెను. రాత్రి చాలప్రాద్దుబోయి భుజించి నిద్రించినచో భోజనము నరిగా తీర్లముకాదు. ఆరాత్రియందు నిద్రలో దుస్వప్నములునచ్చును. క్రమముగా తీర్లకకై పీడించిపోవును. కాన రెండుమారులుచేయుభోజన మాయానిరీతికాలములందే జేయవలయును. ఒక్కొక్క భోజనముమధ్య వారేడుగంటల యంతరముండవలయును.

రసవోషమును, మలమునుఎల్లకు సిద్ధమైపోవునో యప్పుడు మనుష్యునికాకలి యగుచున్నది. ఇవి సిద్ధమైనందుట కిది చిహ్నమైయున్నది. ఎప్పుడు శ్రేణులవచ్చునో యప్పుడు శరీరమునందుత్పాదము కలుగుచున్నది. మలనివర్జనమైనపుడు శరీరము తేలిక యగుచున్నది. అకలిదప్పికలైనపుడు భోజనము తీర్లించినదనియు, భుజించుటకు ముల వాసగ్యకత కలిగినదనియు, గ్రహించవలెను. ఎరికేది జ్వరమువచ్చి విడిచిపోయినచో నతనికి భోజనము చేయించినచో సాయంకాలముందే చేయించవలెను అప్పుడు కఫముయొక్కయుద్దేశము తగ్గించుచును. నేడి హెచ్చుచుండును. ఉష్ణోద్దేశసమయమునందు జగరాన్ని జాగ్రత్తమైపోవును. అభోజనమును జీర్లించుచేయును. భుజించుట కేకాంతమేను, పరిసద్ధమునైన స్థల మనగురము. కుక్రమైవస్థలములేవపుడును మలినపదార్థములను జూచినను అప్పుడప్పుడు మనోవ్యధకలిగి నమనములు గలుగుచుండును. ఏకాంతముగా లేనిచో మనమచలించి భోజనముయొక్క రుచిని గ్రహించఁజాలరు. నోటిలోపల శ్వాసమునకును, భోజనమునకును ప్రత్యేకముగా రెండువార్గములున్నవి. శ్వాసవార్గముయొక్క రంధ్రము మొదిటను, ఆహారవాళిగు వెనుకవైపున శ్వాసవార్గమునకు వైగానున్నది. ఏదేనిసమయము తీసినచో నది యాహారవాళిమనందులకునున్నది. ఈకారణముచే మనుష్యులుగూర్పుండి సంభాషించుచు భుజించినచోఁ దిన్న యాహారపదార్థము శ్వాసవాళికయందులడిగినచో ననేకరోగములు, నప్పుడప్పుడు ప్రాణముపోవుటయుఁ గూడ సంభవించుచుండును. భోజనపమమమునందు సంభాషించినను దేశ నవ్వినను అప్పుడప్పుడు పోలిపేరఁ దగ్గవచ్చి దుర్బరపిత్తి కలుగుచున్నది. పీనుల, హినుల, మలిమల, క్షుధాపిడికుల, పాపాత్ముల, పాపందల,

పార్థివీడితొలియొక్క, కోడి, మనకము పెదలిగువానియొక్కదృష్టిని భోజనముపైబెట్టినందువలన. ఇవనీ
ఇనకులు, మైత్రుఁడు, చెద్యుఁడు, వంటివాఁడు, మాంసి, మయూరము, సారసము, చకోరదివ్యులములవలన
భోజనము తినుట లాభిదాయక మెయ్యవచ్చును.

భోజనపాత్రలయొక్క గుణములు

అనంతమైన యాహాహమును దీసికొని యశేకవిధములైన పాత్రలయందుంచి వానిని పండుచున్నాడు. దానిని చిన్న, చిన్న పాత్రలయందు వడ్డించి భుజించుచున్నాడు. కాక మొదలు వర్తిద్రునివలెను స్వర్ణపాత్రల నుండి యీరకము పాత్రలలో పండితులు యాచార మెయ్యును. ఏయేవిధములైన పాత్రలయందు భుజించుట హానికరమో, లాభదాయకమో మేమీత్రంద వ్రాయుచున్నాము.

(1) బంగారుపాత్రయందు భుజించుట చేత సర్వవ్యాధులును వాతవమగుచున్నది. బంగారుపాత్రయన్నిటికంటెను సోప్రత్యుష్టమైవదియు, వారోగ్యమునకు లాభదాయకమును, సముచితముగాఁబరిగఁగింపఁబడుచున్నది.

(2) చెందిపాత్రయందుంచి భుజించుటచే శ్రేయములకు లాభముకలుగుచున్నది. ఏ క్రోగములందు కూడ లాభముకలుగుచున్నది. కాని వాయుసంబంధమైన, కఫసంబంధమైన వ్యాధులలో చికిత్సమగుచున్నది. ఏలనవ చెంది చల్లనిదగుటచే కఫము, వాయువు కృత్రియమగుచున్నవి.

(3) కందుకూరియందుంచి భుజియింటచే బాద్ధి తీర్చితగలుగుచున్నది. భోజనమయొక్క రుచి యధిక మగుచున్నది. రక్తక్షయత్రజనకనోగముల నిర్మూలములగుచున్నవి. మనఃసుఖమైనవగుచున్నవి.

(4) ఇర్రడిపాత్రయందలి భరించినచో గారి వృద్ధియగుచున్నది. ఏలనన ఇది భాతురూక్షము, నుష్ణమునైయున్నది. కాని క్రిమిరంగమాణి, కిషకంబుంధుమను రోగములకు నిదిలాభదాయక మెయున్నది.

(5) లోపాపు ఊక్కు పాత్రలయందుంచి భజించుటచే రక్తస్పృధ్ధియగుచున్నది. హృదయకోశమునకు బలముగల్గి సర్వవిధములుగా శుద్ధియగుచున్నది. ఏలనన రక్తమే మనుష్యునియొక్క జీవనమైయున్నది. వాపు, పొండుపు, కామలా (పిత్తవికారముచేత కలుగుగోగము) మున్నగు వ్యాధులందు లాభముకలుగును. బలము స్పృధ్ధియగును.

(8) మట్టి రాతిపూతలయందు భుజించుటచే శివశేషముగములను గలుగవు. దీనిని సామాన్యముగా పాడుచుందురు.

(7) కొయ్యపాల్లలనుండి భుజించుటచే భోజనము మీదినుంచి యధికమగుచున్నది. కాని కఠినాగ్రములను వృద్ధిచేయుచున్నది.

[illegible]

(3) ప్రాగుబలమును బంగారు, బెండిస్మాతలయందుంచివనో మిగులమైదుము. కాని ఇది సర్వ సాధారణముగా నెండటికి లభించుటయందుంభవము. ఈకారణముచే నీటిని రాసిపాత్రయందుంచివ మంచిది. ఇందులో నుంచుటచే నీరు పరిశుద్ధమగుచున్నది. ఇదికూడ లభించినచో మట్టిపాత్రయందు నీటిని పోనియ్యించుట మంచిది.

(10) పశుబలై సూర్యమంటితే శేయబడిన పూతలకూడ సుందరమును, చల్లదనమునియ్యవనియై యున్నవి. వానియందు భుజంచుటకూడ లాభదాయకమును, స్వాస్థ్యకారియై యున్నది.

భోజన క్రమము

భోజనము వడ్డించుటతోడనే ప్రసన్నతాపూర్వకముగా నగ్ర్యవిధములైన విచారములనువదిలి యితి తతో క్రిందవ్రాయఁబడిన విధముగా భుజించవలయును. భోజనప్రారంభమునందల్లయును, సంధ్యవలనయును, సదాభుజించుటకుందలకు నుచితమైనది. దీనిని నేదించుటచే నగ్నిదీప్తిగలుగును. భవ్యాయందలి, కంఠము నందలి మలినముపోయి యాహారసాగికమధ్యమగుచున్నది.

అన్నము మనుష్యులకు బ్రహ్మవిమానముగా నుర్విన్నమగుచున్నది. విష్ణునమానముగాఁ జేసిండు చున్నది. ఆహారముచేడివను, వధికముగాభుజించినను, యనుదితపక్షపులలోఁ గైకొన్నను మహాదేవునివలె సంహారముచేయఁబడకుచున్నది. ఏమనుష్యుఁడు ఈవిషయమును మనస్సునందుంచుకొని హితకరము, నుచితము వగు భోజనము సకాలమునందో శేషముగా మితములేవ్వక భుజించినచో భోజనసంబంధములగు వ్యాధులతనికిఁ గలుగవు. భుజించువపుడు మనముభుజించు వాహారములైనను, పుష్టిదాయకమును, అస్మరేనమానమువగు నుదాముల నిర్ముచదనియు; శాంతిచేయునవలె చలమునిర్ముచదనియు మనస్సున నిలంపవలయును. ఇట్లు తల పోసి యన్నటికంత ముందుగా ముగరరసవేదనమున కారంభించుము. మధ్యమ ఉప్పును, పులుపు, రసము లను దినుము. వానివశుక కారమును, విగరము గలిగిపవహారములను భుజింతుము. భోజనముతోఁబాటు నాకింజ, కమలము, కొబ్బరి మున్నగు కాయలను భుజించవలసినదివలె నన్నము గ్రహించుటకుఁబంజే గైకొనుము. కాని యరటి, చోన మున్నగువానిని భోజనానంతరము గ్రహించుము. ఇదిగాక క్రిందవ్రాయఁ బడిన చందారములను, ఫలములను ప్రాతఃకాలమున నేమియుఁడివకుండ తినవలను. ఫలపాళలము, తేనెపండు, అత్తిపండు, చింతపువ్వు, తాటిపండు, నారింజ, నారికేళము, మామిడికాయ, పండిరయరటి, ఉపరికకాయలు.

ఆకలిమిక్కుటముగానుండి భోజనములభించినచో మనచచ్చితో చేయఁబడిన గురుత్వమునుభోజనమును, మనచచ్చుండలను మిగులకొద్దిగాఁడిసికొనుము. కాని భోజనానంతర మివ్వవలెనున్నప్పుడు గైకొనవలెను. భుజించువపు డీవిషయముపై వత్సంతిధ్యానముంచుము. తనుచున్న చందారము గట్టిగనున్నచో దానిని నేతితో కలిపి మొదట భుజింతుము. మధ్యమ మృదుకోమలమును వస్తువులను గ్రహించుము. చిట్టచివరికు లఘుచందార ములను గైకొనుము. ఇవిధముగా నియమపూర్వకముగా భుజించుటచే శరీరమున కవిధమైన హానియు గలుగదు. చలవృద్ధియును. ఆరోగ్యములగునగుండును. సుస్వాదమును భోజనముచే గ్రహించవలయునని జ్ఞ పియించుచుకొనుము. రుచిగలభోజనమును గైకొనుటచే భుజించుటకు మలలమృతల నిచ్చగలుగునుండును. రుచిగలభోజనము నిఘ్రుముగా జీర్ణమైపోవుచున్నది. అందుచే మనమున కాహ్లాదముగలుగుచున్నది. భవ్యవి సుఖముగలుగుచున్నది. చలము, బుద్ధి, ఉత్సాహమును వృద్ధియగుచున్నవి. రుచికరభోజనముచేయుటచే కనుపు నందు భారముపోవుచున్నది. మిగుల తేడిచేడి భోజనముచేయుట హానికరము. ఇందుచే చలవాతముగలుగు చున్నది. మిగులచల్లారయుండి గట్టియైనభోజనము జీర్ణశక్తిని ధీఠించుకేయును. అది శరీరములో జీర్ణము కాదు. ఏభోజనము హిల్వావలె ముద్దుమైపోవుచో దానిని జూయటకు అవస్యాముచేయును. అట్టితేనెదూరూక జీర్ణముకాదు. మాడిపోయిన భోజనముచేయుటచే నుష్ణముకలుగుచున్నది. అచ్యవమునుభోజనము జీర్ణముకాక పోవుటచే వజీర్ణవ్యాధిని కలిగించును. కనుక సరిగా రాగుగా నండినట్టియొ, పాధారణమును తేడిని గలిగినట్టియొ, చరిమిద్రమైనట్టియొ, మద్రసోపేరమును భోజనము కాలానుసరణముగాఁ గైకొనవలెను.

మధురమును భోజనమునకేయుటచే శరీరమందు రక్తవృద్ధియగును. పులుపురసముచేర మజ్జవృద్ధియగును. లవణసంబంధమైన రసములచేర నెముకలువృద్ధియగును. కారము సంబంధమైనరసముచే క్రోత్వవృద్ధియగును. చేదు సంబంధమైనరసముచే మాంసవృద్ధియగును. బిగరు సంబంధమైనరసముచేర శరీరమునందలి రసములు వృద్ధి

యగును. సర్వవిధములైన యన్నభోజనములచే నీర్వృద్ధియగుచున్నది. ఇద్విధముగా మృతపోషితమునుభోజనమును చేయుటచే నుద్ధాతువులు వృద్ధిబొంది మనుష్యునికి శీతము గలిగించుచుచోపించుచుండును.

భోజనమునకుఁ నూర్చున్నచో నరికిఘ్రముగా భుజించుటతగదు. ఇందుచే ననేకములైన యనర్థములు గలుగచున్నవి. తినుభోజన మాత్రగిపోవుచున్నది. దుదితూ బాగుగా తెలియదు. నోటిలోపల బాలాబలములన్ని కాలములో నరిగా డురుటలేదు. క్రిష్ణభోజనముచేయుటచే నన్నము బాగుగా నమలబడుటలేదు. అందుచే బాభోజనము శీర్షకోశములోనికిఁ బోయినచో దానిది లిండిచేయుటలో మిగుల ప్రతికూలమేమిదని నచ్చుచున్నది. అందుచే శీర్షకోశము క్రమక్రమముగా దుర్బలమైపోవును. మనుష్యునియొక్క శీర్షకక్రియను బాపాటికి నీడించిపోవును. చాలపిత్తుకూర్చుండి భుజించుటకూడ తగనిదియే. పిత్తుములోనుంచిన భోజనము చాలకాలమునడుమకుండుటచే బైటగాలిచేత చల్లారిపోవుచున్నది. అందుచే నది కాలవ్యయముగా శీర్షమగుచున్నది. అశీర్ణమునున్నను వ్యాధులకుత్పత్తికారణమగుచున్నది. అందుచే బాధితులగు మనుష్యులు మిగుల కాలనిలంబనముగాకుండగను మిగుల వేగరతనకుండగను పాదారణమగు కాలమునందే భుజించుట యుచితమగు పద్ధతి. ఎండిక మందాగ్నియను రోగమున్నచో నతడు నిత్యమును జ్వరంబువ్రతముగా భుజించవలయును. అధికతమమగు భోజనమును నైకొన్నచో నశీర్షకాధికలగుట కవకాశమేర్పడును. నురుత్యము గలిగించు పదార్థములు రెండువిధములు. ఏమియును, పెరుగు మొదలగునవి స్వభావముచేతనే నురుత్యము గలిగించుచున్నవి. ఇవి మొదటివి. రోగిని పదార్థములు నపాచముగా లభ్యమగుచోయున్నవి. కాని నేయి, పంచదారమున్నను వానితో మిలిమిగులుచేత నురుత్యములగుచున్నది. ఇవి రెండవవి. పెరుగుతేలికయైనచే కాని వానిపప్పులయందు నేయి, పంచదారయనుకలిసి పాచ్యతేలికచో నురుత్యమైపోవును. మనుషులు మున్నను తృప్తికారకమగు పదార్థముల పాకలియైనపుడధికముగా భుజించినచో మిగుల హనికారకములగుచున్నవి. కాని పెరుగుమున్నను తేలికపదార్థములు నితరపదార్థములతో కలుపకపోయినను నధికముగా భుజించినచో నవికూడ హనికారకములేయగుచున్నవి.

అహార సూచి విధములుగానున్నది. చోష్యము, పేయము (పానీయము), లేప్యము, భోజ్యము, భక్ష్యము, చిర్యము (భక్షణము). వీనిలోఁగ్రమముగా నోకటి రెండవదానికంటె నురుత్యము కలిగించునని యున్నది. ఏపదార్థములు స్వభావముచేత నురుత్యములైయున్నచో లేక నేయి, పంచదారమున్నను వానిచే సంస్కారమును బొంది నురుత్యమును జొందుచున్నచో వానిని పర్ధాకలిని మిగిల్చిమృతమే భుజించవలయును. ఏపదార్థములు ప్రకృతచే తేలికయైయున్నచో వానినికూడ పొట్టనిండుగాఁగినుట హనికారకమేయగును. పాతికవంతుగాని, అరవవంతుగాని యాకలిని మిగిల్చియే వానినికూడ భుజించుట యుచితమగుకార్యము. తేలికయైన పదార్థములనుగాని, నురుత్యమును గలిగించు పదార్థములనుగాని యధికముగా గ్రహించుట హనికారకము. నన్నుచేస్తువులతో బాటు తేలికైన, యెండినపదార్థములను తిన్నచో నవి హనికారకములుగావు. ఎండిన, నన్నుని వస్తువుల మిశ్రణముచేత నదిక్రియముగా శీర్ణమగును. మనుషులతోఁజేయబడిన గారలు, పకోడీలుమున్ననునవి నధికముగా నీచించుటచే దాహాపకరోగముత్పన్నమగును. ఎండిపోయిన గట్టివస్తువుల నధికముగా నీచించుటచే మలార్ధకము కలుగుచున్నది. ఒకభోజనముతోఁబాటు విచరీతిగుడులులిచ్చు మరియొకభోజనమును మిశ్రమముచేసి తినుటచే జ్వరాగ్ని సంబంధమైనవ్యాధు (మందాగ్ని, తిష్ణాగ్ని, భగ్నాగ్ని, విమూగ్ని) లుత్పన్నములగుచున్నవి.

ఆపాదసూచియందు శేలపిండిపండుగవచ్చుచున్నది. అప్పుడు బదులు శేలపిండికొట్టుకొని తినుచుండును. అది క్రిష్ణమునుండుటచేత శరీరము తాపముగల్గి యుష్ణాధిక్యమునఁబొందుచుండును. శేలపిండి చల్ల

దనయనియ్య వస్తువు, జలమును, నేయియొకటిని తినుచుందురు. అందుచే వారికి చల్లదనము కలుగుచుండును. దీనినిమాడ వధికముగాభుజించుట హనికారకము.

(4) భోజనసమయమునకాక విగిరినచేరలయందేలేని కొలదిగాగాని గొప్పగాగాని భుజించినచో జీతరాగ్ని విషమైపోవును. ఇందుచే శరీరమునందు భారమును, గడుపులోనిందులనమును మందమును, గుడగుడమునురోగము బుత్సన్నములై స్వాస్థ్యముచెడును.

(5) ఆకలియధికముగానుండి సంకోచకముగాగాని, యేదియేనికారణంతరముచేత గాని యల్పభోజనముచేసినచో శరీరమందుత్పన్నమగు యగ్ని యల్పభోజనముతోఁ దృప్తిఁజెందఁజాలకపోవును. అందుచే బలనాశమై శరీరము దుర్బలమైపోవును.

(6) కడుపునిండ భుజించుచున్నచో నదిబాగుగా తీర్లముగానినో సత్తీర్లముమున్నగు వ్యాధులుగలుగును.

(7) బాగుగా నాకలియైనచో సప్సదం భుజించినచో లోతులగాలి వృద్ధిబొంది యగ్నిని సప్తముజేయును. అప్పుడు మజల భుజించినచో నాకలిగలుగును. కాని యాభోజనము సరిగా తీర్లముకాదు.

(8) ఆకలియైనపుడు ఆతీర్ల వ్యాధిమున్నగునవి గలుగకుండునట్లుగా కొంచెముజలముగానీ భుజించును. గర్భకోశమును వాల్చుభాగములుగా విభజించవచ్చును. రెండుభాగములందు భోజనము, ఒకభాగమునందునీరు, ఒకభాగమునందుగాలి యుండును. భోజనము నోటిలో మొదలుచెట్టియే తీర్లమైపోవుచుండును.

భుజించునపుడు ప్రథమమున రసమును తినును. వానికి తర్వాత కొంచెముజలమును త్రాగును. మజల రెండవదనమును గ్రహించును. భుజించునపుడిట్టినియముల వనునరించుచుండును. ఈప్రకార మనుసరించుచుండుటచే నగ్నిదీప్తిగలుగును. భోజనముయొక్కయది బాగుగాఁజెలియఁగలదు. భోజనముతోఁగూడ వధిక జలమును గ్రహించుట హనికారకము. ఇందుచే కొంచెము కొంచెము జలమును బానముజేయవలెను. ఒక మాడుగాక మాటిమాటికిని వ్యల్పముగా పుచ్చుకొనుచుండవలయును.

భోజనముజేయుటకంటె ముందుగాజలమును గ్రహించుటచే దుర్బలతగలుగును. మందాగ్నిరోగము గలుగును. భుజించినతర్వాత జలమును గ్రహించుటచే కఫవృద్ధియగుటయును, శరీరము స్థూలమైపోవుటయుఁ గలుగును. భుజించునమయములమధ్య నీరుత్రాగుటచే నగ్ని వృద్ధిబొందును. శరీరము ప్రకృతిసమానముగా నుండును. లలవృద్ధిమాడయగుచుండును. ఆకలియైనపుడు జలమును గ్రహించుట హనికరము. కడుపునిండు నది మనము భావించుటయేగాని దీనివలన బలోదరమనురోగము గలుగును. ఇటులనే రావామైన సమయము నందు భుజించినచో గుల్మరోగముగలుగును. కనుక నిదియును హనికరమే.

భుజించినవిమ్మట వాచమనము (కుద్ధికోమ నోటిలో నీరుపోసికొనుట) తీసికొనును. నోటిలో నన్నపు మెనుకులతికియున్నచో వానిని శుభ్రముగా తీసివేయును. అప్పుడపుడు దంతములయందుఁగొన్ని మలినపదార్థములు విగిరియుండుట సంభవించును. వానిని సరిగాశుద్ధిచేయకపోయినచో నవి దంతములములందినుటకొని పోయి కొలఁదికాలములో మనమిప్పుడుజూచు పలువిధములైన దంతరోగములు గలుగుచుండును. ఆరోగ్య శాస్త్రము తెలియకపోవుటచే జను దీమాటలపై భ్యానముచుటలేదు. తామే యిట్లుగాగరూకతిగలవారై యుండగా దమచాలకులకట్టికీడు నివ్వగలవి? ఇక్కారముచేతనే ప్రస్తుతకాలమునందు దంతరోగములు విరివిగావ్యాపించుచున్నవి. దంతములు శరీరములో ముఖ్యమైనభాగములలో నొకటి. ఇందుచే మనము దీని రక్షణముపై బూర్ణ భ్యానముంచవలెను. అదమనము తరువాత రెండుచేతుల నొకదానితో నొకటి పరిశుభ్రముగాఁగడుగుకొని రెండుకండ్లపై వసేకమాడ్చి కుడువవలయును. ఇటులచేయుటచే శేత్రములకుఁ జలవదన మేర్పడును. శేత్రసంబంధములగు తిమిర మున్నునిరోగములు నాశమొందును.

ఇంతయే! భుజించితత్వాత్తేదైన వధికమగు సుశీత్రమయలనగా పరుగెత్తించేయవని, వేగముగా వదలుట, చింతించుట మున్నగునవి చేయరాదు. ఇందుచే శరీరమునకు విశ్రాంతిలభించదు. విశ్రాంతిలభించక పోవుటచే భోజనమునికిగా శీర్ణముకాదు. ఆశీర్వాదిలోగములు గలుగును. ఇందుచే భోజనానంతరము చాగుగా నొకటి రెండుగంటలు పండుకొనుము. భోజనమునకు పూర్వముగాని, భోజనానంతరముగాని తనదగిన పాలు ద్రాగుట యతిహానికరము. కారణమేమనగా సెంతవఱకు భోజనము శీర్ణముకానో వంతవఱకు పాలపెన్నుడును ద్రాగరాదు. ఏలనన మనముతిన భోజనమువందనేక ప్రకారములైన తీపి, పులుపు, ఒగరు, కారముమున్నగు రుచులుగల పదార్థములను తినుటచే పెంటనే పాలుత్రాగుటవలన నవియు నివియు మిళితమై విరుద్ధభోజన మగును. అప్పుడప్పుడాభోజనము లోపల విషప్రభావముగలిగినది కూడవైపోవచ్చును. ఆశీర్వాదిలోగములు కూడ గలుగవచ్చును.

భోజనానంతరము తాంబూలమువేసికొను యాచారమువందది.

తాంబూల నేననవిధి

శరీరములోపల వాయుపిత్తకఫసోషములు భోజనముతో నివృత్తముగా సంబంధముగలిగియున్నవి. భుజించుటచేతనే శరీరమునందు కఫవృద్ధియగును, అన్నము శీర్ణమగునమయమున పిత్తవృద్ధియగును. భోజనము శీర్ణమైపోయిన తర్వాత వాయువృద్ధియగును. భుజించితత్వాత్త మనస్సున కాద్దోషముకలుగును. భోజనము సుఖముగాశీర్ణమగుటకు తమలపాకులు, ఏలకులు, జామరీ, లవంగములు, పోకచెక్క మున్నగునవి వేసికొనుట యాచారమైయున్నది.

తమలపాకులగుణములు:—ఒగరు, తేడి, యరుచి, వాయు, క్రిమి, కఫము, దుర్గంధము మున్నగువానిని సంపదనేసి నోటికి శోభనుగలిగించును. కామశక్తిని వృద్ధిచేయును, రక్తపిత్తలోగమును పెంపొందచేయును, ఆలస్యము బోగొట్టును. నోటికి రుచిగలిగించును. నోటిలోని పండ్లకాంతిని వృద్ధిచేయును. సుగంధము గలిగించును. దంతములయందలి జిహ్వాయందలి మలినపదార్థమును నాశముచేయును. నోటినుండి నీరుకారుట, గొంతులోగముమున్నగు వానిని బోగొట్టును. ముఖకాంతివృద్ధిచేయును.

తమలపాకు లనేకవిధములుగానున్నవి. నవీనమయిన ఆకులు మధురము, కషాయము, కఫమునున్నవై నీయును. బంగాళాదేశపుఆకులు పాచనశక్తిని, పిత్తమునుగలిగించును. స్థూమము, కఫమును నాశముచేయును. ఇంకోకరకపాకులు రంగునందు కొంచెము గోధుమచ్ఛముగానుండును. అవి మిగులవిశేషగుణమునిచ్చును.

పోకచెక్కగుణము:—గట్టి, బరువు, శీతలము, కఫపిత్తలోగనాశమును, కొన్నిరుచికారకములును, కొన్నివ్యాధుల నిర్మూలించునవియు నైయున్నవి. కొన్ని త్రిదోషనాశకములు, కొన్ని యగ్నిని మందముచేయు నవియుండున్నవి.

కాచుగుణము:—శీతలము, పండ్లకు హితకారకము, మలినము నాశముచేయును, నోటికి లాభము చేయును. పిత్తలోగములందు లాభముచేయును.

మన్నముగుణము:—కొంచెమునేడి, తీక్షణము, నోటిని పొక్కుచేయును. కఫము, వాయుసంబంధమైన లోగములను నాశముచేయును.

కాయ, మన్నము, పోకచెక్క వీనిని వేరువేరుగా నేదించుటచే ప్రాణివృద్ధిగుణములు కలుగుచున్నవి. కాని వానిని కలిపినేదించినచో త్రిదోషనాశకప్రభావముకలదియగును. తమలపాకులతోపాటు భుజించుటచే రుచివృద్ధిచేయును. అన్నము శీర్ణముచేయును. మనస్సున కాద్దోషమిచ్చును.

ఈకారణముచే ప్రాతఃకాలమున తాంబూలమునీవించునో దానిలో పోక చెక్కవధికముగా వాడవలెను. అందుచే కఫమునకు శమనముగలుగును. మధ్యాహ్న సమయమునందు తాంబూలమునీవీకొనునో దానిలో కాచునధికముగా చేసి తివలెను. అసమయము లెల్లప్పుడీకాలమునకుచే యాపిత్రము శమనమునొందును. రాత్రి సమయమున తాంబూలమునీవీకొనునో దానిలో మువ్వయు కొంచె మధికముగాచేసి తివలెను. అకాలము వాయువృద్ధియగుకాలము, కాని యిందుచే ఎది యుగిచోవును.

తమలపాకునంతయు లోనికి గ్రహించరాదు. వీలవన తమలపాకులో ముందతీర్థాగము, మధ్య కాడగా నుండును. అదియును, వెనుకనున్న కోకయును పోనికారకములగుదున్నవి. వానితోకాటు తమలపాకును భుజించినచో శోగముత్పన్నమగును. ఈకారణముచే మొదటనున్న యీనెను, వెనుకనున్నకోకను గ్రుంచి చైచి రెండుభాగములుగాచేసి వాడవలెను. రెండుభాగములుచేసి పైకాయ, మువ్వయు, పోక చెక్క, వీలక కాయ మున్ను నుగంధితపదార్థములనుంచి తాంబూలమును గ్రహించవలెను.

తాంబూలము పమరీవపుడు పచ్చుకీ మ్మి విడుగుల్యమైయున్నది. అందుచే దానికెప్పుడునుత్యజంతుము. రెండవపారివచ్చుకీ మ్మి కూడ ప్రమేహశోగమును గలిగించును. కనుక దీనినిమాడ దొర్చిచైచుట మర్తమము. కాని మాడవపారి యుత్పరపమానమును, రాసాయనికమునగుదున్నది. అందుచే దానికెప్పుడు పోడిమండి చేయవలకు రావీయవద్దు. దానిని తత్పక మ్రుంగవలెను. తాంబూలమునీవించుటకు యోగ్యమగుకాలము:— మందముగానున్నప్పుడును; శవ్య, దోడ, దంతములు, కంఠము, శోరుక్షున్ననుదాని సంబంధముగు శోగము లున్నప్పుడు; పీర్ణము, కఫము వృద్ధియగుశోగములున్నప్పుడును తాంబూలమునీవించుట లాభకరము.

తాంబూలమును నీవించుటకు నిషేధకాలము:—కండ్లకునోప్పీ కలిగినపుడును, శరీరమందుగాయుము తెలిసినపుడును, దాహముగలిగినపుడును, కడు మదవికారములు గలిగినపుడును, మూత్రక్వాఃశోగములందును, విశేషములగుచున్నప్పుడును, నాకలియైనపుడు వధికముగా తాంబూలమును గ్రహించుటనుంచిదికాదు. అప్పుడు ఎక్కువగాగ్రహించుటచే శరీరమునకుఁ గండ్లకు, పండ్లకు, చెఱులకు, పోనిగలుగును. శోమశోగము జూడ కలుగును. రక్తపీ త్రశోగములు కలుగును. కండ్లదుర్బలతయందు, దంతశోగములందు తాంబూలమునీవీ కొనుట హానికరము.

భోజనానంతరము తాంబూలమునునీవీకొని మందరమును శయ్యయందు నుడిచుక్రమందు పండుకొని 18 క్వాసలనుపీల్చుము. మరల తిన్నగా పెల్లికిలగుండొని 8 క్వాసలను గైకొనము. మరల నెడమచైపువ పండుకొని 32 పార్లు క్వాసించుము. తరువాత యిటులనే శయనించుము. అధికముగా నెడమచైపువనే పురుండుట లాభదాయకము. వీలవన శరీరములోపల నుడిచైపువనే భోజన మధికముగా జీర్ణమగును. ఈ కారణముచే దానికి విక్రాంతిన సంకుటముగాను నుడిచైపువనదలి యెడమచైపువపురుండుట లాభదాయకము.

—అనువాదము.

పా ర వ శ్య ము

శ్రీ మతి బలవరాజు సేంకిట రాజ్యలక్ష్యము గారు

మాపెరలును పెరుగుచున్న

వేపనీడ యెండవేళ

చల్లదనము హాయినొసగు.

చల్లని వెన్నెలరాత్రుల

తేరి యచలనాగు దేక

తారమీట నేలమచు

తేలియాడ హాయిలోన

తేలియక రాతిరెగడచెను.

అనపోతు

పాత్రా వేంకటసుబ్బారావు దొంగారు

౧

విద్యుకల్పినిబూని వీరపుత్రులగూడి కారెమప్పుడికి గదలునాడు
 “నలగాము” బరిమాద్దుని పంథములనాడి సమరవిహారముల్ నలుపునాడు
 మాంచాలమేకలో మరచినముద్రిక దెమ్మని సఖులుతుల్యెంచునాడు
 హయమెక్కి నిర్మితమగు జడ్డిగములబావికి నాతురతతోడ వెడలునాడు
 పగరెండొడ నుల్కాహాపడిన నిన్ను
 బాలచంద్రుడు ద్రోహియై వాసిపోవ
 ప్రాణముత్యమెంచినా వెంట భవ్యమతివో
 విమలతరశౌర్య! అనపోతువీరవర్య!

౨

భక్తిభావంబుట్టిపడగొల్పితివిగాని పరుషంబు నొకనాడు బలుకలేదు
 ఉత్తమకులమున నుదయించితివిగాని పరకులంబని యీసులకగలేదు
 “బాబు” వీరునితేయ భావించితివిగాని కుమత్తివై నానిని గూర్చలేదు
 యుద్ధరంగంబున కురికితివేగాని భీరుండవై యింట దూరలేదు
 కటకటా! ఇట్టినిన్ను నిష్కరుణ బూని
 బాలచంద్రుడు ద్రోహియై వాసిపోవ
 ప్రాణముత్యమెంచినా వెంట భవ్యమతివో
 విమలతరశౌర్య! అనపోతువీరవర్య!

౩

శిఖరమై ప్రాణావశిష్టమై కన్నీరుగార్చుచుండిన జడ్డిగములబావి
 కనులారసిమ్మతి గనియెరుంగనియట్లు జపియించుచుండిన జమ్మిచెట్టు
 బాల్యమిత్తలన్నే హాభాధంబువిడచని విలపించుచుండిన వెట్టిబతులు
 కటకుదనమ్ముర కంఠరక్తముగ్రోలి కంటగిల్లుచునన్న భద్రధార
 అకలుషితమగు సీయమాయితపథంబు
 చాటుచున్నవి నేటికి చావలేదు
 దోషరహితండవగు నీకు దుఃఖమేల?
 విమలతరశౌర్య! అనపోతువీరవర్య!

ఖనా

పాను గంటి నిజయ రాఘవ రావు గారు

౧

ప్రదేశము: అనార్య నేతమండలి యదవి
ప్రదేశము: ఖనా

ఖనా

విద్యాగంధములేని మనస్సువలె నీయరణ్యమెంత
వీకటిగావున్నదో! నూర్చుకు ప్రకాశించుచున్న
శేమిఫలము? ఆకులనడుమ సంకెంఠమాత్రము లేకుండ
మెన్నకరమన నూర్చుకొరజారి లోనికి చొరలేకుండ
వున్నది.

ఎంతకొంతియో పైనున్న నేమిఫలము
కాననమునకు యోగంబుకలుగదాయె
గ్రహము లెంతయుచ్చునున్న కాఠ్యమేమి
కాలసర్వయోగము చెనుకలుగజేయ.

ఈయదవి యెంతమనోరంజకముగవున్నది? ప్రకృతి
తపతనిది తీరునట్లుగ నిట విహరించుచున్నది. నరుని
గర్వస్వర్వచేపంతకాలము ప్రకృతి కోభమాయడుకదా!
నరునిపాదముపడినచోటసంతయు వాళిమే.

నరువిసపుటూర్చునాటుల చెరిగిపోవు
నవకుసుమగంధభరితమా పవనుసాగిను
పాపవీక్షిత శుభయోగపటిమపగిది.

అబ్బ! చలికాలి యెంతతీక్షణముగ వీచుచున్నది?
లోనియెముకలనుసూచ నూనించుచున్నది.

ఏది వీచుకో చలిదేవ! ఏదికోనుము
నరుకృతఘ్నతీకదురే! నీకరకుడనము
ఈపుకలిగించు బాధ యేదేనియైన
నలువగాలేదు నరుమాయజాలమునలె.
అకట! యీలోకమంతి మాయావృతంబు
స్నిగ్ధధర్మంబుసాపాటాచేటుకొఱకు
దేవసదృశమా ప్రేమబూదేనికొఱకు

కాని నిర్మలజీవాన కలదునుఖము
నలిపినేయము మమ్ము నీచలికరాల
మేలుమటచెను కుజనులపోలగలవె?
గలగలనునీడు గడ్డగా నలువగలవు
కాని మిత్రవంచకు పోలకలవె నీతు!
అహ! ఈప్రకృతియెంత నీడనిచ్చుచున్నది?

(చాల)

రండి! రండి! నరులార! నాయండజేర రం||
ప్రేమతీగలగొంతు వీడెనుపరిచేసి
తీసికోయిలచాట తీరుదిదైవవారు రం||
పడచురక్తము ఒంటప్రసహించుతరియందే
ములినాననప్రకృతి ముద్దుసుద్దులుకోరి.

(లోపల)

నీపు ప్రేమించువానినే నేనువలెఁ
కాన నోకలకండి నివేశిలిసికొనెద
ఆకువచ్చని ఖద్దరుకోకదాల్చు
ధరణి, తొలికన్గిలుల మురియుర్రాత్రి
కోతకాలములో చేను లేతభాను
కిరణములబంగరగుమంచు సరములలలు
నరునిదుధికోష్ఠతా ర్తిచే నలిగిపోని
ప్రకృతినిన్నెలదిన్నెల వలచువాడ.

మిహిరుడు

(ప్రవేశించి)

శ్లో. వక్తార్కూర్కగరు భిషకలై ప్రిభిక్ష్ప
హృచ్చేషుహాడక
స్వపాకభిక్షై కలగ్నే ద్వ్యేకాక్రితేషుచత
దై కతమేవి
లగ్నేస్వదైత్రితేశశని హాడకభూమి
పామ్యు||

ఈముప్పదిరెండు రాజయోగములన్నియు నన్ను
వరించినను మీలోటి విద్యావతుల స్నేహముకన్న
నెక్కువకాదని నాయభిప్రాయము.

ఖనా

ఆర్యా! తామెవరు?

మిహిరుడు

నే ననార్యుడను.

ఖనా

అట్లంటువ్వాడనుమా? తామార్యులు. తాముతండ్రి
గారిచే విడువబడిరి. లెక్కలేనట్లుచే మీకు తాలూ
తిప్తమున్నదనుకొని మిమ్ముపెట్టెలోరెట్టి మీతండ్రి
వద్దప్రవాహమున విడిచిపోయెను. మీరొకయనార్యు
నకు దొరికిరి. అతడు మిమ్ముచెంది మీకు క్యోతిష
కాస్త్రము చెప్పెను. మీరాకాస్త్రమున మిక్కిలి
ప్రజేశము సంపాదించిరి. తమ ముఖమునుజూచి
గ్రహములకూడిక గ్రహించి యారీతిగచెట్టివ నన్ను
మన్నింతురుగాక. మీపీపుపైగాల్చి మీనాయనగా
రొక కృత్రిమపురుషుగల్పించిరి. ఆమచ్చ యాన
చాలువలన మీరు మీనాయనగానిది కలిసికొనిగలరు.

మిహిరుడు

అహ! చేతులెత్తి నమస్కరింపదగినంత పొంది
త్యము సంపాదించినావు. స్త్రీలోకమంతకు విశేష
ఖ్యాతినివలన కలుగగలను. నీశోక్తిషకాస్త్రము, గణి
తము, ఆపరిమితము, అసమానము, వివిధ్యయైన స్త్రీయే
యభ్యసించి పారముగాంచవలెను.

ఖనా

ఆర్యా! స్త్రీలయందు తమకున్న గౌరవమునకు
కృతజ్ఞురాలను. మన్నింతురేని మనవిచేసికొనెదను.
స్త్రీపురుషునికన్న మనిశితబుద్ధికలది. పైగ నామె
బుద్ధి చిన్నవయస్సునందే పరిపక్వమునకువచ్చును.
పురుషులలోరాలు స్త్రీలకుగూడ రెలిదండ్రులు
పాక్షికబుద్ధితేక చదువుచెప్పింతురేని స్త్రీయే
యెక్కువవిద్య వాఙ్మంపగలదు.

మిహిరుడు

విజయే. నీవు కవిత్వమునందుగూడ ప్రజేశము
సంపాదించితివే.

ఖనా

(తలవంచుకొని) నాశ్మోతిషము నాకవిత్వము తమ
ముందరేమి పనికివచ్చును?

మిహిరుడు

అహ! ఆడుకాని సహజమాగ్ధ్యము! ఎంతవిద్యా
పరియైనను తన యాత్మగౌరవమునకు భంగమురాకుండ
నర్తించునామెయే చేకాలంకారమును యుపతీలలా
నుము. శోకిలకంతాన వీరరక్తప్రావర్ణుని వినిపించు
నామెయే చేకాలంకారమును యుపతీలలానుము.
గ్రచ్చకాయలలో బుజ్జుల నెగురజొట్టునామెయే చేకా
లంకారమును యుపతీలలానుము. స్వర్ణయజ్ఞతలనింట
కట్టిచెయినామెయే చేకాలంకారమును యుపతీల
లానుము. హిందూదేశముచేసికొన్న పూజచేసట్టి స్త్రీ
రత్నములు పుట్టుచున్నారు. పుట్టగలరు. హైందవ
సీమలో కథానాయికలే కాని కథానాయకులు
తక్కువయని యనిపించుచేయు నాశీమంబుబుద్ధివలన
గలరు.

ఖనా

(తలవంచి) ఆర్యా! అట్టిస్త్రీల భార్యలగాబడయ
గల్గు పురుషులదృష్టవంతులుకారా?

మిహిరుడు

అందులకు సందియమేమి? కాని యందలేకట్టి
యదృష్టమువచ్చునా?

ఖనా

తమజాతికమునందట్టి యోగమున్నదా?

మిహిరుడు

కన్యాలలామా! ఇన్ని చెప్పినదాద వాయుంజమును
గూర్చి మాత్రముచెప్పలేదా?

ఖనా

నేనుకన్యవని మీశ్మోతిషమువల్లచేతనే కనిపట్టి
రిరా?

మిహిరుడు

నీ ప్రజలు ముందు నాకోక ప్రజలేవా?

ఋణా

మీకు విద్యావతియగు భార్యలభింపగలదు.

మిహిరుడు

ఎవ్వడు?

ఋణా

ఇప్పుడే.

మిహిరుడు

ఎట్లు?

ఋణా

ఇట్లే. (అశ్వనిబాణముపై చేయివైచి) నా వంటి యదృష్టవతి యీ ప్రపంచమున కలగజోదు.

మిహిరుడు

ప్రేయసీ! అట్లుకాదు. నిన్ను బట్టి నేనదృష్టవంతుడను.

పురుషుడు రదృష్టమెప్పుడు పురుషునియదే నానికబ్బునదృష్టములు భార్యవలన ఋరకరునివెల్లు కొనుహిమకరునిపోలి.

ఋణా

నాదా! ఆయంశమునే మార్చికూడ చెప్పవచ్చును.

మిహిరుడు

ప్రేయసీ! మనము మన పెంపుడు తల్లిదండ్రులయనుజ్ఞ బడసి, పెండ్లిచేసికొని, ఆర్యదేశమందున్న విక్రమా దిత్త్యునియొద్ద మానాయకగారగు వరాహుడు వసరత్నములలో నొక్కనిగనున్నారట—అచ్చటకుపోయి రాజాశ్రయము సంపాదించుకొందము.

ఋణా

నాదా!

వదుగెత్తునేరులోపలపు స్త్రీకాలు తలదాచుతావచ్చు తరులనాలుకలు రాలలోక్లలు వేదాలబోధలను చదువుచువినుచు నా చరణముంచుచును

కాలంబుగడిపిన కలుగ దెనుఖము?

ప్రభువులచిత్తముల్ బహుచంచలములు ఈరాజుపై కెత్తి యేరోజునైన నేలభద్రునగొట్టు లీలవారలది ఈర కబలిమిలో నిట్లుండగానె సర్వేశుకొల్పిన సర్వముకలదు.

మిహిరుడు

నీవన్నదలదముకాదు. కాని విద్యయనునది ప్రభు పోషణమున రాజించును. ఆయినను మనమీయరణ్య మందు కృశించిపోయిన, లోకము మనవిద్యచే నేమి కాగుపడగలదు? ఒక్కమాట. పునఃమెంత మునకల దైనను రసంత మొత్తుకాంతియైన దానిపై ప్రసరించి నచ్చుదుకదా కానితకును. లోనరంత విచిత్రమైన మందొప్పును ఆంటించినగాని తెక్కిప్రాక తారణ్య వానావిధములగు రంగు పూలనర్చించగలదా? ఈవిక్ర మాదిత్యుడుదారస్యభావుడు. అందఱు ప్రభువులవంటి వాడుకాడు. వసరత్నముల తనపోషణమంచి, యఖండ యశస్సునార్జించుకొన్నాడు. అట్టివానికడ మనకగ రవము జరుగదని నాయభిప్రాయము. మన యిరువుర రోజులుకూడ కాగుగనున్నవి. రెమ్మ. ఇట్టి మన రాజుమార్తాండుని యాధానమునగాని విద్యకు వన్నె రారు.

ఋణా

మహాప్రసాదము.

—(తెర)

౨

ప్రదేశము: విక్రమాదిత్యునిపట్టణమున నొక గృహము

ప్రవేశము: ఋణా

ఋణా

అకటా! భారతదేశ మెంతదౌర్భాగ్యదేశమందున్నది. ఇంకను రామరా నీదేశమునకు దీపస్థితయే. వరాధిపయై బహువిధముల దేశముపాడగును. దేశయు లకు కానిసర క్తము యధేచ్ఛముగ నాశములలో ప్రభ

హి! ఖనును. కాంగిల గౌరవ మెలుగక, వారలకు తగు విద్య, వ్యవస్థ నీయక వారివాష్యధారలచే గృహముల నవమీకముచేయు పురుషులున్నంత కాలమిచ్చెందవ దేశమున కాన్నత్యమురాదు. ఏనాడు 'అల్ల' యని పిలువబడుచున్న స్త్రీ పురుషునితో భర్త్యరంగమున యుద్ధము చేయకలుగునో, యానాడు దేశదాస్యము తొలగినదన్నమాట. స్త్రీలకు, దేశమున కట్టియున్నంత దశ రావలెను. తండ్రి! రక్షింక! రావలెను.

(లోన) రాకమానునా? రాకమానునా?
—(మిహిరుడు తొందరగా ప్రవేశించును)

ఖనా

వాదా! ఏమారొందరి? మునుగారరి?

మిహిరుడు

హీ! విద్యకు గౌరవము రాకపోవునా? ఆహ! దేశము పుష్పవృష్టిపరియదగిన యంశము ప్రభుడు సేదాచరించినాడు.

ఖనా

వాదా! ఏదరి?

మిహిరుడు

హీ! మారాయనగారు, నేనుకూడ చెప్పబాలని నమ్మతస్యం నీవు చెప్పినందులకు ప్రభుడు విన్ను

ప్రవాసిని సీత

౧

స్వామి! నీదిగ్గకాగలి బాసి యేల ఘోరకాంతారముల జూడగోరినాను కడలియై ముంచె నీవియోగమ్మునన్ను చాలునక్కటా! ఈప్రవాసమ్ముభరము.

౨

వరితో చెప్పకొందు నాహృదయబాధ నాకునై నేన వరియించినాను; ముందె నాయభాగ్యమ్ము కనలేకపోయినాను ఏల వినుబాయ కోర్కె నాయెడదనించె?

చదియవత్సరముగ రసయాస్థానమున నుంచినాడు.

ఖనా

భగవంతు దాతని రక్షించునుగాక! ప్రభువక్తి యనునానుగ్రహము వాపై నెట్లుకలిగను?

మిహిరుడు

హీ! అమూలపాండితిప్రతిభ నీకుండుటవలన— (స్త్రీలోకమంతయు నొక్క మార్గగిరి గంతుచేయ దగిన సమయమిది కాదా? 'ఖనా' అనునొక స్త్రీతన యపారప్రజ్ఞచే విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమున చదవ రత్నమయ్యెనన్న కీర్తి వశదికానమై గాలిమక్కిరి విక్కిరిచేయదా—అత్యదభా నీయంశము నమ్మితము లాకాశమున విండియత్తురముల వ్రాయునా?

ఖనా

వాదా! స్త్రీలకు కీర్తి నీవంటి భర్తలున్నప్పుడే కదా!

సర్వలోకేశుడై న యీశ్వరునిముందు లేని స్త్రీపురుష విభేద మీనరుల క దేల? యేనాడు పురుషులు స్త్రీలు లేమ్ము తీసిపోరని యెంతిరో తెలియలేము—
—తెర.

శ్రీ మతి పి. రామ సీతమ్మ గారు

౩

“సీత! నాయంధకారంపు జీవితమున సుప్రభాత్యోతివీవె” యంచును మృదూక్తి వల్కితివినాడు, నేడెట్లుస్వామి! నను కానలకుద్రోసి భరియింప గలిగినావు?

౪

ఒక్కనిముసంబు మాటాడకుండునేని విశ్వమే శూన్యమనియెంచు పేమమ్మారీ! ఎటులసెరించినావో నేనిట్లుప్రవాస భూమి నేకాకినిగ దుఃఖమునకృశింప?

రాజా

శ్రీమతి సాకల చిత్త మాంబగురు

రాజా పుట్టిన నెలరోజులకే తల్లి ఇహలోకం విడిచింది. అప్పటినుండి రాజాని అతిగారాబముగా పెంచుతోంది నాయనమ్మ తల్లిదేని లోటులేకుండా, రాజా అంటే చిన్నాయనకి చాలా ప్రేమ. తనకొకడు లేకపోవటంవల్ల మరింత ప్రేమించేవారు.

అందరిచేతుల్లో అల్లారుముద్దుగా పెరుగుతున్నాడు రాజా. ఇల్లాగే మూడుసంవత్సరాలు గడిచేయి. నాలుగోసంవత్సరం పెట్టింది. ఓనాడు చిన్నాయన గదిలోకి వెళ్లి మంచంమీద యెక్కి అడుకుంటున్నాడు రాజా గంతులు వేస్తూ. మంచంమీద దుప్పటిజారి క్రిందపడిపోయింది. ఇంతటో రాజాపిన్నమ్మ గదిలోకివచ్చి చూచింది. ఏమిటిలా గంతులువేయటం, దుప్పటిపడిపోయింది, పరుపుమాసిపోదూ, నువ్వు అల్లరిబాగావవుతున్నావు. ఇకనుండి నామంచంఎక్కు నీపనిచెబుతానన్నది కోపవ్యవస్థతో. రాజా చిన్నబోయాడు. ఒక్కనిముసంలో మంచందిగి నాయనమ్మదగ్గరకి పారిపోయేడు. ఆరోజునుంచి పిన్నమ్మ గదిలోకి వెళ్ళటం మానివేశాడు.

అనాడు ఆదివారం. చిన్నాయన తీరికగాగదిలో మంచంమీద కూర్చున్నాడు. రాజా గలగబావచ్చి మంచంయెక్కి చిన్నాయనదీపుమీదపడి అడు కొంటున్నాడు. పిన్నమ్మ చూచింది. నెలదినములుగా తనగదిలోనికిరాని రాజా నేడు హఠాత్తుగారావటం ఆశ్చర్యమనిపించింది. రాజా ఇవ్వారే ఎందుకువచ్చావ్ ఇక్కడికి అన్నది సవ్యసూ. పిన్నమ్మమాట పూర్తిగాకముందే “మాచిన్నాయన ఉన్నాడుగా” అన్నాడు రాజా ధాటిగా. ఏమిటికథ అన్నాడు చిన్నాయన. జరిగిన సంగతంతా చెప్పింది పిన్నమ్మ. చిన్నాయన రాజాకిగల పేరుమానికే చాలా సంతోషించేడు. వెంటనే కొడుకునత్తుకుని తల్లిదగ్గరకి తీసుకు వెళ్లి జరిగినదంతా చెప్పేరు సవ్యసూ. “నాయనా! నీవు పేరుకుతగినవాడవు. పిన్నమ్మకు బాగా బుద్ధిచెప్పావు” అన్నారు. కొడుకుచేసేముద్దుచేష్టలు పలికేముద్దుపల్కులు వినటానికి తల్లిలేకపోయినదని కంటతడిబెట్టింది నాయనమ్మ. తాను రాజాని కోపపడినందుకు సిగ్గుపడింది పిన్నమ్మ. తరువాత అందరూ రాజాకు ముద్దులు బహుమతిచేసేరు.

“పాపం, అమాయకురాలు!”

కె. కుటుంబ రావు గారు

మామనయ్యమామనయ్యచే నాకుచాలా అపేక్ష! కాని ఆయన ఆమాటన్నప్పుడల్లా నాకు వర్షం పడుతోన్నది. ఇంకా ఆయనమాటలంతా నమ్మకున్నారనే ఆయనదైర్ఘ్యం! అందరికళ్ళలో తాను కారం చల్లుకున్నాడనే అనునవమ్మకం! పదిహేనుసంవత్సరాలకింద మాకామమ్మత్త — “కామ్యత్త” అనే వాళ్ళం మేం; “గయ్యగోకామమ్మ” అనేవారు ఈశ్వరాలు! — అమె కావరానికేవల కౌత్తలో భర్తమీద సహరి చెయ్యటం ప్రారంభించినప్పుడు, నాతోటివాడెవడో చక్కతుండి “ఇదేమిటి, మామా?” అంటే, ఆయన చాలా నిర్లక్ష్యంగా “పోవరా! దానితో నేమిటి? అమాయకురాలు!” అని ఎనున్నాడో మేమన్నమాటా, అదంతా జరిగిపోయింది. పదిహేనుసంవత్సరాలు జరిగిపోయింది. ఇప్పుడింకా మమ్మల్ని అవిధంగా మోస పుచ్చాలనుకోటం ఏమిటి? తెలికకునుతాను! మమ్మల్ని నిధవలచెయ్యాలని ఉద్దేశమా? మామామమ ఈ మాక్కులు మామాస్వప్నంగా అడిగాను.

“కాదే, మామా! మమ్మేమో నిన్న ఆశీసుకు అన్నంతవరకుదాపోయింది. రాత్రిఏడుగంటలవరకు కాని తిండి లేకపోయింది. అదిచేమన్నా చింతించనన్నా చింతించిందా? ఇన్ని సంవత్సరాలవచ్చి నిన్నా మె నవతి” కుకుకు చూచినప్పుడు చూడటం ఏమిటి? నీ అవమర్థకామా? ఎవరై వానింటే నవ్విపోతారు. విద్యార్థులుగా అమెను చెడగొట్టావు!”

మామామమ అమెరకీర్తన. ఆయనతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు, నాకీర్తనకూడా తీసుకుంటున్నావా అనిపించేది నాకు. ఆయనకీర్తనచూస్తే నాకీర్తనకంటేవారికి లభ్య కంపరంపేరేది.

“మామ, రామమా! నిజంగా అది పాపం, ఉద్దామాయకురాలురా! —”

“రాజీ! నవ్వుతామాయకుడివి! ఎవరై నాకీర్తన కాదంటే తలగొరికించుకుని నాడినమీద పోతను తాను. నిజం తెలుసుకున్నాను. అదికనోటికివారిది, మాకీవచ్చినమాధానాలు తెలుతావు. నేను కనుక్కోలేని మాత్రం?”

“పోవీ, ఆదేఅనుకో!” అనేవాడు మామనయ్య మామనయ్యకూ. అటువంటిమనిషితో ఏమిటిచెయ్యడం? మేగా అయినోరే చెప్పబోతుండగా నేను అడ్డంబిచ్చాను. అదేదో తెలుసుకునే అవకాశంలేనిప్పుడు.

“మరయితేవిజమైన కారణంలేవు!” అన్నాను ఆయన్ను బయటికి నాగటానికి.

“నవ్వుచెప్పించేదిగం!” అన్నాడాయన చలించకుండా.

“నేను చెప్పించబడ్డమే నవ్వు నిజంలేవు.”

“నవ్వుచెప్పించబడ్డంకాదు.”

“అవునునీలోను అమాయకురాలు కాదంటే ఏం ప్రయోజనం?”

“నవ్వు నామాట నమ్మకపోతే ఏం చెయ్యను?”

“ఏమిటి? చెప్పనీమాట!”

“అంతా నీది అబద్ధంఅంటావు.”

“అమ్మ!”

“నిజంగా పాపం దానికి తెలియ, దానిచర్యల్ల నేను కష్టపడుకున్నానని. నాకు కోపంవస్తే అది గడగడలాడుతుంది. అందుచేత నేను కాంతం అనలంబించవలసివచ్చింది.”

నేను విగ్ధురగా వచ్చాను. మామామమ కోపంరాలేదు!

“నువ్వు సాయంత్రం వాకా తిండి తీసుకుంటావు నీకు కష్టమని అనిపిస్తుందేమి కాదు?” అన్నాను ఎంతో సంతోషంగా.

“నీకు కష్టంలేకట్టు పట్టిస్తాను.”

“ఎందుకో?”

“దానిమనస్సు కాంతిగా ఉండటానికి.”

“తిరిగి ఇంకోసారి అటువంటిది నిరభ్యంతరంగా చెప్పులాని! నీకు కోపం వస్తే ఆవిడ భయపడ్డం! నీకు చూడడం! ఇంత సరే కష్టపడవ్వా పచ్చింబాకోచం?”

“ఓ! ఒకటి తింటున్నా!” అన్నాను మామమ గడ్డం నిమగ్నమంటూ.

“నీ వెన్నునూ చూడలేదు.”

“చూసేవా నువ్వు కనుక్కోలేవు!” అన్నా దానిన పవ్వుతూ.

అయిన ఎవరూ నీకు ఓడినట్టు ఒక్కటైనా కనపడటం వాకిట్టంలేదు. కాని అయిన చెప్పిన మాటలు ఒకటి తింటున్నప్పుడు మే. మొదటి విషయం మా “కామ్యుత్” గయ్యోలికాకపోలే చాలా మంచిది. కాని అఒక్క కళంకమే ఆమెను గ్రహణం పట్టిపట్టుచుట్టి ఆమె ఇతర గణాలు బయటికి రాకుండా చేసింది. ఆవిడకు మాట తొందరపడి అనటం, నోటినునుకులాస్తే, ఏమాత్రం లోకజ్ఞానం లేదు. ఇంకో కలిగినది మంచిచాపిండ్లటం మొదలైతేదు. అందరూ తన్ను ఎదటనే గయ్యోలికామమ్మని పిలుస్తుంటే అదేమో పెద్దవిరుదాక్షిణ్యం నంతో పించేది. నలుగురు మృత్యులక్కలు అగడ్తచేత అడ్డమైనచాకిరీ చేయించుకోవడానికి ఆమెను ఆధిగ్రహించిలేవారు మొగ్గులేనిది పిన్నున్నందుకు. అవిదామాటలన్నీ వస్తే!

అట్లుంటే మగవాడికిందేసి చూసేవారు. అదవాళ్ళలో మాట్లాడానికి విడిచుకున్న వారు మాదా అమెతో వ్యర్థంగా మాట్లాడేవారు. అదాడకు పిల్లలు పట్టుకపోవటం ఎవ్వరికి అక్కర్లేకరంగా తోచలేదనుకుంటాను. నాకు తోచలేదు! ఏలాంటి మామ ఒక్కడే అవిల్లితవ్వల్లో పెట్టి పూజించినవాడు!

ప్రస్తుతం మన సంఘంలో స్త్రీకి విద్యాభ్యాసానికి ఎక్కువ అవకాశంలేదు, భర్తదగ్గరే వచ్చేసిరి కానీ అటు ఇటుగా మృగంవరుగా ఉంటుంది! అదంతా నేనెరుకును. అది అట్లా ఉండండి. కాని కొంతకాలం కావరం చేసేవకరవాతనన్నా మనిషి మానవ్య పంపంలో పడకపోలే అతవ్యభిర్రత! లక్ష చెప్పండి! మా అత్త అంత నగుబాట్లూరిగా ఉండటం మామదేతవ్వ!

మామమ అన్ని విషయాలలో చాలా తెలివైనవాడు. ఈ ఒక్క విషయంలో అట్లా వానపడ్డాడని నమ్మును. సామాన్యంగా ఏమనిపిస్తే నా తీసుకోండి, విడిగా చూసి భార్యదగ్గర ఎట్లా ఉండేదో కనుక్కోరం. ఎటువంటి వాడూ భార్యదగ్గర మానిపోతాడు. లేకపోలే ఎన్నడైనా మామమ అట్లా ప్రగల్భాలుచెలికి ఎరుకువా? తనకు కోపం వస్తే మా అత్తయ్య భయపడిపోయింది! అకోపం నీకు కనుక్కోలేదు! ఎవరూ నోటితో వచ్చుకు!

నాచువు పూర్తి అయినప్పటినుంచి నేను సంవత్సరానికి నోమ్మికి వెళ్లి మామమదగ్గరే ఉండేవాణ్ణి. మా అత్త ఎటువంటి భాందసంమందినంటే, ప్రతివాడిమీద ఒంటికాటితో లేచేమనిషి. నానోరూ మంచిది కాక పోవటంవల్ల వాతో చాలా మంచిగా ఉండేది. అతే ఇటువంటి మనస్సులకేత్యం. వారిని శాంతిగా ఉంటుంటే నోటిడుతుకు చాలా అపవరం. నమ్మచూస్తే అవిడకు చాలా ఇష్టం కూడా!

ఇట్లా ఉంటుండగా అయినా నువ్వు కిందట మామమయ్యకు పెంతుకుండా మా అని అలోచనకలిగింది.

ఈ పెంతుకం విషయంలో అయిన అభిప్రాయాలు నేను అదర్థంగా తీసుకున్నాను. అయిన అభిప్రాయాలేమిటంటే— పెంతుకం పంకం వాకనం కాకుండా ఉంటుందనే అభిప్రాయంతో చేసుకోరాదు, పెంతుకు

కొడుకు కల్యాణపుకాలువేసివా స్వంతకొడుకుకాదు! మనం ప్రాణంతోనమానంగామాడగల పిల్లవాడుకొరికి లేకే తెచ్చి పెంచుకోవాలి. అపిల్లవాడికి మనమీద అపేక్షించడటం అనర్హతం. మగపిల్లవాడేకానాలని నిజమంటేయి.

మా ఆత్మప్రేమచూయాలి పిటికిమరిగా విరుద్ధంఅనుకోండి!

మామామ ఉన్న ఇంటికి కొద్దిమూలంలో ఒక రోగిష్టిప్రవాహమండేవాడు. ఆయన కొడుకొకడుండేవాడు. వాడు కండ్రిసంపాదించిన ఆస్తంతాపాడుచేసి కండ్రికి మందుపెట్టి చేకూలమీద లేచిపోయివాడు. ఆయనకు పన్నెండేళ్ళపిల్ల ఉండేది. చక్కనిరుక్మ. ఎంతోబుద్ధిమంతురాలు. అపిల్ల ఒకరోజు మామామ దగ్గరికివచ్చి వండుకోటానికి కాపిరివియ్యం పెట్టుమనిఅడిగింది. ఆప్రవాహమూ అపిల్లా ఆహారరావటం అదే కొత్త. శేషక్కలేఉన్నాను. మామామ అపిల్లనుచూసి ముచ్చటకలిగి ప్రశ్నలువివేచనలు మొదలుపెట్టాడు. అదంతంతా అపిల్లనోట వింటుంటే వాడు నుండేసీరయింది. మామామ అపిల్లకు శేరువియ్యం, ఉప్పు, మెరప కావాలూ మొదలైనవానుగ్రి, కొంచెం చిల్లరడబ్బా ఇచ్చి మళ్ళీరమ్మన్నాడు మర్నాడు.

కొద్దికాలానికి ఆప్రవాహమండేపోయివాడు. శేష మామామవల్లి తగినసహాయం చేశాం. మామామ ఏడుస్తన్న అపిల్లనుచూసింది, “మాడరా, రాముడూ, అటువంటిపిల్లను దగ్గరికినీ సరిగ్గించేభాగ్యం అందరికీలేస్తుందా?” అన్నాడు. శేష మాట్లాడలేదు.

ఆకాలే మామయ్య అపిల్లను తన ఇంటికితెచ్చాడు. అపిల్ల పేరు నీలవేణి. మామామనూ, అపిల్లనూ చూసినవచ్చుదల్లా శేష వారిద్దరూ ఏలమ్మలోనో కండ్రికూతుళ్ళమనుజేవాణ్ణి.

నీలవేణిని మాఆత్మ అనివరకు ఎరుగును. మామామ అపిల్లను మాఆత్మకుచూపి, “ఇప్పటినుంచి ఈఅమ్మాయి మనింట్లోనేఉంటుంది,” అన్నాడు.

“ఏ-మి-టి?” అన్నది గయ్యారికామమ్మగారు కళ్ళుపెద్దవిచేసి.

మామామయ్య వత్సరూ, “నీకు వినవద్దది!” అన్నాడు.

“అవును. వినవద్దది. అర్థంకాలేదు,” అన్నది మాఆత్మ. అప్పటికామెకు బాగాపూసింది!

మామామ తోగకలేదు. ఆయన ఎన్నడూతోనీలే ఎరగడు. “కావచ్చును. ఇకముం దివివూకుంది,” అన్నాడు.

ఏముంది? మామామపంభాషనే. అంతా అయినతరవాత మామామభార్య మనస్సుకొచ్చిపోకుండేమో వని నీలవేణిని భగవంతుడిమీద పోలేసి ఇంటికిస్తాడు. వాడు ముందేతెలుసును!

“అపిల్లకు మెల. తాక్కండి! ఏంవస్తు?” అన్నది మాఆత్మమొరం కండలపొడవెరుక్కుంటూ.

మామామ-ఇంకా వత్సరూశేఉన్నాడు!—నీలవేణిని దగ్గరికితీసుకుని తలనిమరుతూ, “మెలాలేదు గిలాలేదు. శేషపిల్లను పెంచుమన్నాను. చాలారోజులైంది.” అన్నాడు. నీలవేణి దూరంగాఉన్నవానంక ఒక్కపారిచూచి తలవంచుకున్నది.

మాఆత్మ అమాటినగానే మండిచది “మీరుపెంచుకుంటే శేష పెంచుకోలేదు. శేషినిచ్చగత్తెకు ఒక్కపూటండేపెట్టు. కావాలంటే మీరేపెట్టుకోండి, చేసుకోండి,” అని మాఆత్మయ్య ఆగ్రహంతోవలె కుతూ వివక్కుతిరిగింది.

మామామయ్య ఇంకావత్సరూశే, “పోనీ నీకుఇవ్వుమై మాఇద్దరికీ భోజనంపెట్టేవరకూ నిన్ను బాధించం... (నీలవేణిలో) ఏమమ్మ! అంతేకాదా?” అపిల్ల వంచినకల ఎత్తిలేట్టు!

అరాత్రి మామామయ్య పెంపుడుమూర్తితోనూ హోటల్లో భోంచేసినట్లు, నేనామాటచెప్పి నవ్వుతుంటే అత్యుత్తమాత్రితయిపోయి "ఏమన్నా ఏడుచుకోనీ!" అన్నది.

మర్నాడు మామామ భార్యతో మామూలుగానే మాట్లాడుతూవచ్చాడు. ఇంకా అవిడే ఆయనతో మాట్లాడలేదు. కాని భోజనంవేళకు తిరిగి ఇద్దరూ హోటలుకుపోయినారు. మాతల్త మామామకోక్కడికి పియ్యిపోసింది. కనిపెట్టుకున్నప్పుడు. నేను మళ్ళీ చెప్పేను హోటలుకువచ్చానని.

"నిజమేవా?" అన్నదామె.

"నిజం! నీతోడు!"

"చెడికిస్తారా?" అమె మాట్లాడటండాభోంచేసింది.

ఇక ఆమెర్నాడు ఆమెలో గొప్పమార్పువచ్చింది. బయటికి కనిపించినవిశేషం ఏమిటంటే ఆలోచనామె మొహం పాలిపోయిఉంది. అతివాగుడు రక్తమిది. అసలు వాళ్ళేచదివోయిందని చెప్పవచ్చు. ఆలోచనా ఆమె వండిన అన్నం చూస్తే పిల్లమ్మాడా పోసినట్టు కనపడ్డది. మామామ భార్యతో మామూలుగా మాట్లాడటం మానలేదు. భోజనానికిమాత్రం హోటలుకువచ్చాడు. ఆయన స్నానంచెయ్యకతూర్వం మాతల్తవచ్చి తోయిచూసింది. స్నానంచెయ్యి మడటానికేమో? కాని ఆయన అప్పుడేలేస్తున్నాడు స్నానానికి. అది చూసి ఆమె పీటవేసి విధూతీ, సంధ్యవాయుకుశేపణం అవీ సిద్ధంచేసింది. మామామమాత్రం సరాసరి హోటలుకువచ్చాడు.

ఆమెర్నాడల్లా ఆమె ఏడుస్తున్నట్టు వాడు నిద్ర అయింది. ఆమెను చూస్తే వాడు చాలా చాటికలిగింది. నేను ఒక్కటేఅనుకున్నాను. అంతవరకూ ఆమె తనభగ్తయొక్కవ్యయాసం సాంతంగా యాదాలని ప్రయత్నించలేదు. కావరానికివచ్చిన కొంతకాలానికి ఆయనలో ఆమెకు మారకశక్తి కనిపించింది. అంతదాకావస్తే వాడుఅంతే. ఆయన్నుచూస్తే వాకే భయంచేసింది. ఆయన భార్యనంగతి గమనించినట్టు కనపడలేదు.

అరాత్రి నేను ఆయన దగ్గరకువచ్చున్నాను.

"రామునూ నీలవేణిని మత్స్యచేసుకోరా, ఇస్తాను!" అన్నాడాయన సరదాగా. అపిల్ల ఆయన ఒక్కోచేసుకుంది.

"నీకే కాని, మామా! పాపం ఎందుకర్తయ్యను ఏడిపిస్తావు? పోయి సముదాయించు. నేను చూడలేకుండా ఉన్నాను." అన్నాను.

ఆయన చిహ్నులలేది "పాపం! వాడు చెబుతున్నా!" అని లోపలికి చురుగ్తాడు.

అటువంటి మనిషితో ఏమిటిచెయ్యటం?

గోష్పదీశ్వరా!

శ్రీమతి కొంత్రాలు కింకలకలగల్గుగాడు

(శ్రీగంగాలక్ష్మితానమేరగోష్పదీశ్వరస్వామిప్రసాదము)

ఉ. శ్రీమహానయ వృష్టియశీలసురక్షణాదిక్షి సర్వేశ్వరా
భూమనికాళి దోషపరిభూర నితాంతతపోవిలాస వి
ద్యామయ గౌరవీవిమలవారినివాస ప్రశాంతిగోరి ని
స్సీమెయి వేడుచుంటి రజనీశకలాధర! గోష్పదీశ్వరా.

దేవా! అవాఙ్మానసుఁడవగు నిన్ను దర్శించుటకు నిద్రాహారములు లేక యనేక మహాత్ములు పరితపించుచున్నారు. కొందరు నీయనంతదివ్యనామములను త్రిక్షణశుద్ధిగా నిరంతరము జపించుచు విశేషభక్తితో పూరించి యిహలోకసుఖములన్నెల్ల నిర్మూలముజేసి త్సుత్పిపాసాదులకు సహించి నానావిధకష్టములచే నిన్ను వెదకి వేసారి గానక శ్రమపడుచున్నారు. మరికొందరు నీలీలావినోదమతయు బరమానందముతోబాడి దానివలన తమ మనస్సు కరగి పరవశత్వముబొంది సర్వదా నటనముజేయుచు దమమనస్సు నీకే యర్పణ జేసి సకలమును మరచి పరమభక్తులను గౌరవించి వారలకు గావలసిన పదార్థములను సమర్పించి వారలకు సేవజేయుచున్నారు. ఇంక కొందరు గృహస్థశ్రమమున నుండినయెడల మన శుద్ధియు భక్తియు గలుగుట మిక్కిలిదుర్లభమని నిశ్చయించి సకలభోగములను విడిచి విరక్తులై నీదివ్యనామములను స్మరించి ముక్తిబొందుచున్నారు. వేరుకొందరు లోకవ్యాపారములను బొత్తిగావిడిచి మునివేషములుధరించి అడవియందు నివసించుచు కండమూలములను భుజించి సకలేంద్రియములను జయించి తపస్సుజేయుచున్నారు. కొందరు యోగ బలముచే నాభియందుండు కుండలిక క్రింది పైకిలేచి యోగాగ్నిని గలుగజేసి డెబ్బదిరెండు వేల నామలయందును సంచరించుచుండెడి ప్రాణవాయువును బిగబట్టి మరల నాభియందు పదునేమచిత్కళను బంధించి లిందువును ప్రణవమునందుఁ జేర్చి నిలిపి గురిచెదరకయుండి యంతరంగమున అపోజ్యోతిని ప్రకాశింపజేసి చిదాకాశమునందుఁ గలిసి యానందముబొంది యున్నారు. ఇట్టి మహాయోగులకు మహాత్తమమగు నీదర్శనము ప్రసాదించవుగదా? పరమేశ్వరా! ఇచ్చామాత్రమున సకలప్రపంచములను సృష్టించి రక్షించువాఁడవు నీవేకదా? నీమహామహిమ నీకుగాని తదితరులకు తెలియరాదుగదా? అంతట పరిపూర్ణుడవై నిండియున్నావు. నిన్ను మించినది వేరొకటిలేదు. “ఏకమేవాద్వితీయం.” దేవుడేగాని యితర పదార్థమేదియును సృష్టియందులేదు. నీవు సర్వవ్యాపకుఁడవు; సర్వభూతములకు సాక్షిగానుండు నట్టివాడవు; పరమపవిత్రుఁడవు; పరంధాముఁడవు; అఖలపాపవిమోచనుఁడవు; ఆదిమధ్యాంతరహీతుఁడవు; నిర్మలుఁడవు; నిర్మలకల్యాణుఁడవు; సచ్చిదానందుఁడవు; నీమహామహిమ వర్ణింప నెవరికి తరమగును? ప్రతియుగమున ధర్మమును పరిపాలనజేసి సాధుసజ్జనులను రక్షించుటకుగాను బ్రహ్మానందమగు సవతారములనెత్తి పరమాశ్చర్యములగు వినోదములను జేయుచు వచ్చుచున్నావు. తండ్రీ! భవనీయసంపూర్ణకరుణకు పాత్రులగు మహాసీయలు దుఃఖసంక్షుభితహృదయులై దుర్భరవేదనాదహ్యమగు వైవాహికాదికష్టకార్యవగంపరలయందు పాల్గొనుట నవసరమేగదా? కమలలోచనా! నీయమృతవాత్సల్యనేత్రములవిప్పి భక్తులపై నీక్రిగంటిచూపులు ప్రసరింపజేసిన దుఃఖమయమగు సంసారతాపత్రయాంధకారము నశించి భస్మమైపోవునుగదా? భక్తవత్సలా! భవబంధవిమోచనా! అప్రమేయా!

అనందనిలయా! మిక్కిలి బాలిగొలుపుచున్నట్టి అతిదీనమగు నాప్రార్థన విన్నమాత్రమున
 నీమునసుకరిగి ద్రవీభూతమైపోవదా? దీనరక్షకా! ఈనిష్కల్మషహృదయయగు నీపుత్రి
 కను రక్షించకతప్పదు. వైకుంఠవాసా! వేణుగానలోలా! నాప్రార్థనాలకించు. అవిరళాశ్రు
 గళితములగు నిమిలితలోచనములతో, వినమ్రచిత్తన హస్తములు ముకుళించి పరమ
 భక్తితో ప్రార్థించు నాప్రార్థనలన్నియు “మహాబధిరశంఖారావములవలె” నిష్ఫలములై
 పోతున్నవా? యేమి కృపాజలనిధి! వినవా? నాప్రార్థనాలకించవా? ఆలకించకపోయిన విడి
 చెదననుకొంటివా? విడువను. ఇదిగో నిన్ను విడువచు. నీవు యెక్కడదాగినను కనుగొం
 దును. నాహృత్పద్మమున నీవు లేకపోలేదు. నిన్ను చూడ నాజ్ఞాననేత్రము విప్పెదను. పర
 మాత్మా! అరిష్టవర్గముల పారద్రోలెద. బాహ్యవ్రపంచావలోకనముమానెద. పరబ్రహ్మ
 క్షరమగు ఓంకారనాదదశవిధవాద్యాలాపముల వినియెద. దేవాదిదేవా! మహానుభావా!
 నిరయమును, నిష్కళంకమును, నిర్గుణమును, నిర్మోహమును, నిష్టులమును, నిశ్చలమును,
 సచ్చిదానందమును, అసంతోషోటిసూర్యప్రభాభాసమానసమానదీధితిని తేజరిల్లునట్టియు నీ
 మహాస్వప్రకాశమును దర్శించెద. ఆసచ్చిదానందపరబ్రహ్మములో నే లీనమయ్యెదగాక!

గాజులవర్తకులు

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు వి.ఏ.వి.యల్.

(శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారిపాటనుండి ఆమవాదము.)

వన్నెలగాజుల వర్తకులమేము
 దేవభవునంతలే తీసికెలతాము;
 ఇంద్రధనుస్సులే యీకెంపుగాజు
 లెవరై నకొంటారే పెట్టుకుంటారే?
 సిరులున్నవారికి చిహ్నంబులివ్వ
 కూతుళ్లకును క్రొత్తకోడళ్లకును!
 వెన్నెలవంటివి చిన్నపిల్లలకు
 అద్దాలవంటివి పెద్దవారలకు.
 ఆబాలగోపాల మరయరారండు
 ఈముద్దుగాజుల శృంగారమెల్ల!
 పెల్లిలో సారెలో పెద్దపండగలో
 శుభములన్నింటిలో శోభలివియిచ్చు!
 సంతానమియ్యంగ, సంపదీయ్యంగ,
 ఆపదలుకావంగ, ఆయువియ్యంగ,
 మగనివలపించంగ, మంచికూర్చంగ,

నీగాజులను పోల దేవస్తువైన!
 గాజులాయివి? కావు, కల్పవృక్షాలు!
 కనబుద్ధిపుట్టుటే గతజన్మఫలము!
 క్లింగుమచుచుండేటి పొంగుచుండేటి
 నిర్మలంబై నట్టి నెనరుగలయట్టి
 వయసులో నున్నట్టి వనితనవ్వొలె
 మెఱపులుమెఱపించు సరకులున్నాయి,
 చూచితేప్రాణాలు లేచిననాయి!
 ధరియించితే తిండిమరచిపోతారు!
 భోజనముమానేసి పూజలంజేసి
 కడుపుచల్లగ చిన్నకొడుకులంగాంచి
 కష్టమేలేకుండ కాపురమునేయు
 కాంతలకునుగూడ గాజులున్నాయి;
 ఆజువారలు మమ్ముఆదరించండి!
 నగలు నాణెముసేయలేకువారు మీరె.

లోకల్ బోర్డులు: స్త్రీలు

శ్రీ మతి చిలుకూరి లక్ష్మీ నరసమ్మ గారు

మొన్న మొన్న తీవరమును స్త్రీలకు మనదేశములో జాతీయతీవరమువందుగాని, స్థానికతీవరమువందుగాని పొల్లొనుటకు తగినన్ని అవకాశములు లేకుండెడివి. ఉన్న సందర్భములలో స్త్రీలు తమకు సహజమైన రీதியముచేతను, మగవారిసహాయప్రోత్సాహములు లేకపోవుటచేతను, తాము స్వతంత్రముగా బయటికి నయ్యుటకు ధైర్యము చాలకపోవుటచేతను, హిందూగృహమర్యాదల ననుసరించియు, తోడిస్త్రీల ఆశీస్సులకు జరచియు సాధారణముగ సామాన్యవిద్యగాని, లోకవ్యవహారజ్ఞానముగాని లేకుండుటచేతను, తమకుండిన కొంచెము పాట్కొల్పవైనను సరిగా కాపాడుకొనబాలకుండుటయేగాక, తాము దేశమునకును సంఘమునకును ఉపయోగపడబాలకుండిరి. ఇంగ్లీషువిద్యనభ్యసించినవారిలో కొందఱుండినాత్రేమే ఇట్టివిషయములలో ముందుకురాగలిగిరి. కాని, కడచిన కొలదిసంవత్సరములలో స్త్రీలయందు విద్యవ్యాపించినది. పెద్దపక్షిలయందు కృతార్థలుకాకపోయినను, సామాన్యవిద్యవైనను సంపాదించి, వారావృత్తికలనుచదివి, బోధపఱచుకొని, లోకములో జరుగుచున్న విషయములను ఉత్సాహముతో గుర్తించుచున్న స్త్రీలసంఖ్య చాలవఱకు నధికమైనది. కేవలగృహవిషయములందే కాలముపుచ్చునట్టి స్త్రీలుకూడ తమ బాలబాలికలను బడులకుఁబంపి వాతచే వృత్తాంతవృత్తికలను చదివించుకొనియు, ఇతరవిధములనుగూడ లోకజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుచున్నారు. రాజకీయపాఠావరణమున ముందుకు పోగిపోవుచున్న మనదేశపుస్థితిగతులను కొంచమైనను గుర్తించియుండ నట్టిస్త్రీ మనదేశమున నేడులేదనియే చెప్పవచ్చును.

స్త్రీలయందుగలిగిన ఈమార్పును మగవారును, ప్రభుత్వమువారునుగూడ పొగుగగమనించి, వారుగూడ సంఘసేవయందు పొల్లొనిననే తప్ప దేశమునందు సంపూర్ణ జాతీయతీవరము తలచుపడని యూహించి, వారికి కొన్ని ప్రత్యేకసౌకర్యములను కల్పించియున్నారు. ప్రభుత్వనిర్మితములైన లోకల్ బోర్డులు, మునిసిపాలిటీలు, శాసనసభలు మొన్న నువనియందేకాక ప్రభుత్వేతరసంస్థలయందును స్త్రీలు సామాన్యధైర్యములను చూపి, మిక్కిలి తెలివితేటలతో పనిచేయుచు, ఆయాకార్యములను నిర్వహించుటయందు పురుషులతో కులతూగుచును, కొన్ని సమయములందు పురుషులు నిర్వహించలేని కార్యములను తాము నిర్వహించుచును తమ శ్రేష్ఠరుల బడిన సౌకర్యములను సన్నివియోగము చేయుచున్నారు.

స్త్రీలు సంఘతీవరమునకు లోకల్ బోర్డులందుకూడ ఎక్కువగా తోడ్పడగలరను విశ్వాసముచేతనే మద్రాసులోకల్ బోర్డుల 1931 సంవత్సరపు క్రొత్తచట్టమునందు వారికి కొన్ని అధికసౌకర్యములు కల్పించబడినవి. పూర్వమునతే స్త్రీలకు వోటింగు అధికారము ఉండుటయేకాక ఈచట్టముప్రకారము వారు మెంబరుల ఎన్నికలకు నిలబడవచ్చును. పూర్వకాలమున అధికారులు నియోగించుటవలన మాత్రమే స్త్రీలకు లోకల్ బోర్డులయందు సభ్యత్వము చేకూరుచుండెడిది. అట్లు నియోగించబడినస్త్రీ తనసభ్యత్వముతో మాత్రము సంతోషపడియు, ప్రభుత్వనియోజకురాలగుటవలన ప్రభుత్వసభ్యులకును ప్రజాపక్షసభ్యులకును భిన్నాభిప్రాయములు కలిగినప్పుడు ప్రభుత్వపక్షముననే చేయుఎత్తదలనను దురభిప్రాయముచేతను, సంఘమునకు సంపూర్ణముగా ఉపయోగపడబాలకుండెను. కాని, క్రొత్తచట్టమునందు లోకల్ బోర్డులలో ప్రభుత్వనియోజితసభ్యులుండుటకు వీలులేదు. స్త్రీలును పురుషులవలెనే వోటరుల విశ్వాసమును సంపాదించిననే తప్ప సభ్యురాలౌదునటకు వీలులేదు. కావున వారు లోకలుబోర్డులందు సభ్యురాలౌదుకాదలచినయెడల వోటరుల విశ్వాసమును సంపాదించుటకై ప్రజాహితీతీవరమునందు పొల్లొనుచు, తామభ్యర్థించుచున్న సభ్యత్వమునకు తగియున్నట్లు రుజువుచేసికొనవలసియున్నది.

లోకలోకబోధులలో జ్ఞానోద్ధులు, తాబాకాబోధులు, పంచాయతీలు అను మూడువిధములైన సంస్థలున్నవి. గ్రామపరిపాలనమును నిర్వహించునట్టిదానికే పంచాయితీయని పేరు. తాబాకావ్యవహారములను చూచుదానికి తాబాకాబోధులనిపేరు. జ్ఞానవ్యవహారములు చూచుదానికి జ్ఞానోద్ధులనిపేరు. ఈమూడుసంస్థలలో కూడ స్త్రీలకు పురుషులతో చాటు ఎన్నికలకు నిలువబడుటకు హక్కుగలదు. ఇదిగాక స్వల్పసంఖ్యాకులైన ముహమ్మదీయులు, ఇండియన్ క్రైస్తవులు, ఆసియావీడులు వీరితో స్త్రీలకుగూడ జ్ఞానోద్ధులు, తాబాకాబోధులలో ప్రత్యేకస్థానములుగలవు. ఇందువలన స్త్రీలు పురుషులతో చాటు ఎన్నికలకు నిలువబడుటకు సందేహించుకేమా అను ఉద్దేశముతో వారికి ప్రత్యేకస్థానముల నేర్పాటుచేసినట్లు కనబడుచున్నది. ఈసందేహమునకు కారణములేకపోలేదు. పూర్వానుభవమువలన స్త్రీలు లోకబోధుల వ్యవహారములందు తగినంత శ్రద్ధను చూపియుండలేదు. అందువలన వారికిగూడ తగిన సౌకర్యముల నేర్పరిచి, ఆయాసంస్థల వ్యవహారములందు శ్రద్ధను కల్పించుట మిక్కిలి యావశ్యకమగుటచేతనే వారికి ప్రత్యేక సౌకర్య మేర్పరుపబడినది.

కావున స్త్రీలు తమకుచిక్కిన అవకాశములను సంపూర్ణముగా వినియోగించుకొనవలయును. తమ నేర్పడిన ప్రత్యేకస్థానములకెట్లును నిలువబడవచ్చును. ఇంతలో వారు సంకృప్తిచెందక, పురుషులతో చాటు మరొకొన్ని స్థానములనుగూడ సంపాదించుటకు ప్రయత్నించవలయును. ఈ ప్రయత్నమునందు స్త్రీవోటరులందఱునుకలసి పనిచేసినయెడల ఆ ప్రయత్నము సఫలముకాకపోదు. ఈవిషయమున పురుషులు స్త్రీలకును కృషులకు విముఖులైయుండునటుకు వీలులేదు. కా నీసదుద్యమమునందు సహాయపడరని సందేహపడనక్కరలేదు. పురుషులు స్త్రీలయంద్యమములను ప్రతిఘటించెడికాలము పోయినది. కావలసినయెడల పురుషుడు తప్పకొని స్త్రీలకే సామాన్యస్థానములకు నిలువజెట్ట పూనుకొనగలడు.

లోకబోధులయందు సభ్యులగుట కేవలగౌరవముకొరకుని సాధారణముగా జోకయల్లిప్రాయముకలదు. సామాన్యముగా చాలామంది అట్టిగౌరవముకొరకును, సభ్యత్వమువలన కలుగగల పలుకుబడికొరకును, సభ్యులగుటకు ప్రయత్నింతురని లోకములో జోకయవనిండకలదు. కేవలముభ్రాతృలకొరకు సభ్యులగువారును ఉన్నారని లోకులయల్లిప్రాయము. ఈఅల్లిప్రాయమునందంతయును సభ్యమున్నవో చెప్పలేముగాని, స్త్రీలు సభ్యురాలైనదప్పుడు మాత్రము అట్టి అనుమానములకు తావీయకుండు వ్యవహరించవలయును. అప్పుడే వారిలోయలకు మార్గదర్శకురాలౌదుకాగలరు. అప్పుడే వారియందుంచుబడిన విశ్వాసము పాఠకముకాగలదు. సంఘసేవయే పరమోద్దేశముగా మనసునందుంచుకొని లోకలోకబోధులందు సభ్యత్వమునుసంపాదించిస్త్రీ అసంస్థమాలమున లోకమున కుపకారముచేయగలరు.

అయితను సభ్యురాలగుటకు స్త్రీ తాను చేరిన సంస్థయొక్క స్వయావమును, దానిప్రయోజనమును, దాని మూలమున నిర్వహించవలసిన విషయములను, దాని నిబంధనములను, సభలయందు సంచరించవలసిన విధానమును బాగుగ తెలిసికొనియుండవలయును. సభ్యత్వమునకుపూర్వమే ఆయావిషయములను తెలిసికొనియుండనియెడల తనకార్యముల నామె బాగుగా నిర్వహించజాలదు. సభామర్యాదలను గుర్తించి తాను చేయబూనిన కార్యములను సెరవేర్చునట్టి సభ్యురాలద్రమాలముననే స్త్రీంగౌరవము వృద్ధికాగలదు.

క్రొత్త లోకలోకబోధుల చట్టముప్రకారము ఎన్నికలు అచిరకాలములో జరుగనున్నవి. స్త్రీలు తమ హక్కులను నిలువజెట్టుకొనుటకును, తమకు కల్పించబడిన అవకాశములను క్రమమైనమార్గమున వినియోగపరచుకొనుటకును తగినసమయ మున్నమగుచున్నది. ఇట్టితరుణమును వదిలేకనక స్త్రీలు సంఘసేవచేయు అవకాశమును విడిచిపెట్టుకొనకుండురుగాక! వోటరులు తమక రక్షణమును గుర్తించి తమమేలను మనసునకుంచుకొని కక్షిసామర్థ్యములుగల స్త్రీలనే ఆయాలోకబోధులకు ఎన్నుకొందురుగాక!

మ ర తావ స్థ

త్రిపుర నేని గోపీ చంద్ గారు

ఆమెకు బబ్బుగాడన్నప్పుడు నేను మా అమ్మను చూడడానికి బయలుదేరి మాకష్టాలకు దేవుణ్ణి నోటికివచ్చిపట్లు తిట్టాను. ఆరోజు ఆమెకు కొంచెంకులానాగాడన్నది. ఇక ఆరోజు మొదలుకొని ఎప్పుడు ఆమెను చూట్టానికి బయలుదేరినా దేవుణ్ణి అమానుగా తిట్టి వేసేవాణ్ణి. అలా దేవుణ్ణితిడితే ఆమెకు తగ్గుతుందని నాఉహ! దేవుణ్ణి, “ఆమె బ్రతుకక పోతే ఏంచేస్తానోచూడు” అని చెడిరించేవాణ్ణి. “కట్టుకాల్చి వాతపెడతా” నని కూడా భయపెట్టాను. నాఅటలు సాగలేదు. దేవుడు నా మాటలకు భయపడలేదు. మాఅమ్మ బాధపడుతూంటే నేను చూడలేక దూరంగా కూర్చుంటే “పెద్దబబ్బాయిఎక్కడ” అని దగ్గరకుపిలిచింది. “తమ్ములున్నారు, బాబూ!” అని కంటతడితో చెప్పినప్పుడు నాహృదయం సీరయింది. “చెల్లెలకు ఎటువంటి సంబంధం లేస్తావో!” అన్నప్పుడు నాహృదయం బ్రద్దలయింది. ఆవురుమన్నాను. అధూంతంగా నాశీవిరమొక వల్ల కాడయింది. ఏదారి అయింది. శూన్యమయింది.

మాఅమ్మను క్రిందపెట్టారు. నేను తమ్ముణ్ణివెక్కణోపెట్టుకొని దూరంగా పంతుకున్నాను. అందరూ గొల్లుకున్నారు. “ఏందుకు? అన్నయ్యా!” అని నాతమ్ముడు అడిగెను. “వాళ్ళకు పిచ్చిపిత్తింది. వాళ్ళు ఎప్పుడూ అంతే” అన్నాను. నారెంహో తమ్ముడు ఆకుకుంటావోచ్చాడు. “అమ్మ ఏదిరా?” అన్నాను. వాడు ఆకాశంవైపు

చూపించాడు. అందులో నాకు వేదాంత కనుపించినది. ఆమె చచ్చిపోలేదు. చచ్చి పోయినది మనము. ఈప్రపంచమంతా చచ్చి పోయింది. ఈచచ్చిన ప్రపంచంలోనుంచి మాఅమ్మ బ్రతికినది.

గుంటూరులో రైలుదిగాను. నన్నెరిగిన వారుగాని స్నేహితులుగాని కనబడి “మీ అమ్మకు ఎలాఉన్నది?” అని అడుగుతారే మోసని భయంవేసింది. “కూలీ, బాబూ!” “పెట్టతీసుకొనిరా.” “ఎక్కడకు? బాబూ!” “బ్రాడీపేట” “అలాబాబూ!” “బేడెక్కస్తాను. నాతోరా.” నేను పెట్టె కూలివానిన తినపెట్టి పరధ్యావంగా పోతున్నాను. వర్షం కురవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నది. సూర్యుడు నాశనమైన చీకట్లో నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. నాకు ఏమీతోచక ఆకుట వానితో సంభాషణ మొనలుపెట్టాను. “నీకు రోజుకి ఎంతవోస్తుందిరా?” “అర్థణో, అణోవోస్తుందండో” అన్నాడు. “ఏంచేస్తావు?” “కొనుక్కుతింటాను.” “ఇంటివద్ద ఇవ్వవు?” “నాకు అమ్మా, బాబూ లేరండీ. ఉంటే అట్లాగే ఇచ్చేవాణ్ణి.” “మరి నీకు తిండి ఎలాగురాగడ వటం?” “ఇక్కడ ఒకపోర్టరుదగ్గర ఉంటున్నాను. ఎప్పుడూ అతనిదగ్గర పనిచేస్తాను. అతను అన్నంపెడతాడు. రైలువచ్చినప్పుడు కూలీమోస్తాను. ఏఅణోవోనే కొనుక్కుతింటాను. రాత్రిపూట రైలుస్టేషన్లోనే పండుకుంటాను.” అన్నాడు. “అహ! ఎంతహాయి బ్రతుకురా?” అనుకున్నాను.

భవభాంబరములోనుంచి తనూద్యవకాంతులు ప్రసరిస్తూఉన్నవి. ఆమె హస్తమందున్న పూజాపాత్ర స్వర్ణకాంతిని అతిశయిస్తూన్నది. ఉదయాద్రి నారోహించుతూయున్న ఆమెయానందము ప్రతినిమిషము హెచ్చుతూఉంది. తుందిని ఆస్పరిశేంది. “దేవి! ఈకానుకలు ఎవరికి” అని ప్రశ్నించాను. “ఇవన్నీ మీప్రేమకానుకలు. వియోగానలమునకు ఆహుతియైన మీప్రియతములకు అర్పిస్తా”నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినది. ఆమెదాక్షిణ్యమూ, పరోపకారదీక్షా నాకు ఆశ్చర్యముకలిగించినవి. నైరాశ్యహృదయానికి ఆశలు చిగుర్పినవి. భయసంభ్రమములతో ఆమె కృపాంగావలోకనమునకు ఎదురుచూశాను. ఆమె అంగీకారసూచకముగా ఒకమారు శిరుస్సును పంకించినది. బాధాసంకలితమైన హృదయములోనుంచి కవోష్ణబాష్పమూల నొకదానినిగూర్చి మానముగ భూమి మీద జారవిడిచాను. ఆమె దాన్ని పరిగ్రహించి పల్లెరములోవేసికొన్నది. పగటి వెలుగున లీనమగుతారవలె ఆమె చంద్రమండలములో నిమిడిపోయింది.

నైర్మల్యము

గొల్లకోట ముచ్చిరామశర్మగారు

అది వర్షకాలము. అప్పుడే చిన్నచిన్న చినుకులుపడుటవలన భూభాగ మంతయు పరిశుభ్రముగనుండెను. గగనమంతయు నిర్మలముగానుండెను. బాల భానుడు తనలేతకిరణములను భూమిపై ప్రసరింపజేయుచుండెను. పక్షులు కిలకిల రవముతో నొకవృక్షమునుండి మరియొకవృక్షమున కెగురుచుండెను. వృక్షములు సైతమాచినుకలలో స్నానముచేసి నిర్మలమగు నాకుపచ్చరంగుతో మెరయు చుండెను. అచ్చటచ్చట నాకులపైనున్న జలబిందువులు దినకరుకిరణములయందు ముత్యములవలె మెరయుచుండెను. అట్టిప్రళాతసమయమున నొక హిందవనిత యానిర్మలోద్యానమును ప్రవేశించెను. భూదేవివలె నామె అప్పుడే స్నానమాచ రించి వచ్చుచుండెను. ఆమె తనశరోజములను దువ్వుకొనలేదు. ఆమెకేశభారము జానువులవరకు వ్రేలాడుచుండెను. ఆమె ముంగురులమధ్య నచ్చటచ్చటనున్న జలకణము లామె సౌందర్యమున కొకవంత శోభనుదెచ్చుచుండెను. ఆకుపచ్చని పట్టుచీర నామెధరించెను. ఆమెప్రక్కను సుమారారేండ్ల ప్రాయముగల రెండుక బాలిక నిలబడియుండెను. నిశ్శబ్దముగా వారిద్దరు నాన్రకృతిసౌందర్యమును తిల కించుచుండిరి. అంత నాబాలిక “అమ్మా! అమ్మా! ఆదెట్టుచూడవే! సీవలె నంత యాకుపచ్చగను నిర్మలముగనున్నదో!” అనెను. ప్రతిలిడ్డయు నొకకవి యనుమాట నిక్కమేగదా!

గోదావరీతీరక్షేత్రములు

త్రియంబకము

గోదావరీపుట్టిన పావనక్షేత్రము. ఈభూమియందు గల ద్వాదశక్షేత్రలింగక్షేత్రములలో నొక్కటి. ఇచ్చటి కుమార్తె తటాకము సుప్రసిద్ధమైనది. అందలి ప్నానము పుణ్యపదమైనది. గంగ, యమున, సరస్వతి, వర్షద, కావేరి మొదలగు నదులు పాతాళము నుంచు గోదావరీలోనికి ప్రవహించునని పురాణములు వాళించు ఈదినములను కునము పుష్కరమనియు, త్రియంబకమువారు సింహాస్థినియైన వ్యవహరింతురు. కుంభకోణమందు మహామాఖ్యమనెను, అలహాబాదు నందు కుంభమేళనననెను ఈసింహాస్థి విశేషమైనదిగ నెంచబడును.

నాసిక

పవిత్రమైనది. గోదావరీనది యొడ్డననున్నది. ఇచ్చట హిందువులు క్రాద్ధకర్మలు మున్నగునవి ఆచరింతురు. పశ్చిమహిందూరేశ్వర కాలియని దీనికి ప్రసిద్ధి. గంగకు కాశిపట్టిలో గోదావరికి నాళియట్టిది. నాసిక చట్టము గోదావరికి ఉభయపార్శ్వములందును గలదు. గౌతముడు ఇచ్చటి గోదావరిమహాత్మను రామునకు చెప్పినట్లు నిరీహ్యముకలదు. నాసికయందు గోదావరి ఉభయపార్శ్వములును దేవాలయములతో, మఠములతో, ధర్మశాలలతో, పాపహరిసోపానములతో దర్శనీయమైయుండును. నాళికయందు పంచవటిదేవాలయము ప్రసిద్ధమైనది. గోదావరితూర్పుగట్టున అయిదు వటవృక్షములనీడను ఈదేవాలయము కట్టబడినది. లక్ష్మణస్వామి కూర్మగణముక్కును ఇచ్చట కోసి చేయుటచే దీనికి నాళికయనిపేరు వచ్చినదందురు. నాళికలోని దేవాలయము అతీహ్రాదీనమైనది. బరరాముని దేవాలయము సుందరముమైనది. పంచవటి చెంతగలకుండమునకు రామకుండమనిపేరు. రాముడు తలుచు ఇందున్నానను చేయుచుండుటచే దీనికిపేరు వచ్చినదని చెప్పుదురు.

కాశేశ్వరము

ఇదియొక గొప్పశివక్షేత్రము. ఇట కాశేశ్వరుడను శివుడుగలడు. ఆదేవునివలన నీక్షేత్రమునకు కాశేశ్వరమును నామమువచ్చెను. ఇది గోదావరీతీరమున మంధానకు నమీచముననున్నది. ఆంధ్రదేశమునకు త్రిలింగదేశముననామము దాక్షారామము, త్రితైలము, కాశేశ్వరములోని లింగములవలన నేవచ్చినది. పూర్వము మహావైభవముకొందిన దివ్యక్షేత్రము. (నిజాంరాష్ట్రచరిత్ర)

ధర్మపురి

గోదావరీతీరమునందున్న గొప్పస్థానింహాక్షేత్రము. 'ధూమగిరికాప క్షిధర్మపురనివాస'యను నుడుటయు గలిగి ఆంధ్రలోకవ్యాప్తమైన శరీకము ఇచ్చటి వృషింహునిగూర్చినది. పోతరాజు రచించినదని చెప్పబడు నారాయణశరీకములో ధర్మపురి లక్ష్మీవార్ధుఁ డీ గ్రామమైనఁబె. పాముపాటలో చెప్పబడు ధర్మపురి యనినది. (నిజాంరాష్ట్రచరిత్ర)

మంత్రకూటము

దీనిని మంధానయందురు. ఇది గోదావరీతీరమునందున్న పుణ్యభూమి. యాత్రాస్థలము.

పర్ణశాల

ధర్మాచలమునకు ఉత్తరము 22 మైళ్ళదూరమున గలదు. పర్ణశాలచెంత నడియందలి ఒకరాతిపై స్నానముచేయుచు నీర కూర్చుండిన సుద్దులు చూపుదురు. రాతిమీద అడుగు ఆననాశ్శివక్షేత్రము స్పష్టముగ గలవు. ప్రక్కను రాళ్ళపై పచ్చని రంగుగలదు. అది నీర ఆరచేసిన బట్టరంగు అని కొందరును, ఒంటికి రామకొన చెట్టిన చునుపు ఆననాశ్శివ అని కొందరును చెప్పుదురు. రాముని కాశిధర్మ ఆరచేయుటచే నల్లవైన కొండయని అచ్చటివారు ఒక ప్రతీకమును చూపుదురు. ఆపాపాణములపై నల్లటి మరకలుగలవు.

సీత నలుగురిని చూచి ఒకచోట పారవేయఁచుండగా అది ఒక మిట్టమయ్యెను. ఇచ్చటికికూడ దానిని నలుగురిమిట్టయిండును. గోదావరికి అంతరి ఒడ్డునగలదు. పర్ణకాలయందలి విష్ణుగుడికి వెనుక రేట్టున నొక పల్లముగలదు. సీతను రావణుడు మట్టిపెల్ల సహితముగా ఎత్తుకొనిపోయిన స్థలమిదియే యని చెప్పుదురు. పరిసరమున శివాలయముగలదు. మాయా మునివేషమున రావణుడు ఈశివాలయమున అర్చన చేసెను. శ్రీరామవనమికి భద్రాచలము పోవువారు పర్ణకాలకుకూడ పోవుదురు.

భద్రాచలము

రాముని నివాసభూమి. భద్రుడు అను మనీష్యుడు రామునిరాకకుపూర్వ మిచ్చటనుండెను. అతనిని లక్ష్మియే దీనికి భద్రాచలమని పేరువచ్చెను. అతడు రామున కార్యమిచ్చెను. రావణసంహారానంతరము రాముడు ఇచ్చటికి తిరిగివచ్చి భద్రునకు మోక్ష మిచ్చెను.

గుండాల

భద్రాచలమునకు నాలుగున్నరమైళ్ళు. పరిశీలుకుమారుడు జనవేషయందు సర్పయాగము చేసినతావు ఇది అని చెప్పుదురు. గోదావరిగర్భమున ఒక ఉష్ణ గుండయగలదు. సర్పములు అహంతియైన గుండము ఇదియే అని అందురు.

కుమారస్వామి గూడెము

భద్రాచలమునకు 30 మైళ్ళు దిగువను. శివుని కుమారుడగు కుమారస్వామికి ఇచ్చట ఆలయముగలదు. ప్రాచీనమును, పవిత్రమును అయినది. కుమారస్వామికి స్త్రీశ్రవణ పెండ్లిచై పరశ్రమించుచుండగా శివుడు కుమారస్వామికి ప్రతిస్త్రీయు మాతృవ్యరూపియన పాశ్వరిరూపమున కవసరించుగాక యని చరితము. ఆపాశ్వరి ప్రథమమున గోదావరిచెంత ఈగూడెమున జ్వాలాగమిచ్చెను. అందుమీద సంతోషించి కుమారస్వామి ఇచ్చటి గోదావరియందలిస్నానము విశేష పుణ్య పదమగునట్లు వరముగొనెను.

శ్రీరామగిరి

భద్రాచలమునకు నలుబదిపాముమైళ్ళు దిగువ. సీతావనారణుడగు రావణుని అటకాయించి చెట్టుల నుండిన జటాయువు అనుచున్న ఇచ్చట రామలక్ష్మణులకు నడచినవృత్తాంతము చెప్పెను. భార్యయొక్క కుళలవార్త వినిన గనుక ఇచ్చటి రామునకు కులాస రాముడని పేరు. పర్ణకాలచెంతగల రామునకు శోక రాముడని పేరు. శోకవిషయము అచ్చటను గదా నడచినది. శ్రీరామగిరియందు శ్రీరాముడు జటాయువునకు అంత్యక్రియలు జరిపెను. శ్రీరామగిరియందలి దేవాలయమునకు రేకపల్లి జమిందారు ధర్మకర్త.

వారిసుగ్రీవాద్రి

శ్రీరామగిరి చెంతగలదు. వానరరాజుఅగు హరి తమ్ముడగు సుగ్రీవునివలన సీతనుగూర్చిన విశేషవిషయములను శ్రీరాము దిచటవివేక గాత్రుల ఈకొండకు వారిసుగ్రీవాద్రియని పేరువచ్చినదని చెప్పుదురు.

మహానందీశ్వరము

పట్టికమునకు నాలుగుమైళ్ళు యెగువను ఒకచిన్న కొండపైగలదు. ఈకొండ కుండరోడ్లించినట్లుండెను. వరదదినములలోమట్టును గోదావరి పరివేష్టించి యుండును. చక్కనిదృశ్యములు. పట్టికపరభద్రప్రస్వామికి చెందిన పండియొక్కనివాసమని చెప్పుదురు. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనకాలపుదేవాలయమగుట సత్యము. శాతవాహనులలోని పరిషత్తుకుని శాసనముకటి ఇచ్చటగలదని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకొండపై నొక గుహగలదు. అందుండి భూమార్గమున కారికీపోవచ్చునని చెప్పుదురు.

పాతపట్టికము

గోదావరిమధ్యను ఒకచిన్నకొండమీద గలదు. పోలవరమునకు మాడుమైళ్ళున్నట్లుగాను. శివరాత్రి రేక్కడ గొప్పఉత్సవము జరుగును. వీరభద్రస్వామి దేవాలయము. స్థలపురాణములో ఇట్లుగలదు: చర్యత ములన్నియు ఒకపారి హిమాలయమున సభచేసినది. ఆసభకు పట్టికపర్యతముకూడ పోయినది. కాని దీనికి

అక్కడతన మర్యాదలరగలేదు. అందుమీద కోపము వచ్చి శివునిగూర్చి తపముచేసి అతడు ప్రత్యక్షము కాగా అతనిని హిమాలయమునువదిలి తనకడ నివసించు మని కోరెను. దానికి శివుడువల్లెయని వాటిమధ్య ఈవట్టికపర్వతమున జనించుచున్నాడు. ఈఅలయమున రెండు ప్రీతిగ్రహములుగలవు. ఆనీశ్వరి, పునీశ్వరిఅని వాటివామములు. అందొకటి నవప్రసూత అయినట్లుకలదు. సంతానముకాంక్షించు ప్రీతిగ్రహములను మిక్కిలి పూజింతురు. ఈవిగ్రహములయందు చస్తామీద ప్రీతికాలుంచి తనకు ముత్యమువంటివిష్ట పుట్టినచో ఆదేవికి ముత్యముఇత్తువని చెప్పును. ఈ దేవాలయమున వేటోకతావున దుర్గ, మహిమగుర మర్దనుల విగ్రహములు కలవు. ఈకొండచెంతోనే భద్రకాలీసూర్యులని ఒకప్రదేశముగలదు, గోదావరి నదిగర్భమున ఒకమడుగుగలదు. దానికి 'తల్లిరావి' యనిపేరు. ఇందలిన్నానము మహిమగలది.

ఈవట్టికపర్వతమును 'కాళిఖండము'లో శ్రీనాథుడిట్లభిషిించినాడు.

పీ. అంతర్వివహాపాయై యావిర్భవించె నే
ధరణీధరము పాంరఃదల్లిరావి
పాశు సేత్రైలంబు పాదమాలంబుగః
గల్లేటిలో వృద్ధగంగవారి
యందయించె నేకొండయై త్రరాకారపా
తలకుగీ నవ్రుగోదావరంబు
జనియించె నేలోద్భయము దక్షిణమునః
గర్వావహిని యేవృగదలికొమ్మ

గీ. వచ్చుగిరితోడఃబుట్టు నేవర్వతంబు
లలసెయిండు నేయద్రీకిః బంచలింగి
యట్టివీరభద్రాఖ్యమహాచలమున
కరుగురెంచెను వింధ్యమహాపహారి.

మ. ఇట్లరుగునంది లోపాముద్ర కిట్లనియె:

గీ. దక్షిణానందవివసమధ్యంబునందు
గ్రతువిధిధ్వంసనేక దేవతలనటికి

వీరభద్రేశ్వరః డీయద్రీ వెన్నుదన్ని
గౌతమీవారిః దరవారిఃగడిగినాడు.

గీ. చుంకబమ్మభరము వీరభద్రునియందు
నంద్రభూమికి వక్షోరుసాద్యయంబు
భువనచతురంబు మంభోరుహాక్షి!
గౌతమీగంగ ముత్యాలకంకమాల.

పీ. ఎవ్వఁడు దాదేత్రివ్యాఁడెనభయనఁ
దదిమె భాసాదేవినిగుముమ్మఁ
గనకమేఖలఁగుచ్చికట్టై నెవ్వఁడు లీలఁ
లెఱుంగుపైఁ బూజుదుర్మ మెఱుంగువండ్లు
కోరకెవ్వఁడు పదాంగవృథాగంబున
నుదురాణపాట్లగుజ్జలుకనూఁద
దటిగనెవ్వఁడు ఖడ్గధారాంచలంబున
నగ్నివాలక లేడు నంటఁబట్టి

గీ. మోదనెవ్వఁడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల
తేలపులఁబారఁ బారవనెయింటిదగిలి
యట్టిశ్రీవీరభద్రుఁ డీయద్రీమీద
భద్రకాలీయఁదానుండుఁ బద్మవయస!

గీ. బ్రహ్మసంవేద్య మాదిగాఁబట్టిపాంత
మరిత! గోదావరీనదీవరమునకు
నడుమనాయకరత్న మై నలుపుమిగులఁ
బంచలింగాశ్రయము వీరభద్రునిఖలి.

కొవ్వూరు

గోదావరీనదికి కుడిగట్టునఉన్నది. గోవులు అనియు, గోపాదక్షేత్రమనియు కృతహారముకలదు. గోవుపాదముల ఆనమాళ్ళు స్పష్టముగ కనిపించుచుండును. ఎంతనజదవచ్చినను పూడవు.

ధవళేశ్వరము

మధ్యగమలతో ఇచ్చటికొండ ధవళముగానుండు కారణమున దీనికి ధవళగిరియను పేరుగలిగెను. అఖండ గౌతమి ఇతల ఖండఖండములైనది. ఇచ్చట ప్రాచ్యము వారదుడుఅగుఱుషి నివసించుచుండెను. అతడే ఇతల కొండపై జవార్దనస్వామినిడి కట్టించెను. ఈకొండపై

గల సూర్యారా కాళికి మార్గముకలదని చెప్పుదురు. ఈగ్రహలో కొండనివాసుడుఅనియు సంతానగోపాల స్వామిఅనియు పేరులుగల దేవతావిగ్రహముకలదు. సంతానముగోస్తుత్రీలు ఈస్వామిని పేరింతురు. ఈ కొండపైనుండి అఖండగోతమిని, ఆనకట్టను చూడ వచ్చును. కొండనిగుండు గోదావరిబద్ధున అంజనేయ స్వామిఆలయముగలదు. అందు రెండు పెద్దరావిచెట్లు గలవు. అవి వీతారాములచే వాటబడినవని ప్రజల నమ్మకము. ఈగుడిలో రాతిపైచెక్కిన అడుగులు గలవు. అవి రామునిఅడుగులందురు. అందుచేతనే ధన శేక్వరమునకు రామపాదక్షేత్రముఅను పేరు గలదు. ధనశేక్వరమునందలి గోదావరిస్నానఘట్టమున 108 శివాలయములు మునిగియున్నవని చెప్పుదురు. పుష్కరకాలమున ఇచటికి ప్రజలు విశేషముగవత్తురు.

భోడనకుఱు

అమలాపురము తాలూకాలోనిది. గౌతమేశ్వరు డని ఇక్కడి ఈశ్వరుడు. దీనికి సమీపమునగల చింతాడుగరువునందలి మడుగులో అర్చనకు మర్వ్యయం త్రమునుగొట్టెనని చెప్పుదురు.

ముక్కామల

రెండుతాలూకాలోనిది. ఖండనిల్లి ముక్కామల అందురు. ఈయూరికడ పసిష్టగోదావరియందలి స్నానఘట్టమును బ్రహ్మగుండములని చెప్పుదురు. ఇచ్చట బ్రహ్మయజ్ఞముగావించెను. ముదదినములలో ఇచ్చటి గోదావరి నుడిగుండములతో అతిభీకరముగనుండును.

మందపుల్లి

రాజవోలుతాలూకాలోనిది. ప్రసిద్ధమైన పుణ్యక్షేత్రము. ఇచ్చట మండేశ్వరుని ఆలయముగలదు. ప్రతి శనిత్రయోదశికి స్వామికి తైలాభిషేకముచేయుదురు.

వాడపల్లి

వాడపల్లి ధనశేక్వరునిఆలయము గోదావరిమండ్రములందు ఎన్నికచెక్కినది.

వ్యాఘ్రేశ్వరపురము

పుర్యము ఒకత్రాప్యముని ఒకవ్యాఘ్రము రెండుముగోనిరాగా ఆతడు ధయాధుడై ఒక విల్వ వృక్షమునెక్కి విల్వదళమును ముక్రించి దానిమీద నేయగా ఆపులి శివలింగముగామారినది. ఆదేవునకు వ్యాఘ్రేశ్వరుడనిపేరు.

కోటిపల్లి

కోటిఫలిఅని నామాంతరము. ఇచ్చట ప్రవహించు గోతమిగోదావరి మార్గమునావహారి అనుబస్తిది. సోమేశ్వరస్వామివారి ఆలయమున్నది. ఇచ్చటచేయు పుణ్యకార్యములు కోటిఫలముల నిచ్చునుగావున దీనికి కోటిఫలియను పేరువచ్చెను.

తానేశ్వరము

మునిరూపమును ధరించి మునులను విందునకులిచ్చి వారిని చంపుచుండిన వాతాపి, ఇల్వలుడు అనురాక్షసులలో వాతాపిని ఇక్కడ అగస్త్యుడు చంపెను. అందుచే దీనిని వాతాశేక్వరమనుచుండిరియు, క్రమముగా తానేశ్వరమని వాడుకలోనికి వచ్చెననియు చెప్పుదురు.

లక్ష్మేశ్వరము

ఇది నరసాపురమునకు రెండుమైళ్ళ దూరములో గోదావరిబద్ధునకు సమీపమునఉన్నది. ఇచ్చట గాలి గోపురము ఏడుఅంతస్తులుగలది. దీనిపైనుండి చూచిన పాలకొల్లుగాలిగోపురము కనిపించునని చెప్పుదురు.

రామేశ్వరము

లక్ష్మేశ్వరమునకు ఎదురుగా గోదావరికి ఆవలియొద్దనఉన్నది. అహిమహిరాసులనుండి రక్షించి రామలక్ష్మణులను చెరియొక కావడికొమ్మవందును ఉంచుకొనివచ్చుచు అంజనేయుడు ఇచ్చట కావడి దింపెననియు, అయాకొమ్మలు దించినచోట రామేశ్వరము, లక్ష్మేశ్వరము అను క్షేత్రములేర్పడినవనియు చెప్పుదురు.

అంతర్వేది

వసిష్ఠగోదావరి ఇచట సాగరముతో సంగమించుచున్నది. సప్తసాగరయాత్రకులుసేవించు తుదితీర్థమిది. వసిష్ఠునిప్రార్థనచే ఇచట లక్ష్మీవరసింహస్వామి బలవినాడు. ఈ ప్రదేశమున పూర్వము రక్తవిలోచనుడు అనురాక్షసుడుండెను. ఆశ్వాయాధాంబయనియు, సురాలక్ష్మి అనియు వ్యవహరించుచుండు స్థానికస్త్రీదేవతయొక్క తోడ్పాటున లక్ష్మీవరసింహస్వామి ఆరాత్నమని సంహరించెను. అంతర్వేదియందు నుట్టునుసక్తియున్న స్త్రీదేవత శిలావిగ్రహము సేటికేనిగలదు. వసిష్ఠునికోరికపై లక్ష్మీవరసింహస్వామి అచ్చట ఉండుటకు నిశ్చయించి ఒక పుట్టలో దాసుకొనెననియు, ఒక గొల్లవానిగోవు తెలివితే బయలుపడెననియు, చెండమార్లంక పల్లెవాడీగుడి కట్టించెననియు చెప్పుదురు.

శివకోడు

ఇచ్చటి శివాలయము రామునిచే నిర్మింపబడినదని చెప్పుదురు. రామబునిచంపవ పాపము పోగొట్టుకొనుటకు రాముడు కోటిశివలింగములను ప్రతిష్ఠించెననియు ఇచ్చటి ఆలయముతో కోటిపూర్తియయ్యెననియు, పూర్వము దీనిని శివకోటి అనుచుండిననియు, పాపరజులనోటబడి ఆదిక్రమముగా శివకోడు అయ్యెననియు స్థానికప్రజల నమ్మకము.

కోరంగి

సప్తసాగరయాత్రకులుసేవించు పవిత్రస్థలములలో నిదియొకటి. ఇచట ఆత్రేయసాగరసంగమము. ఆత్రేయద్రవమును తెచ్చిన గోదావరికాళు యిచట నముద్ర

మునుపొందినది. సీతారాముల పరకాలలోనుండగా రామబునిచే పంపబడి నాయలేడి చేషమునపచ్చిన మారీచుని రాముడు ఇచ్చట చంపెననిచెప్పుదురు. కోరంగేశ్వరస్వామిఅను ఇచటి శివునిఆలయము శ్రీరామునిచే ప్రతిష్ఠింపబడినది.

పలివెల

కోప్పేశ్వరుని ఆలయము ముప్రసిద్ధమైనది.

వొల్లంగి

కాళివాడకు ఆరు మైళ్లదక్షిణము. గోదావరిసాగరమున సంగమించు ఏడుతావులలోకొకటి. తుల్యఅను మునిచే గొనిరాబడి ఆతనిపేరుతో వ్యవహరింపబడు గోదావరికాళు ఇచ్చట నముద్రమునకలియుటచే దీనికి తుల్యసాగరసంగమమనిపేరు. సప్తసాగరయాత్రకులుసేవించు ప్రథమయాత్రాస్థలమిది.

ముత్తేశ్వరము

తూముత్తేశ్వరమనియు అందురు. ఇచట పూర్వము ఒక ఋషి భార్యను స్వర్గలోకవాసి బలవంశముచేసినాడట. దానికి ఋషి భార్యను శపించినాడట. అందుమీద ఋషి భార్య ఇచ్చట గోదావరియందుస్నానము చేసి శుచియై తపశ్చర్యకు దొరకొనెను. రామసంతోరముచేసి రాముడు ఆయోధ్యకుపోవుచు ఇచటకు వచ్చి ఈమెతపశ్చర్యకు జాలివొంది ఈశ్వరునిచే ముక్తినిప్రసించెను. ముత్తేశ్వరమునకు చెంతగలఅయిన నిల్లిలోని పిద్దిలి నాయక దేవాలయము ముప్రసిద్ధమైనది. ఈదేవాలయము శివునిమామయగు దక్షునిచే దాతా రాములులో తామ యాగముచేయుటకు పూర్వము కట్టబడినట్లు చెప్పుదురు.

గోదావరినామవివరము

(ప్రాచీనకవి) తాదూరి కృష్ణకాశ్రి

గౌతమునివేర నదిగాంచె గౌతమీన
మాఖ్య గోదార్ధమాగత యగుటకేసి
యవని గోదావరీసమాహ్వయ ముకేష
భువనము లెఱుంగఁదాల్చె సప్పుణ్యతటిని.

గోదావరిశాఖలు

ఏనుపాయలు

సాగరసంగమములు

ఇంద్రావతి, ప్రాణహిత, వంజర, కిన్నరసాని, శంఖిపెండలగు ఉపనదుల ప్రవాహములతో మరి పుష్టిచొంది రాజమహేంద్రవరమున ఆఖండర్వమున ఆమరిన గోదావరిమహానది ధవళేశ్వరముకడ ఏడు పాయలుగాచీలి సముద్రమును పొందినది, గౌతముడు గొనివచ్చిన గోదావరిని ఏడుసోరులులు ఏడుసలము లయందు గోదావరిజలమును సముద్రములో సంగమించునట్లుచేసిరి. గౌతముడే గొనిపోయినకాఖకు గౌతమియనిపేరు, ఈకాఖ గోదావరియగ్రమువద్ద సముద్రమునలడుచున్నది. తుల్యుడు, అశ్రేయ్యుడు, భరద్వాజుడు, కాశికుడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుడు అను మిగిలిన ఆరుగులులు గొనిపోయినకాఖలు వారివారి నామములతో పరసిచున్నది, కాశివాదకు అణుమైక్ర వక్షిణమునున్న చొల్లంగిచెంత తుల్యుడుగొనిపోయిన కాఖ సాగరమున సంగమించుచున్నది, కోరంగికి సమీపముననున్న మనకచర్లచెంత అశ్రేయ్యుడు గొని పోయినకాఖ సముద్రమును పొందుచున్నది, భరద్వాజుడు గొనిపోయిన గోదావరిపాయ అమలాపురము తాలూకాలోని గుడిమాలరామేశ్వరము కాశిక సాగరమును పొందినపుడును చెప్పుదురు. జమదగ్నిగొని పోయిన గోదావరికాఖను జమదగ్ని అనియు, వృద్ధ గౌతమి అనియు వందురు. దీనిసాగరసంగమముకూడ ఇప్పుడు కానరాదు. శిర్ధాలమొండికి దగ్గరగనేయున్న పండలేశ్వరము వృద్ధగౌతమి యనబడు జమదగ్ని సాగరమున కలిసినతావు అని వచింతురు. వసిష్ఠునిచే గొని పోలడిన గోదావరికాఖ అంతర్వేదివద్ద సముద్రమును పొందుచున్నది.

ఈయేడు సాగరసంగమములును ఉభయగోదావరి మండలములచే అతిపవిత్రముగ నెంచబడుచున్నది. ఈయేడు సలములకుపెట్టి స్నానముచేసి వచ్చుటయే గోదావరిమండలములందు సత్తుసాగర యాత్ర యని వ్యవహరించబడుచున్నది. సంతోషముగోరు అమండలపు స్త్రీలు సత్తుసాగరయాత్రచేసి తీరుదురు. ఈ పుణ్యమున గలిగిన సంతోషమునకు 'సాగరము' అను పేరుపెట్టుటయు గలదు. ఈ ఏడుపాయలలో తుల్యును గూర్చి ఒకచిత్రకథగలదు. విశాంపుర మందును గావున అది ఇచ్చట వివరించబడుచున్నది.

తుల్యభాగకథ

తుల్యభాగుడను దైత్యుడు. పరమాధర్మ ద్విజుడై పక్షపాతములేక సురాసురులకు మార్గభ్రష్టుడు వహించి వివాదములు తీర్చుచుండుటకు సమర్థుడైయుండుటచే ఆతనికి తుల్యభాగుడని పేరు పొందకయ్యెను. ఆతుల్య భాగునిపేరను ఆతనికాఖకు తుల్యభాగయను నామము కలిగెను. అనది గౌతమికి మార్పికన్యక. దానితీరమున దైత్యమునులు తపము గావించుకొనుచుండిరి. ఇట్లుండ ద్రాక్షరామధీమేశ్వరసామి లగ్నవేళకు సత్తుమునులు గొనిపోవుచుండునది తుల్యభాగా ప్రాంతమునగల దైత్యమునుల ఆశ్రమములను ముంచె త్తుడు ప్రవహించెను. అప్పుడు దైత్యమునులును, సత్తు మహర్షులును పోకయిరప్పివట్టి కుటుంబములతో పాకాటులకుపోయిరి. కలహపాక్యములు కాపవాక్యములుగమలెను. దానవమునులు సత్తు సమానీతయైన వాహిని కుచ్చిలోయ యగునట్లును, మునులు దానత్రే లకు సమాశ్రయమైన తుల్యభాగానది అపూజ్యయు, అస్పృశ్యయు అగునట్లును కలియించిరి. అప్పుడు ఆతుల్యభాగమహామనీంద్రుడు సత్తులకును, దైత్యము మలకును మొక్కి వారి మోలనిలిచి వయసతో వాదించి యిరువైయిండులవారిని వారించి 'మీకు కోపమువలదు. సర్వసర్వసహాభువనపాపవలై పుణ్య

నదులను శవీయించడగువా? తపోధనులైన మీకు
క్రోధముకూడదు. కావగరకాక్షరములు క్రమ్మఁగిం
పుడు?' అని ప్రార్థించెను. ఆప్రార్థనకు ఉభయ
మును కాంతులైరి. ఇట్లు చెప్పిరి. 'మాకులుకు ఆహా
నుమైనది. క్రమ్మఁగుచురావది. నీవు చెప్పిన హిత
మును పలకీంది వేఱుగిది మేలుచేయుదుము.' దైత్య
మునులు పుత్రమునిసింధువునకు వంశీప్రవాహమును,
మునులు తుల్యభాగకు నుత్తరాయణదక్షిణాయన
పుణ్యకాలములను, మార్గదండగ్రహణములను, ప్రతి
భానువారమునను, దివ్యపార్లమాస్పత్రభృతిమహాపర్వ
కాలములను, సంక్రమణములు మొదలైన విశేషకాల
ములను ప్నావదానజపతపసోమకాధదేవార్చనా
విధానము లక్షయధులములగునట్లుగాను పరిపమేర
సతికి రజస్వలాత్వాద్యంతరాాయములేక అధశ్శయన
బ్రహ్మచర్యోపవాసవియములతో భానువారచక్రవృ
యము ప్నావము సిద్ధించిన సంశాపప్రాప్తియొనట్లు
గను పరమప్రసాదించిరి. (భీమేశ్వరపురాణము.)
తుల్యభాగమును నామాంతరముగల తుల్యానది మహా
గౌతమి నస్త్రకాళులలో నొకటి. ప్రతిసంవత్సరమును
బొమ్మలహరిమావాస్యవాడు కాకినాడచెరనున్న
'హొల్లం' యను గ్రామమునకుఁ దుల్యసాగరసంగమ
స్థలమున నవగాపానము నేయవచ్చు వేలకొలది యా
త్రికులకు తుల్యావదీప్రభావము వినికికెక్కినదే. ఇప్పు
దానది ఖండఖండములై, కొన్ని స్థలములయందు యా
పాంతరమును బొందినను పూర్వకాలమున నిరర్గళ

ప్రవాహమై వాణిశ్యోజ్జీవికయైయుండెను. ఈమధ్య
కాలమున వాంగ్మేలుప్రభువులనులనఁ ద్రవ్వించుటదిన
కుల్యలు ప్రజలకు మహాపకారములైనవిదవఁ దుల్య
కొన్నిచోట్లఁ గెలలము మురుగునీరాల్యగా నుపయో
గించుటచున్నను, బ్రజలకుఁ దానియొడలఁగల గౌరవ
భావము నకించిపోలేదు. దైకాల్యమునఁ దుల్య కుల్యతో
బోల్పదగినదియేయైనను తీవ్రపరియైయుండెను. వంశర
టింకరగమండుటచే నాకల్యవృద్ధివిహారమున కను
వుగలేకున్నను అది చాలలోఁగుగలది. ఇప్పుటికిఁ
గూడఁ బర్యవసాయులయందనేమిట మృద్రస్వరూపమై
పోయిన యానది యందడగాపానమొనరించి విముక్త
పావులగుచుండును. (శ్రీకావవాటిక.)

వై న లే య

గోదావరికాళులలో నిదియొకటి. పసిష్టగోదావరి
నుండి విడివడుచున్నది. వై న లే య ఇప్పుడున్న గోదావరి
కాళులలో పెద్దవానిలోనొకటియైనను నస్త్రకాళులలో
నెన్నరు. వై న లే యుడని ఋషి పసిష్టనితో చెప్పు
కుండ పసిష్టగోదావరినుండి జలమును దొంగిలించుకొని
పోయెననియు, దానికితోటగించి పసిష్టుడు వై న లే య
అపవృత్తయగునట్లు శవీయించెననియు, వై న లే యని
విశేషప్రార్థనమున పర్వకాలములందలి అందలిష్నా
నము పుణ్యప్రదమగునని కావమునకు ఒక్కింత ముఱు
పాటు గలిపించెననియు చెప్పుదురు. వై న లే యగోదా
వరి చెండమాకులంకదగ్గఱ సాగరముతో సంగమించు
చున్నది.

దే వి!

పు రాణ ము

కు మార రా ఘ వ కా స్త్రి గారు వి. యె.

అనాదునాయంట వడుగుపెట్టితివి,
మబ్బులన్నీ విచ్చి మాయమైపోయె
ఎక్కడిచీకటి అక్కడేనముసె
దుఃఖదేవత నన్ను లొంగియేనడచె.
పెదవిపై వెన్నెల వెలగించినావు,
నిశ్శబ్దమే రాగనియతిఁబాడినది

అరవిచ్చిదిరుపూలు పరిమళించినవి
చిరునవ్వునాయంట చిందులాడినది.
పూలుగుచ్చినాకు మాలవేసితివి
మోమునందున భానుముద్రదాల్చితివి
నేత్రంబు లెఱ్ఱనై నిగు దేరినవి.
వీరరక్తముపొంగి విట్టవీగితిని.

రాజమహేంద్రపురము

సీ. కమలాచలాగ్రమార్కండేయశివశిరశ్శృణ్విచంద్రికాధారసాధవీధి
 గోదావరీపుణ్యకూలంకమాజలస్ఫారితశ్రీద్రుద్రపాదయుగళి
 బలవదభ్యున్నతప్రాకారపరివేషగంధూసితాజండమండలంబు
 గంధదంఠావళగైవేయఘంటికాశంకారముఖరఘంటావధంబు

రాజబింబాననానూత్నరత్నపేటి
 వీరరాహుత్తమభటకంఠీరవాద్రి
 వేమభూపాలరాజ్యాభివృద్ధికరము
 సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము.

సీ. ఉండునేవీట మార్కండేయమునినాధసజ్జలింగవిసంగ శాసనుండు
 ప్రవహించునేవీటి పశ్చిమప్రాకారమొరసి గంగమ్మసాగరముకొమ్మ
 యావర్చించినా జీవీటికోటలో బలభేదిమదనగోపాలమూర్తి
 పాలించునేవీటి ప్రాగుదక్కోణంబు నుమతోడి శ్రీముల్లగూరిశక్తి

ప్రబలధారాసురతాణధద్రాళి
 కరిఘటాసైన్యదుస్సాధకనకలోహ
 గోపురబ్యాఃకవాటప్రదీపితమతి
 సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము.

—శ్రీనాథమహాకవి.

మ. కురువంశాంకుర మేముహూర్తమున శంకుస్థాపనంజేసెనో
 పురముంగట్టును రాక్షాశ్రేద్రుడు మతేమూర్తంబునం గావ్యమున్
 విరచింపం గవి నన్నభట్టు వసువుంబిల్లారిబూజించెనో
 సిరియున్ వాణి వసింతు నేడుఁజెలిమిన్ శ్రీరాణ్మహేంద్రమ్మనన్.

—వడ్డాది సుబ్బారాయకవి.

ఉ. తై వలినీమతల్లియని సర్వజగంబులఁ బేరుగొన్న గో
 దావరియొక్కాలమున దత్పరతన్ని జభంగనంగతిన్
 బావనభూమిగాఁ జలుప భాసిలు రాజమహేంద్రపట్టణం
 బీవసుధాసలంబున మహేంద్రునిపట్టణమట్టులొప్పదనన్.

—కవిరాజు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

డార్లింగు కన్య

శ్రీమత వి. సీతారామ జీవిగారు

గ్రేసుడాల్లింగు ఒక అంగ్లేయ బాలిక. ఈమె తండ్రి ఇంగ్లండులో సముద్రపు ఒడ్డున ఒక తైటుహౌసువకు పరిశీలనాధికారియై నివసించుచుండెను. ఒకనాడు రాత్రి సమయమున సముద్రములో పెద్ద తుపానువీచి దాదాపు మైలుదూరములో ఒక నౌక విచ్చిన్నమైనదని వినిపించెను.

డాల్లింగు కన్యయు ఆమె తల్లిదండ్రులును ఆనౌక విషయమై మాట్లాడుకొనుచు, పాపము అందలి యాత్రికులు ఏమయినారోయని విచారించుచు ఆరాత్రి అంతయు గడిపినారు. చివరకు ప్రాతఃకాలమాయెను. సూర్యకాంతి పలుదిక్కుల ప్రసరించెను. అప్పుడు డాల్లింగు కన్య దూరదర్శిని యంత్రంతోనుకొని తైటుహౌసుమీదకు ఎక్కి సముద్రములో నలువైపుల చూచి, చాలా దూరమున సముద్రములో ఒక కట్టను ఆశ్రయించుకొని తోడ్బిడ్డిమంది యాత్రికులు మృత్యుదేవత కొరకై ఎదురుచూచుచుండుట ను గ్రహించినది.

అంత ఆమె మును కరిగిపోయెను. ఆయాత్రికులందరును కొంచెము సేపటికి తుపాను యొక్క అలలవలన అంత మొదమరుని నిశ్చయించుకొని ఏవిధముచేతనైనను వారి ప్రాణముల రక్షింపవలెనని ఆవీర బాలిక సంకల్పించుకొనెను.

తలిదండ్రులు ఈమె సంకల్పము తెలుసుకొని కూతురుకు అనేక విధముల చెప్పి చూచిరి. కాని ఆమె వీరనూటలు లక్ష్య పెట్టలేదు. చివరకామె వారితో, నాకు తోడు భేకపోయినను, నేను బంటరిగానైనను, నావపై వెళ్లి వారిని రక్షించుటకు ప్రయత్నింతునని గట్టిగా చెప్పెను.

సముద్రమునందలి బీభత్సముగుతుపానును, కూతురి స్థిర సంకల్పమును చూచి తలిదండ్రుల కేమియుతోచలేదు. కూతురుకు ఎంత చెప్పినను లాభములేదని తెలుసుకొన్నారు. వారు వెంటనే నావను వదలినారు. ఏరజరకును వీరపుత్రికతో కూడ యాత్రికుల రక్షించుటకు పయనమయినారు.

బహుసేర్పగా సముద్రములో తుపానుతో యుద్ధము చేయుచు వీరగుత్తును ప్రాణముల రక్షించుకొని యాత్రికుల దగ్గరకు చేరుకొనిరి. భగవదనుగ్రహమువలన వీరు ఆయాత్రికుల నందరిని తమనావపై ఎక్కించుకొని ఒడ్డునకు చేర్చిరి. మృత్యుముఖమునుండి బయటపడిన ఆయాత్రికులు వీరికి అనేక ధన్యవాదములర్పించిరి.

ఈ ఘన కార్యమొనరించినందువలన డాల్లింగు కన్య పేరు చేకమంతటను వ్యాపించినది. భవిష్యత్తుల నేకులు ఈమెనుకొనియాచుచు గొప్ప ధనరాసులు కానుకగా సమర్పించిరి. దూరదేశము నుండి అనేకు లీవీర బాలికా సందర్శనమునకై వచ్చియుండిరి. ఇది జరిగిన నాల్గు సంవత్సరములకే ఈమెను మృత్యుదేవత కబళించెను.

చదువరుల సమాధానములు

“శ్రీమతి రూరక కమలాంబగారు వ్రాసిన నవనాగరకము పురుషులమూర్ఖులుని తోచుచున్నది. సాధారణముగా స్త్రీలలో మల్లుబట్టలు కట్టువారు అరుదు. మరియు ‘మలవినకీలేట్టు’ తిలకంబులను మాని-రిక్తముఖాల వర్తించువారు’ అన్న దానినిబట్టి హిందువులలో పుణ్యస్త్రీలు మంతులు లేవండమందుటలేదు. ఆదియును నాక ఆయాజాతి స్త్రీలు, వారి మూఁదారప్రకారము ఉడుపులను కచ్చుతోని కట్టుచునేయున్నారు. కనుక ఈవర్గవ్యాసము పురుషులకు చెందినట్లు తోచుచున్నది.”

— వాయిది మానుచు యమ్ము.

“పుష్పవయసు” లోని “పురుషధర్మములు” అను వ్యాసమునందలి కొన్ని యధిప్రాయములలో “శేషశీఘ్రవించి జాలవచ్చును. సతి నిష్కోషయుగులో పురుషుని నుదములు ఆమెకు ఖ్యాతిని లేకవచ్చును అమె దోషములకువృత్తునులో ఆరిని నుదము ఆమెకు ఖ్యాతిని లేజాలవు. రేడిదండులు నిర్ణయించినందుకు తనకు వచ్చలేదని వధువు వృష్టముగా వారినో చెప్పుచున్న యీకాలమున, వారు నిర్ణయించిన వధువును తానంగీకరింపజాలవని తన తిండితో చెప్పటమరుదు: భయపడరాదు. సతి దుర్మార్గులారిని పురుషుడు ఇరువులలో చెప్పకయుండవచ్చునుగాని మన న్మునం దుంచుకొనమందుట కాలనికట్టు సాధ్యము? “సతి కోరినవని మంచిదైనదొడల పురుషుడు దానిని చెల్లించుచుండవలెను” అనినా? తాగుండెడిది. పడక కుగ్రహముచేసి సతిని కాలన పురుషునికి పడక కుగ్రహము నుంచుటను విధించరాదు. పురుషుడు పడకటింట కుదిగను సంతోషముగను నుండినచాలును; దోకుచేనుకొన వలసరములేదు. సతి చేయు రివ్వలను పురుషు డామెనుచూపుచు, అట్టి తివ్వల నామె వరల చేయమండ జాలుటకు సర్వ విధముల కృషింపజుట అతనిధర్మము. కావున “పురుషుడు భార్యచేయు రివ్వలను కలనైన తలంచమం

దుట” కు పీలు కాన్పించదు. సతి దుర్మార్గుకాలనులో ఆమెను సతి శ్రేమించినంత ఆమె యాతని శ్రేమించువని చచ్చు జాలము. ఈ వా యధిప్రాయములను తెలుపుటలో వ్యాసకర్త నాశ్చర్యించు తలంపెంతమాత్రములేదని మనవిచేయుచున్నాను. శ్రీమతి బొడ్డు నీతామహాలక్ష్మీగారు తమ “దిన్నీ చెల్లాయి”కివచ్చిత చరిత్రయును సాక్షి శేరుపెట్టివారు. ఆమె ఆరిడ్డకు చందపపుబొమ్మ, కర్రగుట్టును, గిలకపండు, బొంగరము, పేడిబొమ్మ, పీటలు, చెంబులు మొదలగు దేశీయములను ఆటవస్త్రపు నిచ్చి అడిగిని వాటియందు మోహమును బుట్టించివారు. ఖా తెండా దేశికల్పి ఆరిడ్డకు ఉద్దపాలతో దేశభక్తిని నూరిపోయుచు “గాంధీకితే” యనివించి దేశోద్ధాగలవట్లు ఆదరమును కలిగించివారు. శ్రీమతి కమలాంబగారి “నవనాగరకము” లోని “నవనాగరకము” పురుషులని వాయువా.”

— గరికి పత్రి నీతామహాలక్ష్మమ్ము.

“పురుషధర్మములందలి యధిప్రాయములలో “శేషశీఘ్రవించు కాని ఈపురుషధర్మములప్రకారము నడచు వారు చాలతక్కిన. ప్రముఖసాంఘిక పరిసిరులనుబట్టి చూడ మనదేశమున సమిష్టికుటుంబముల పద్ధతిని నిలువ జాలదనుట నిర్వివాదాంకము. ఇక్కాలమున సెదరి మట్టున వారేవ్వచ్చుగామందుట కిచ్చుగింతురు. అత్త మొదలగు పెద్దలెవరై ననున్న వారిత్రోగ్వాచారనియమములకు కట్టుబడనివచ్చుగింపక చతురులు పెద్దలనివ శేవగింతురు. మీదుమిక్కిలి పెద్దలెవరై వసితము చెప్పినను అపీతముగ నేతోచును. అట్టి ఇక్కాలమున సమిష్టికుటుంబపద్ధతిని నిలువజారుట చాలకష్టము. కాని సమిష్టి గానుండక విడిపోవుకుటుంబములకు చాల వస్త్రములుగలవు. వేయవడినవారు తమకేర్తన నామె తటస్థించునపుడుగా, కోగపడినవలెయున్నప్పుడు గాని తమ ఏకాకితనమునకు దుఃఖితులగును.”

— పాకల శ్రీలక్ష్మీ కామేశ్వరి.

“పురుషగర్భములు బాగుగ నేయున్న విగాని భార్య
విషమమైతెప్పిన బుద్ధులు అంతగా నమ్మటలేదు. విద్యా
వంతురాలగు భార్యయగుచో వారంతగా భార్యమ
గుర్చి వ్రాసు నవలెననులేదు. ‘ఆ ఆద్యుష్టవంతు
లేవరో?’ ప్రస్తుతసాంఘిక చరిత్రీతుల ననుసరించియు,
ఆర్థికత్వమును బట్టియు, నవీకరణమును బట్టియు ఆర్థ
కాస్త్రీమహిమనుపొందూ దేశమున సమిష్టి కుటుంబములు
చువలెరావు. సమిష్టి కుటుంబములో ప్రయోజనదోక
డుండి, పోషించుచుండిన మిగిలిన వారికి ఆర్థవయం
దంతభాగ్యవంతులగుదురు. లేదనమునకు కూడ స్వాతంత్ర
త్రతరగ్గును. ‘నవనాగరకము’ ఇది చాలవరుకు నవ
నాగరకులగు మగవారికి చెందును. కాని కొంత
వరకు Uptodate Modern girls ను Bobbed hairs
గలవారికి చెందవచ్చును.”

—రె. ల. స. యాత్రీ.

“దిన్ని చెల్లాయి ఆపుడపుడు ‘గృహలక్ష్మి’ వలంక
రించుచున్న ‘పదకొండుగురు పాపాయిల నగదాల
హారము’ను శ్రీమతి పొద్దు నీవానుపాలక్ష్మిగారు
మొలుగునట్టి దిన్ని చెల్లాయికిఁ గంతహారముగఁ
బ్రసాదించిరి నవనాగరకము ముఖ్యముగఁ బురుషులఁ
గుర్చియే యడుటకు సిగ్గునడున్నది. ఒకటిరెండు
విషయములందు స్త్రీలకు తావున్నను ఆంధులకుఁ
గారగధాతులు పురుషులేయనుటకు మఱింత సిగ్గు
చున్నది.”

—అయ్యగారి హార్యవారాయణయ్యాత్రీ.

“శ్రీమతి సమయమంత్ర రాజ్యలక్ష్మిగారు వ్రాసి
నట్లు సమిష్టిగానుండుట లాభప్రదమేగాని పూర్వము
స్త్రీపురుషులు వీరు వారలనెడి భేదములేక సమాన
హోదకీకృతము గల్గి యుండెడివారు. దూరపు బంధు
పురుషునకు వారి యాత్మీయులవలె ప్రేమించుచుండెడి
వారు. పూర్వపు స్త్రీలకు దయాభావము, ఓర్పు,
హరిధత్తి, వినయము మొదలగు నర్హుణములుండెడివి.
పురుషులకు సంసారభాగ్యరే, దైవధత్తి, దానధర్మ
ములు మొదలగు నర్హుణములుండెడివి. దుర్యోగసనము
లుండెడివికావు. కాని ఇప్పటి స్త్రీలు తల్లినిదూచి

నూతుకోర్చులేదు. కొడుకునుగనిన తల్లిడికి అనవ్యాయు.
ఇరువురన్నదమ్మ లొకయంటునుండి ఒకవంట పెట్టు
కొనుటపాధ్యము. వారివారి భార్యలు చెప్పేడి
మాటలు వినియో లేక వారిదుస్వభావములవలనకో
జగదమాడి వేరుచడుదురు. ఇట్లు జగదమాడి విధి
కక్కి విధి కులగుటకంటె ముందుగనే మేల్కొని
విధి కులై నరపుర సౌహార్ద్రములు వీడకుండుట మేలు
గదా? ఇప్పుడైనను పూర్వపు స్త్రీలవలె కారుణ్యము,
శ్రమ, దైనిధిగల స్త్రీయను; దైవధత్తి, దయ,
ఓర్పుగల పురుషులును లేకపోలేదు. వీరిను అట్టి
వారు మఱికోక్కరు. సమిష్టి కుటుంబమునందలి స్త్రీ
పురుషులొకరియెడ శోక రిమాయాచురులై, స్వార్థ
వదులైనున్న యెడ నాకుటుంబపీరిగతులు నరకము
కంటె భయానికి మెయిండును. గాన సమిష్టి కుటుం
బీకులై యుండవలెననిన శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మిగారు
వ్రాసినట్లు “అందరి యజమానులు తక్కినవారి
కందరికు తాము నొకరులమనయు, తాము వారికి
వేపకేయుట వరహార్థమనియు తలంపవలెను.” అనెడి
మొదలగు నర్హుణము లలవడకేమికోనవలెను. అందు
యజ్ఞముగా నీ నర్హుణములను స్త్రీ శేర్వవలెను.
ప్రస్తుతసాంఘిక చరిత్రీతులలో ఈ దేశమున నైవప్రా
సిన నర్హుణములు స్త్రీపురుషులు నేర్పినగాని సమిష్టి
కుటుంబములవద్దలి నిలవజాలరు. సమిష్టి కుటుంబముల
వద్దలి నిలుపుట వాంఛనీయమేగాని శ్రీమతిగారు
వ్రాసినట్లు స్త్రీలు అశోకస్థిరవానమలవడ తేనికొ
నిననేగాని అట్లుకానియెడల నాకుటుంబపీరిగతులు
హారముగా పరిగమించునని మదభిప్రాయము.
పూర్వము సమిష్టి కుటుంబము గల్గియుండుటవలన
వీడపాదలు బ్రతుకగర్భిరి. ఒకరికోకరు కష్టకాలము
లందు తోడ్పడుచుండిరి. ఇప్పుడో నూతునకు కష్టము
కల్గిన రెల్లి తొంగిచూచుట లేదు. తండ్రి చావుబ్రతుకు
లనైనున్న కొడుకు భేదపడుటలేదు. అట్లుండువార
రుదు. ఇట్లు కష్టకాలమున యాత్మీయులే చూడన
వచ్చు మైబంధువులును, స్నేహితులును చూచెవరన్న
నమ్మకమేమి? పచ్చి చూడలేదన్న కోపము మనమున

నుండుటవలన ద్వేషమనూయలు పెరిగిపోవును. అదియే చివరకు కలహమునకుగూడ పురిగొల్పును. కాన నమిష్టగా నుండుటయే మంచిది. కావున సోదరీమణులెల్ల శ్రీమతిగారు వ్రాసిన పద్ధతులనులవడలేకపోని పురుషులను పనిష్టిపట్టుంబులకు గాను పురికొల్పి పూర్వమువలె మనదేశమున నమిష్టిపట్టుంబులవద్దతి నిల్పుటయే మంచిదని మనస్ఫూర్తిపాఠము. శ్రీమతి కూతిక కమలాంబుగారు వ్రాసిన “నవనాగరికము” అను పద్యవ్యాసము స్త్రీపురుషు లిద్వ్యరగూర్చి అయియున్నది. “నవమలాయువుగూర్చు చర్చియన్న ముహూని, మనలేని యుష్మాల మనవువారు” అనునది స్త్రీపురుషు లిద్వ్యరగూర్చు చెందియున్నది. ఇట్లే పద్యమంతయు స్త్రీపురుషు లిద్వ్యరగూర్చు చెందియున్నది.

— పాకల చంద్రకాంతమణి.

“శ్రీచాదరిగారి “పురుషధర్మములు” అను వ్యాసముతో పూర్తిగా నే నేకీభవించును. “సతికోరినవనికీ కూరుజెప్పక నద్దాని చెల్లించుచుండ” నవసరములేదు. అనిని మంచికోవెడ్డతో ఆలోచించి మంచిచైవసేచాని నాచరించువలయును. అనిని చేయకూడనిచైవనో కాంతముగా హితోపదేశముచేయవలెను. “వినయముతో ప్రార్థించుట” పురుషధర్మవిరుద్ధము. మొత్తముమైన నీవ్యాసము చదివిన ప్రతివారికిని పురుషులపై స్త్రీల కధికారముండవలెనని శ్రీచాదరిగారి యభిప్రాయమని తోచకమానదు. ఈభిప్రాయమున శ్రీచాదరిగారిలో నే నేకీభవించును. గృహకృత్యములయందు నిమగ్నురాలైయుండు స్త్రీకి లోకజ్ఞానము తక్కువగానుండుట సహజము. అట్టిస్త్రీలకు సర్వాధికారములుండటలేగదు. కాన పురుషుడు తాను చేయవలయుచున్న పనికి తనసతి యంగీకరింపనిచో అందలి మంచిచెడ్డల నామెను హాదపరచి ఒప్పించవలెను. అప్పుటికిని ఒప్పుకొనకున్నచో పురుషు డాకార్యమాచరించవలెననియే నాయుద్దేశము. అంతేకాని “వినయముతో ప్రార్థించుట” అక్కరలేదు. మన పూర్వులు పతియే దైవమనిచెప్పగా శ్రీచాదరిగారు చానిది తారుమారుచేసెవారు. ఇది పాశ్చాత్యవిద్యా

ప్రభావము కాబోలు. శ్రీమతి పొద్దు సీతాలక్ష్మిగారి “దిద్ది చెల్లాయి” అను పద్యవ్యాసమునగల పాద్యమే మన:— దుష్టులుగల చిత్రములను సరిగావర్ణించుటలుల పద్యమువ్రాయటయే. శ్రీమతి కూతిక కమలాంబుగారు వ్రాసిన “నవనాగరికము” అను పద్యము స్త్రీలనుగూర్చికాదు. ఎలవన:— స్త్రీలకు “కాపింగు” ఉండదు. స్త్రీలలో తిలకము కులవివేక్షతను తెలుచును.” — గొల్లకొట బుచ్చిరామశర్మ.

“చవలవాడ నాగభూషణరావుచాదరిగారి పురుషధర్మములు అనువ్యాసమును క్రింది చిరుమార్పులతో స్త్రీధర్మములు అనిపేరిడిన భాగుండునని నాఅభిప్రాయము. — “నీకు వనిలేనప్పుడు పరులకోపములెంచుట కొరగారు. పరులసద్గుణముల వెంచుచుండుము. ఉత్తమస్త్రీచరిత్రలు చదువుచుండుము. నీవు చేతిపనులు వేర్చియుండుము. పొరుగిండ్లకు పనిలేక వెళ్ళకుము. వారికి సమయముగానియప్పుడు నీయందు అలసభావముకలుగును. నీయెదుటివారు పంచదగలవారైన సంతోషింపుము. నీకితరులు చేయుకీడును మఱచి పొమ్ము. కుటుంబముపై సమబుద్ధిమంచుము. ఇతరులతో మాటలాడునపుడు అనవసరసంభాషణచేయక మితముగా నీజమైనమాటలాడుము. మాటలపల్ల నే మించిచెడ్డలు కలుగును. పతిలేనియింట భార్యకు పొఖ్యమెక్కడిది? పుట్టింటివారంత భవిష్యలైనను చలుమాఅచ్చటకు పలుగెల్లకును. నీనుగుణమే నీ పతికి భ్యాసినయ్యెను. తెలగలబట్టలు చీకులు పెంచుకొనక మంచినడవడికయే ముఖ్యమైన అలంకారమనుకొనుము. నీతలిదండ్రులు కట్టుములకాసింది నీకు వివాహముచేయ నిశ్చయించినప్పుడు ఆపనిపై నీకీష్టము లేనియెడల భయముచే తండ్రికి చెప్పకపోయినను తల్లితోనైన చెప్పుము. చెప్పకపోతివేని ఎల్లకాలము చరిత్రపించుచుండవచ్చు. నీవొకమంచికార్యముచేయునపుడు మాధ స్త్రీలు నిందించినను నినుత్సాహపరిచి వన విడువక చేయుచుండుము. అధికజనులు మెచ్చులైననుకోతిక యంచుకొనకుము. ప్రతిమాటకు నవ్వుకును. చిన్నలైనను వేదానురుయెడ గౌరవము.

చూపుము, పెద్దట్టలుపున మాట్లాడకుము. నీకు దుఃఖము వచ్చినప్పుడు గొల్లపవీడ్చుకుము. ప్రతివ్యాయమును నీతివాక్యములను నీహితులకువదలించి వారు నుంచి వారగునటుల పాటుబడుచుండుము. ఇహసౌఖ్యము వశు పతినిమించినవారెవరుమలేరని భావించవలెను. పతి దుర్మార్గుడైనయెడల హితవచనములతో సవ్యార్థమునకు త్రిప్పవలెను. దుర్మార్గుడని మనముజనుండు కొనుటగాని ఇతరులతో చెప్పటగానికూడదు. పతి యొక్క మగుణములను తలందుకొని సంతోషించవలెనుగాని దుర్గుణముల తలందుకొని విచారించుకూడదు. తనపతి విరాయఁస్కంఠుడు సూర్యతవాదిగా నుండుటకై దేవునిప్రార్థించుట ఈ ప్రేమ స్త్రీలధర్మము.

పతిదొంగిలించుమనిగాని అన్యతిచూడమనిగాని దేవుని ప్రార్థించవలదనిగాని చెప్పినయెడల అపట్టున విషయముతో అది తగనిపనియని ప్రార్థించి చూసుకొనవలెను. పతిచదకటింటికి వచ్చునప్పటికి చదక శుభ్రముగనుండి తానునునుచును మాకుతీసికొని చిరునగవుతో ఎదుర్కొవలెగాని సంపాదకాధలుచెప్పుచు ఎదుర్కొనవలెను. నీపతిచెడుతోన క్రొక్కజేని నీతివర్తన మనెడు నిన్వినే అతనిని మంచివర్తనమునకు తోడి తెచ్చు. నీపతిని పివెంక ప్రేమించెదనో అతడు నిన్నంత కంటె వెక్కిరిగ ప్రేమించుచుండునని నన్నుచు. నీపతి లోపిష్టియైనయెడల ప్రియవచనములచే అతనిని చల్లార్చుము." — డాక్టర్ యస్. కేషిగిరిరావు.

ప్రేమ భిక్షువు

ఏ టు కూ రు వేం క ట న ర న య్య గా రు

రమణీ! నీహృదయాంధకారంబురేగి కన్ను దమ్ములనింకెనే కజ్జలముగ దుఃఖతోయధి కడలెల్లదోణకనేమె? బిందుశేషంబుగా జెప్పలందునురలె. లలన! నీకోరికలు నిష్ఫలంబులగుచు శవసముఖమున వెలికి రాసాగెనేమె అంతరికనేత్రములఁగాంచి హర్ష మొంద పోతఁబోసితి హృదయసంపుటమునెవని. చింతనాపుష్పములఁ బూజసేయసాగి అదనుగాదిది ప్రియునియేకాంతసేవ కడ్డనివదించగాలేని యంతరాత్మ భ్రూలతావక్రమాసంపూర్ణితేన. తానుమనపావరించు సుందరునియందు రమణీకేగలట్టి గాఢానురక్తిచెలుపు నిలిడనిశవసవననిష్ఠిద్రమగుచు ఏమరకనిల్చిచూచు తదేకదృష్టి అక్కటా? మూగనోమునోయంగనేమి నిలుపునంగరగిపోయెనే. లలితమూర్తి

ప్రేమభాగినికట్టంబు ప్రియజనునకు కడుపుకండలు బెకలించుగాడెబిడ్డ? చెప్పఁదలఁచినదానిని జెప్పకున్న తాపము విచారిమాత్రతి దవిలిచంపు ప్రేమమయి యాపురన్నఁ జెప్పగిదిఁకేమి దుఃఖినిచికనెయ్యరఁ దూలనడఁచు కస్తివడనేల, కన్నీరుగార్పనేల చింతనావేదనలచే గృహింపనేల కలఁదలవాఁడన్నిటికి జగత్కారణుండు నిరతసుఖదుఃఖసాగిరో త్తరణమునకు బారుముడిపైట సందుగావారిచెదరి సారెముంగారు కన్నీటిభారదోగి స్వాతికారై వినిర్ముక్తజలదమాల తూగు భ్రమగొల్పు నీయురోభాగమందు రేగిపోయిన కాటుకరేకలందు నీడలాడెడు నీకనీనికలనలుపు ఊడిపడుచున్నదటనుండి యుర్విపైకి అశ్రుబిందులచేర ముత్యాలసేరు

అపురవఁ బట్టు లాలవాలాంబువులకు
 లేచియంబాయనిగాటాకెలేగదూడ
 అస్తువిస్తుగ నీతండ్రి యరుగుదెంచు
 అస్తమానము పనిఁజేసియలసిసాలసి
 సంపదచీకటి నలుదిక్కులందునలమె
 తల్లిపూలమ్మినచ్చెడి తరుణమయ్యె
 మచ్చగిన్పింపగాఁ జందమామవేగఁ
 దూరుపునఁగొండపై కెక్కి తొంగిచూచె
 సాంధ్యకృత్యములన్నియుఁ జక్కఁజెట్టి
 వలయునెడ మాటలాడగావచ్చులెమ్ము
 'మొకెనన్యాసిపోయెట్టి చంకదిగడు
 వారుకచ్చేరుకడనుండివచ్చిరేమొ
 నీవునెరులందుఁదురుమని నెవమునేమొ
 ఎండిసురుగయ్యె మల్లెపూమండక్రింద
 శ్రీసతికిఁబూజసేయని సిగునేమొ
 తులసిదళములు భూభిత్తోగలసిపోయె
 చేతనాధర్మమిదిగాదు చిక్కులందు
 ధైర్యమువహించి యాపదదాటవలయు
 తల్లిఁదండ్రునిచెలుల బాంధవులఁజూడ
 దొర? ప్రేమ విచిత్రమాయామయంబు
 అగ్నిగోళంబుకన్న తాపాధికంబు
 చందనతుపాకమునకన్నఁ జల్లదనము
 వింతమానసమునకన్న వేగిరంబు
 సితివిలాసమునకన్న సుస్థిరతరంబు
 ఆర్ద్రహృదయలపాలిటి కమ్మతనరము
 మందభాగ్యులపాలిటి మండుటడవి
 స్వర్గనరకంబులందు నిచ్చలుభ్రమించు
 ఎవ్వరధికారు లీరాజ్యమెటుటకును
 భావనాశక్తిచిత్రత ప్రణయమూర్తి
 అంకితంబయియున్న దీయంతరాత్మ
 పరమపూతచక్రతుల భాగ్యరేఖ

దివ్యమొ నాఁడునాఁటికి నేబరిల్లు
 ప్రాద్దుపోయినదోయి? నేజోయినవత్తు
 చింతెబడఁజోకుమని లేవఁచేయిదిగిచి
 తనదుపలుచని పెదపులఁగునిసిరాని
 తిన్న యెలుఁగునవదియించె దిగులుగదుర
 మనసుశీలకుఁగొప్ప సంబంధమున్న
 ఎంచియెటనేనియును విచారించకట్లు
 పాడియా? యని కాసిరంపానఁజెల్లు
 పిన్నిగారికి నిప్పట్ల వేదగుండె
 అంతరములేదు మాయిద్వరాత్మలందు
 తనకునేనయి నాకును దానయగుచు
 ప్రేమభిక్షుచు యాదించుకామితంబు
 ప్రతిఫలించుఁబరస్పరభావమందు
 పాపటములేని నామనోభాగ్యసీమ
 ప్రేమవర్షించిప్రణయము జెంచినాఁడు
 తనగరాశావిచారంబు దలఁచినపుడు
 పగులు భళ్ళని లో వగ్నిపర్వతంబు
 ముద్దుకె ననుజెద్దల ముందునిలచి
 పలికెయెటుఁగఁడు మోమోడిభాసమిచ్చి
 ఆత్రముననెన్నిమారుగో యడుగఁజోయి
 ఆర్ద్రహృదయఁడు జెల్పులేఁదాత్మగతము
 పేటదెగిములైములనేరు జెరిగివట్టు
 లేవనాశువు లేప్రాద్దు చెదిరిపడెడు
 మాలదై వమునుమరచిన మరపుఁగాక
 నుఖవిహీనశరీరంబు సురుగఁదేమి
 పుట్టిపెరిగినమూనాభృ భోగమహిమ
 ఆరుగాలముఁబలికిన నరవాంధ
 కాని మరణముగోరఁ జేమానపుండు
 కామితార్థవిహీనమా కాయమేల
 చిన్నదాప్రక్కవారింటి నీతనేఁడు
 నేసిలేవెయ్యిరూపుల వెలుఁగుచుండె

కన్న వెన్నెలమొన్న సంక్రాంతికపుడె
అలుపోలేమిలేదె మీయమ్మకనెడు
ఇరుగుపొరుగులపోట్లచే: గరంగిగుండె
కంటంగడివెడుగార్చునా కన్నలల్లి
గుట్టుచక్కనిమీసంటి గొప్పవారు
కొండపై గోతిన్న నను గొంగలారు
వాడుదయసేయలేదొక వచ్చెనేని
కక్కుగళ్యాణమును సరికట్టగలమె
అంతకునుడగ్గంత లేదా మజేమి
అనుచులోలోనగుతకుతలాడుచుండు
గుమ్మమునుబొచ్చిలేనియు: గ్రొత్తవారు
మొత్తదాటనికన్నుసైగ నొత్తివలుకు
బంధుమర్యాదనెఱపు నేపాంధుకై నఁ
దదువరిని రాకచే గండెతరగిపోవ
పుట్టినప్పుడు సంతోషముట్టివనును

పిల్లి

ఒకచుక్కచుక్కల తెల్లనిల్లి
చూరులన్నియు ఎక్కిరిగి
ఎంతవెదికిన ఎలుకదొరకక
నాడుకాల్లావేళ్ల తిరుగుచు
మ్యాప్రమనియరచెన్.
మట్టిబుట్టి మనుచునుండే
వెట్టివానికి గొప్పవానికి
తిరుగులాడే ప్రతీతివికి
అకలేగద! గొప్పబాధ?
కడుపునిండిన చాలుననుకొని
సంతసించేవారు కొందరు
కడుపుతో గాడెలనుగూడ

నురుగునొకకొన్ని నాళ్ళకానుఖమరీది
రానురానిక బడబాగ్ని రగులుకొనును
కానరిటువంటి దుర్భరకష్టములను
అమృతలేపనమైతనినట్టిగురిక
మానవరసాయనంబైన మధుపుటమ్ము
నిరతమఖదుఃఖజలధిసంతరణతరణి
కూతుపేరిట విషవృష్టిగుమ్మరించె
అలజాలముగా నాటలాడునేర
తల్లిదండ్రులు దూరమైదారిలేక
అలనటించెను పసిపాపనాదరించి
కడకు నానుండి యిలువెళ్ళువడిచినారు
కూలినాలియు:తేసిన బోలదేమి?
కలియొగంజయు ద్రావిసంగడువదేమి?
కన్నవడియన్న బోయెడివరువదేమి?
ప్రాణములకెల్ల బ్రాణమా పతిలభింప.

జనమంది కామేశ్వరరావుగారు

నింపదలచే వారుకొందరు;
కాని నాపాదాలనిమురుచు
తిరుగులాడే పిల్లిపిల్లా!
ఎలుకదొరికిన సంతసించి,
దొక్కనిండిన చాలుననుకొని
అకలరపుల నాచికొనుచూ
తోకత్రిప్పచు నాచుకొనును.
అన్నమోరామా! యనేడ్చే
బడుగుజనముల కడుపునిండిన
కాటకపు కాట్లాటలడగు;
మనుబాహ్మిదిలో బాగియున్న
సాద్రచేమలు వృద్ధిపొందు.

అసహాయమహిళాగృహముల అవశ్యకత

శ్రీమతి కమలరత్న ముగారు ఎం. ఏ.

మే మానవజాతి కలువడిన 'గృహలక్ష్మి' యందు 'గయ్యాలివరితె' మరి 'అత్తకుత్తగోడలు'— ఈ రెండు కథలున్న వరుసగా, వాకాలాటి యెయ్యలు కథారూపమునగాని నిజముగా బయటనున్న వెన్నియో జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను. గయ్యాలివరితెలు, గయ్యాలి అత్తగారు, గయ్యాలి తోటికోడలండు మరి గయ్యాలి అవధిపడుచులు దినదినమున్ను వృద్ధిపొందుచున్నారగాని వీరి సంఖ్య యేమాత్రమున్ను తగ్గుటలేదు.

వీటివలన వొకటి రెండు యెయ్యలులు విశదమగుచున్నవి. ఏవనగా స్త్రీలకు గలుగు కష్టములకు స్త్రీలే కారణభూతులనయ్యును, మరియు శిశువు క్రియైనను యిరువుల దయకు పాత్రుడయినట్లయిన, అట్టి రిక్షకులు యెట్టి దగ్గరబందువులయినప్పటికిన్ని, కొలదివనములలో, తమపై వాధారపడి యుండువారిపై విసుగు గొని వారిని అనేకవిధములుగా వీడించుటయును, అట్టి వ్యక్తి స్త్రీ యైనచో అమెనీతి చాలా దుఃఖకరమగుచు న్నుది. ఏలవనగా పురుషుడు అట్టి పరిస్థితులు తలపించినపుడు యేవంభుధయ్యును లేక తన్ను వీడించు బంధువులను వీడి తనదారినితాను బోవుటకు యేసంకయ్యును బొందడు. స్త్రీలు అనేక కారణములవల్ల అట్టి సాహసముచేయ సాహించరు. అట్లు చేసినను, మన సంభుమంతయు వ్యాయామములు నివారించక అట్టి స్త్రీని దూషించుటకు యేమాత్రమును వెనుకదీయదు. ఏదైత్యవతియును స్త్రీయో సాహించి యేలాగో వొక లాగ న్యతంత్రముగా జీవించుచున్నదల, అనేకు లనేకవిధములుగా అమెను దూలనాడుటయేగాక, నిర్దయాపరులు అమెను బోత్తిగా వాళనము జేయుటకును కూడా కాదుకొనియుండురు.

ఏదోకాలము బాగుండినట్లయిన కొందరు గయ్యాలిలవలలనుండి విముక్తికెంది ముఖపడెదరు. అట్టి వారును కొందరున్నారు. కాని వారి సంఖ్య చాలాచిన్నది.

కాని శిశువు పడగవలచుకొన్న దేవునగా అటువిముక్తికెందుటకు వీలులేనియెడల అట్టివారు వారి శిశు తమ గయ్యాలిల బలిశిశువునకు అర్పించవలసినదేవా? దబ్బులేనివారికే యిట్టి దురదస్థి పట్టుచున్నది యెంచుట పొరపాటు. ఎంతోమంది దబ్బుగల (అనగా మధ్యరకపు ఆదాయము గలవారు Middle class) స్త్రీలు కూడా తమ దబ్బు లాగ్రత్తపరచి ఉంచుకొనుటకు సమర్థతయు మరి సహాయమును లేక యేదో బంధువుల వాశ్రయించి కుడకు వారివలలో చిక్కుకొని తపాలవాలాడుచున్నారు. ఎంతోమంది స్త్రీలు మన దేశమందు వరకవాసములగు గృహములందుండి ఎటుబోవను వారిలేక కుండుచున్నారు.

అట్టి వారికి మన మేలాటి సహాయము జేయగలము. నిర్దయాపరులగు బంధువులచేత జక్కక, వేరే యేనమ్మక మైన ప్రభాసంస్థకులైన వారిదబ్బు లాగ్రత్తపరచి నెమ్మదికెందుట శ్రేయార్థమైన కలదా అని మన మాలోచించవలయును.

ఇట్లు కష్టపడు స్త్రీలు వాకెందిపో తలయును. అట్టి దురదస్థుల చరిత్రములను తెలిసి యిందు వ్రాయుచున్నారు.

౧. సివిల్ సర్వీస్ గారి భార్య.—ఈ రైరహించుకొనినవారు—డాక్టర్ గారు 'యింపిరియల్ సర్వీస్' నందుండినందున ఏకప్రముఖక ఆంతాబాగానే జరుగుచుండెను. అందరున్ను ప్లే హితులులే—విరోధులెవరున్ను కనబడలేదు. అందరున్ను డాక్టరుగారిని వారిభార్యను భూషించుచుచేగాని దూషించువారెవ్వరున్ను లేదు. కొలదివనములకు డాక్టరుగారు సెప్టిక్ పాయిజన్ (Sceptic poison) వల్ల అకస్మాత్తుగా చని

పోయిరి. దాక్షరుగారిభార్య ముగ్గురుపిల్లలు పొక్క పెంగపిల్లచానితో లోకమందు విడువబడెను. డబ్బు కలదుగాని ఆమె మిక్కిలి అసమర్థురాలు—పిల్లలతో తానేవుండుటకు అర్హుర్యవదెను. దాక్షరుగారి అన్న గారు యింటినియరు. ఆతని కుమారుడు ఐ. పి. ఎస్. పరీక్షచేసి జిల్లాకలెక్టరుగా నున్నాడు—నానందప్పి దాక్షరు భార్యను, పిల్లలనువారియింటికి తీసుకపోయిరి. పాపం ఆమెదబ్బులంతయు బాటగారివగ్గరయిచెను. ఆతను డబ్బును బాగా భద్రపరచుకున్నాడు. కొత్తలో అన్ని బాగానేవుండెను. దినములుగడచినకొలది యింటిరు గారిభార్యకు తోటికోడలివై అమాయపు కైదు. వారియింట ఆమె దండుగరిండితిని కూర్చుండెనుకొనెను. వంటలక్కను యేదో యొకమిమమిద సలిపివేసెను. దాక్షరుభార్య వంటలక్క అయెను. పిల్లలకున్న చదువు సంస్కరణమయింపులేవు. అన్నియమాన్పిచెచిరి. దాక్షరుగారిభార్యకు సాలకు పెండుచీరలేను. పిల్లలకున్న అన్నియే. ఏదిన్న యేపాపాప్యభవస్తుచేసను దాక్షరు భార్యకు కొనవలసినట్లయిన తోటికోడలు దుకాణా దార్లవద్దంతయు దాక్షరుభార్య చాలాచెడ్డదనియు, ఆమెకు నెలకొక భోజనీరకావలయునని ఆమెపిల్లలు చాలా చెడ్డవారనియు చెప్పుచుండెను. ఇలాగు ఎన్నియోయిప్పుండులన్నియుఆమె అనుభవించుచున్నది. పైగా ఆమె అబ్బునుగిడి. నుండెలబబ్బు. చికిత్సలేమియునులేవు. కాని కనులన్నియు ఆమెయే.

2. ఈబాలిక పేరు పద్మ-క్షత్రియులు-రేలినండులు మిక్కిలి సంపన్నులు కావచ్చుటికిన్ని, యేక పుత్రి అని యెంతో గారాబముతో పెంచుచుండిరి. వారికి వొక పుత్రుడుకూడా నుండెను. సోదరునకును సోదరికిని 18 సంవత్సరముల వార. చాలాకాలమునకు ముందు విదేశములకు వెళ్ళి దీగ్రీలు పంపానింది నందు వల్ల గొప్ప సాఫ్టిలోనే యుండెను. ఆతని భార్య మహాగయ్యారి. అత్తమామల బేలాటి కష్టములు పెట్ట వలయునో అవన్నియు దీర్ఘముగా ఆలోచించియే చేయుచుండెను. ఆమెనీకపైకి కత్తిలాగ అవివాహిత యను ఆదవధుచు కూడాఉండెను. రేలినండులు ఆమాయకులయినందున దూరదృష్టిచాలక తమ కుమారుడు కుమార్తెను చాలాదాగాచూచుకొనుననియును, మరియు గొప్ప ప్రశస్తిగమునందుండుటవల్ల గొప్ప సంబంధమును కుదుర్చుననియు వారు అమ్మాయికి ఏవివాహపుయత్నములున్ను జేయకనుకొనిరి. రేలినం డ్రులు మరణించిన తోడనే బాలిక చదువకుగంపెను. పదియేగారు ఆమె చదువు మాన్పిచెచి, వంటయందు దింపి వంటసాఫీరే డబ్బు మిగతవరకుకొనెను. వాటినుండి అయిదు సంవత్సరములవరకు పద్మ వంటకాల, తన చిన్నగదియు తప్పు వేరేపలమునకు వెళ్ళియుండలేదు. అన్నగారికి పదియేగారికి భోజనాదులు వారి గదికే పట్టుకపోవలెను. పాశ్చాత్య దేశమున తిరిగి అలవాటయిన సోదరునకు తిండితీరాలన్నియు బల్లపైవనే. వారికి ఒకవిధభోజనము. పద్మకు సాఫిల్లతోనహా వేరే భోజనము, తోజంతయు పద్మకు పనియే. గడియనేపు పదియేగారు క్రాంతి పొందనిచ్చేదికాదు. ఇంతవానికి చేసినను అమృతక్షేగారు తృప్తిపొందెడిదిగాదు. ప్రతిదినమునును తప్పులు కనిపెట్టడమే. మరి పద్మను దుష్టురాలని పొకకోలా, దొంగఅని యింకోకోలా, మరి బారిటిఅని యింకోకోలాను, యిలాగ అనరాని వాక్కులనుచుండెను. పద్మకు సోదరుడు తప్పు మరె వ్వరును బంధువులులేరు. అందులో అవివాహిత కనుక యిలాటి వర్ణింపరాని కష్టములెన్నియో నెమ్మదిగా వోర్చుకొని యుండెను. వివాహమువల్ల విడుదల నొందెదమన్నను వివాహప్రయత్నములేమియు జరుగుచుం డుటలేదు. పాశ్చాత్య 'మానరో' యెరిగిన సోదరుడు పద్మకు యిప్పుడే వివాహ మనవనరచునెను. మన దేశమున చిన్నపిల్లలకు వివాహము జేయుట యొకగొప్పదురాచార మనుచుండెను. ఇట్టి దురాచారములుండుట చేత మిగిలేయో ఆలాటిపుస్తకం వ్రాయవాయె వనుచుండెను. పాశ్చాత్య దేశములందెట్టి దురాచారములు లేనందుననే వారిదేశ ముక్కున్నత దేశయందున్నదనుచుండెను. ఇలాగ తననేయెవిషయములలో పాశ్చాత్య

పథ్యము, యేయే విషయములలో దేశియపథ్యము తన లాభమునకు అనుకూలముగానుండునో అయా నిర్దేశముల నెరిగి అతను అయాపథ్యములను ఆదరణలో తెట్టుచుండెను. పాశ్చాత్యదేశములో స్త్రీవిద్య అత్యున్నతదశయందుండుట అతడెన్నడును ఉచ్చరించి యెరుగదు. ఆవిషయ మతని కనవరం. ఎందుకనగా, అపథ్య తనకు నచ్చినదన్నట్లయిన, యెవరో వోకరు తన సోదరిని విద్యలేక, వివాహములేక యుంచుకొని యున్నాడని అతడను. అందుచేత అతను పాశ్చాత్యదేశములలో విద్యవల్ల స్త్రీలు చెడిపోతున్నారనియు అందుచే స్త్రీవిద్య మన కనవరమనుచుండెను. అందుచే అపథ్య అతనికి నచ్చలేదు. పాశ్చాత్యదేశము లలో స్త్రీలు చాలాకాలమువరకు అవివాహితలుగా నుండు పథ్య అతనికి అన్ని విషయములలో బాగానచ్చినది. ఎందుకనగా, డబ్బు కర్చులేక, జీతం బత్యంతలేక 'ప్రీ' వంటలక్కో కొరతెను. కనుక అతను యే పుచ్చుకును చాల్యవివాహ దురాచారమును గురించి అందరినందఱు ఘోషించి చెప్పుచుండెను. పాపం! పథ్య, యేపుచ్చెనను తనసోదరునకు తనపై దయకలుగునని, చాలాకాలము నెమ్మదిగా ఓర్చుకొనియుండెను. దినదినము పది నె గారి అక్రమము మెండగుచుండ భరించ నలవికాకుండెను. గృహశాస్త్ర విస్తరించి వివరుచుండెను. పథ్య గృహశాస్త్రులనుండి ఇట్టిలుటకు పాపానించినది. ఎన్నో యిక్కట్లుపడి నపతిగృహములందుండి యేవో యొకచిన్నప్రయమనేనున్నట్లో బీచను పనిచేయుచుండెను. పథ్య యిట్లునడచుట ఆమె దుష్టత్వమును యాపించుటకు పది నె గారికికొదృష్టాంతముగావీర్చెను. కొన్నాళ్ళకుపథ్య ఒకనుచోరాష్ట్రుని వివాహమాడినది. ఆమెకు మంచిదినము లుండినందున, యిచ్చుకు ఆమెబాగానేయున్నది. తన పూర్వస్థితి మరువక తనలాగ కష్టపడువారికంతయు సహాయము చేయుచున్నది.

ఇట్టివారు యెందరో మనదేశమందున్నారని వేరుగా వ్రాయ నక్కరలేదు. కొందరు మాత్రము కొన్ని కోలాలు కష్టపడినను తుదకు సుఖముగానే ఉన్నారు. మరికొందరికి ఇలాటి పరిస్థితులు ఆకస్మాత్తుగా రేటు స్థించుచున్నవి. వారికి వారి బంధువుల గుణములు బాగా తెలిసియుండును. అట్టి బాగాకు చెక్కడానికి కొం చెంకూడా వారికి ఇష్టములేక యుండవచ్చును. కాని వేరే యెచ్చుటకు చెక్కగలరు? ఒంటిరిగానుండుటకును సాహసించువారరు. కనుక తుదకు యేదారి కనబడక అట్టి బంధువుల దగ్గరకేవల కష్టములపాలగుచున్నారు.

నే నోకమాకు దాక్షయభార్యగారిని చూడవచ్చెలిగిని. ఆమె యేలాగో వోకలాగ వాలో ప్రత్యేక ముగా చూట్లాడుటకు నందు కేకొని నన్నీక్రిందిత్రక్క అడిగెను. 'మన దేశమందిచ్చుడు అందరున్న రాజ కీయవిషయములలోనే లోక్యము కేసుకొనుచున్నాడు గాని సంఘసేవతీయు వారెవరునులేరు. మాలాటి అవహాయలగు స్త్రీల కెవ్వరేలాటి సహాయము కేయుచున్నార? చదివిన స్త్రీలుకూడా వారివారి పరకు న్నారుగాని మాలాటివారికి యెట్టిసహాయమున్ను కేయుటలేదు. నమ్మకముగల స్త్రీలవల్ల యేర్పబడిన యేఅక్రమంలోగాని నిర్భయముగా నేను నాదబ్బును భద్రపరచి నాపిల్లలను ఉంచుకొనగలిగియుండినట్లయిన వాకి కష్టములు లేకయుండునుగదా? అని ఆమె కన్నీరు పెట్టుకొనెను.

ఆమె మాటలు నాకు కొంతవరకు విజమేనని తోచినవి. ఎందుకనగా మనదేశమున 'సేవాసవనం' మొదలగు నితేతనములును, గృహములును ఉండినను ఇవి ముఖ్యముగా విద్యార్థినులకొరకే జరుపుబడుచున్నవి. విద్యార్థినులు గాని స్త్రీల కొర కిట్టిగృహమొకటి నిర్మించుటకు మేము కొందరమిక్కడ (కాకి) ప్రయత్నము కేయుచున్నాము. ఈవిషయమందు చాలామంది వారి సలహాల వసనగుచున్నారు. చాలామంది స్త్రీలు గూడా యిట్టి గృహమొకటి నిర్మించిన వారికిబాగుండుననుచున్నారు. కేవుని దయనలనను, మాసోదర సోదరశీనులు అకీర్వచనముల వల్లను, శ్రీమంతుల సహాయమువల్లను మాప్రయత్న ము యేదేకునని తలచుచున్నాము. ఈవిషయమందు ఆంధ్రసోదరీమణులును గృహలక్ష్మి ద్వారా వారిసలహాలకొనగ ప్రార్థింతును,

ఆపాథరమ

హరి రాధాకృష్ణమూర్తినారు

మిథునమునకీపు దావిచ్చి మెలగినంత
శూన్యమైతెంచు జనులంద్రు చోద్యమహాహా!
శైవమిథునంబునకును దా స్థలమునిచ్చి
శూన్యమాయెనె గిరిరాజు చూడమింత.
సారమతిఁ గరకుండు కే
దారములను జదుచువరచి తత్ఫలసిద్ధిం
గోరి నీరములకొరకె
సీరాకల నమ్మతవర్తిగే! గోరుకదే.

పితరులు పుత్రసంతతులు బ్రీతినొనంగు తిలాదితర్పణ
క్రతువుల ముక్తినింబడిసి క్రమ్ముట వారి ననుగ్రహించు వి
శ్రుతమగుదక్షిణాయనవిశుద్ధమహాఫలకాలముత్సవ
స్థితిని దనర్చుగాదె భవతీభవదీయహృదంతరమ్మునన్.

మండువేసగియెండల మాడిమాడి
బీటువారిసప్రకృతి నీపాటవమున
మెల్లమెల్లన దరిఁజేరి పల్లవించి
న్యన్యరూపంబునంది శోభలదనర్చు.

ఏటటికన్న నీయేడాది నీవు న
మస్తదేవతలను మాదు పితరు
లను యక్షగంధర్వలను మానులను వెంటఁ
బిలిపించుకొనివచ్చి వేడ్కతోడ
అమరగురుండు సింహముఁ తొచ్చువేళ గో
దావరీనిర్మలతోడకములందు

వారెల్లరును జలావాసంబుఁ జేయఁ
జాలెదవంచు మాశాస్త్రవిదులు
పలికెదరు నీకు నాశక్తి గలిగినేని
వారినిఁగొనివచ్చి మముఁగూడ వారితోడ
న్నానముల నాడఁజేయు మాజలములందు
భవ్యరూపమానమా! ప్రణతులమ్మ!

గోదావరీపుష్కరములు

శ్రీమతి యమ్. వేదవల్లితాయారమ్మగారు

శ్లో. శేషతీర తపశుర్యాత్ | పుణ్యం బాహ్నువీరతే |

దాసం దద్యాత్కురుత్తే | త్రితయం గౌరవితతే.

సర్వదానదీతీరమున తపస్సును, గంగాతీరమున మరణమును, కురుక్షేత్రమున దానము నుచేసిన కలుగుమూడుఫలములు నీగోదావరీతీరమున కలుగునని పౌరాణికవచనము. ఈనదీ రాజము బొంబాయిరాజధానిలోనిదగు నాసికసమీపముననున్న సహ్యాపర్వతములయందు పుట్టి బొంబాయిమీదగా ప్రవహించివచ్చి ధవళేశ్వరమువద్ద నేమిపాయలుగాచీలి బంగాళ ఖాతమున బడుచున్నది. ఈపాయలు సముద్రమునపడిన తావులకు సప్తసాగరసంగమమని పేరు. సప్తమహర్షులలో నొకరగు గౌతమమహర్షి బ్రహ్మగిరియందు తపంబొనర్చి యీనదిని బడయుటవలన నీగోదావరికి గౌతమియను నామాంతరముకలిగెను. మరియు బ్రహ్మర్షి గొని వచ్చిన కారణమున రాజర్షియగు భగీరథుడు గొనివచ్చిన గంగానది కంటె సధికఫలమిచ్చునని పైనివివరించినశ్లోకమువలన తెలియుచున్నది.

ఈనదీతీరమున భద్రాచలము, కొవ్వూరు, (గోష్పాదక్షేత్రము) కోటిలింగములు, పట్టి సం మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములు చాలగలవు. పూర్వకాలమున వీనిలో గోష్పాదక్షేత్రమున గౌతమమహర్షి తపస్సుచేయుచు గోవులను పెంచెనని యొకప్రతీతికలదు. ఆగోవులు నడుచుటవలన నేర్పడినయడుగు లిప్పటికిని కొవ్వూరు గోవుపాదరేవున కానవచ్చుచున్నవి. అని యెన్నివరదలువచ్చినను పూడిపోవు. శ్రీరామచంద్రమూర్తివారు రావణవధానంతరమున బ్రహ్మహత్యాదోషము పోగొట్టుకొనుటకు గోదావరీతీరమున ననేకవిలింగప్రతిష్ఠలుగావించిరి. అట్టిమహాత్మరమహిమగలదియు, విష్ణుపాదోద్భవయు, పతితపావనియునగు నీగోదావరీమహానది పుష్కరము లీయంగీరసనామసంవత్సరమున జరుగుచున్నవి.

గంగా, యమునా, గోదావరి, కృష్ణా, తుంగభద్రా, సర్వదా, సింధు, కావేరి మొదలగు మహానదులకు పండ్రెండువత్సరముల కొకసారి పుష్కరప్రవేశముకలుగుచుండును. పుష్కరములు పండ్రెండుదినములుజరుగును. ఈపుణ్యదినములలో సార్థత్రికోటితీర్థములు (మూడుకోట్లన్నర) త్రియస్త్రింశత్కోటిదేవతలు (ముప్పదిమూడుకోట్లు) ఋషులు సచ్చట నుందురని పురాణములయందు చెప్పబడియున్నది. సప్తగ్రహములలో నొకటియగు భృషా స్వతిగ్రహము సింహరాశిలో ప్రవేశించునపుడు గోదావరీనదికి పుష్కరమువచ్చును. ఇట్లే క్రమముగా కన్య మొదలగురాసులకు వచ్చినపుడు కృష్ణవేణిమొదలగు నదులకు పుష్కరము కలుగును. ఆసేతుశీతశైలపర్యంతమునున్న హిందువు లనేకలక్షలకొలది ఈపుష్కరములకు గోదావరికివచ్చి స్నానదానములుగావించి కృతార్థులగుదురు.

గౌతముఁడు గోదావరినిఁ దెచ్చుట

నంది మల్లయ, ఘంట సింగయకవులు

నీ. మున్ను భారతవర్ష • మన దండకావన
 పావీ గౌతముఁబు • పర్యంఁ దబ్బ
 సంభవుఁడూర్చి ని • పాపరత్నంబున
 బహుకాల ముగ్రత • పంబునరిపి
 ప్రత్యక్షమైన త • ద్భ్రష్టాచే విత్తిన
 సస్యంబులన్నియు • బాములోన
 పరిపాకమును బొంద • పరముగైకొని వచ్చి
 కతశృంగగిరిఁ బర్ణ • కాలగ్రట్టు
 తే. కొని సమర్పించుఁ గోటుల • కొలఁదిమీఁ
 వచ్చు నతిభలకల్ల న • వ్యారిగాఁగ
 మద్రసాన్నంబు వరల్క • సస్యవృద్ధి
 కలిమి సంతట నొకకొంత • కాలమునకు.

క. కోవములో నిజమహిమో
 స్త్రేమము చూపంగవలసి • మీనంబునకున్
 బూసాత్మజుండు వచ్చిన
 దోషంబునఁ జేసి కలవుఁ • దోడనెరఁగన్.

ఉ. అప్పుడు దేవదాసుని
 వాంతరిసీమ వసించు సయముల్
 విప్పగుఱామి నన్నము భ
 లింపక దెట్టులు నెండిపోయె వా
 తప్పినఁబోవుఁ ప్రాణములు
 తప్పుదు రెండనిమున్ను గౌతమం
 తెప్పఁగ విన్నవారగుటఁ
 జీరిరి తచ్చతశృంగశైలమున్.

క. ఈగరివచ్చిన ముహుళు
 వాగౌతమఁ దెరురు నడచి • సాష్టాంగముగాఁ
 జాలిలి మొక్కుచు కేందు గ
 దా గణనకు నెక్కె మర్త్య • యాసంబునుచున్.

నీ. సంతసించుచు నిజా • క్రమమును విడియించి
 కొని వారికెల్లను • దినదినము న

పాల్వప్రాణేకుఁ డ • పాల్వకాల్వన్నంబు
 చలినవారికి • చలినంత
 భృతమాచలదధి • ధీరయై క్తంబుగాఁ
 చలచినవృద్ధి పెట్టెఁ • దారు నిత్య
 మును భుజాభోజనం • బులుచేసి చట్టుల
 కరణి సందలు ముచ్చె • ముగయ బలిసి

తే. నెమ్మది ముఖించెదలె బం • ద్రెండువర్ష
 రములు కలవును దీక్షి నర్థములు గురిసెఁ
 జల్లఁబడె నేల సకలసంస్కరణలఁ బండెఁ
 బుడమి భావ్యంబు పోకకుఁ • బుట్టెఁ దమ్మె.

క. అప్పుడు తమముల తమలో
 దెప్పరమా తీక్షి నేమి • టికి నిక నిచటం
 గుప్పలునడి నిలువగ రం
 దెప్పటికావులక పోద • మిందఱ మనుయన్.

క. గుంపులు గూడుకొని విచా
 రింపఁగ కాండిల్యుఁ డని యె • తేఁగి గౌతముచే
 నంపించుకొనక పోవఁద
 లంపుట భావ్యంతె పెద్ద • భారా! మీకున్.

క. వివరీతపుఁ గలవున నే
 యుద్రదనము నొందకుండ • నోమి న మునికన్
 గవటింతురె 'సమితాయ
 మ్మ పోషక' యటన్నమాట చూడఁగ వలచో?

మ. అన భాగ్యవృద్ధుఁడనైతప్పుదన వా
 చా! కూటిమూత్రంబునన్
 మన మేమమ్ముడుపోతిమో యితనికెం
 జాపంబుగాదంచు మ
 ర్ణవవృత్తింజనువారైమునులు ని
 ప్పాగంపుగోవుకొ న్నజం
 చినయొగించిరి గౌతమా ప్తకలమ
 తే. క్రంబుభక్షింపఁగన్.

తరల. అరిగి తత్కవటంపు ధేనువు
నల్లనల్లన మళ్లలోఁ
దిరుగుచున్ నడిగాలికొట్టిఁ
రెట్లుచున్ మజిలేరుచున్
దరకయై పరియెల్లఁ జెల్లఁగ
దత్ తీణంబున మేయఁగాఁ
బరమకాంతుఁడు గౌతముండును
బారుతెంచి మనంబునన్.

కా. ధేనుగ్రాసముమాన్వహింపమని సం
దేహించినన్ నన్య మెం
లేనట్టింబగు వైనవేమి మరియున్
విత్తంగ యామంబుగా
నౌనన్నగ్గమునులెల్ల మిక్కిలియువేఁ
దాకొందు రీధేనువుం
దానోమానముదప్పమేసినది యిం
తంబ్రోలెదగా మెల్పునన్.

క. అని నిశ్చయించి వాస్తం
బున జలములు పూని తల్లి! • పామ్మని ప్రాక్షిం
చిన మాయగోవు పడుచుం
గమగ్రుడ్డం దిరుగవేసి • కాలముచేసెన్.

నీ. ఆవుడు బ్రాహ్మణులెల్ల • నవ్యాయ మవ్యాయ
మమయిఁ జేరెలుగున • వార్పువారు
గోపాత్యసిద్ధించె • నోహో యితనియింట
గుడువఁగాఁ గాచని • గొణగువారు
నీమహాపాతకి • నేల చూచిరిరి యా

ర్యవిలోకనముచేయుఁ • డనెడు
పిడికెడు పూరికై • రెడిదంపు పాపాసం
చెట్టు నేసితివని • తిట్టువారు

తే. నై దినంతులుగొట్టురు • నమ్మునీండు
గువ్వకరిగొని కడువెరఁ • గుడువఁ బులి
బట్టగట్టితనంబున • పట్టెకట్టి
కదల వారికిఁ బ్రణమిల్లి • గౌతముండు.

మ. అకటా! ధేనువుమీఁదఁజేయిడితిన్
సామర్థ చాక్యంబులన్

తెకలు దోలితిన్ బుధుక్షకుఁ
మేయంగ నీనైతిన్
ప్రకటంబైన మదియపుర్యకృతపా
పంబెట్టిదోకాక మి
న్నక గోపాత్యకుఁ బాత్రమైతివనుచున్
బామ్మంబువుల్ గాఱగన్.

క. నైవికమున నొకసేరము
గావించిన నిట్లు విడువఁ • గాఁ దగవోనీ
నేనకుని నమ్మ మునులా
రా! పలదా యంతకనిక • రంలైన మదిన్.

కా. ప్రాయశ్చిత్తముచంపుఁడిందుకనినన్
బాధవ్యకాండియ్యల
యోగ! యీసాధునకెట్లుగాఁదగితె న
త్యుగ్రంపుగోపాత్య కా
నీ యింకం బదితేలు నేమిటికి మా
నీ! దీనిపై బామ్మవీ
దోయంబుల్ బ్రవహింపజేయు బ్రదుకున్
దోసంబుదీటుందుదిన్.

నీ. మాకుఁ జాడంగ సాహమ్మనీలి పడ్డదిగాని
తెగటారఁజచ్చట • తెలియరాదు
కాపున నీపాతికం బనివోవు బా
న్నావీఁ దెచ్చుటకుఁ బ్రయ • త్నింబునీవు
నేయు మేము నింకఁ • బోయి వచ్చెదము కో
పించకు మం చూర • డించి మునులు
దేవదారుద్రవ • నీవాటికరిగిం
గౌతముండును శీత • కరకరేటి

తే. ఘోరతపమున మెప్పించుకొందురెత్తు
గంగ వాకిది యెంత దుఃష్కర మటంచు
మగువతోదాను శతకృంగ • నగము డిగ్గి
కదలి చనుచెంచి చనుచెంచి • యెదుటగవెయి.

క. ఆత్మప్రపాతకానిల
భక్షిణువన్నగము బహులఁబలభిన్నగమున్
విక్షిణోన్నతి ధవరిమ
ఋక్షగజానన్నగమును • హినువన్నగమున్.

క. కని మనమునఁగోరిక వి
క్కు నితాంతానందవార్తి • గరునెక్కుఁగఁ జ
క్కునిసతి నాకీతిఁ మ్రొ
క్కునియోగించుచును మ్రొక్కి • కాతూహల్యులు.

నీ. భావజీగవికి రత్నమహామధంబులు
చేపు పుట్టించిన • త్రేపుఁగ్రుజ్జు
కళకంఠునకుఁ గాళ్లుఁగడిసి గౌరీకన్య
భారవోసిన మహాదానవరుడు
మానికోటికి నెల్ల • మన్నింపఁదగిన మే
నామానినికెఁ బ్రాణసాయకుండు
తనకూతుసవతి మంఠదానినీనదికి నా
భారమై నిలిచిన • తగవులాడు

తే. సురధరిత్రీధరమునకుఁజోడుకోడె
వనధిసఖమైన మైనాకంఠునకుఁ దండ్రె
కాంతకమ్మల పండువుఁగాఁగఁ జాడు
మంచు నమ్మించుకొండ వర్ణించి మఱయు.

వ. అనేకవిధంబుల నహల్యకు నాపీమనన్మగంబు
మహిమచెప్పించుచు తిన్నగప్రదేశంబున నొక్క
స్థలంబున నేకపాదమండై శంభుండనను నన్నుం
గూర్చి యతిభూతతపంబునీయు నవనరంబున.

ద. కరివివహంబురామనీనఁ
గాఁజలియింపదు బొడ్డుబంటిగాఁ
దెరిగిన పుట్టలో వెడలు
భీకరభోగికులంబు ప్రాకఁగఁగా
గుఱగుఱకాదు గడ్డమన
గూఁడులు పెట్టిన పక్షికోటి పెన్
మొరప మెఱుంగఁ జెల్లుముని
ముఖ్యుని యాతమనందుఁదాపనల్.

వ. తద్దయు వెఱుంగుపడ.

క. ఈరీతి నిఖిలవిస్మయ
కారణమను నుగ్రతపము • గావించె నహ
ల్యారమణుడు నూతనంబు ల
పారకయగ నంత నేను • బ్రత్యక్షుండై.

వ. తదీయపూజనంబులంది నరంబుజేడుమన నాతం
డు మందాకినింగోరి ప్రణతులుభుజించి నిల్చు
టయు.

తే. ఏను నొక్కజటాండ • మిచ్చి వత్స
యందు నిందుకళామృతం • పిందుకొన్న
దద్వియన్నది యున్నది • తదయ కిపుడ
పొమ్ము నీవన్న నమ్మని • పుంగవుండు.

మ. ననుభావించుచునప్పటప్పటికి నా
నందాశ్రువుల్ గాఁజగఁ
దనలోఁజొమ్ముచునేగి దంభగవిమీఁ
దన్ దజటాఖండ మొ
య్యవఁలిండన్ విమలాంబువుల్ వెదలె నం
ధ్యారాగసంలిప్తమా
తనకితాంతుకళావినిర్గతసుధా
ధారానుకారాకృతిన్.

క. ఆ నీరుసోకి మాయా
ధేనువు తా నిద్రవోయి • తెలిసినపగిదిన్
మేను విడిలించుకొంచును
మానులు వెఱుంగంది చూడ • మగున యగుతరిన్.

క. ఉదకము చేతనే కవటపు
మొదవు మడిసె మొదల నుదక • ములచేన గుడిన్
బ్రదికె నుదకంబు ధరలో
నదిగాన విమమ్మతాహ్వానంబులు దాల్చెన్.

వ. అని జగజ్జనంబులు చలుక నజ్జటాఖండవారిపూరం
బులు క్రమక్రమంబున మహావాహినియై ధరణి
ధరంబుల దెగఁజాఱుచు నానావర్తంబుల పడిం
బడి పరిశ్రమించుచు నరిద్రమణసంగమోత్సవంబు
గైకొనియె నప్పుడు విమావాంతరవర్తకై ఋషీం
ద్రులు.

మ. కలకాలంబును నన్నదాన మొనఁగం
గాంక్షించి యామంబులో
పలనే నన్యము విశ్రవంధవి తపః
ప్రాధాన్య మేధాన్యమి
ట్టలవోకం జడలేటినీరు మృతమా
యాధేనువైఁ దేని వా

రథరే తపనమందుఁ దన్ను భజితి
ప్రాశ్నింపఁగలసింపుఁగదా,
ప. విని గౌతముండు వీరుమాయాధేమనన కాకణం
దేమియని యోగవృష్టింజూచి రేవదాకువనాం
తరగతుల భార్త్యంజెలింగి బొములు ముడివడఁ
గోచుంబున వియద్యంగావలింబులు పుడిపిటం బట్టి
మ. కలకాలంబు కృతుఁజ్జులై కవటులై
కైవల్యదూతాశ్వులై
మలిసిభూతమవన్నులై మకృతక
ర్మభ్రష్టులై కష్టులై
తలలింగంబులు మేనబూడిదలు గం
తర బొంతలుండాల్చి కా
స్మృతిజేదంబులనర్పితి తతములన్
దూషించు పాపంతులై
క. పోవుదురు దుష్టదారువ
నీవాచంయము లటంచు నిష్కరతరచా

గోదావరిపుష్కరము

పరమపావనమైన భరతదేశమున
వరనాసికాపురవరమందు బుట్టి
ఎత్తుకొండలచీల్చి డట్టిబైదాటి
ఒత్తెనవనముల నొప్పుగాజొచ్చి
భక్తితో శ్రీరాము భజనగావించి
ముక్తిసేదయసేసి భక్తులన్ బ్రోచి
పూతయై బహుపుణ్యపురములాజూచి
గౌతమీయనుపేరుగాంచి నా వెలసి
రాజరాజసరేంద్రరాజ్యంబుసొచ్చి
పూజనీయంబైన పుణ్యచారిత్ర!
నీపుష్కరములకు నిఖిలోర్విజనులు
ఏపుగాదర్పించి ప్రాపుగోరెదరు
గోదావరితల్లి! కోర్కెలానొసగి
మాదేశస్వాతంత్ర్యమహిమ మాలొసగు.

చాచైకిరిని శపించు
నా బైమానికులు మునులు • గౌతముతోడన్,
క. భట్టారక తమ్రమలభు
పట్టెకావలె గృతఘ్ను • లై యాకరగీత్
వట్టి పెనురట్టు నీకున్
గట్టివకట్టిఁడునకైవఁ • గాదుగ్ధమునన్.
ప. అన్యదీయప్రాతనం బంగీకరించి భీమభద్రదమోఘ
భాషణఫలంబు కలియంగంబున వసుభవించువట్లుగా
వారలననుగ్రహింపుము. నీవు చెచ్చినదిగావున
నిమ్మచోవది గౌతమీనామంబును, వరదానంబున
వచ్చి గోవుమీఁదఁ బ్రవహించుటం జేసి గోదావరీ
నామంబును బూని రంగ తరంగకోలాహలమిచ్చు
బున నీశీర్తి భూషించుచు భువనపావనయై పర్తిం
చుచుండు; బోమహామథావా! మేము పోయి
వచ్చెద ముడుటయు గౌతముండు వారల మధిరవచ
నంబులు విచ్చిల్చెన్. వాతనికరంబున భరతవర్షం
బున గోదావరీనది యుద్ధాపిరింబయ్యె.

శ్రీమతి వెంచటి అన్న పూర్ణమ్మ గారు
నీలోనగలవుగా నిఖిలవిద్యలును
నీలోనగనివంత నెగడుభావములు
నీనీటిచేగాడె నెగడభారతము
నీనీటిచే నేడు నెగడుభారతియు
నీపాటకడొన యేపాటగాని
సాపాటుమరపించ బాలునీపాట
నీచిత్రఫలకంబు నెలకొల్పగాను
ఏచిత్రకారుని కెన్నగాదరము
ఈమాతృదేశంబు ఈవుంటగాడె
శ్యామసుందరమాచు పాగుచుండుటయు.
గోదావరితల్లి! కోర్కెలానొసగి
మాదేశస్వాతంత్ర్య మహిమమాలొసగు
మ్రొక్కినావరమీనిమూర్తి నే విడతు
గ్రక్కునన్ స్వాతంత్ర్యగరిమ మర్పించు.

మ హిళోన్నతి

విద్యాన సూరి గుచ్చి కృష్ణ మూర్తి గారు

శ్రీరాజారామమోహనరాయలకాలమున నారంభింపఁబడిన సాంఘికవిపరీనామము నేటికిని ఫలోన్ముఖముగా లేదని తెల్పుట కెంతయు విచారము. కాని యాంధ్రదేశమునకంటఁ దదితరదేశములలో స్త్రీసంఘోద్ధరణమునకై ప్రయత్నములు విరివిగా సాగుచుండుటయుఁ జాలవలెకు సవి ఫలవంతములగుచుండుటయు వినుచున్నాము. పరదాయాచారముననేమి, విద్యావిషయముననేమి, వినాహవిషయముననేమి, యాదరణవిషయముననేమి యెంతయో సంస్కరణావశ్యకతగలిగిన స్త్రీజాతివిషయమై యాలోచించినవారుగాని కార్యాచరణము నకుఁ బూనుకొనువారుగాని యంతరికరేరముల సత్యదూరముగాదు. మన యాంధ్రదేశమునఁ బైకెప్పిన సంస్కరణమువిషయమై నడుముగట్టుకొని నిర్దుష్టప్రవర్తనమున నాచారముల లెక్కచేయక కార్యమునకుఁగడంగినవారు శ్రీ వీరేశలింగమువంతులుగారు. అమహాత్ముని యనంతర మంతటియాలోచనాపరులుగానీ యట్టిదీక్షారఘులుగానీ యంతగలేరు. అగుట కార్యముపైత మంతమాత్రముగనేయున్నది. ఉన్న స్వల్పమునైనను లోకము మెచ్చుకో కుండినందులకు విచారము.

ఏతత్సంస్కరణవిషయమునఁగల యీయలసత్వమునకు నిదానమెది? సంస్కరణ మెంతవలె కావశ్యకము? ఎట్టివిధమగు సంస్కరణమువలయును? అనువిషయవిమర్శనమునకు గడంగినవారునులేరు. పూర్వముకన్న జనసంఖ్యయు, నాగరికతయు, విద్యాభివృద్ధియు, వివేచనాశక్తియు మహిళామణులలో నేఁకు విశేషముగఁ గాన్పించుచున్నది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విద్యలయం దాజీతేనయువతులు పలుపురున్నారు. పాండిత్యప్రకర్షముచూపుచు మృదు మధురములగు వ్యాసములవ్రాయు నారీమణులున్నారు. స్వీయప్రతిభావిశేషమున దేశమునం తిను నుజ్జ్వాలలూగించెడి మహిళామతల్లులున్నారు. కాని తమసంఘోద్ధరణమునకై వలయు కార్యమునమాత్రము వారిమనస్సు ప్రవలించుటలేదు. అట్టియువతీమణులకు దేశమంతయుఁ బ్రోత్సాహమునిచ్చుటలేదు.

యానద్భారతరాష్ట్రమునకు నిమేషమేనియు మనస్వాస్థ్యముగలిగింపని రాజకీయాం దోళనము నేఁకు తీవ్రప్రచారనముననున్నది. అగుటఁ జాలవలెకు ప్రజలచిత్తము లందు లగ్నములై యున్నవి. విరివిగా నాతీగణముపైత మాయుద్యమమునఁ బాల్గొనుచున్నది. దానితో స్త్రీజాతికే గొంత పరిణామముగల్గినది. కాని కలుగవలసినంతగలుగలేదు. కలిగిన స్వల్పమైనను తీరైన తెన్నువలేదు.

పూర్వమున నన్ని విషయములలోను బ్రాశస్త్యమునందిన స్త్రీజాతి నేఁడిట్లధావతితమై తొల్లింటితేజము గోల్పోవుటకెంతయువిచారము. తనపాతివ్రత్యవ్రభావమున దుష్టచిత్తుని దహించిన మహాతల్లిచరితమును, సాహిత్యనిధియై మహారాజ వాఙ్మానసండితుడైనతండ్రికి విద్యావిషయమున మహోపకారముచేసిన పండితురాలివృత్తాంతమును, దిగ్విజయముచేసి

యోధాగ్రేనరుఁడనిపించుకొనినభర్తకుఁ గదవమునఁదోడ్పడిన ధైర్యవలీచరితమును నేను శేవలకభామాత్రములుగనుండుట యాశ్చర్యము. పట్టపరీక్షనంది విద్యాతిశయముగలిగి యామితోషగలిగి గౌరవకుటుంబమునకుఁ జెందినవారమని తలలెత్తుకొనితిరిగెడి పెద్దమనుష్యులుపైతము స్త్రీజాతియొడ నపచారమునేయుంచుట హృదయవిచారకరము. స్త్రీలు చదువుకొనినవో నితరపురుషులకుఁ బ్రేమలేఖలవ్రాయుదురను మూఢఃమృకముగలయువకులు నేటికి నున్నారనుట వింతగాదు. చేతఁ బుస్తకములుంచికొని విద్యార్జనమునకై చాతశాలకరిగెడిబాలికను లేనిబోనిమాటలాడి వేళాకోళముచేయు యువకులున్నాడు. వేయేలఁ సంభ్రాంతవంశమునజనించి పవిత్రశీలముగలిగి, పాండిత్యవిశేషముగలిగి, బాలికలకింత విద్యాభిక్షనోహగ విద్యాశాలకరిగెడి యువాధ్యాయులనుపైతము మార్గమధ్యమున నవరాని విసరాని మాటలననుమగవారును నేడగులరు. ఈయన్యాయము నడువెట్లువారుగాని, యీదుండగమును దొలంగించువారుగాని యెవరునులేరు. ఏనాటికైన నీతై పరీత్యము పమ యునాయనునదియె సందేహము.

ఇట్టిదుస్థితిని దొలంగించి జాతినభివృద్ధిపఱచి తొల్లింటిగౌరవము, ఆదరము, శేజము, జనము గలిగించుట ప్రప్రథమమగుకార్యము. స్త్రీలోకమున కర్థభాగము. ప్రపంచమున నర్థభాగము కాంతిహీనమై సత్యోత్సాహములుడిగియుండిన నేపనియుఁగొనసాగదు. కాన స్త్రీపురుషులెల్లరును విజ్ఞానముగలిగి లేనిబోనిశంకలకుఁ దావీయక సంఘమందలి యుత్సాహ హితముల మున్ముందుగ్రహించి తత్సంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడవలసియున్నది. స్త్రీలీ విషయమున మొక్కవోని ప్రయత్నముచేయవలసియున్నది. సహృదయులగు పురుషుల సాయము నపేక్షించి ప్రచారము చేయవలయును. దేశమునందెల్లయెవల గ్రామములందు పైత మొక్కకనారీసమతి స్థాపింపవలయును. కొన్ని సమితులకు సమీపపట్టణమున నొక కేంద్రస్థానముఁజేవలయును. సమితిసభ్యురాండ్రు ప్రజలకు నారీసంఘోద్ధరణవిషయావశ్య కతనుబోధించి వారికుద్యోగముగావింపవలయును. ఇట్టి సాంఘికవిషయప్రచారమునకును, రాజకీయమునకును సంబంధములేదు. విద్యాతిశయమునందిన యువశీమణులు, భాగ్యవతులైన వనితామతెల్లులు, అధికారముగలిగినయంగనలు ధైర్యమువహించి తమజాతియొక్క హైస్వమునెఱింగి, తాము గోల్పోయినస్వార్థంత్రయమును దెలిసికొని, జాతికిఁగలుగుచున్న దుర్భర మగువిపత్తులనెఱింగి పైఁజెప్పినసంఘములస్థాపించి విరివిగఁ బ్రచారముచేయవలయును.

స్త్రీ లిట్టికార్యాచరణమునకుఁ బూనుకొని దేశమున కొకవిధమగు పరిణామము తేజజులకుండిన విద్యాభివృద్ధియగుటకుఁ గానీ, విశాలభావములుగల్గుటకుఁ గానీ, నాగరికత యబ్బుటకుఁ గానీ యవకాశములుండఁజాలవు.

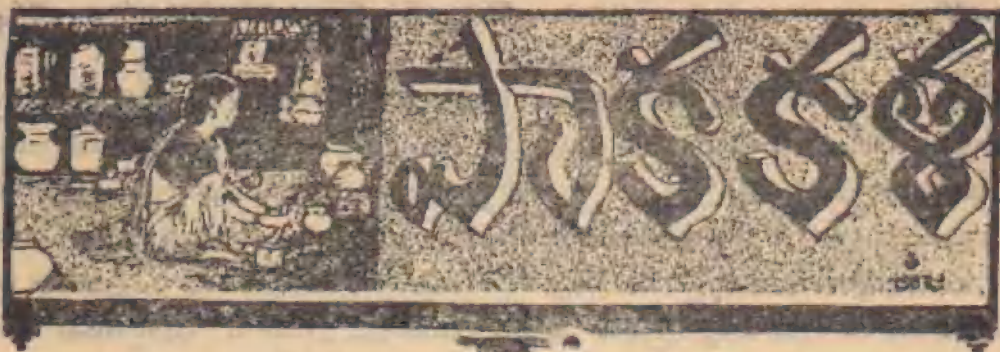
కావున విద్యావిశారదురాండ్రగు శ్రీమతి కనుపత్తి వరలక్ష్మమ్మగారు మొదలగు మహిలామతెల్లులు తమతమ ప్రాంతములలోనిట్టిసంఘములనెలకొల్పి పత్రికలద్వారా తదితర

ప్రాంతములందు సైతము సంఘములు స్థాపింపబ్రాధించి కార్యముపట్టబోవముగన్వింప
నీయక శక్తికొలది పాటుపడుచు దమసంఘమునకు సంప్రాప్తించిన నైచ్యమునుదొంగించి
కొనుటకుఁబాటుపడి యితోధికమగు యశశ్శాలినులుగా వేషకొనుచున్నాను. అధికారమే
జీవితాదర్శమునుకొనక బానిసత్వమునందుఁగల హైద్యమునొకింక తనపదివిక రాజనామా
నొసంగి కఠిరశ్రమను లెక్కనేయక సంఘోద్ధరణమునకై జీవితమును భారవోయుచు నిరతి
కయ్యవచారముసేయుచున్న శ్రీమతి చాత్తరు ముత్తులక్ష్మీరెడ్డిగారి మార్గమును యువతీ
మునులెల్లరు త్రొక్కుదురుగాక!

ద శా వ తా ర ము లా లి

(శ్రీమతి చిరంజీవి వసంతా దేవి గారు)

- (కష్టానిరంగరంగా అపమెట్టు)
- శ్రీరమారములాళి యాశ్రేందు కేషవర్యంక లాలి॥
- శ్రీరాధీశయనలాళి సురవరార్చితపాదయుగళ లాలి॥
- వారీచరహాపమెత్తి సోమకుని వధియించి వేదములన్
- నీరజానుసకిచ్చిన నిగమపంచార పరమేశ లాలి॥
- సుతులకోసరము నీవు పై న మందరగిరిని మ్రోయవలసి
- వరకమతమైవలసిన వైకుంఠవాస పరమేశ లాలి॥
- ధరణిల్లిలోత్రోయను మదిలోనదలచిన కనకనేత్రుని
- వరహావతారమెత్తి వధించితివి వనజభవజనక లాలి॥
- హరియొక్కమన్నాడని దైతేంద్రుడగుగ వ్రహ్మాదుకొఱకై
- నరుదార స్తంభమందు నుదయించినట్టి నరసింహ లాలి॥
- అమరగణములను దోలి స్వర్గలోకమును తా బలియేలగా
- నముదిసూడనున కబ్బడె ఆలలి నణచిన సుధీర లాలి॥
- యిరువదొకమాటు ధగగీపతుల శిరముల అవనీతలముపై
- దురమున నఱకీచంపిన మహాభయంకర పరశురామ లాలి॥
- దినమణికులాల్లియందు దశరథాధిపసూనుడై జనించి
- బసకరాజమపుత్రిచేకొన రావణునిచంపు రామ లాలి॥
- కడువ్రశంబాడై ద్యుని శిరమువ్రక్కలుగాగ నొకముష్టిచే
- యిలపై ని గూల్చియశమున్ పొందిన బలరామమూర్తి లాలి॥
- భూమిభారము తీర్చును భువిలోనపుట్టి దనుజులనుగొట్టి
- క్షేమముకొసగి భ్యాతినీచేకొన్న శ్రీకృష్ణదేవ లాలి॥
- కలికితురగంబునెక్కి కరములో ఖడ్గాయుధము ధరించి
- కలిమేచ్చులై న జనుల కలికివై ఖండించు దేవ లాలి॥

— మామిడి కాయ మర్పా —

పర్వీలుగిరిపల్లి మామిడికాయలు పెద్దవి దడను చెక్కుతేసి ఒక్కొక్కముక్క అరఅంగుళముచెడల్పు 2 అంగుళములు పొడుగుగా కోయవలెను. కోసిన ముక్కలను మన్నపుతేటనీళ్ళలోవేసి పావుగంట వుంచిన ఎడల ముక్కలకడపపోవును. మన్నపు నీళ్ళలో వేసిన ముక్కలను తీసి మట్లగ లేటలో కడగ వలెను. తరువాత ముక్కలను మంచినీళ్ళతో కడిగి శుభ్రమైనగుడ్డతో తుడవవలెను. కకాయిప్రాతలో 3 వీసల చక్కెరవేసి ఆరేళదు నీళ్ళుపోసి పొయ్యి మీదపెట్టి పాకము ముదురుపాకము అనగా ఒక పళ్ళెములో మంచినీళ్ళుపోసి అందులో కొంచెము పాకముపోసినపడల గట్టిగాఅవును. అప్పుడు పాక ములో తుడిచివుంచిన ముక్కలను వేయవలెను. ముక్కలు వేయగానే పాకము చలుచుచును. చలుచు బడినపాకము ముదురుగావండి దించవలెను. చల్లారిన తరువాత మరవాడీలో వేసి ఎండలో 2 దినములు పెట్టి తరువాత బాగ్రత్తగఉంచిన సందర్భమువరకు నిలువవుండును. చాలాదుదికరముగా ఉండును. ముక్కలను నన్నగారేగి ఈవిధముగా చేసినపడల బాగుఅవును.

— కోకా ధనలక్ష్మి పు.

— చంద్రకాంతలు —

1 కేరు పెసరపప్పు నానవైచి గట్టిగనుండేలాగు రుబ్బువలెను. తరువాత పెసరపప్పుంటే 1 కేరు చంచ చారతెచ్చి పాకముపట్టి ఆపాకమున నీపెసరపప్పు

ముద్ద పడవైచి గరిటెతో కలుపుచుండవలెను. కొంత నేపటి కది బల్లమీద పోయంటకు తగిన పాకములోకి వచ్చును. అప్పుడు ఏలకగింజలు, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, కొద్దిగకస్తూరి మొదలగు సుగంధ ద్రవ్యములువేసి కలిపి దించవలెను. దాని జొకపీట మీద చులకగవోసి యారనియ్యవలెను. తరువాత వది అచ్చునలెవగును. అప్పుడు దానిని చాకుతో చిన్న చిన్నముక్కలుగా కోయవలెను. మనకు ఏయాకార ములో నెంలెంతముక్కలు కావలయునో అంతంత కోసుకొనవచ్చును. వాటిని నేతిలోగాని నూనెలో గాని వేసి వేచి తినివచ్చో ఎంతో దులిగనుండును. పిటినే చంద్రకాంతలంటారు. చంద్రుణ్ణితింటి నోట్లో వేసుకొనేటప్పటికి ఎల్లా కరిగిపోవచ్చో ఇదిఅల్లా కరిగిపోతాయి. అందుకే పిటి కాపేరు వచ్చిందట.

— కొలచ వరసమ్మ.

— రాయలసీమ పుష్ప ముడి బుట్టు —

కాలువడి పర్వీపిండికి, అనగా రియ్యపుపిండికి, నీళ్ళు పిండికైనకొంచెము తక్కువగా ఎండపెట్టేది. అజలము బాగామరుగునప్పుడు 5 చలములరెల్లమువేసి ఈపిండిపోసి వ్రుప్పేది. బాగ చెండువలె కావలె. దానిలో కొంచెము యేలకబుడ్డలు పొడిచేసి వేసేది. నిమ్మట కాలువడి మైదాపిండి ఒక్కపువ్వురాయివేసి బాగనీళ్ళుపోసి ముద్దకలిపి నిమ్మకాయంత వుండలు చేసి, కొంచెము వల్లెగాచేసుకుని దానిలో ఈపూర్ణం నిమ్మకాయంతవుండ పెట్టి పైపల్లె బాగుగమాసి అసటి యాటలో హోలిగరెరెట్టి పెసములోవేసి కాలనిచ్చి

తయారు చేసి వుండుట నేది. దానిలోనే భుజించుటకు మంచి మల్లోవా, కాదర్, టెరర్, దాడి, బంగినచర్ల, మువ్వరేఖలు ఇటువంటి మంచి మామిడిపండ్లు బాగ నలిపి తినవలెందుట నేది. అరసంలో నీరుగిదు విడిచి కుండ కోర్చించి ఒకపాత్రలో వుంచేది. $\frac{1}{2}$ చది కరము నకు 5 కులముల చక్కెర పోతున్నట్లేది. 2 అంగుళముల తీగతానిచ్చి ఈపండ్లరసము పోతులోపోసి అల్యూ మినంగరేటుతో బాగ కలుపుతూవుంటే నీరంతయు నిలికి అనుకుగానుండును. దానిలో కొంచెం ఏలకి పొడిచేసిదింటి కొద్దిగా తేనెచేసి పెసిబుట్టులో వేసు కొని భుజించిన ఈబాము చాలబాగుండును. ఈ బాము మిగిలిన ఒకగ్లాస్ బాడిలో ఎత్తిపెట్టినట్లుండు 8 లేక 10 కోజాలు ఉండును.

—కంకిపాటి రుక్మిణమ్మ.

— సా జ్జి పూ రి చే యు వి ధ ము —

పావుకేయ పాలు నీళ్ళుకలిపి ఎసరుపెట్టేది. కాగిన తరువాత అరపావుకేయ నీరుకర అమ్మచక్కెర ముక్కలు పావుకేయకలిపి ఉంచుకొని కాగుచున్న ఎసరులోపోసి బాగ పోరచువలెను. బాగా అల్యూ అయినతెనుక ముంజమామిడిపప్పు, పోరపప్పు, జోస పప్పు అన్నియు కొద్దిగావేసుకొని అల్యూలో కలియ పెట్టవలెను. పావుకేయమయిదాపిండికొద్దిగాచక్కెర వేసి గట్టిగాకలిపి అప్పడములుకట్టవలెను. ఈసాజ్జిని మంచి నిమ్మపండ్లంత ముద్దలుచేసి అప్పడములోపెట్టి అప్పడము ముద్దమట్టు చేయవలెను. మరల అరటి ఆకులో అప్పడముమాదిరి తట్టి చేతిలో వేయవలెను బాగా పూరిమాదిరి పొంగును. కొంచెము ఎల్లగా వచ్చిన తరువాత తీయవలెను. ఇదేమాదిరి అన్నము చేయవలెను.

— ద రి క సు బ్బ రత్నమ్మ.

— మి ర్తా యి కి చ డి —

కేయ సన్న బియ్యమును పావుకేయ పెసరపప్పును శుభ్రముగ కడిగియుంచుకొని పొయ్యిమీద ఆలైసరు ప్రమాణముగ నీళ్ళు యెసరుపెట్టి అనీళ్ళలో కడిగిన

బియ్యము పచ్చునువేసి, మూరలెట్టి సన్న పుమంటి లెట్ట వలయును. యాలములు 1 కులం పొడిచేసి ఒక కొచ్చి దికాయ రుదుమును కలిపి బాగాలోలో కొంచెమువెన్న తాచి దానిలో నీరందింటిని వేసి కొంచెము చచ్చుచేసి తీసి ఉడువచుండు కిచడిలోవేసి కలియపెట్టవలెను. ఇట్లుకలిపి మూరలెట్టి 10 కులములవెన్న కిచడిలో వేయవలెను. అటుపైని ఇల్లుమున్న మట్టుకు చక్కెర వేసి బాగా కలియపెట్టి, దిండి నిప్పులమయిని లెట్టి కొంచెము వేవుండి తీసి వినియోగించవచ్చును. ఇట్లు తయారైన కిచడి మాడుకోజాలవరకు చెడకుండా నుండును.

— కో క పంకజమ్మ.

— క ర క ప చ్చ డి —

ఈవేషఅపాధమాసములలో కరకపిండలు కొండల ప్రాంతములలో సమృద్ధిగాదొరకును. వాటిని 3-4 పళ్ళపిండలను పెద్దపాత్రలోపోసి పిండలు మూగ నీళ్ళుపోసిని. ఆకోజంతాఉండనిచ్చి మరునటికోజాన అనీరంతయు చంపివేసి మరల నీరు పో నువలయును. మరల రెండవకోజా అట్లేచేయవలయును. మూడవ కోజా పిండలన్ని ఒకబుట్టులో వడపోసి నీరంతయు వడగనిచ్చి రోటపోసి చంపి ఉసిరికపాట్టువలె అంతయు విత్తులేకుండచేసి, ఒక పెద్దరాతిచిప్పలో కొద్దిగ కరకపాట్టుచేసి దానిపైన ఉప్పుకొద్దిగ పసుపుపోడి చేసేది. ఇట్లు పోరలుపోరలుగా దానికి తగినఉప్పు పసుపుచేర్చి బాగుగమూతపెట్టియుంచిన ఒక సం వత్సరంవుండును. దానిని కావలసినప్పుడు వారము నకు వదికోజాలకు ఒకపాటి కమలాపండ్లంత పచ్చడికి వ్రసిరికకాయఅంత చింతకుండు దానికితగిన మిరపకాయలు కొద్దిగా మెంతి, అవ, తీలకర్ర, ఇంగువ తిరగ పోతవేసి నూరి, భుజించినట్లుయితే రుచికరముగా నుండును. కాల్యవనర్తి బద్ధకముగానుండువారు చింతకుండు తక్కువచేసి కొద్దిగా ఆముదమువేసి తిరగ పోసి మొదటిఅన్నములో భుజించిన పాకీగా ప్రవర్తి అగును.

—కంకిపాటి రుక్మిణమ్మ.

గోదావరీజననము

హరి ను బృహాపురాను

తపోగరిష్ఠుడగు గౌతముడు అపాల్యాసహీతుడై బ్రహ్మశైలమున వసియించుచుండెను. అసమయమున నూరువత్సరము లవాపుష్టిగలిగెను. గౌతము డప్పుడు ప్రాణాయామపరుడై వసియును గ్లేరించి తపంబోధర్మ. వరుగుడు ప్రితుండై గౌతమునెరుట ప్రత్యక్షమై ఆతనికి నోకపుష్కరిదీని అక్షయజలసమృద్ధిగలదానిని ఆతని పేర బరగగలదానిని నిర్మించియిచ్చెను. మహాత్ముండగు గౌతముండట్లు దుర్లభంబగు జలంబును సంపాదించి వాజలమాలంబున హోమాధ్యంబుగ యపసీవారాదివస్యంబులను సంతెన్నంబులగావించె. ఆ పుష్పదీ భూమండలంబున గౌతమతపోవనం బొక్కటియే సస్యసమృద్ధమైయుండెను. సత్కిర్మపరాయణులగు మునులసేకులు పుత్రశిష్యులసేతులై యయాశ్రమంబున వసియించియుండిరి. ఇట్లుండ నొక్కవాడు మహర్షియగు గౌతముడు జలాపహరణార్థము కొండలశిష్యుల నాగౌతమపుష్కరిదీనింబంపించెను. అప్పుడు కొండలు ముని పత్ను లాగౌతమశిష్యులంగాంచి మేము జలంబుగైకొని పోవువంతములు మీరు దూరంబుగనుండుదని పలికిరి. అమ్మటలకు శిష్యులు కుపితులై వెనుదిరిగిపచ్చి నరుపత్నియగు వహల్య కావ్యత్రాంతము వివేరించిరి. అప్పుడా యపాల్యాదేవి శిష్యులనాశ్వాసించి, మునిపత్నులను బుజ్జించి యంతటనుండి నిర్గమమును స్వయముగబోయి జలమునుగొనితెచ్చి తానే యాగౌతమని నీ సమర్పించుచుండెను. మహర్షి యాజలంబులచేతనే నిర్గతకర్మానుష్ఠానంబు గావించుచుండెను. ఆదియంతయుగాంచి ఋషిపత్నులు శ్రీస్వభావమలభంబగు నిర్వ్యతేనోకవాదామెనునూడ దిరస్కరించిపోయి తమతమ భర్తలతోకొండెములుచెప్పిరి. ఆమాటలనమ్మి మునిలోకనాడు గౌతమాశ్రమంబునకుబోయి యపాల్యామాలంబున తమపత్నులకు గలిగిన పరాభవంబులందెల్పిరి. అమ్మటల నాకర్ణించి యచ్చటివారందఱును మునిపత్నులవాక్యంబులు సత్యంబులనినమ్మి విచారించి గౌతమని, అపాల్యాను ఎట్లు పరిభవించగలమా? ఎట్లువారిని యిచ్చటనుండి వెడలగొట్టగలమా? అని ఆలోచించుచోడంగిరి. సిద్ధివినాయకునిగూర్చి తపముపెల్పిరి. వివాయకుండు ప్రవన్నుండై వరంబు గోరుకొమ్మనుటయు నందోకేవాక్యముగా గౌతమని వయ్యాశ్రమంబునుండి వెడలగొట్టుటకుదగినయౌపాయమును మాకనుగ్రహింపుమని ప్రార్థించిరి. దానికి గణనాయకు డిట్లు బదులుచెప్పెను. “ఓబుమలారా! మీరందఱు కలభ్రకాలమున నెట్టిగతియునులేక దుఃఖావస్తయంబున్న సమయంబున గౌతముడు వయాయుడై మీకు సుఖమును ప్రసాదించియుండెను. మీరిప్పుడాతనికి దుఃఖమునుగూర్చవలయుననితలంచుట కేవల మయంత్తము. మీరు దుష్టపత్ని సంసర్గంబున నవివేకులై యిట్టి దుష్కార్యముగావించినను నిశ్చయముగా నిది యిమ్మహర్షికి హితకరంచేకాగలదు. మీరిట్ల పచారముగావించినను మరల వతడు మీకుపకారము చేచేయును, ఇట్లుచెప్పి గణముఖు డంతర్ధానమునొండెను.

ఇది యిట్లుండ దేవాసురులు సముద్రమధనము చేయునపుడు మొదట వెలువడిన విషమును పానము చేయ జనించిన తాపమును సహించలాలక తాపోపశమనము కొఱకు నిశ్వరుడు తన జటాజూటమున గంగను ధరించి యామెయం దెక్కువప్రీతిగలిగియుండెను. తనయందనాదరముగల వాడగుటను పార్వతిగ్రహించి తన కుమారులకు విఘ్నేశ్వరుని, కుమారస్వామిని, పుత్రికయగు జయాదేవినితేరి యావ్యత్రాంతమును వారలతోకెచ్చి గణనాయకుడు కొంచనూలోచనానిమగ్న మానసుడై యిట్లనిచెప్పిచోడంగ. “జననీ! విచారించుకుము. భూలోకమున నూరువత్సరములనుండి యనావృప్తిరోషముచే నన్నదకములులేక జనులు మలమలనూడుచున్నవారు. తద్విషయముగ్రహించి కొల్హాసమ పుణ్యక్షేత్రమున తపముచేయుచున్న గౌతమమహాముని సత్రియాగ మారంభించి తన తపోబలముచే ప్రజలకన్నదకము లిడుచుండె. ఆఋషివర్యుడే మాజనకజటాజూటమునం దున్న గంగనుగొనిపోన సమర్థుడుగాన మే మదృటకుబోయి యొకానొకయౌపాయముచే నికార్యముపాధించి

రాగలమని చెప్పి యామెయాజ్ఞనుబోది గణాధిపపట్టుఖజయజేవులు బయలుదేరిరి. వారట్లు గౌతమాశ్రమముజేరి మృష్టాన్నమును భుజించుచు సత్కథాకాలక్షేపమునేయును గౌతమాదుల కానందమొనగూర్చుచుండిరి. అంత గణపతి యుకానొకదినమున జయదేవిని వృద్ధగోరూపముదాల్చి సవ్యభిక్షణముజేయ వాల్చావించెను. అంతట వజ్రేబియు గోరూపముదాల్చి సవ్యభిక్షణముజేయుచుండె. దానినిగని గౌతమముని లృణమును విసరివైచె. ఆకపటగోవు తృణస్వర్ణజేత్రాణములువానె. అంతయునుబందరు వాసంగతనిఁజూచి గోపాత్యాపాతకుఁడని గౌతమమహామునిని చూచి తదాశ్రమము వాసయోగ్యముకాదని దర్శననమలను భుజములమీద వైచి బయలుదేరవారంభించిరి. గౌతము దనియాచి విచారించి పాదాక్రాంతుడై పాపనివృత్త్యపాయముఁ జెప్పరేయని వారిని బ్రార్థించె. ఋషిజేషమునుదాల్చిన నుమాశప్తమి “కిషకటాజాటమందలి గంగను గోవుమీదగాఁ బ్రహించుచేసిన నీకలుషమువాయు”ననిజెప్పి గౌతమమహాముని శ్రియంబకపర్యతమునలేని యాశ్వరువారాధించి త్తత్త్వపాదమున గంగను దనయాశ్రమమువలకుఁ బ్రదహించఁజేసి గోవున వత్తమలోకములు నేనుర్చి పాపరహితుఁడాయె. తరుచురి సత్తమహాముఖులు గౌతమునివ్రార్థించి గౌతమి నేడుభాగము లుగాగొనిపోయి సమృద్ధమునుపొందించిరి.

గౌతమీ కథ

కవికొండల వేంకటరావు గారు

క. గంగాధరుఁడైచ్చిన పర
ముంగైకొని గౌతమమునిముఖ్యుఁడు పనులన్
దుంగాఁదిరిటనులంబడి
ముంగల రాఁ బోవుచుండె మోదన్ముర్తిక్.
ఉత్సాహ, పిఱుండఁ జూడరాదటంబు
వేష్టనీని భీతి నేక
పరవ్రసాదుఁ డయ్యునీంద్ర
పర్యుద్యప్తినుశ్లేషా
ఝరీమతల్లి యంతరించుః
జాలు ముదరాదిఁకన్
ద్వరక ద్వరక మునీంద్రుఁ డట్లై
పామరీత ముంగలన్.

నీ. నానికాశ్రయకపగనీమజ్వలడి
పద్యమహోద్ధతి భక్త్యమనుమఁ
దననదన్ దెనఁగొను తరుమాలనితయన్ము
నందంచుఁగాల్చి చెన్ నందడిగను
మునుముందుఁ బఱున్దైపోలేక నీర్మింగు
మృగపంకెకుల యార్చుమించి మోసి
నడపాటునను దొరికిచడి వికలదురంగ
జాలజాలమగొట్టి రహిఁజెలంగి

గీ. చెమకజనుడెంచు వాచీని నిధనమెట్టు
లున్నచోయని యట్టెతానన్నమాట
మఱచి కల్గినివాఁడు నశ్వానియతఁడు
లేదు. లేదు. గోదావరి రాదొకింత.
క. ఆమునిక్రమ్యఁజనమున్
సోమధరునిగూర్చి చేయఁ ‘జూడకు’ మనుచున్
‘సేమంబుననుండును’ యని
యామఱువనమిచ్చె మునియొనరిగను మఱలన్.
ర. పాపికనుమఁ బగులగొట్టి
ఆపరానిదగుమఁ జొట్టి
బోళుకుబోళుకు ముఖురితరురి
చెలికిఁదొఁజగి చెల్లువగుతి.
చ. సమపులివంపు మెల్లదగు
చాయలనింకుమఁ బొంగుచున్ మొగిన్
గొమిరెవుఁగామినింబలెను
గొప్పుగ చెంటునువచ్చుచున్న ఆ
యమరపడినమానయగు
వార్యపరిన్ చెనుఁజూచెచెండి సం
యమి విడితేంద్రియందయ
‘మహాద్భుతమే’యని పట్టకేగమిన్.
క. పదిలేరుఁ వా ప్తిసీరయః
మొదలిడిన ప్రయత్ని మెల్లమునికి వృధకదా

చదవడిచేదెన్ కవులయ

గొడవను పరమింకొకటి నడకమురాగన్.

ఉ. మునియొందు నడువహాగ

మునికెవమక నదిచదెన్

మునికెనుకకుఁ జూడఁదోడు

మునికెముందునదియెఁబో

దనవదిరము గొతమీను

హాసదీయవంగ న

మృదివనుకనె యల్లిదాఁక

పూజ్యమామిదిచదెన్.

౨

క. గిరులనుచు వనములనుచు

జటియనుచును దరువులనుచు జంకకయేమే

టరు దెంచుచుండు గోదా

నర! నిన్నుర్రబ్రహ్మతంబునకేమే మాకుక?

నీ. ఇమకలిక్పలతోడ నెఁగియునుండు నీ

నీదరికాదు కేకమెరి

ఒకవిన్నకొలకట్టు లొప్పుచుండెడు నీవు

తెరియింపఁజాలని యుకిజీవైతి

చలవమించుకలేక యలరునుండు నీ

వాపజాలనిప్రవాహంబువైతి

స్వల్పనీరముతోడ పరణుచుండెడు నీవు

పర్లవాతితాంబుపూర్ణమైతి

పరయటకు నెంతోహామస్యమైన నీవు

మృష్టిలోపలఁగనడగు చిత్రమైతి

వనాహ! నిరీధమైతోచునట్టినివు

నకలవత్సయ్యంతంబగు శక్తివైతి.

చ. నురువులగొట్టుకొంచును ని

మాతనక క్షిది నెల్లయాపుదున్

గెరటనులం గలంగుదును

గ్రోలుచు నొక్కచిధంబునకే వడిన

మెఱకని పల్లమంచును గ

జీంపక వెలువయోచునప్పు నీ

ఁబడచు జూడ మాకుఁ గను

బండువయ్యెడుఁడల్లి! గొతమీ!

నీ. వ్యవసాయములులేని పంధ్యమాములకైన

చనగలిగించెడు వనలుతోడ

ఎండిపోవుచున్న నట్టిమధ్యమునైన

ఫలియింపఁజేకెడు చలముతోడ

చడిపోవుచున్నట్టి పాడుగృహమునైన

ఘనభవనమొనర్చు కలకుతోడ

నడువలేకుండెడు నాకలనైనను

లరుచుర్రఁజేకెడు వాలుతోడ

కరముయూర తనుండెడు వరునకైన

కారకంబెడఁగొల్పెడు గతులతోడ

మాకులత్వమునునట్టి మాస్యతటిని!

పలుకఁడుగద నినుఁ గల్పనల్లోయనుచు.

క. ఎటొనాపికకడఁ బాట్టియు

నిట నీసామర్థ్యమెల్ల యేర్పడుటరయక

దిటముగఁబోవకారం

లేటనైనబలుపదనువని యెంతయుఁజాటున్.

గౌతమీగంగలవతాబ్ధిగౌగిలిం చె

నీ. త్ర్యంబకాచలకీభాగ్రమునందు నుడయించి పొడలియారావనరభూమిదటినీ

మలగి దండకవనీమధ్యభాగమున నా ప్రప్రవణాచలప్రస్థమొంటిని

బట్టిన శ్రీవీరభద్రేశుసేవించి తీరసోమేశుమందిరముదాసి

యేదియనంతభాగేశ్వరస్థానంబు రుద్రపాదములపైఁ బ్రోవగాఁగఁ

గీ. గోటివల్లిశుకోమలాంఘ్రులకు మ్రొక్కి

కుండలాముఖతీర్థంబుఁ గునర్తించి

భీమమండలిదావలఁ బెట్టుకొనుచు

గౌతమీగంగ లవణాబ్ధి గౌగిలిం చె.

బాలవిజ్ఞానశాఖ

౧. పదము

సమిత్రండుము

శ్రీమతి శ్రీపాద కారదాచార్యగారు

[సమిత్రండుమనుషేదన నొకద్విపదకావ్యభాగము తాటియొకట పుస్తకముయొచి వ్రాయబడిన లిఖిత పుస్తకమునందుఉండగ నేనుజూచుటలేటనించినది. ఆలిఖితపుస్తకమున గొడపురాణము, అశ్వశాస్త్రము, చక్ర శాస్త్రము మొదలగు కావ్యభాగములు లిఖింపబడియున్నవి. ఆపుస్తకమునందు మొదటిపుటలలోనున్న ప్రైగంభ భాగము చదువుటకింపుగా నున్నందున నేనొకప్రతిని వ్రాసికొని ప్రకటింపవలసితిని. దానిలో నెచ్చటను గ్రంథకర్తచేయలేదు. లేఖకదోషములు పెక్కులున్న వానిని సవరించివ్రాసితిని. ఇంకనుకొన్ని వాక్యములు అర్థముకానివికలపు. కొన్నియలిదోషములును గాననచ్చుచున్నవి. ద్విపదరూపముననున్న గొడపురాణమున నైశాంరాష్ట్రములోగల కొలనిపాకయను చారిత్రకస్థానమున వీరకైపులకును, కైమలకును పూర్వముజరిగిన మత యుద్ధమునుగూర్చినవర్ణనముగలదు. ఆవిషయమునుగూర్చి వ్రాసికొనవలెనని తలంచుచుండగా ఆలిఖితపుస్తకపు యజమానులు ఆవసరముచేర్చి పలంకెరమునకు గొనిపోవుట తటస్థపడినదని వ్రాయటకు చింతించువాను.]

కలికిసామెలిలెల్ల	పొగడనేరనిభట్టు	ధనవంతునితోపోరు
కళలుల్లసిల్ల	పోగుచనుకట్టు	దబ్బరనోరు
తెలిపెదవినుభాగ	మొగనితోజగడాలు	కలలోనధనము నా
తేటలెల్లముగ	మొరిగేటిఆలు	గనిపెద్దతనము
దరిలేనిబావిని	సమనీననాలు వా	నలుగురొప్పనిమాట
తరణలేనితీవి	సనలేనిపూలు	నకువనిబాట
సరిపోనితగవు హా	భ్రమలేనిమరులు సం	గడిలేనికోట రా
స్వములేనినగవు	పదలేనినరులు	గములేనిపాట
నడలేనిహయము మ	హీనునికలిమి వా	విశువనిరుద్ధు (జల్లు)కో
న్ననలేనిప్రభువు	హినిలేనిచలిమి	వెలలేనిఊడ్లు
పొడిగానిపిండి యిం	లేమిడివిలుకు యే	యెండిపోయినవర్లు
పునులేనితేండ్లి	లికలేనిభటుడు	వెలయాలిమర్లు
గయ్యాభిదుండి కా	తామసయోగి ప	గండివెయ్యనిచెర్లు
గరురానివెండి	ధ్యములేనిరోగి	కట్టనిబర్లు
కయ్యాలపొరుగు మీ	తనివితిరనిచల్ల	కొంగలుగలమర్లు
గడలేనిపెరుగు	తల్లిలేనిపిల్ల	కూలేటిదర్లు

అంగనలేని యిల్లు
అడుగవిపల్లు
కడలేనిరంట ప
కృముగానివంట
చెడినకాపురమంట
చపలునిదంట
దారిగాగనుమంట పె
ద్దలు బలుకుచుంట
9. పాటలు

ధారుణిలోన య
భార్యబెగాని చెలుకు
దయలేనిచెలియ యి
మృహీనలమిసప్రేమ
పొచ్చెవోలేమి
వనితలలామి!
వై కుంభవమంకు

వనిత! కృష్ణుండు
యవిడ! ననువిడనా
దొకయింతిగూడి
నెయ్యంబునమారాడు
నీవై ననేడు
తోయ్యలి! పోవమ్మ
తోడిలేవమ్మ.

జోల పాటలు

శ్రీమతి యన్. వి. సరళా దేవి గారు

ఆడుకోఆడుకో అందాలబరిగి
కులకులనాట్యాలు కుప్పవడియేని
పాడుకోపాడుకో రత్నాలమొలక
తేనెవాకలుమమ్ము మూడుకొచ్చేని.
ఏడువకుఏడువకు వెట్టినాతల్లి
ఏడిస్తేనాగుండె దిటవుజారేని.
ఓబాల మీమామ యెటువంటివాడు
రామువంటివాడు రమ్యగుణశాలి.
ఓరల్లి మీయత్త యెటువంటిదమ్మ
తేనెగుండెకలది నీతవంటిది.
ఓదిట్టి మాబావ యెటువంటివాడు
అందమైనవాడు అలిడుచంద్రుండు.

3. కథలు

ఇంకా పదిహేనురోజులు

శ్రీమతి నాయని హనుమాయమ్మ గారు

ఒకపేదరాలిక అమావాస్యనిప్పుడో తెలుసుకోవలసిన అవసరంవచ్చింది. అదినం
పొర్లమివెల్లిన పాద్యమి. కొడుకునిపిలిచి 'నాయనా! పొరుగున్నోపున్న బావయ్యను
అమావాస్య ఇంకా ఎన్నార్లుండో కనుక్కునిరా' అన్నది. నరేనని వాడు అట్టహాసముగా
బయలుదేరినాడు. పొరుగురుచేరి పురోహితుణ్ణి అడిగినాడు. అతడు పంచాంగం పార
చూచి 'అమావాస్య ఇంకాపదిహేనురోజులువుంది' అన్నాడు. ఆమాట ఎక్కడమరచి

పోతానో అన్న భయంచేత కుర్రవాడు 'ఇంకా పదిహేనురోజులు, ఇంకా పదిహేనురోజులు' అనుకుంటూ ఆపూరి చెరువుగట్టుమీదుగా ఇంటికిమళ్ళినాడు. ఆచెల్లో ఒకవల్లెవాడు పదిహేనురోజులుగా నలవన్నుతున్నాడు. కాని చేపాడెల్లా ఏమీవలలోకి రావడంలేదు. వల్లెవాడిప్రాణం విసిగిపోయింది. ఆసమయంలో ఇంటికివెళ్లుతున్న మనకుర్రవాడిస్మరణ వాడికి వివపడ్డది. తటాలున వెనక్కుతిరిగి కుర్రవాణ్ణిచూచి వొర్లుమండి 'ఓరీ! భద్రవా! చచ్చి చెడి పదిహేనురోజులనుండి కాదుకున్న వాణ్ణిచూచి నీకుఇంత నేళాకోళమా! అంటూ వల్లె వాడు కుర్రవాడుఎదురుతిరిగి 'అయితే ఇంకేమనమన్నావ్?' అన్నాడు. 'ఇదుగో ఇప్పుడే రావాలే' అనమన్నాడు వల్లెవాడు. 'ఇదుగో ఇప్పుడేరావాలే, ఇదుగో ఇప్పుడేరావాలే' అను కుంటూ కుర్రవాడు ప్రయాణంసాగించినాడు. దారిలో ఒకమర్రిచెట్టుక్రింద నలుగురుదొంగలు తీరికగాకూర్చుని దొంగసాములన్ని వాటాలువేసుకొంటూ చాలాఖుషీకావున్నారు. అట్టి సమయంలో అఢాట్టుగా కుర్రవాడిస్మరణ వివపడ్డది. ఉలిక్కిపడి వెనక్కుతిరిగిచూచాడు. కుర్రవాణ్ణి పట్టుకుని 'ఓరిశుంకా! తెల్లవార్లుకష్టపడి మేము దొంగలించితెచ్చిన ధనాన్ని పోలీసులకు పట్టిఇవ్వాలని కూస్తున్నావా?' అని బడితెపూజచేశారు. అదెప్పులకుకూడా తెట్టుకుని 'అయితే ఇంకేమనమన్నావ్?' అన్నాడు కుర్రవాడు. 'ఎత్తుకోవాలే, బుజానపెట్టు కోవాలే' అనమన్నారు దొంగలు. ఆమాటబట్టుకొని వల్లించుకుంటూ కుర్రవాడు పూర్ణో పడ్డాడు. చాలారోజులుగా జబ్బుగావున్న పెద్దకాపుకూతిరికి ఆనాడు క్రిందిట్లు మీదట్లుగా వుంది. అందరూచుట్టుచేరి గోలుగోలుమంటున్నారు. ఆసమయంలో వాళ్లకు కుర్రవాడి స్మరణవివపడ్డది. 'ఓరిదరిద్రుడా! అయిందిపోయింది అనుకుంటూ ఆసలే మేము మొత్తుకుం టుంటేపైగా ఇదేమి దీనెసరా?' అని నాలుగు ఉలికారువాళ్లు. కొంచెం రమాయించుకుని 'అయితే ఏమనమన్నావ్?' అన్నాడు కుర్రవాడు. తిరగమల్లాలే, తిరగమల్లాలే అనమన్నారు వాళ్లు. ఆమాటలు పారాయణంచేస్తే అబజారులో గ్రామముస్సపుఇల్లువుంది. ముస్సపు కుమార్తెపండ్లిఆరోజు. అంతాఉత్సాహంగా పూరేగింపుకుబయలుదేరుతున్నారు. 'తిరగ మల్లాలే, తిరగమల్లాలే' అంటూ కుర్రవాడు ఎదురువచ్చాడు 'ఓరివెళవా, శుభముస్తుంటే ఏదోఅన్నట్లు ఈఅవకతవక కూతలేరుటిరా' అని కుర్రవాణ్ణి తుక్కురేగితన్నారు పెండ్లి పెద్దలు. వారిలో ఒకఆసామి కొంచెంజాలిగుండెకలవాడు దెబ్బలకుతెట్టుకోలేక ఏడుస్తున్న కుర్రవాణ్ణి ఓదార్చి 'లోపలికితీసుకువెళ్లి బాగాభోజనంపెట్టించాడు. బొజ్జనిమురుకుంటూ కుర్ర వాడు 'అయ్యా! నామాటపదిటి? నన్నేమనమన్నావ్?' అన్నాడు. 'ఏటాఇట్లాగేదరగాలె, ఏటాఇట్లాగేదరగాలె' అనమన్నాడు ఆసామి. బజారువీధికి వంద్రండేండ్ల కొకసారి తగలబడే అలవాటు. కుర్రవాడి గ్రహచారవళాత్మ ఆరోజు ఆనాడేవచ్చింది. ఉన్నట్టుండి అవీధిలోని ఇండ్లనివ్వుంటుకొని ఘోరంగాతగలబడుతున్నె. ఆమంటనుచూచాడు. ఆబాటవృద్ధులూ పడిపాట్లుచూచాడు కుర్రవాడు. 'ఏటాఇట్లాగేకావాలె, ఏటాఇట్లాగేకావాలె' అంటూవరు

గెత్తినాడు దనంలోకి. ఇండ్లతగలబడి పడుస్తున్నవాళ్లకు ఈమాటలు అగ్నిలో అజ్యంపోసేట్లు అయి 'పండ్లండ్లండ్లకు ఒకసారి తగలబడుతూ మేము అగపట్లుపడుతుంటే నీవు ఏటా ఇట్లాగా కావాలే నంటున్నావురా దండ్రుడా!' అని వారు తలాహాకరించిపోతున్నారని వంటినిండా వారలు పెట్టినారు. వొళ్లంతాకాలి అమంటలకు తట్టుకోలేక కథానాయకుడు 'అయితే ఇంకే మనమన్నాడు' అన్నమాట మరచిపోయి తిన్నగా ఇల్లు చేరుకున్నాడు. తల్లిచూచి 'అమా వాస్యంపన్నాలో కనుక్కొనిరారా అంటే ఇదేమి అవతారమురా? నాయనా! అన్నది. 'ఇంకా పదిహేనురోజులమహర్వమే' అన్నాడు కొడుకుపక్షాత్తూ. కథకంచికి మనం ఇంటికి.

డబ్బు ఎంతపనియైనను చేయును

శ్రీ మతి పి. నుభద్ర గారు

ఒక గ్రాహ్మకు అతని ఈనలుగురుకొడుకులకు పెండ్లిండ్లు చేసి కొన్ని పండ్లు పోయిన తరువాత పిలచి నాయనలారా నేను పెద్దవాణ్ణి అయ్యాను. ఇక మీరు ఆ స్త్రీని పండుకోండి అని చెప్పాడు. తరువాత కొన్ని రోజులు గడచిపోయాయి. నలుగురుకొడుకులు ఎవరికావరాలు వాళ్ళు చేసుకుంటున్నారు. పాపము ఈముసలివాణ్ణి ఎవరు చూచుటలేదు. ఏమి చేస్తాడు? అనేక అవస్థలు పడుతూ ఉన్నాడు. ఏమి చేయుటకు డబ్బు లేదు. కోడళ్ళు అందరు తిట్టటం మొదలు పెట్టారు. ఆలోచించాడు ముసలాడు నాకు డబ్బు లేకపోవట్టికదా, నన్ను వాళ్ళు ఆలా చేస్తున్నారు అని. ఒక దినం సీనా రేకు పెట్టి తయారు చేశాడు. దానినిండా గాజు పెంకులు పోసి ఒకడుప్పికొమ్ము దానిలో వేసి, పైని నీలు వేసినాడు. దానిని ఒక మూల పాతి పెట్టాడు. రోజు దానిని పైకి తీసి గలగలమనిపించడం, మరల పాతి పెట్టుచుండడం. ఒక రోజున కోడళ్ళు చూచి ఇంతలో చేప్పారు. వారు అది విని ఏమంతోయి మీరు చాలా ప్రేమగా చూడండని ఒకడుకంటే ఒకడు ఎక్కువగా చెప్పారు భార్యలతోటి. అది మొదలు ముసలివాడిని మాబాగుంది. ముసలివాడికి చాలా సదుపాయముగా వుంది. కొద్ది రోజులు పోయిన తరువాత ముసలాడికి అవసాన దళ వచ్చింది. అప్పుడు ఒక చీటి నాసి ముసలాడు పెట్టెలో పెట్టి మరీ కళ్ళు మూసాడు. అప్పుడు అన్నదమ్ములందరు ఒకే పెట్టి తీర్చామా అనుకున్నారు. వద్దురా నాన్నను దహనపరచి మరీ తీర్చామన్నాడు పెద్దవాడు. సరే అని అందరు తండ్రిని దహనపరచివచ్చి తీయుటకు ప్రయత్నించగా పెద్దవాడు అన్నాడు ఏమంతోయి ఇప్పుడు వద్దు ఈ అలా విడిది అయిన తరువాత తీసుకుందామన్నాడు. సరే అని పెళ్ళిమంటు దినవారము జరిపేరు. అన్నియు అయిన తరువాత ఒక రోజున అందరు కలసి ఆ పెట్టి తీసి మూల తెరిచారు. ఏముంది! అన్నీ గాజు పెంకులే. అందరు అయ్యాయని చలివిడిముద్దులులాగున కూలబడ్డారు. అందులో ఒక చీటి ఉంది. అది విప్పి చదివారు. ఏముంది? "నాయనలారా! ఎప్పుడు డబ్బు లేనప్పటికీ చచ్చే కాలానికి డబ్బుంచుకోండి. ఎప్పటికైనా మీరు నాలాగే అవుతారు. లేకపోతే ఏముంది? మీ నోట్ల ఈదుప్పికొమ్మ." నలుగురుకొడుకులు చాలా సిగ్గుపడి చల్లచల్లగ ఎవరి ఇండ్లకు వారు జారిరి.

గోదావరి ఉపనది వంజరకథ

102

కొంగరాదేశపురాజు నితదత్తుడు. అతని కుమారుడు వంజరుడు. వంజరుడు విరోధిభయకరాచులనిట్లుం జరుడు, అధిరామయోహంజరుడు. అతని పెండ్లి నీయుటకు సేతదత్తుడు ప్రయత్నచదునుండగా వంజరుడు గంగాయాత్ర చేయవలయునని బుద్ధిపాద మెను. తండ్రి అనేకవిధముల చెప్పిచూచెను. కాని కార్యములేకపోయెను. వంజరుడుకదలిపోయెను. పుత్ర వియోగవిభూరవహ్వీకే రాజరాజుక సేతదత్తుడు చనిపో యెను. అందువీడ మంత్రివర్యులు ఈవార్తచెప్పి వంజ రుని ఏవిధమునైన నరిగి తోడ్కొనివచ్చు నుద్దేశ్యము తోచెదలిరి. అతనిని కలిసికొని నవచివ వృత్తాంతమంత యుచెప్పిరి. తనకై తనతండ్రి మరణించుట తెలిసికొని విచారించి మంత్రిల పట్టుబలవంతమువీడ ఇంటికిరిగి నచ్చెను. అట్లువచ్చి సేతదత్తునకుఁ బితృకృత్యములు యధోచితముగానొనర్చి యొక్కనృభద్రనమునఁ బుణ్య నదీతీరాభిషేచనపురస్కరముగాఁ బట్టుముగట్టుకొని యావతిపాత్రప్రభావముదీపింప నశేకన్దుములు భూమి యెలుదుభూమియనుకామినియందు మగలోచనుడను కొడుకునుగని చానివీడ నకలసామ్రాజ్యభారమును బెట్టి గంగాయాత్రగావించి తపోవనముననుజని ఉగ్ర తపము గావించవొడగెను. ఈఉగ్రతపమునకు భీతిల్లి ఇంద్రుడు ఈతనికడకు ఆవ్వరవలచుపెను. కాని వంజరుడు చెదరలేదు. అందువీడ ఇంద్రుడు వారదు నితో ఆలోచనచేసెను. బ్రహ్మనుగొని వానిచని చక్కచేసికొనివత్తునని వారదుడుచెప్పెను. బ్రహ్మ సేతదత్తునకు యాకృతిగొని యంతరిక్షమున నదృ క్షయాచముననుండి వారదుడు వంజరునితో పలుకు చానికే బ్రహ్మక్షేరింపవలయునని కట్టడచేసికొని మని రాజాదగ్గరకువచ్చి ఇట్లుచెప్పెను: "రాజా! వేదాక సారి యనుబాకమునకుపోయితిని. సేతండ్రి కనిపించి కొన్నిసంగతులుచెప్పి అని నీతోచెప్పుచునెను. ఇప్పు డివారిట్టి సంగతులునమ్మరు. కావున నీవే స్వయం గావచ్చి చెప్పవలసివచ్చింది. దాని కారదు ఒడబడి అడుగోవచ్చియున్నాడు." అనిచెప్పిసేతదత్తుని పేరల్లి పిలచెను. అతడు దృష్టిగోచరుడై మొక్కినవోడుకును

లేవనెత్తి "నిన్నుగానక ఆవాడు మృతినొందిరి. ఈముని దయవలన తిరిగినిన్ను కన్పింపగల్గితిని. సంతోషమైనది. కాని ఒకసంగతి. నాపాపములను నీవు పోత్రోలవలయును. నాశరీరమును ఇచట విడిచిపోయెదను. శివలోటాజాటమునుండి జలముదెచ్చి ఇచ్చట ప్రవహింపజేయుము. ఆజలము నాకాయమును పోకగ నేను పుణ్యగతికి పోగలను. కావున ఈమని మలువకకాచింపు" అనిచెప్పి కృతియాంగమును అచట వైచి బ్రహ్మచర్యశ్లోకయ్యెను. ఈవార్త వారదుడు తెలుపగా విని ఇంద్రుడునంతోషించెను. ఇచట వంజరుడు నురుగు ముక్తితో బహుశ్చందనని హిమా లయదక్షిణభాగమునందు శివునిగూర్చి ఉగ్రతపము చేయవారంభించెను.

సీ. వాతోడివరతియై మితండ్రిజవలలో
నువ్వుంజుచదలేటి యెబ్బుదలగఁ
దోలిఁదోలి గౌతముం జలముతపక్కకి
గొనిపోయె మర్రికిఁ గొంతపిరు
మటిభగీరథుఁ జనుమానవాధికుండు
గొనివచ్చునీటికి గొలఁదిలేదు
ఇంకఁజెక్కిననీటి నీవంజరక్షేత్రం

ద్రుఁడుగొనిపోయినఁ దోడునుమాలి
గీ. యుండవచ్చు సేతఁ డొనరించుతపమున
కడపడకు ముగివాధికుకి
గౌరిబుద్ధిచెప్పెఁగాక కాకున్న వి
ఘ్నంబుకాదె యతనికార్యమింత.

— శోభరాశీయము.

ఇట్లుదృఢనిష్ఠతపము సుఖపురుషు వంజరునకు శివుడు ప్రత్యక్షమై 'సేతపమునకు మెచ్చిరిని. వరము నేడుము ఇచ్చెద' ననెను. "సేతరమందున్న మహా నదిని ఏతృహితార్థము భూమికిగొనిపోవవచ్చిరిని. అను గ్రహింపుము" అని శివుడు వల్లెయనెను. గంగయిట్లు చెప్పెను. "ఓరాజా! నీవెనుకనే వేగమునవత్తును. నీవు ఆమహానీయవేగమునకు అంకిలి నీయక తూగ గల్గినచో నీకొరిగిపెద్దియ. కాచేని నేనెచ్చటికైనపోయెదను." దానికి వంజరు డిట్లు చెప్పెను. "తల్లీ! నీవేగ ముతో నమముగా నేనెక్కడవడునగలను, తత్ప్రబట్ట

మందుచేసి ఒకవరము అడిగెదను. జమనీయ్యగారికి నన్ను మన
జోక్కవాసానము ననుకూర్చుకొని నాని పెక్కి నన్ను
గొలిచినట్లెదను. ఈజోక్క చనువును వాణియిడల
యును. అట్లునేయక ఇరిలోపాయములచే నన్ను
మోసపుచ్చెదననినచో నేనేకాదు ఈమూడులోకము
లందును నన్ను ఎవ్వడుగెలవగలడు?

ఉ. విష్ణువరదంబునం బోడమి

విశ్వమునం గలబిందుబామ న

విష్ణునిమామయచోలె చెమ

చెల్లువయ్యెచనుదెందు నీదు న

ధిష్ణుతమాచి బ్రాంతులయ

దేవతలంబులు దల్లిదీలరే

విష్ణువరద! ధిష్ణుత్వియఁడు

నీతథయుండు శివుండు తక్కఁగన్.

ఉ. కావున నీమహామహిమ

గాఁగఁగెవ్వరు నేర్తురమ్మ నీ

తీవనమాజగత్రితము

తీవనయంబులకుం దలంపఁగా

తీవన మిట్టిసేపు నమః

తేకొని కాదుటపోలదమ్మ నీ

నీవకలోటికన్నఁడును

తెందఁగలేవు గదమ్మ దుర్యోధన్."

— ధోజరాజీయము.

అని ప్రార్థించ గంగకృపదర్శి అతడు వాహనము
ఎక్కినవచ్చుటకు అంగీకరించెను. అప్పుడు వంజుడు
విష్ణుమూర్తివిగూర్చి తపముచేసి అతనిని ప్రత్యక్షము
చేసికొని ఇట్లు మనవిచేసికొనెను. "ఓనిగమనన్నర!
వియదాపగ నీతరజారవిందసుందరమకరందచిందువు.
తజలమును శంకరుడు శిరోవిభూషణముగా ధరియిం
చెను. అది ఇతగులకు పొందరానిది. ఆగోతముడును,
ధగిరగుండును అధికమైన తపమొనర్చి పొందిరి. నా
తొండ్రయు ఆజలములపై ఆరించెను. యాతవాశరీరుడై
నరకాగ్నిలనోజి తన్నిచ్చుత్తికొజకు నన్ను ఇట్లుపం
చెను. నేనును శివునిప్రార్థించి జలములకు ఆనుబంధ
పెరిసి. కాని గంగ నాతో తపవ్రవాహావేగమునకు
నేను మందటను తెరువుజెట్టుకున్న తానెటలేన పోవుదు
ననిచెప్పెను. అప్పుడు నేను తల్లి! పాదపారిన నేను
నీతో నడువజాలను. వాహనమును ఎక్కినవచ్చుటకు

అనుజ్ఞపేయమంటి. గంగయునమ్మరించెను. నీవారిని
గెలుయటకు నీవారేకావలయును. కావున నాకు ఒక
సారి గరుత్మంతునియమ్మ." ఈప్రార్థనకు విష్ణువు అం
గీకరించెను. అగరుదుని ఎక్కి వంజుడు పుత్రుడుం
డగా గంగ అతనిచెనక పోవబొడంగెను.

సీ. ధర్మనియంతయు నున్ను దట్టిచేసినిమాడ్చి

వాధోరయంబునఁ బాయవడఁగ

నడలువతోదావఁ బడువన్యగజముల

కరణిని గరిగడ్డలబై తివడఁగ

తిజేమెనపంధించి వెలమిచ్చకయఁదట

ద్రుమకోటులున్మా లీగములుగాఁగ

ఘనవృజపాఠిఁబోలెయన కగ్గమెనకై

లములు వేగంబెరుగుమురుగాఁగ

తే. వైవరేయవక్షోక్తుటస్వనియఁదనక

దశ్యమైవ్రాతయఁడు దిక్పటంబులర్య

కాశిఁగృత్రిమస్యపుకశేచరముదాఁక

నమ్మచోనది సకలజనాద్భుతముగ.

— ధోజరాజీయము.

అనుమయమున కృతకేశవము లిటువై తత్సంస్కర్మ
వలన ఆకాశమార్గమున ప్రవీర్యతనదించుమున కదురై
వంజరుని దీచించుకొనుచుపోయెను. అది కపట
మయ్యై భావనకు ఇది నిశ్చుక్తమై కావున ఇంద్రుని
పురియందు నెవ్వడినన్ను స్మరముఘ్నుడు ముదితుడ
గుచు బ్రహ్మలోకమునకుపోయెను. అప్పుడు వంజ
రుడు కృతార్థుడై వాహనమును దిగి భక్తితో గంగ
కిట్టనియెను: "జగదంబ! నావాంధభరించివది. నీదాం
బవద్భుత్తిగకొని మహావిధిగాంచిన పాదకునివలె నాజ
నకుండు నీమూలమున చిరసౌఖ్యములుపొందినాడు.
ఇకనీయిప్తమువచ్చిన తావునకుపోమ్ము." అందుమీద
అనది గోదావరియందుకలనెను. ఆరాజావేర అది
వంజరయనిస్వహరింపలదురున్నది. రాజాయెదద నెల
వుగొని గరుత్మంతుడరిగెను. వంజుడు తపోవనము
వకులయెను.

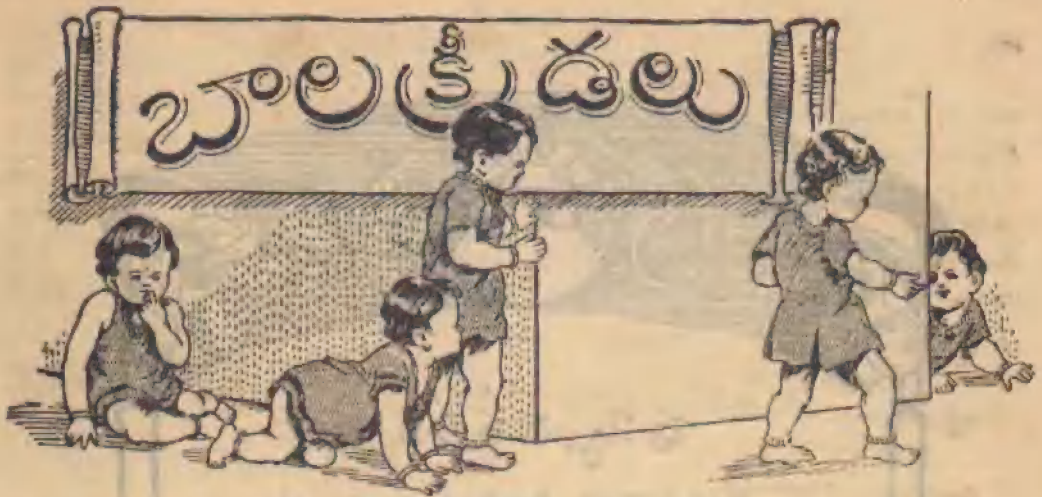
క. ఇదివంజరము మహానది

యోదయము సకలేష్టదము మహోన్నతవశాం

తిదమిది యొద్దగుచినినన్

జదివిన నిష్కరసిధి సముకూరుజనన్.

— ధోజరాజీయము.

దాగుడుమూతలు

అవ్వరిడవ్వరి డక్కరిడన్
యాచిలికాచిలి మస్కిడన్
అల్లంటల్లంటంటీవన్, అయిగో
కొండమీద కోతి

తల్లి దొంగగాయన్న బాలిక ఆరచేతిలో పర
దుడు ఈపాటపాడును. తరువాత ఆబాలిక దానివ
చాండ్రను పట్టుకున్నాపోవును.
దాగుడుముచ్చి దండకోర్
పిల్లివచ్చె ఎలకధాట్
ఎక్కడి దొంగలక్కడ
పారిపో పారిపో.

తల్లి దొంగకన్నులమూసి యిట్లుపాడి తరువాత
దానుకొనివారిని పట్టుకొనుటకై విడచును.

ఏనుగు ఆట

ఏనుగువచ్చిందేనుగు

ఎక్కడికొచ్చిందేనుగు?

మాపూకొచ్చిందేనుగు

ఏంచేసిందేనుగు?

మందినీర్చిటాగిందేనుగు

ఎక్కడికెళ్ళిందేనుగు?

కాకినాడెళ్ళిందేనుగు

ఏంచేసిందేనుగు?

కొబ్బరికాయలులిందేనుగు.

ఒకబాలిక మనుకొని యింకొకచేయి తొండము
గను చెనుకొకచేయి తోకగను రాసి మెల్లగా వడ
చును. పిమ్మట మిగిలినబాలికలు రెండుభాగములు
గానై ఒకరు ప్రశ్నలను రెండవవారు జవాబులను
పాడుదురు.
—యస్. బి. శివరావు.

ఆటపాటలు

తోడుపాశంతోడు

అన్నలతమ్ములతోడు

ఆటమాణిక్యమ్మతోడు

తోడితే నాచేయ్యివేడి

వేడివేడి పరమానందరు.

ఇట్లు పిల్లని ఒడిలోఘోషోపెట్టుకుని వానిచేయి
ఒకచేతితోపట్టుకుని ఊపుతూ ఈపాటలుచెప్పి చాచు
అని పిల్లవానిచేయి నోటివద్దపెట్టిన పిల్లలు అల్లరిమాని
నవ్వుచుందురు.

కాటుకపెట్టినకన్నులన్నారరు.

శేలమామిడిచిగురన్నారరు

లేగంటాపులపెరుగన్నారరు

కందివప్పుముద్దలన్నారరు

అప్పుకెకాచిననెయ్యిలన్నారరు

అప్పాలపండన్నారరు.

ఈపాటలుచెప్పి ఆడించుచు పిల్లని ముద్దులాడుదురు.

— పిండి ప్రోలు కొండయారిబ్బ.

పుష్కర ఫలితము

ముసగి పాటి చిన హనుమయ్య గారు

నతులను నిత్యంబు సాధించి, నేధించి
బాధంప నిపుణులై బరగువిధులు,
పసినాటనే జెండ్లిపొసగించి కూతుల
కుత్తుక లురిత్రాటఁ గూర్చునునులు,
యువతులై మను వితంతువులపై సహితంబు
జాలిఁజూపని ధర్మశాస్త్రవిదులు,
పొలఁతులు నేవేచ్చతో మెలఁగుటఁ గనులారఁ
జూచి సహింపని సుగుణమతులు,
జనని! గోదావరమ్మ పుష్కరమునందు
న్నానమొనరింప వచ్చుచున్నారు; వారి
పాపములఁ ద్రుంతువో! క్షుద్రభావములను
మార్తువో! నీదు జాత్యలిమానమూని.

సోదర గణములు : ఆధర గణములు :—

“మనదేశస్థులకు ఆధర గణములయందు విశేషవ్యాపారమున్నదని వొక్కచెప్పనక్కరలేదు. ఆధర గణములవలన ప్రయోజనమేమి? సామ్యులన్నియు వలంకారమువలెగదా! చిక్కినదేశవారిమణులను చూచిన వారు మనవారికన్నను ఆధర గణములు తక్కువగా ఉపయోగించుచున్న విషయము విశదమగును. భూమి గణములు ఇలంకారముగొరకైన వీరికి అవి లేమిచే సోదర గణము తక్కువగా నున్నదా? కాదు. మనపూర్వీకుల యొక్క సుఖోద్దేశము పేరుగానున్నట్లు తోచెడివి. స్త్రీలు వివాహమైనతోడనే వారి తండ్రికుటుంబము విడనాడి వరకుటుంబమునకు చేరుదురు. ఆకార గణముచే వారికి ప్రత్యేకముగ నిధియేర్పాటుచేయవలెనను యుద్దేశముతో ఆధర గణముపకమైన మాలధనము నిచ్చెడివారు. కాలపరీస్థితులు మారినప్పటికిని యవా దిగవచ్చు ఆధారమును విడువకాలక దానినే యిప్పుడుగూడ వలంబించుచున్నాయి. పూర్వము మన దేశ ములో బ్యాంకులు (Banks) లేమిచే నీచుద్ధరిని యవలంబించిరని యూహించుటకు సంశయములేకకర్తరి లేదు. ఆకాలమున మనదేశపరిస్థితులు ఇచ్చటివలె నేయుండిన మన పూర్వీకులు నేలుదుర్గయులవలె తమ యవతరు లకు భవనమహాయములు చేపెయ్యించురు. నవపాగరికమునకు కన్నులు తెరచిన వారిమణులు వైయ్యిప్రాణము లకు లోబడియుండుట యంతయు సంతోషకరము. వీరు తమ యాభిప్రాయములను వల్లడిచేయుచు తమ సోదరీ మణుల గృహము లంతట శృప్తి, శాంతి, సుఖము వికాసించి చేయుదురుగారా!”

—వా. శేంకటరమణరావు.

పుష్కర మన నేమి:—

“పూర్వకాలంబున తుండిలుండను భరామరుండోకడు పెద్దకాలము శివునారాధించి తపస్సుపొనియాను గ్రహంబున శివాష్టమాస్త్రలయందోకటియను జలస్వరూపము బడసి కివహాయజ్ఞముండెను. అతనికే పుష్కర మనునామము ప్రశీతమయ్యెను. జలస్వరూపుడగు వారనిమండి మూడుకోట్లతీర్థంబులు నవ్యంబులైనకరణ నాతడు తీర్థరాజయ్యె. వర పేర్లు వర మేర్పరామగ్రహము బొంది తీర్థ రాజగు పుష్కరుని స్తుప్తినిమిత్తమై యాదించి నల్లలమనోరథుడై వారనివ్యక్తమండలస్థాపితునిగావొనర్చి విశ్వకార్యంబు నిర్వహింపగలిగెను. అంతగొంతకాలంబుడను బృహస్పతితపంబొనరించి విధాత్మనవాదముబడసి సర్వజ్ఞత్వమును, గృహపతిత్వ మును సర్వస్థించి నల్లలకాముడై తీర్థ రాజగు పుష్కరునిగూడఁగ్రహణంబుననుండడిగెను. అందుల కావిధాత యొడంబడి పుష్కరుని గీప్తిరివంశంబుననుండ నియమింప వందుల కాపుష్కరుడోడెడతేనా! నిన్పునీడియుండ జాలను. నీత్రను నాతో నేలెందియెడఁ జేసెందుల కొడంబడుదుననియె. అంతవచ్చురమేన్ బృహస్పతిమేపాది

రానులయందు బ్రవేశించినప్పుడదియందు బంధించుచును, నంత్వమందు బంధించుచును, దక్కినవరుచొకండు మామలయందు మధ్యాహ్నకాలమున రెండుమహానామల కాలములందును బృహస్పతితోనుండును. ఆనమయంబులందేమను దక్కంగల చేపకానీకంబులంగూడి యటకరుచంది స్నాతకులకమిత ఫలదాతనగు నీతోడంగలపిష్టానులమై భక్తవరుల కమితైశ్వర్యాది ఫలంబులొసంగుదు మని పుష్కరుని బృహస్పతివంతు గావించె. అనంతర మాబృహస్పతి పుష్కరుని చెంటెట్టుకొని మేహదివ్యావకానుల యందు సంచరించుచుండెను. బృహస్పతి పంధించువంశత్వరముల పరిమితిగలకాలమునందనకిమితపుణ్య మొనంగునట్టి గంగాదిమహానదులయందుఁ బుష్కరునితోగూడి స్నానముచేయునట్టి కాలము పుష్కరమహా పుణ్యకాలమని చెప్పుచును."

—మది గొండ్ల కోటయ్య కాశ్రమి గారి 'కృష్ణ పుష్కర మహాత్మ్యము' నుండి.

వజ్రముల చరీక్షించుట:—

"అసలువజ్రమని ఎట్లుచెప్పుట? ఈవిషయమై జార్జి ఇ. జీ గార్జిల్లు వ్రాసిరి: ప్రజలు వజ్రముల క్రయ విక్రయములందు తరచుగా మోసపోవుచుండును. వజ్రముల పరీక్షించుటలో పలువురు పలువిధములుగా పరీక్షించుచుండును. అందరు ఒకేవిధముగా పరీక్షించుచుండునని చెప్పుట మిగులకష్టము. ఆకారణమున నేను రత్న పరీక్షకుల వాడుకలోనుండు కొన్ని విధానములను మీయువయోగార్థమై తెలియజేయుచున్నాను. అసలు వజ్ర మయొక్క కళతస్థుతో తగ్గతో అనియు, దానియందలి బోషములను కనిపెట్టుటకును సాధారణముగా రత్నముల శాస్త్రముచేయువతడు ఉపయోగించుచుండును. అదిఅసలైన వజ్రమైన దానిపై నేమాత్రము తడిలేక చెంటనే ఆరిపోవును. అదియే ఇమిటేషన్ వజ్రమైనట్లయిన తడిఆరవండాలుండును. అసలువజ్రమును వాలుకవైపునను మిగుల చల్లగానుండును. అది ఇమిటేషన్ అయినట్లయిన అంతచల్లగాఉండదు. వజ్రము యొక్క పెద్దపలకచదుపుపైని ఒక నీటిచుక్క నుంచుము. అప్పుడానీటిచుక్క తామరాకుపై నీటినించువునలె ముత్యముట్లుండును. అప్పు యొకమాదినిదీసుకొని దాని మొనచే యానీటినించువును ఎటుత్రిప్పినటు నిరుగును. మరియుదాని చుట్టుపక్కలందు కొంచెమైతడిగా లేక పోడిగానుండును. అదియే ఇమిటేషన్ వజ్రమైనట్లయిన అనీటినించువు నూది మొనతోనుట్టిన చెదిరిపోవును. ఒకగిన్నెలో నీళ్ళనుపోయుము. దానిలో వజ్రమును వేయుము. అదిఅసలైన వజ్రమైనట్లయిన చక్కగా ప్రకాశించును. అదియే ఇమిటేషన్ అయినట్లయిన కాంతిగాలేక మబ్బుగానుండును. అసలువజ్రమయొక్క చలకలు నీటిలో అంతఖచిత్తముగా కనబడవు. ఒకతెల్ల కాగితముపైని ఒకచిన్న పిరామిడ్ను పెట్టుము. దానిని వజ్రముచే చూచుము. అపిరామిడ్కు చక్కగా నగుచుండును. అదేతీరుగా ఇమిటేషన్ వజ్రముచేచూచిన నది విరివిగాను చెదిరిపట్టుగాను కనబడును. ఒక అట్టను తీసుకొని దానికొకచిన్న తెజ్జమును వేయుము. ఆతెజ్జమును వజ్రముచే చూచినట్లయిన ఒకతెజ్జము మాత్రము కనబడును. అదియే ఇమిటేషన్ వజ్రముతో జూచినట్లయిన రెండుతెజ్జములు కనబడును. హైడ్రో క్లోరిక్ఆసిడువజ్రముపై వేసినట్లయిన నది నీమాత్రము కొరకలేదు. అదియే యితరమయిన గ్లాసుపైని, పెట్రొలు పైని, ఫ్రెంచి బ్రెలియంటునయిన వేసినట్లయిన చెంటనే కొరికవేయును. అసలైనవజ్రము చక్రపానఫల పానపెట్టినట్లయిన నేమాత్రము లేగదు. అది యింతేవిధమయిన రైసట్లయిన చెంటనే చలకలఅంతులు రావీడి నొందును. వజ్రమును తలయగా ఆకురాయిచే రాసినట్లయిన అది లేగదు. కృత్రిమముది అయినట్లయిన చెంటనే ఆరిగిపోవును. వజ్రములను సరియైన చలకలనుపట్టుట మిగుల కష్టము. అదియే ఇమిటేషన్ వజ్రము యైనట్లయిన చలకనుమిగుల అందముగా పట్టుదురు. ఆకారణముచే పలుకలనుజూచి వజ్రమును పోల్చునది.

తెల్లనిస్పటికపురాశ్వున వజ్రములని రత్నపుట్రప్రాయము వడుచుందురు. అయినప్పటికి దానిని పెప్పిఫిక్ గ్రానిటివలన తెలుసుకుందురు. స్పటికపురాశ్వు పెప్పిఫిక్ గ్రానిటివలన తూచినట్లయిన 2/3 బరపు వజ్రము కంటె హెచ్చుగానుండును. అంతేగాక అనువద్రము మిక్కిలి కాంతిగానుండును. వజ్రములను సరితొన వలకలనుబట్టివట్టయిన ధర హెచ్చుగానుండును.”

—సుం చా న న.

సంతానపు నుచ్చయ:—

“జాక నెలలో గృహబిడ్డియందు తాత కృష్ణమూర్తిగారిచే ప్రమరించబడిన ‘సంతానవమస్య’ అనునది చూచినాను. అందలి విషయములన్నియు మన భారతీయుల సంతానము గురించినవియ్యెయున్నవి. గాని పురుషులకన్న స్త్రీలకే ఘోషింపబడుచు బాగుగ స్పష్టపరచవలయును. మన దేశమందు స్త్రీలకు విద్యాభ్యాసము లేకొనదు. మూర్ఖతపెక్కును. అట్టివారు ఇట్టివాతలు చెవినితెట్టురు. మితిమీరిన సంతానమునుగని వారినిపోషించు నకత్తులై, తామున్న బలహీనులైయున్నవారు మనదేశములో మూడువంతులుగలరు. కూలివారికేసికొని, తిరుగుమెత్తుకొని శీవనముచేయువారు మితిమీరిన సంతానమునుగని వారిసెటులతో అడ్డుకట్టములుబడి కొంత కాలము అనగా 7, 8 సంవత్సరములవరకు గంటయో, అంబలియోపోసిపెంచి పిదపవారినిగూడ తమస్వత్రి లోనికిదింపి ఆజన్మాంతము తాము తమబిడ్డలు కష్టపడి జీవనయాశ్రమగించువారు పెక్కురుగలరు. భవవంతు లగునూడ పెక్కువసంతానమువలన నుఖములేదు. బిడ్డలులేనివారు చెట్టుకుపుట్టుకు మొక్కి, చై రాగులకు, పాగు లకు చేతులనిచ్చి, కచ్చలు పోగులుకట్టించుకొని, తిరుపతి వెంకటేశ్వరులకు సింహాద్రి అప్పన్నకు మొక్కుకొనుట, యిటువంటివన్ని చేయువారు కొందరు. ఇప్పుటి నాగరికపుస్త్రీలు లేడీడాక్టర్లచే గర్భాశయము లను పుర్రవరిపించుకొని జొవ్వులులను గ్రోలుట మొదలగునవి చేయవచ్చునగాని, సంతానముచాలు ఇకవల దనిఅనుట రిఫ్ఫా? ఆశ్చర్యమాయ? మనదేశములో 30 ఏండ్లవయసున ముసలివారగుటకు కారణ మిమితి మీరిన సంతానమే! సంతాననిరోధనమార్గములనుబట్టి స్త్రీలలో చెరుపు ఎక్కువవునని కొందరభిప్రాయపడు చున్నట్లు నమస్కరం గలదు. కొందరికేగాదు అందరికీఇది తక్షణమే తట్టగలదు కాని యిప్పుడుమాత్రము స్త్రీలలో నీతివిరుద్ధముగ వడుచువారెందరులేరు? చెడుమార్గములవలలించి గర్భ పానముల వెందరుచేసికొనుట లేదు? పిండరూపముగనున్న వకప్రాణినిహించిపించి చంపువచ్చునగాని నిరోధనమార్గముల ఆవలించినరాదు? గనుక ఇదియే యుక్తమయి. భారతస్త్రీ జీవితమును సంతమఖముగ గడుపుచున్నదియు స్త్రీకృష్ణమూర్తిగారు నమస్కరం వర్ణించియున్నారు. పురుషులు స్వాతంత్ర్యముతో నూడుకొన్న స్వాధ్యలు. అడ్డుకట్టమలేని వారికి గలంగ వీరపు. బిడ్డలయొక్క ఏదెప్పులైన ఉపచారములుగాని, అల్లిరి చేజొర్రుగాని మగవారి కనవసరము. ఇకస్త్రీకి ఇట్టివాటితో నుఖమునునది యెరుగక నిద్రాహారములవైవ సరికాతకపోవును. అట్టిస్త్రీకి బలహీనత, అనారోగ్యము, శీవనమునందు విరక్తియు గలుగును. ఎంతెధనవంతులైనను, దానదానీజనములున్న వారికైనను బిడ్డలు ప్రతిబంధకములు. తల్లిని పీడించుచుందురు. కనుక సంతాననిరోధనమార్గములు, మనహిందూస్త్రీల కందరకు తెలియవరచి, అందలిమంచిచెడుగులు బోధపడునటులజేసి, సోదరసోదరీమణులు దేశమువకును, సంఘమువకును మేలుకేసినవారయ్యెదరు. కాన ఈవిషయమందు శ్రద్ధవహించవలయున్నాను.”

—సుంకర వాను దేవ మ్మ.

లంజ దిబ్బలు:—

“ఈపేరుగల పెద్దయిటుకరాతిగుట్ట లాంధ్రదేశమందక్కడక్కడ గలవు. కృష్ణామండలమున గుడి వాడలో నిట్టిదొకటియున్నది. అది మేము చూచితిమి. దానింగూర్చి నేడు వాడుకయందున్న యైతిహ్య

మేమనగా పూర్వమొకలంకయందుండిన, కాని కాపురమొక మేడలో, కానుకొట్లు ఘంటికాల మేడలను నిరుసుపారునూళ్ళలో దాచి చెల్లించుకొంటున్న వారునుటలటలే. కాపురము మేడలలో నే, ఈలంబలందఱు ప్రతి పాయంకాలము తమ మేడలపైకెక్కి పెద్దదీపముల సంకేతముతో చంద్రురక్షేమము దెలిసికొనుచుండిరి. వాటి మేడలే పాదంపడి యాదిబ్బులైనవి. అందుచే నివి లంబదిబ్బులు. వీరిని దీపాలదిబ్బులనుటయు కద్దు. నేడు చెప్పు కొనెడు కథయిది. కాని ఈకథ మన పుక్కిటిపురాణముల పెక్కింటిలో నొక్కటియైయున్నది. ఆములట లందఱుకు మేడలందుంటయు ఆవియున్నయు నొక్కవిధముగా కూలి నుట్టలగుటయు అసంభవము. ఆయితే పైక త్రాంగములు కొన్ని యాదిబ్బుల నిజదరిత్రముగొందుట కాధారములగుచున్నవి. అందు లొకప్పుడు బాధ మతావలంబుమై యుండిననుట చరిత్రప్రసిద్ధమే. ఈదేశమున బాధమతము వ్యాపించినప్పుడు కట్టబడిన బాధ స్తూపములే శివకు హిందూమతముద్ధరితహిందవకాలమున నూలగ్రాంతులడి యప్పుడినిదాపుదములను పేరు భను నురియైనట్లు తెలియుచున్నది. బాధక్రమములు నేడొక సమయములందీస్తూపములపై దీపములు వెలిగించు వాచారముండెడిది. అందుచే నివి దీపాలదిబ్బులను ప్రతితి అచ్చటికేకలను. కాని ఇట్టివిశుద్ధమద్ధవిహ్నిత స్తూపముల లంబదిబ్బులనుటకు హేతువేమి? చుట్టూవ్యాప్తగ్రమ్మలను కొందఱు ఈస్తూపములను లంబదిబ్బులని పిలిపించుట తమ విజయారంభమున కొకవిహ్నిముగా నెంచి యిట్టియవాద్యపుకథలు కల్పించి జనపాహుస్య మున వ్యాపింపజేసియుంచుదురు. మన హిందూజనులలో పెక్కుమంది శాస్త్రములకంటెను, చరిత్రములకంటెను జన్మతెలిసి వరమప్రచారముగ నెన్నుదురు. అంధప్రాయముగ వ్యాపించిన యిట్టి ప్రతీతియొక్క జరిమిచే నెన్నియోసర్వములు మాటుపడి హిందూజనులను సర్వజ్ఞానమూరులగ జేసివైచెను. సర్వమున కిట్టిగతి వట్టిం చినచోట ఇకభర్మయనకు తావుమాత్ర మెట్లుండు?" (పద్మకాశి)

—మీ. నీ తా రా మ య్య.

శ్రీ. శ్రీ. ము ను నూ రు జా నక మ్మ గారు:—

“కమ్మములమనీసునీయను మునుమారు జానకమ్మగారు 31-వ-32-వ లేదని స్వగృహమందు పరమవదిం చెను. ఇచ్చటికేమొక మాటరెండుసర్వరములవయస్సు. వాలుగుమాములక్రిందటవరకు అంబునమసర్వము, తల్లి శక్తి బాగుగ నేయుండినది. కావశ్యరీతి. శరీరకాంతి చంకుతమలపాకును మించియుండెడిది. ఈమె కినువును పుత్రికాజననమేగాని పుత్రులులేరు. వారును యీమె మధ్యవయస్సువాటివ కొలదికాలమునకే కగతీవు లైరి. వార విరువునకు సంపాదముగలదు. జానకమ్మగారు ఆమితదయాశీల. దానధర్మచిత్తో, ఎట్టివిమయముం దైనను ఆహ్వాతులగుట జనులు యీమె నుమ్మము ముంగిటకేగిన వుడ్రపోపేతముగా భుజించి మరలెడివారు. ఆయింటినినవారొపెట్టు మరువరనుట ఆమెయందు పార్థకమైనది. చాల పుణ్యార్థిగములను త్రొక్కిచూచి నది. భక్తులను నేవించినది. బ్రాహ్మణులను పూజించినది. అపసానమువరకును ఆమె భాగ్యభోగ్యము లొకే విధమున దులఱుగినది. తన ఆస్తికంతకు సర్వాధికారిజేయైన ఆమె ప్తాత్రి మునుమారు గుర్తమ్మగారు తన సోదరితనయుడగు మారలపాటి రత్నయ్యచాదరిగారిపై కర్తవ్యముంచి చదువై దనదినమువరకు నిత్యకర్మయు, చదువై దనదినముమొదలు మామదినములు శాస్త్రోక్తముగా సకలదానములు సంస్కృతికరముగా బ్రాహ్మణుల కొసంగిరి. చదువారదినమున శ్రీ. శ్రీ. జానకమ్మగారి జ్ఞాపకార్థము ఆచారము అచ్చునేపి చంద్రవక్షగా లేకుండా వాలుగుజేలజనమునకు ఆన్నప్రదానముగావించుటజేసి, స్వర్గస్థులగు శ్రీజానకమ్మగారియార్చిత సర్వేశ్వరుడు కాంతి నొసంగునుగారే!” (ఆంధ్ర ప్రతిక)

—శ్రీ. వేంకటకృష్ణరావు.

ఆవు కడుపు ససింహ పుష్పిల్ల పుట్టుట:—

ఈ 28-వ తారీఖున బరెల్లోలో నోక ఆవు పురిచిది. ఆదూడయొక్క మొగమును, శరీరమును సింహపు పిల్లమారిగా నుండెను. పుట్టివెంటనే ఆదూడ చనిపోయెను. ఈవిధవారపుదూడను చూచుటకు జనులు రెండోవరంధములుగ ముగిరి.

చదరంగపు ఆట పది ఏండ్లకు ముగిసినది:—

విశేషములందు విడిపడియున్న ఇరువురు యాహ్నుమైరువురును ఉత్తరముల ద్వారా 1922-లో ఒక చదరంగపు ఆటను ఆడుటకు ప్రారంభముచేసిరి. ఇప్పాళ్ళుగ ఆ ఆట ఉత్తరముల ద్వారా సాగుచు నే యుండెను. ఇప్పుడు ముగిసినది. సమమైనది.

నత్తగుల్లలు రైలునావగా బాతులు వచ్చి దారి చేసినవి:—

మొరాకోలో ఒక రైలుబాటుపై నత్తగుల్లలు గుట్టులుగుట్టులయ్యెను. రైలునడచుటకు వీలులేకపోయెను. అపు డొక బాతులనుంపును రైల్వే ఆక్కడ విడువగా నత్తగుల్లల నది చెల్లించినవి. బాతులు సరిచేసి రైలు పోవుటకు వీలుకలిగించినవి.

32 ఏండ్లలో 220 పుస్తకములు వ్రాసిన కవి:—

ఎడ్వర్డు బాలన్ 1800 సంవత్సరములో గ్రంథరచనకు దొరకొనెను. అతడు ఈవఱకు చనిపోయెను. ఈ 32 సంవత్సరములలో నాతడు నవలలైన నేమి, నాటకములైన నేమి, పద్యకావ్యములైన నేమి 220 గ్రంథములు వ్రాసెను. బ్రిటీషుమ్యాజియును గ్రంథాలయును వారి కేటలాగులో ఈతని గ్రంథములనామములు 20 పుటలు ఆక్రమించెను.

పెళ్ళాన్ని కొట్టినందుకు శిక్ష:—

టిహన్ వోవోలో నొకమందులవాళ్ళనుంపు గలదు. అందు ఒకడు సంగీతపాఠకుడు. వాడొకసారి తప్ప తాగి వెళ్ళాడును, పిల్లలను కొట్టెను. ఈ నేరము కులపెద్దలవద్ద విచారణకువచ్చెను. వారు ఈతనికి విచిత్రమైన శిక్ష విధించిరి. సంగీతపాఠకుడు కులపెద్దల సమావేశస్థలమునుండి ఇంటివఱకు భార్యను మోసికొని పోవలయును. భార్యను రెండు చేతులమీదను అడ్డాలలో పెట్టుకొనవలయును. నడువరాదు. మోకాళ్ళపై తేకడల

యును. ఇట్లు ఇంటికీటినికొనిపోయి వలుగురి సమక్షమున భార్యను తీరమాపణకొరవలయదు. ఇంతలో కడు పూర్తిగాదు. మునుపటిరాత్రి అంతయు వారడు నిశ్చయించియున్న తాగ్నిని పెట్టిపై తక్కువవరునున నిలుపుకొని యుండవలయును. అనిరు ఇంతలోనుచుండును. గడ్డ కట్టకుండుటకై అనీటిని అప్పుడప్పుడు కడ రించుచుండవలయును. ఈకడకడనలో బుద్ధివచ్చిచరకు ఇప్పుడు మంచిపొరుడుగానున్నాడు.

17 గురువిల్లలతల్లితిరిగి పెండ్లియాడుట :—

లండను చెంతగల క్లెక్టరేట్ కంట్రీలోద్వనము 49 ఏండుగల ఒక స్త్రీకి 17 గురు పుట్టిరి. ఆయ 16 గురు ఇప్పటికిని సంతృప్తయింపబ్బును. ఈమె ఇప్పుడు తిరిగి పెండ్లిచేసికొన్నది. దిద్దలను కనుటకేనా? అడవిమగ్గవాడగుచుండ ఆవరేటు చేసి అరికట్టుట :—

లండనులో కొక వడపారు ఏండ్ల బాలికకు క్రమముగా మగలమగములు కనిపించుచోచ్చెను. దినదినము ఆమె గడ్డము చేసికొనుచుండెను. ఆమెకు 22 ఏండురాగా బ్రావ్తరు బాక్సరు ఆవరేటు చేసెను. ఆమె ఇప్పుడు తిరిగి స్త్రీలక్షణములలోనున్నది. గడ్డము వచ్చుటలేదు.

అన్నియు అంకెలు :—

దాని తీవ్రకాలములో ఒక నెల 50,000,000 గ్రుడ్లు పెట్టును. పోస్టుకార్డు తొలక అస్తియలో అట్టివరు 1889-వ సంవత్సరమున ఉపయోగించుటదెను. లండనులో వారిమునకు 250,000 పానుల విలువగల వస్తువులు తొకట్టుపెట్టుటదెను. ఇంగ్లీషుభాషలో 515,000 మాటలుగలవు. ఒక్క-గడియారములో నివిధము లైనపాట్లు 175.1 పాను టీ సాధారణముగా 12 చెట్లఫలము. బ్రిటిషుపాత్రావ్యుని స్త్రీలము 13,653,751 చతురపుమైళ్ళు.

భువనగిరి సోమేశ్వర ప్రభావము :—

భువనగిరికి పడమర చెరువుకట్టవెనుకనున్న శివాలయము కొందరి భక్తాదులయొక్క దృఢమైన ప్రయత్నమువలన మంచి యభివృద్ధి గాంచుచున్నది. సోమేశ్వరుని మహిమగూడ దినదినము అభివృద్ధి పొందుచునే యున్నది. అప్పుడప్పు డొక పెద్దవర్షము వచ్చి లింగమూర్తియట్లు చుట్టుకొని యుండును. ప్రజలు ఆవర్షమున శేమాశ్రమము భయపడరు. ఆవర్షముగూడ ఎంతమందియున్నను సరమగొనక నిర్భయముగా ఆలయములోనికి వెళ్ళుచుండును. ఈలోపల వేంక వింతతెలియుచున్నది. అర్ధరాత్రివేళ ఎవ్వరో ఆదృశ్యచారులువచ్చి శంకరునిపూజించి వెళ్ళుచుండురట. శ్రీయంత పుత్రేపు రాజారావుగారును, అలయమునందె నివసించు అంతయ్య గారను సాధుమూర్తియును అప్పుడప్పు డర్ధరాత్రివేళ గర్భాలయములోన భుంట్లావాదము స్వప్నముగానినట్లు, అచ్చటికి వెళ్ళి చూచువరకెవరును లేరట. అప్పుడప్పుడే అభిషేకము చేసినట్లు అచ్చటినీళ్ళు మాత్రము వడి యుండెనట. ఇది మహాద్రితమని అందరును శలించుచున్నారు. (గోలకొండ.)

ఒకే కాన్పున ముగ్గురు బిడ్డలు :—

మిడ్నపూరుపట్టణమున పొట్నూరుబజారులో ఒక తెలిస్త్రీ ఒకేకాన్పున ముగ్గురుబిడ్డలను (వనవించినది) ముగ్గురును మగబిడ్డలే. కాని ముగ్గురును పదిగంటలవ్యత్యాసములో వనిపోయిరి. తల్లి కులావిగమింపబడి.

గాజు ఇటుకలు కనుగొనబడినవి :—

రాతిదెబ్బడు గాజుపనుట సహజము. కాని అట్టి రాతిదెబ్బలకు తొగగల గాజుఇటుకలు ఇప్పుడు కనుగొనబడినవి. ఇవి వేడిని నిరోధించగలవు. వెలుతురు రానిచ్చును. బయటవారు లోనినంగతులకు కనుగొనబాలరు. ఇక ఇట్టి గాజుయిల్లు ప్రచారములోనికి రావచ్చును. అప్పుడు గాజుయింట రాళ్ళురువ్వరాదు అను సామెతకు మాత్రము ఇక పార్థకతకొండదు.

ప్రకృత వార్త

కలనిజమయ్యెను:—

లోమునగరమున అంటానియో కాటానియో అని ఒకడు, అత డొక అచ్చాక్షీను మేనేజరు. అతడు తన చిన్నతనములో ఒక పూజారిని యెవీగీయుండెను. అపూజారి ఇప్పటికీ ఇరుచదిలందర్శనములను పూర్వము మరణించియుండెను. అత డొక వాడు కాటానియో కలలోకనివేంది 'నీవు ఇప్పుడు జరుగుచున్న లాటరీలో టిక్కెట్లు కొనుక్కొనుము' అని చెప్పి మాడునెంబరునూదించి అదృష్ట్యుడాయెను. కలలోని అపూజారివ్యక్తి చెప్పిన మాడునెంబరు కగ్గినది. కాంటానియోను నూటయిరువది పొనులువచ్చెను. ఇట్లు కలలోనంగతి నిజమైన అనుభవము ఈతని కిది రెండవసారి. చెనుక నొకసారి ఇట్టి కలమూలముననే కాంటానియో నూరుపొనులు లాటరీలో సంపాదించుకొని యుండెను.

దయ్యములు చేసిన పని:—

కలకత్తా మాడల్ నెనులో ఒక యిల్లకలరు. అందు దయ్యములుకలవని వాడుక. అగుట ఆయిల్లు చాలదినములుగ భారీగా ఉండుచుండెను. ఒక అంగ్లో ఇండియను ఇప్పుడు దొరకచేసి ఆయింటిని అద్దెకుతీసికొనెను. రెండు మాడు లోకాల ఆనంతరము ఆతని మక్క అర్ధరక్తజన్మయందు ఆకారణముగ అరచుచుండెను. మక్క అరుపుపొసిన నాలుగవవాడు ఆతని కూతురు 18 ఏండ్ల వయసు వరువుపై వరుండియుండగా అలవం తముగా నొక అదృష్ట్యవ్యక్తిచే క్రెండ్లికి తోసివేయబడెను. బలమైనగాయములు తగలెను, ఆనువృత్తి గొనిపోయిరి. ఆమె కిది యిప్పుడు అపాయకరముగనున్నది.

భయంకరమైన మొసలి:—

పంజాబులో సట్లెక్ నదియందు ఒక భయంకరమైన మొసలి స్థానము పేర్వరమకొని, అతీరమునకు ప్నానమావరీధి, నదిలముం గొంపోవనేతెంచిన స్త్రీ పురుషుల, జంతుజాలముల కబళించుచుండెను. ఆమె నలి అదివలకే రెండుపార్లు తుపాకిగుండులిని తప్పించుకొన్నది. తరువాత ఒక అంగ్లేయుడు ఒక పికానీని కంటుడెట్టుకొని ఆమెనలిని యెట్టులయిన పొధించవలెనని అవ్యాపించి పరిసరముల దిరుగుచుండెను. అది చుట్ట మధ్యాహ్నము. ఎల్లరు మార్గరస్మికి తల్పిబువుచుండిరి. అట్టియెడ ఆమెనలి అనదినుండి నిర్గులించి వల్లెనలఁ బరికించి మెల్లమెల్లగా మామూలుగా ప్రతిదినము విక్రాంతివనుకొనడి యిసుకప్రదేశమునకువచ్చెను. పొదల చాటున పొగియున్న వారరీద్దలామెనలి వడవదుల గప్పెట్టును నేయుండిరి. అంగ్లేయు డంత తుపాకిని గుట్టె చూచి పేల్చెను. ఒకటి...రెండు...మూడు, ఏడుపార్లుపేల్చెను. అది కేలకొట్టెను. వారల మొసలిని సమాపించిరి. ఇంతలో తులివాండ్రు విచ్చేయ దాని నతికష్టము మీఁద మోయలేక లాగలేక త్రిప్పులువడి

ఒక చిన్న పడలలో తీర్చిది. కొలత వేయగా అది పదునాల్గు గుల పైవయ్యింది. చాల పెద్దది. పడవయందు దానిని చ్రాళ్ళతో బడవేయ ఒక విధిరము జరిగినది. దానిలోక నీటిలో బడుమందెను. కొంతవడికి దానికి ప్రాణమువచ్చింది. అంతట భయభ్రాంతులైరి. ప్రాణరక్షణకై ఎవరికి వారు నీటనుముకువారైరి. దాని నతికష్టముతో చ్రాళ్ళతో బంధించి పలుకష్టములకు లోనై దానిని జలమ యొడ్డునకు తీర్చిరి. భగవదను గ్రహముచే పడవ తలకొందలలేదు. తీరము చేరినంత దాని చర్మము ఒలిపించి దాని వాతాడు గైకొనెను. ఎల్లఱును మిగుల హర్షించిరి. మొసలి సర్వసాధారణముగా 10 అడుగుల పొడవేయుండును కాని యియ్యది చాల పెద్దది. ఘోరకమ్మగవువేటలో పులి పెంబలైనవి యెట్లులో యియ్యదియు నంతియే గాని మొసలిని చంపుట నుష్కము. (Wide World)

— మరకాని పరాత్పర రావు.

పుష్కర పుస్తకములు

శ్రీ గౌరమీ పుష్కర కృత్యానుక్రమణికా:—

ఇది బ్రహ్మాండపురాణమునుండి శ్రీ సాగి రామకావ్యమువారిచే సంగ్రహించి రచియించబడినది. పెడ పత్రికృష్ణమూర్తికామ్రోగారివలన తెలుగుకావ్యర్యము వ్రాయబడినది. పుష్కరపూర్వదివప్రయోగము, సంకల్పము, మృత్తికాస్నానవిధి, తీర్థప్రయుక్తస్నానవిధి, అర్ఘ్యములు, ఉపవాససంకల్పము, గౌరమీపూజ, సహస్రనామావళి, అష్టోత్తరకతనామావళి, కథ, పుష్కరగౌరమీప్రశంసకథ, అర్ఘ్యశ్లోకములు, దానక్రమము, భర్తృపిండశ్లోకములు, పిండదానక్రమము, పితృదానకార్యక్రమము, కర్తవ్యాకర్తవ్యవిభాగము ఇందుగలవు. పుష్కరతీర్థయాత్రికులెల్లరు తీయవలసివది. దెవ్వి నైజాన 52 పుటలు: రెండు. 0-8-0. నలయువారు మానేటి నవ్యాసయ్య అండ్ సన్స్, ఆంధ్రాబుక్కుడిపో, రాజమహేంద్రవరము, అను చిరునామాకు వ్రాయవలెను.

శ్రీ గౌరదాసరీ పుష్కర మాహాత్మ్యము:—

రాజమండ్రి ఆంధ్రప్రకటనసంఘమువారు ప్రచురించినది. గౌరదాసరమ్మకుస్వాగతము, పద్మహర్షులొనర్చిన గౌరదాసరీస్తోత్రము, గౌరదాసరీపాశస్త్యము, పుష్కరసామాన్యప్రశంస, వివిధకమలపుష్కరయోగము, గౌరదాసరీపుష్కరయోగము సర్వోత్తమము, శ్రీ గౌరదాసరీపుష్కరమాహాత్మ్యము, పుష్కరయాత్రవేషవేదిధానము, పుష్కరస్నానవిధి, పుష్కరస్నానమహిమ, గౌరదాసరీపుష్కరస్నానఫలము లొల్లనైకవ్యయును దప్పించినకథ, పుష్కరప్రతవిధి, పుష్కరప్రతఫలము ఆనన్యాయ్యప్రమహించినకథ, హంసానుష్ఠానవిధి, గౌరమీ పుష్కరులసంవాదము, దానవిధానము, వికథదానఫలములు, పుష్కరతీర్థక్రాద్ధవిధానము, గౌరమీపుష్కరకాల పిండప్రదానమహిమ, గౌరదాసరీవ్యావృత్తకములుఅను విషయములుగలవు. సామయలుమాడ చదువదగు మలభవనము. నడుమనడుమ చక్కనిచదవ్వుములు. శ్రీ నాథుని భీమేశ్వరపురాణమునుండి గౌరదాసరీస్తోత్రములు ఎత్తి చేర్చబడినది. పుష్కరములలో జను లందఱును పారాయణచేయవలసిన పుస్తకము. దలవర్త్రానుపైజాన అనగా గృహలక్ష్మి నైజాన నలుబదిఎనిమిదిపుటలు. రెండు. 0-2-0 మాత్రమే. నలయువారు ఆమేరకు పోస్టుచిక్కులుపంపిన గ్రంథము బుక్కుచోష్టగాపంపుటను. ఈగ్రంథములు దొరుకుచోటు! నాథము సోమరాజు గారు, ఆర్యాపురము, రాజమండ్రి.

గ్రంథ ప రి చ య ము

శ్రీ నెల్లూరు వర్ణమానసమాజిని వేదక:

నెల్లూరు ప్రాగ్గివియూనియనువారి 1931-వ వివేక కలిలసార్థము మాకార్యాలయమునకు పంపబడినది. ఈవివేక పై సమాజయొక్క క్రమాభివృద్ధి, వివేకపత్నరమునందలి దానిప్రశంసనీయమును ప్రబాసేవను ప్రదర్శించుచున్నది. దీని ఈఅభివృద్ధిక కారణభూతులగుచున్న వాళ్లెరును శ్రీనియాదవగియున్నారు. మైరావణచరిత్రము:—

మైరావణము. మైరావణచరిత్ర విచిత్రకథాసంయుతమైనది, అంజనేయుని బలయుక్తిప్రదర్శనమునకు తావళము. మాదయమైదలగు కవులు చంపూకావ్యముగను, మరికొందరు ద్విపదకావ్యముగను మైరావణకథను వ్రాసియున్నారు. ఇది వచనమున వ్రాయబడినది. సుబోధకమగుచైలి. గ్రంథకర్త దాక్షుడు దువ్వ శేషగిరిరావు గారు, క్రామపైజ గ్లాకాగిరములు 64 పుటలు. పలయవారు పితాపురమునందలి గ్రంథకర్తగారికివాయనది.

ఆంధ్రరత్న స్మృతి:—

రచయిత కర్ణపారెం కృష్ణరావుగారు. ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారిమీది ఇందలి వచనప్రదర్శనములను చదివి పులికేరులమైతిమి. గోపాలకృష్ణుని-ఆంధ్రకీర్తి రక్షణదేవతయైనవారి-ప్రస్తుతింప నొల్లని వారెవరు? చిన్నపైజన గ్లాకాగిరములు. వెల 0-1-0. చిరునామా: శ్రీరామోదరప్రెస్, చీరాల.

జ్ఞానోదయము:—

వేదాంతజ్ఞానము, ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యములను సులభశైలిలో బోధించు చక్కనిగ్రంథము. గురువు శిష్యునకు బోధించురీతిని ఉన్నది. మోక్షపేక్షకులు పఠింపవలసినగ్రంథము. క్రామపైజన 58 పుటలు. 0-0-8ల పోస్టులిక్కలు పంపువారి కీగ్రంథము బుక్కుపోస్టులో పంపబడును. చిరునామా: వైద్యవిద్యాక్ తెలికిదర్ల మల్పారావుగారు, రాజమహేంద్రవరము.

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా భూగోళము:—

వాల్మీకరగతికి ఉద్దేశించబడినది. సందిగామబోర్డుపైమాస్కూలు సహాయోపాధ్యాయులగు వెంపటి పురుషోత్తముగారు లి. యె, యల్.టి.వ్రాసినది. మూడుభాగములు. మొదటిభాగమున పాఠాగణభూగోళవిషయములు వివరింపబడినవి. రెండవభాగమున గ్రామభూగోళమును, మూడవభాగమున జిల్లాప్రత్యేకభూగోళమును వివరింపబడినది. చిత్రములు ఆతివిరళములు. శైలి సులభము. రెన్నపురి పి. కుమారస్వామివాయనదు అండ్ సమ్మవారిచే ప్రచురింపబడినది. వెల రు 0-0-0

దివ్య ప్రబంధ మార్గ ప్రదీపిక:—

విశిష్టాద్వైత ప్రతిపాదకము. విమిషకవి లెంకయ్యగారు రచించినది. జ్ఞానవైరాగ్యములందు పూర్ణ ప్రజ్ఞనందిన స్వామి శ్రీమాన్ గోవిందాచార్యులవారి గ్రంథమున కిది తెలుగుచేత. సర్వసమర్థవ్యములకు సామరస్యము గల్గించి ధర్మమార్గమును, దానింబట్టి గమ్యస్థానము చేరుటకు మహాయములును ఈగ్రంథమున దృష్టాంత పూర్వకముగ స్పష్టపఱచబడినవి. అచ్చటచ్చట సూచించబడిన గ్రంథకర్తగారి ఆత్మమథవము లాయన యొక్కవిశ్వలభ్యైవి బాటుచున్నవి. గ్రంథకర్తగారి వాయాచిత్రము చేర్చబడినది. డెమ్మిపైజ గ్లాకాగిరములు. 250 పుటలు. పోస్టేజీకను 0-4-0 దిక్కలుపంపిన ఈగ్రంథము ఉచితముగ పంపబడును. చిరునామా: విమిషకవి శ్రీరామమూర్తిగారు, మోడేకుర్రు, శ్రీరత్నపేటపోస్టు, ఈస్టుగోదావరిజిల్లా.

శ్రీ కు సు మ హ ర నా థ బో థ సంగ్రహము :—

మోదేక్షురూపస్త్రవులు నిమిషకవి వెంకయ్యగారిచే రచియింపబడినది. శ్రీకృష్ణపరాశరాదులని ప్రఖ్యాతిగలిగిన మారవాదల రీతివృత్తమును ఇంగ్లీషుగ్రంథమువలె ఉద్వేగవంతనిరసనభావమును సుపరింపబడు ఈగ్రంథము వ్రాయబడినది. ఆంధ్రభాషాభిమానులను శ్రీకామర్షి వేంకటసుబ్బయ్యగారి గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాసియున్నారు. వయోవృద్ధులను గ్రంథకర్తగారి భాయాదిత్రయ చేర్చబడినది. ఈక్రింది అధ్యాయము ఒక అణా రిశ్య బోధిస్తోంది. పంపినయెడల ఈపుస్తకము ఉచితముగ పంపబడును. నిమిషకవి వెంకయ్యగారు, రిల్వే స్టేషన్లోను, మోదేక్షురూ, కొత్తపేటపాస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

కుట్టుపని :—

కోలా బాలరామరావుగారిచే రచియింపబడినది. ఆలంకారములలో దుస్తులు ప్రధానమైనవి. అట్టి ఆలంకారములను సంకృష్ట గ. రాయచేసికొను విద్య స్త్రీలు వేర్వేరువో కుటుంబవ్యయములో కొంతతగ్గును. కుట్టుపనిపై ఇంతవఱకు తెలుగులో పుస్తకములులేవు. అలాంటివి ఈగ్రంథము కొంతవఱకు తీర్చునని చెప్పు గలము. ద్రోణుడు, కోట, వెయ్యి, ఉప్పు, బాకెట్టు, పేరువాడీ, బాల్మీ, ఆహారము, రవికె, పూకు, బని యను, పెద్దీ మొదలగునావి క తిరిగిపురియు, వివరములు చిత్రములలో సహితముపలినవి. పాదారణమైన మొలుపరియు చూపుచున్నది. స్త్రీ గ్రంథపరిచయమున కొంతభావము తప్పకపొందగలుగుదురని చెప్పుగలము. క్రామపైజాన 72 పుటలు, వెల రు 1-0-0. గ్రంథములు దొరుకుచోటు: యస్. వి. ప్రెస్. పెంటపాడు, చెన్నై గోదావరిజిల్లా.

గోదావరి జిల్లా భూగోళపుస్తకము :—

వెంగళుట్టుజిల్లా స్కూల్స్ అక్టింగు అసిస్టెంటు ఇన్ స్పెక్టరుఅయిన యల్. మల్లపూర్ణయ్యగారు వి. యె. యల్. జి. చే రచియింపబడినది. క్రామపైజాన 100 పుటలు. మొదటి ముప్పదియైదుపుటలయందును రిక్నూలు, రాత్రింబగళ్లు, గాలి, సముద్రము మొదలగు పాఠాన్యవిషయములును తుదిపుటలు గోదావరిజిల్లా లోని ఆడవులు, వృత్తులు, పంటలు, రైలుమార్గములు మొదలగునవియు వివరింపబడినవి. పెక్కుచటములు గలవు. కలి ముద్రగావ్యాము. వెల రు 0-5-0 అణాలు. ప్రచురణకర్తలు: సి. కుమారస్వామిసాయుడు అండ్ సన్స్, తెన్నుపురి.

పెమ్మసానితిమ్మానాయుడు : గండికోటముట్టడి :—

రచయిత గూడవల్లి రామబ్రహ్మయ్యగారు. కమ్మచారిత్రకచరిత్రోధకమండలి ప్రభుమండలిగలము. రచిత్రసేవనీధివంది కమ్మరంగములలో పెమ్మసానిచారుఒకరు. ఈచరిత్రములపురుషుడైన వేంకటపతిసాయ ని-దిక్కులేని పసికాయని. బోనకత్తె పెమ్మసానిపెంచగా కృత్రికాభూత్యకముగ ఆమెసామము తమగృహ సామముగ గ్రహించిన ఈచరిత్రకవిత్ర గృహలక్ష్మిపాఠకులు రుచితో చదువగలరు. అందును ఈగ్రంథము అందరి విషయములు ఎక్కువవంటి చారిత్రకవిషయములేయైనను. రచయితసామర్థ్యమున వలనలే చదువనై యున్నది. సాక్ష్యములు రచిత్రకములు. ఒకనిదర్శనము, చిత్రావతీస్నేహంపల్లె పులవడ్డ పివాకిరినది దిక్కునదీ కృత్రికాభూత్యకముతో కొండగోడలు చిల్లుకొని గండికోటను పీచివాస్త్రాలతో అక్కడ కాగిలించుకుంటుంది. ఇట్లే ఇట్టి చరిత్రగ్రంథములు రచియించుచో చరిత్రగ్రంథములనిన వివరించుకొనువారుమా దా వారికి సుముఖు లగుదురు. కైఫియతులలో నిష్పత్తుమైయున్న తెలుగుచరిత్రను వెలికినది ప్రయత్నించుచున్న రామబ్రహ్మయ్య గారి ప్రయత్నము స్తుతించదగినది. వారి ఈ ప్రయత్నము అయ్యుగొందుగాకయని కోరెదము. ఈవిన్నిగ్రంథము క్రామపైజాన చక్కని గ్లాజాకాగితములమీద ముద్రింపబడియున్నది.

రాజమండ్రి గోదావరి ఒడ్డున

రాజమండ్రిచెంత గోదావరికి అఖండగోతమియని పేరు. ఉపనదులుగొనినయ్య జలములతో పరిపూర్ణమై నది ఇక్కడ మిగుల పెడల్పుగను, లోతుగను ఉండును. ఇక్కడికి వాలుగుమైళ్ళ దిగువను నది పాములుగా చీలిపోవును. కావున నదియొక్క పూర్వ రూపమును చూచుటకు రాజమండ్రియే తగినతావు. భుజియు నిచ్చటిన్నానపే నమగ్రఫలమిచ్చునది అని పురాణములవచనము. వాసిక, త్రియంబకము మొదలగు లక్షలవలయందు గోదావరీజలమీగాని విశేషమహిమ గల ఇతరఉపనదులజలము కలియలేదు. వంజర, ప్రాణహిత మొదలగు ఉపనదులజలములు గోదావరికి ధర్మపురి, భద్రాచలము మొదలగు తీర్థములచెంత గలుగునుగాని అచ్చట శుభరిజలములేదు. రాజమహేంద్రవరమున అన్ని ఉపనదులతోయియును గోదావరియందు ఉపసర్పియును. దిగువకుపోయిన గోదావరిఖండములై నది. కావున ఇక అచ్చట సమగ్రత్వము, అఖండత్వమురాదు. ఈకారణముచేతనే తొమ్మిదివందలమైళ్ళ నిడివిగల గోదావరియందు ఈరాజమండ్రిగల ప్రతీకమునకే పుష్కరములలో లక్షలకొలది ప్రణలుపట్టును. రాజమండ్రి గోదావరిఒడ్డున స్నానముచేయుతగిన స్థానములు, విశేషఫలప్రదములైనవి పురాణములందు అయిదు యాపింపబడినవి. వానినిరూర్చి ఒక్కొక్క దివరింతుము.

కోటిగిరి

దీనికేఇప్పుడు బనులు కోటిలింగాలు అనిఅందురు. పూర్వము బుహుత్ప్రదేశమును దక్షిణకాకిగా చేయఁదలచి ఇచ్చట కోటిలింగప్రతిష్ఠకు పూనుకొనిరి. కోటిలింగములను ఏక్కరాత్రిలో ప్రతిష్ఠింపవలయును. కాని తెల్లవాలుసరికి కోటికి ఒక్కలింగము తక్కువగామండెను. ఇది పురాణగాధ. వేనివికాలమున నదిలోనినీరు తక్కువగాఉండునప్పుడు ఇచ్చట కొన్ని కొండలు బయలుపడును. వాని ఆకారము విచిత్ర

ముగనుండును. పానపట్టములలో సూడికలింగములు స్పష్టముగ కనిపించును. వాస్తవమునకూడ ఆత్మిక భావము కలిగించుకొనినంత ఆద్యులముగనుండును. ఈ పుష్కరదినములలో చర్మకాల సమీపముగావున-నదికి క్రొత్తనీరువచ్చును. అగుట ఈ దృశ్యమును పుష్కర తేరిగలు చూడవలయు. కోటిలింగాలు చెంత రెండు దేవాలయములుగలవు. అందు కోటిలింగేశ్వరాలయ మొకటి.

కేషగిరి

దీనికే బనులు ఇప్పుడు కేషాయి మెట్ట అని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈకొండపై ఇప్పుడు ఇంపీరియలు బ్యాంకుగలదు. చెడ్డిరాజులకాలమున వీరభద్రరాయ మొకటి కృపాంతమున ఉండునదియని నమ్మబడుచున్నది. ఈబ్యాంకు ఆవరణయందు ఇన్నటికిని దేవాలయ చిహ్నములగు స్తంభములు మొదలగునవిగలవు. ఇంకొకగుహగలదు. అందుండి పెద్దాత్తరము కోటలోనికి రహస్యమార్గముకలదని కొందరును, ఆచార్యము కాశికీపోవునని కొందరును చెప్పుదురు. వీరభద్రస్వామి పాలితముగనుండి ఈ కేషగిరిచెంత ఇప్పుడు ఎట్టివిశేషములును లేవు.

పుష్పగిరి

ఈగిరిపై ఇప్పుడు జిల్లాబట్టింగుగాకొకలదు. పుష్పగిరికి సమీపమునగలరేవుకే ఇప్పుడు బనులు పుష్పరాలరేవు అని వ్యవహరించుచున్నారు. చిరంతనియగు మార్కండేయమునీత్యుని కండ్రి మృకండుని యాశ్రమము ఈకొండపైనేయుండెనని చెప్పుదురు. మృకండుడును, ఆననిభార్య సుశీలయన తమమ్మ చేసి మార్కండేయనిబడసిన శ్రేతమిదియేననియు, కోటిలింగములనుండి ధవళేశ్వరము ఆవరణగల హేమగిరి (కేమగిరి) కనుగుగల పంచశ్రోతచరిమితమైన గోదావరీతీరమునకే మార్కండేయ శ్రేతమును వామము నుప్రసిద్ధముయ్యెననియు గోతమియాచార్యమునగలదు.

క మ ల గి రి

'కమలాద్రి' అని శ్రీవాసుడు పరివీరించుకొని పాడు. మృత్యుంబయ్యుడు ఈశ్వరుడిక్కడ మార్కం చేయుని కాపాడితెలిసిపాడు. అయితే ఈయన ఇప్పుడు వడిగర్వమున మునిగిపోయినది. దీనిచెంతనే మార్కం చేయనామికి తిరిగి ఇటీవల అలయముకట్టబడినది. రాజమండ్రి జేవాలయములందు ఏ కేవలము వాగ్దేవుని ఇదియే. మార్కం చేయ అలయపు రేవున స్నానము ఆచమ్యమ్యహారకమని చెప్పుదురు.

కో గ గి రి

దీనినే ఇప్పుడు ఎత్తతాళ్ళదిబ్బయని వ్యవహరించుచున్నాడు. పూర్వమిచ్చట గ్రామదేవతనుడియండెడిదని చెప్పబడుచు. అది నడిపాత మైయుండనోవు. ఏరేక లింగముగారి చిన్నతమున ఈ కోగగిరి శక్తికావముగ వాడబడుచుండినది వారి స్వీయచరిత్రలోగలదు. తరువార దీరుపెరుగగా అది ఇప్పుడు తిరిగినదనుచు

యొన్నది. ఎరక్కిసిట్టికాల్సిరమమవారి ప్రధాన కార్యాలయము ఈయనదై నెలయునున్నది. ఇప్పుడీ కోగగిరిచెంత వననిర్మితములగు రామాలయము, అంజనేయాలయముగలవు. ఈకోగగిరిపై పూర్వమొక పెద్దరావి ఉండెడిదట. అది యిప్పుడు కంభమువారి స్వతమురేవున గోదావరిలో మునిగియున్నదట.

ఆనకట్టకట్టకపూర్వము నదిలోని నీటిమట్టము చాల లోతుగనుండునది. అప్పుడీకోటిగిరి, కేషగిరి, కమలగిరి, కోగగిరులు వడిగర్వమున నిలబడియుండి దర్శనీయమైయుండునవి. ఆనకట్టకట్టనతరువాత నదిలోని నీటిమట్టము మూడువారుగునిలుపులులేచుటతో ఈదిన్నకొండలు కొన్నినీటిలో మునిగిపోయినవి. కోగగిరిఅని చెప్పబడు ఎత్తరాళ్ళదిబ్బయి, పుష్పగిరిని మనము ఎండకాలమునమాత్రము చూడగలము. మిగిలిన యిప్పుడవి నీటమునిగిపోవును. కొన్నిగిరులు అదంతే గోదావరి ప్రవాహమునకులోగినవి. కమలగిరి ఇట్టిది.

దైరి

మే

20:—సెల్లూరు. బాతీయపకాకోత్సవముజరిపినందులకు అరెస్టుకాబడిన శ్రీమతి పానకా కనకమ్మగారు తనదేహము అన్వయతగానున్నదనియు, నుండె బలహీనమనియు మనవిచేసుకొనుచు బామినమిద విడుదలచేయవలసినదిగా నగడివిజనల్ మేజిస్ట్రేటునకు ఆశ్రీవాసమందిరి.

:—మదరాసు. శ్రీమతులు సరస్వతి, రాజమ్మలు, గౌతమిఅమ్మల్ గార్లు రటమలబారులో విదేశపట్రి దుకాణములు ఏకటింపచేయగా కమిషనరుకార్యాలయమునకు వారినిగొంపోయి విడుదలచేసిరి.

21:—అనామయదారాదు. నులరామకాంగ్రెసు 18-వ డివీజును శ్రీమతి చినోదినీ నిలకంకకన్యగారును మరి యిద్దరుస్త్రీలును దర్శనమునకు సంవత్సరమున బహిరంగగర్భము జరుపతోగా పోలీసువారు ఆరెస్టుచేసిరి.

:—లాహోరు. శ్రీమతులు ముసలదేవి, లక్ష్మినతి, విద్యావతిగార్లకే. పూర్తియైయుండున విడుదల.

22:—మాలికండ. డక్కాజిల్లాలో ఒకబహింబారికి శ్రీమతి నలినకాలగారు ఆరెస్టుచేయబడి మునిగంకోతి నుంపుచిరి. అవిడ బాహింబారికాంగ్రెసు నియంత్రులగుండెను.

:—ఏలూరు. శ్రీమతులు చందూరు రత్నమ్మ, జవాబు రాజరత్నమ్మ, మద్దల దమయంతి, కంది వాగ రత్నమ్మగార్లకు శ్రీమినబలసవరణచట్టము 17 (1) పెక్కుక్రింద ఆదేశములకు కలినట్లేదు, యా 200 జరిమానా, చెల్లించనిచో మరి ఒకటిన్నరమాసముల కలినశిక్షయు. చందూరి రత్నమ్మ గారిపక్షమున ఆమెపుత్రుడు బరమావాచెల్లించెను.

- 24:—ఏలూరు. కడింపుబడిన శ్రీమతులు చుండూరి రత్నమ్మ, మద్దుల దమయంతి, జవ్వాడ రాజరత్నమ్మ, కంది నాగరత్నమ్మ గార్లను వేలూరుకైలుకుపంపిరి. రత్నమ్మగారికి ఏక్లాసును రత్నమ్మ మువ్వరికి సిక్లాసు విఫార్సు చేయుటైనది. దమయంతి, రాజరత్నమ్మ గార్ల జరిమానాలు చెల్లించబడినవి.
- 25:—బందరు. కనకదుర్గావతియను కవిస్తేలిలకూతురికి వివాహమునిశ్చయింపబడి, పెండ్లికూతురుగావించబడినది. వివాహమునకుపూర్వము రాత్రి 12 గంటలకు క్రొత్తచీరతోనే పెరటిలోనికిపోయి కర్రలను మంటపేసి దానిలో దుమికెను. సహాయమువచ్చునంతలో ఆమె మరణించెను. కనకు వివాహము ఇష్టములేవందుననే ఇట్లు చేసితిమని ఆమె ఒక లేఖను వ్రాసెను.
- 26:—బండ్లను. అట్లాంటిక్ మహాసముద్రమునకు వెళ్ళి జరుపుదముగ విమానమున ప్రయాణమున లిపించుకు వైమానికురాలగు యుయిర్ హార్డుకన్యను రాయల్ వైమానిక సంఘమువారు విందునకు ఆహ్వానించిరి.
- 26:—కోల్చూరు. కావలి సరదేవిజనర్ మేజిస్ట్రేటుగారు శ్రీమతి పానకా కవికమ్మగారికి 117 పెక్కునుక్రింద ఒక సంవత్సరము విడిఖయిదును, అర్జి నెన్సుక్రింద ఆరుమాసములు విడిఖయిదును, మొత్తము ఒకటిన్నర సంవత్సరము కిక్కు విధించిరి.
- 27:—మదరాసు. ప్లవరుబజారునందు విదేశపస్త్రదుకాణములవద్ద శ్రీమతి సరస్వతిఅమ్మగారు, మాణిక్యం అమ్మగారు పికటింగుచేయగా అరెస్టుచేయబడిరి. కరపత్రములను పంచిపెట్టినందులకు శ్రీమతులు కోదామృతిమ్మగారు, నాగమ్మగారు, తాయి నాయకమ్మగార్లను అరెస్టుచేసిరి. ఈరెండుజట్లను కమీషనరుఆఫీసునకు తీసికొనివెళ్లి రాత్రి 8 గంటలకు విడుదలచేసిరి.
- 28:—గుడివాడ. నూతెక్కి గోపాలకృష్ణయ్యగారిభార్య సీతారామమ్మ, మారపనేని గోపాలకృష్ణయ్యగారి భార్య వేంకటసుబ్బమ్మ, వారికుమార్తె 2½ సం॥ల బాలిక, త్యాగరమ్మాడి బ్రహ్మంగారిభార్య కామేశ్వరిమ్మ, మామూరు పెంకారెడ్డిగారిభార్య వీరు పికటింగుచేయుచుండగా పోలీసువారు అరెస్టుచేసి సరేకైలువందుంచిరి.
- 29:—తెనాలి. శ్రీమతి వెలగలేటి దుర్గాంబగారు బాతీయపతాకమునిలిపి వందనమాచరించి ఊరేగింపుచేయుచుండగా అరెస్టుచేయబడి సరేకైలుకు గొంపోబడిరి. అరెస్టుయినవారిలో దుర్గాంబగారికుమారిక 8సం॥ బాలికయగు నాగసుందరమ్మకూడగలదు.
- 30:—ఏలూరు. పోస్టుఆఫీసువద్ద పికటింగుచేసిన శ్రీమతులు అద్దమూరి సీతారత్నమ్మ, వార్నాసి సీతమ్మ, చివటూరి రాజరత్నమ్మ గార్లు అరెస్టుకాబడి పదిదినముల రిమాండుపై సరేకైలువందుంచబడిరి.
- 30:—నాగపురము. పాగర్ వాస్తవ్యులగు శ్రీమతి జమ్నాబాయి తామరసతి నాయకత్వముక్రింద 25 మంది స్త్రీలు ధంతోళీగుండా ఊరేగి కాంగ్రెస్వారులకు టిటువద్దవచ్చి నిలువగా అరెస్టుచేయబడిరి.
- 31:—బలరాం. మమతీదేవి, సీతాదేవి, మరి 12 మంది స్త్రీలు పికటింగుకై అరెస్టుచేయబడిరి.
- 31:—అలహాబాదు. పండిత మదనమోహనమాలవ్యాగారి కోడలికి క్రిమినలులాసరంగాబట్టము 17(2) క్రింద ఒకయేడు ఖజనలైదు విధింపబడినది. ఏ. తరగతి.
- 32:—ఏలూరు. శ్రీమతులు గుడ్ల నాగరత్నమ్మ, రాజమండ్రి వ్రద్దరాజు మాణిక్యంబ, చాలమర్రు మాణిక్యంబ గార్లు మువ్వరు పోస్టాఫీసువద్ద పికటింగుచేయుచుండగా అరెస్టుకాబడిరి.

జూ ను

- 1:—ఏలూరు. నిన్న అరెస్టుకాబడి విడుదలచేయబడిన మువ్వరుస్త్రీలును మరల పెక్కోస్టయలు కరపత్రముల పంచిపెట్టుచు పోస్టాఫీసు బహిష్కరణవారమును జరుపవలెనని బయలుదేరగా పోలీసువారు వారిని పోలీసుస్టేషనుకు గొంపోయిరి.

5:—వీరూరు. ఇదివరకు చెందుపాద్య ఆరెప్పుకాబడి విడుదలపొందిన శ్రీమతులు వృద్ధరాజు మాణిక్యంబు గుట్ట నాగరత్నమ్మ, వెంబరాల మాణిక్యంబుగార్లు మరల పెద్దబజారులో విదేశమస్తుడుకాణముల వద్ద పితటింగుచేయుచుండగా స్త్రీషమకుగోపోయి, 10 దినముల రిమాండుపై నులుకైలులోనుంచిరి.

8:—బోంబాయి. శ్రీమతి ప్రభావతిగారు పితటింగు చేసినందుకు 8 నెలలు కఠినశిక్ష 150 బాల్కనావేయబడి వండున ఆమె హైకోర్టులో ఆపిలు చేసెను. ఆమెను బాధితుమైన విడుదలచేసిరి.

8:—గుంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్ర సుమహానధ జరిపినరెవారె యూరేగింపులో ఆరెప్పుచేయబడిన వేదాంతము కమలాదేవిగారిని 151 నెక్కును శ్రీమినలు ప్రాసీబరు కోడుక్రింద 15 వ లేడివరకు రిమాండుచేసిరి.

9:—వీరూరు. శృంగారకవి లక్ష్మీనరసమ్మ గారు ఆనారోగ్యకారణమున కైలునుండివిడుదలై వీరూరుచేరిరి.

10:—కలకత్తా. మిర్జాపూరుపీఠిలో ఊరేగింపునయమున ఆరెప్పుచేయబడిన 8 గురుస్త్రీలలో, శ్రీమతి కమలినీసర్కార్, శ్రీమతి పీజాపాటీదేవిగారలు 4 శేషి నెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడిరి.

:—మున్బైగంజ్. మల్కానగర్ యూనియనుకోర్టును పితటింగుచేసినందులకు శ్రీమతి ప్రభావతిరాయి, శ్రీమతి గిరిబాలాఘోషగారలకు 8 నెలలు కఠినశిక్ష.

:—కామరూపులో కోర్టు కాంగ్రెసుసభజరిపినందులకు శ్రీమతి ముర్తమాయిసర్కార్ గారికి 8 నెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

11:—మైసూరు. మైదరాబాదు నవాబుకోడలగు దుశ్శేకేవర్ గారు మైసూరు స్వదేశప్రదర్శనముయొక్క ప్రారంభోత్సవము జరిపిరి. ప్రదర్శనమునకు వచ్చినవారిలో ఇద్దరు టర్కిదేశపు రాజకుమార్తెలుగలరు.

13:—అలహాబాదు. యశహుషణు విప్లవకారుని బాదియించినదనుకారణమున విజేండ్లుశిక్ష ననుభవించు చున్న పాపిశ్రీదేవియను విరిమిస్త్రీ (జఫరాలిగారిసతి) నేడు ఆయుధకాసనము 20 నెక్కును ప్రకారముగల వేరొకశేసులో విడుదల చేయబడెను. జనవరి 23-న లేదిన యశహుషణు, యామె ఆరెప్పు చేయబడినపుడు రైకెమ్మలేనివాల్యరులు చెండు ఈమెయింటకొరికినందున ఈశేసు చేయబడెను. జూరీ ఆమె నిర్దోషియని ఏకగ్రీవముగ జెప్పిరి. అసిస్టెంటు సెషన్సుజడ్జి రిజిస్ట్రేచారిలుగారు వారిలో నేకీభవించి తీర్పుచెప్పిరి.

14:—డక్కా. డక్కా మండలసభాసంధర్భమున ఆగ్యత్తురాలగు శ్రీమతి నాగేంద్రబాలసతిగారి ఆరెప్పు.

:—గుంటూరు. గుంటూరుపురస్త్రీల జ్ఞానభివృద్ధికై శ్రీమహాలక్ష్మీపత్రికాపతనమంకిరమును బొడుపులి బాలాత్రిపురసుంధరమ్మ, దేవరకొండ హనుమాయమ్మగార్లు నెలకొల్పిరి.

15:—మదరాసు. పితటింగుచేయ వాలంటీరులను నియమించుచుండగ డిప్టీటరగు శ్రీమతి సరస్వతి పాండు రంగంగారిని ఆరెప్పుచేసిరి.

:—వేలూరు. గుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారిభార్య కమలమ్మగారును; సముదర్శిని, జన్మభూమి సంపాదకులగు ఎస్. జి. ఆచార్యగారిసతి ఆమ్మపూర్ణదేవిగారును, దుర్భా వేంకటాద్రిగారిభార్య వెంకట రమణమ్మగారును విడుదలచేయబడిరి.

18:—మధుర. శ్రీమతి గుమ్మడిదల దుర్గాబాయిగారి విడుదల. పీరుకైలులో 5 నెలలుగడపిరి. ఒకనెల రెము పనువచ్చినది. బరువులో 20 పౌనులుతగ్గిరి. ఈమె జనవరి 17 వ లేది 8 నెలలు కఠినశిక్షపొందెను. మధురకైలులో ఒకనాడురాత్రి ఒకకమ్మస్త్రీ తనబిడ్డను ఉరిపోసిచంపు ప్రయత్నించగా దుర్గాబాయిగారు అప్రయత్నిమునకడ్డుపడి ఆపిల్లవానిని బ్రతికించిరి.

వత్రికా సంపాదకురాలు గౌరవించబడినది:—

హైదరాబాదునగరమున 'హమ్జోలి' అని ఒక ఉద్దాహరణ ప్రచురించబడుచున్నది. ఆ పత్రిక సంపాదించునది ఒక స్త్రీ. ఆమెకు హైదరాబాదు నబాబుగారు దర్శనమిచ్చి ఆ సంపాదకురాలి నంతయోగౌరవించిరి. వత్రికాభివృద్ధివిషయమై పలువిషయములు ఆమెతో చర్చించిరి. తమభార్యయగు దుల్హాన్ సామాజికముగాఁగఁగిరి. ఈ పత్రికకు వ్యాసములు వ్రాయునట్లు చేయుదుమనియు, ఈ పత్రికకు ఆమెను ప్రధానపాపకురాలుగ చేరునట్లు చేయుదుమనియు వారు చెప్పిరి. దేశభాషాపత్రికలపై సంస్థానాధీశ్వరులెల్లరు ఇట్టి శ్రద్ధను, అభిమానమును నహింపవలసిన యవసరమెంతేనిగలదు. దీనిని గమనించిన నబాబుగారిని దేశభాషాపత్రికావ్యాపారులెల్లరు కొనియాడగలరు.

ఫాన్సు స్త్రీలకు వోట్లు:—

“వంతపమున, చిరకాలమునుండియు స్వపరిపాలనము ననుభవించుచున్న పాశ్చాత్య దేశములలో నింకను స్త్రీలవోట్లవిషయమున ప్రాతికూల్యము వెలువడుచునేయున్నది. ఇంగ్లండులో స్త్రీలకు వోటింగు అధికారమిచ్చి ఎంతకాలమోకాలేదు. ఫ్రాన్సునందు, స్త్రీలకింకను వోటింగు అధికారము చేకూరియుండలేదు. ఫ్రెంచి సెనేటువారు స్త్రీలహక్కు సీరపడకుండ ఇంతవరకు అడ్డువడుచున్నారు. ఫ్రెంచి ప్రజాప్రతినిధిసభవారు మాత్రము ఈ సంస్కరణమును చాలాకాలమునుండి ఆమోదించుచునేయుండిరి. ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమువారిందుకు సంబంధించిన చట్టమునుగూర్చి మరల యోచించుచున్నారట. ఈ చట్టమునకు సెనేటు సభవారు మరల అడ్డువడెదరో, లేక కాలస్వభావమునుగుర్తించి, వోటింగుహక్కు సీమారు సీరపరచెదరో చూడవలయును. హిందూదేశ మింకను స్వపరిపాలనమును బడయకపోయినను స్త్రీలకు వోటింగుహక్కునిచ్చువిషయమున, ఎట్టియభ్యంతర మింతవరకు జూపలేదు. పురుషులతో సమానముగ స్త్రీలకు రాజకీయములగు హక్కులనిచ్చుటకు హిందూదేశ మెప్పుడును సంసిద్ధముగనున్నది. కాంగ్రెసుమహాసభ స్త్రీని ఆశ్రయింపరాలుగ నెన్నుకొని, తన

కార్యక్రమమును నిర్వహించియుండెను. ప్రజాసంఘములలో స్త్రీలు సముచితరీతిని గౌరవించబడుచున్నారు. ఇట్టిసందర్భమున స్వపరిపాలనమునకు పాశ్చాత్యదేశములు అర్హములౌ సొందూదేశము ఎక్కువ అర్హమౌ కనుగొనుట కీముక్కునిదర్శనము సరిపోవును. అను అంధప్రతిక సంపాదీయవ్యాసశకలమెంతయు సమాదానీయము. ఫ్రెంచిస్త్రీల వోటింగుహక్కువిషయమై మున్నొకసారి మేమీ ఆలోచనయందు ప్రస్థావించియుంటిమి. వితంతువివాహ సహాయకసభ: గుంటూరు శాఖ:—

లాహారునివాసులగు సర్ గంగారాంగారు అనాథలగు వితంతువులుపడుచున్న దుర్భర కష్టములను తొలగింప నుద్దేశించి లాహారులో విధవావివాహ సహాయకసభ అనుపేరుతో నొకసంస్థనుస్థాపించి దాని పోషణార్థమై లక్షరూప్యములను విరాళముగనిచ్చియున్నారు. ఈ సభవారు హిందూదేశమంతటను శాఖలను వ్యాపింపజేసిరి. ఇపుడు గుంటూరునందు ఆసభ కొకశాఖనిర్మింపబడినది. ఆంధ్రసంఘసంస్కర్తలలోనొకరై తెలుగునునేవింపుచున్న పాలపర్తి రామమూర్తిగారు దీనికి కార్యదర్శులుగానున్నారు. వితంతుదావాహము చేసికొన నిచ్చగల పురుషులు, వితంతువులు తమదరఖాస్తులను వారికి పంపవచ్చును. వారీయుత్తర ప్రత్యుత్తరములను రహస్యముగ నుంచగలరు. తగినసంబంధము కుదిర్చి వివాహముచేయుటకు వారు బద్ధకంకణులై యున్నారు. ఈసదవకాశము ఆంధ్రప్రజోపయోగమునకువచ్చును గాకయని గృహలక్ష్మి ఆశీర్వాదింపుచున్నది.

వివాహ సంస్కరణ సంఘము: ఉప్పాడ:—

శ్రీయుతులు అల్లక సన్యాసయ్య, దొంతంకెట్టి సోమరాజుగార్లు సంయుక్తకార్యదర్శులుగా తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఉప్పాడకార్యస్థానముగా వివాహసంస్కరణసంఘము ది 16-2-82 తేదీని స్థాపింపబడినది. బాల్యవివాహములను నిరసించుట, రజస్వలానంతర వివాహములను ప్రోత్సహించుట, భర్తమరణానంతరము పునర్వివాహమాడ తలంపుగల స్త్రీలకు సంఘము ఆటంకముకలుగచేయరాదని ప్రబోధించుట, వివాహాదికార్యములందు వేశ్యామేళములు పూర్తిగాబహిష్కరించి ఇతరవినోదవ్యయములనుకూడ చాలవఱకు తగ్గించ హెచ్చరించుట, పెండ్లికట్నములనిరసించుట ఈసంఘమువారి ఉద్దేశములు. ఈఉద్దేశములను నెఱవేర్చుటకు ఈసంఘమువారు కార్యక్రమమును త్రొక్కియున్నారు. ప్రతిగ్రామము నందును ఈసంఘమునకు శాఖలుస్థాపించి, సభ్యులు విరివిగాచేరుటకై ఏడాదికి ఒకఅణచందాడించి కరపత్రముల, ఉపన్యాసములమూలమున ప్రచారమునలుపనున్నారు. ఈసంఘమునకు జయముకలుగునట్లు ఆంధ్రమహాశయులు పూర్ణసాహాయ్యమునొనర్తురుగాక యని కోరుదుము.